

REGULATORNI ORGANI ZA MEDIJE I ZAŠTITA MALOLJETNIKA

www.coe.int/en/web/freedom-expression

Reinforcing Judicial Expertise on Freedom of Expression and the Media in South-East Europe (JUFREX)

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

REGULATORNI ORGANI ZA MEDIJE I ZAŠTITA MALOLJETNIKA

Maj 2019. godine

Naziv publikacije (u originalu, na engleskom jeziku):

***Media Regulatory Authorities
and Protection of Minors***

Ova publikacija je pripremljena u okviru zajedničkog programa Savjeta Evrope i Evropske unije „Jačanje pravosudne ekspertize o slobodi izražavanja i medija u Jugoistočnoj Evropi (JUFREX)“, uz finansijsku podršku Evropske unije.

Izražena mišljenja predstavljaju odgovornost autora i ne odražavaju nužno zvaničnu politiku Evropske unije i Savjeta Evrope.

Sva prava zadržana. Nijedan dio ove publikacije ne smije biti preveden, reprodukovan ili prenijet u bilo kom obliku i na bilo koji način bez prethodne pismene dozvole Direktorata za komunikacije Savjeta Evrope (F-67075 Strasbourg Cedex ili publishing@coe.int).

Grafička obrada i štampa: Dosije studio, Beograd

© Naslovna fotografija:
Shutterstock.com

Objavio Savjet Evrope, F-67075 Strasbourg Cedex
www.coe.int

© Council of Europe, april 2019.

Publikacija na crnogorskom jeziku:

Regulatorni organi za medije i zaštita maloljetnika

Prevod je omogućio zajednički program Savjeta Evrope i Evropske unije „Jačanje pravosudne ekspertize o slobodi izražavanja i medija u Jugoistočnoj Evropi (JUFREX)“, ali on predstavlja odgovornost prevodilaca

Grafička obrada i štampa: AP print, Podgorica

Prevod: Porta Aperta, Podgorica

© Savjet Evrope, maj 2019.

Reinforcing Judicial Expertise on Freedom of Expression and the Media in South-East Europe (JUFREX)

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

SADRŽAJ:

ZAHVALNOST	9
1. UVOD	11
2. ZAŠTITA MALOLJETNIKA - ZADATAK ZA SVE	13
3. ZAŠTITA MALOLJETNIKA I ULOGA NACIONALNIH REGULATORNIH ORGANA	21
4. IZVAN REGULACIJE - ŠIRI PRISTUP ZAŠTITI MALOLJETNIKA	39
5. PREPORUKE I ZAKLJUČCI	41
ANEKSI:	49
a) Aneks 1: Nacionalni zakonodavni okviri	49
b) Aneks 2: Slučajevi koji se odnose na zaštitu maloljetnika u Jugoistočnoj Evropi	149
1. Slučajevi koji se odnose na emitovanje sadržaja koji mogu ozbiljno ili vjerovatno da naškode fizičkom, mentalnom ili moralnom razvoju maloljetnika - raspoređivanje i označavanje sadržaja	149
2. Slučajevi koji se odnose na zaštitu dostojanstva, privatnosti i identiteta maloljetnika	181
3. Slučajevi koji se odnose na izvještavanje o krivičnim djelima koja uključuju maloljetnike	195
4. Slučajevi koji se odnose na učešće maloljetnika u programima	197
5. Slučajevi koji se odnose na komercijalne komunikacije i maloljetnike	200
c) Aneks 3: Informaciona i medijska pismenost – aktivnosti nacionalnih regulatornih organi koja učestvuju u JUFREX programu	207
Ukratko: Zajednički program Evropske unije i Savjeta Evrope “Jačanje pravosudne eksperize o slobodi izražavanja i medija u Jugoistočnoj Evropi (JUFREX)”	229

*“Djeca su sjajni imitatori.
Zato im dajte nešto sjajno da imitiraju.”*

Zahvalnost:

Savjet Evrope izražava svoju zahvalnost nacionalnim regulatornim organima u oblasti elektronskih medija iz Albanije, Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Crne Gore, Kosova¹, Sjeverne Makedonije i Srbije na njihovom učešću u izradi ove publikacije. Posebno priznanje i zahvalnost dugujemo Asji Rokša - Zubčević, Stanislavu Benderu i Jadranki Vojvodić za lični angažman u pisanju velikog dijela ove publikacije i koordinaciju cjelokupnog procesa njene izrade. Posebno se zahvaljujemo Maida Čulahović i Robertu Tomljenoviću na njihovom dragocjenom doprinosu i povratnim informacijama. Takođe, izražavamo zahvalnost za učešće i drugim učesnicima iz nacionalnih regulatornih organa: Emiliji Janevskoj, Milanu Todoroviću, Jeleni Kolo, Sunčici Bakić, Erioni Rusmali i Mirandu Tafarshiku. Kao i kod prethodnih aktivnosti, i sada je demonstrirana saradnja nacionalnih regulatornih organa iz ovog regiona, koju karakteriše posvećenost, inicijativa, odgovornost i timski rad, i koja je kroz bliske i prijateljske odnose među kolegama, rezultirala izradom ove vrijedne publikacije.

Pored toga, Savjet Evrope želi da izrazi svoju zahvalnost Žan-Fransoa Furnemonu (Jean-François Furnémont), međunarodnom stručnjaku za medije za njegov doprinos i neprocjenjivo stručno znanje i iskustvo koje je dalo dodatnu vrijednost predviđenom kontekstu ove publikacije.

---

1 Kosovo* – Ova oznaka ne prejudicira stavove o statusu, u skladu sa Rezolucijom Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija 1244 i Mišljenjem Međunarodnog suda pravde o Deklaraciji nezavisnosti Kosova.

1. Uvod

U okviru zajedničkog programa Savjeta Evrope i Evropske unije “Jačanje pravosudne ekspertize o slobodi izražavanja i medija u Jugoistočnoj Evropi (JUFREX)”, organizovano je nekoliko regionalnih konferencija za regulatorne organe za elektronske medije o temama od zajedničkog interesa i njihovom zajedničkom rješavanju. Ovi događaji, između ostalog, promovisali su regionalnu saradnju u oblasti govora mržnje i zaštite maloljetnika od potencijalno neprimjerenog i štetnog medijskog sadržaja.

Nakon veoma uspješne pripreme publikacije o govoru mržnje: “Regulatorni organi za medije i govor mržnje” (2017. godine), nacionalni regulatorni organi koji su učestvovali u ovoj aktivnosti - iz Albanije, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Kosova*, Sjeverne Makedonije i Srbije, uz goste iz Hrvatske, predložili su izradu ove publikaciju koja se fokusira na jednako važnu temu, zaštitu maloljetnika od štetnog medijskog sadržaja. Dogovoreno je da ova publikacija uključi informacije o značajnim slučajevima na kojima su radili regulatori u regionu u vezi sa zaštitom maloljetnika. Takođe je dogovoreno da jedan dio publikacije bude posvećen ulozi nacionalnih regulatornih organa u ovom pogledu, uključujući njihove zakonske i regulatorne nadležnosti.

S obzirom na to da je tim JUFREX programa prihvatio ovaj predlog, ova publikacija je pripremljena kao zajednički napor predstavnika gorenavedenih nacionalnih regulatornih organa (NRO), uključujući i agenciju iz Hrvatske, koja nije direktni učesnik u ovom projektu, ali čiji su doprinosi takođe vrlo korisni zbog zajedničkog jezičkog i kulturnog konteksta. Iskustva različitih nacionalnih regulatornih organa olakšavaju konstruktivnu i pažljivu interakciju među njima, kroz razmatranje pitanja koja zahtevaju saradnju i razmjenu najboljih praksi.

Ova publikacija je dostupna u elektronskom i štampanom formatu, na jezicima svih zemalja koje učestvuju u JUFREX programu. Ona će biti distribuirana predstavnicima nacionalnih pravosudnih organa. Štaviše, biće sveobuhvatno distribuirana i različitim zainteresovanim stranama, uključujući parlamente, akademske institucije, samoregulatorna tijela, novinare itd.

Cilj ove publikacije je, između ostalog, da doprinese širem razumijevanju koncepta zaštite maloljetnika od štetnog sadržaja u audiovizuelnim medijskim uslugama, ulozi NRO u ovoj oblasti, potrebi da se uključe različite zainteresovane strane kako bi se obezbijedilo sigurno okruženje, i na internetu i van interneta, za razvoj djece i maloljetnika, da ponudi polaznu tačku u smislu davanja preporuka i mehanizama za zaštitu maloljetnika, kao i da olakša dalje

napore i inicijative u tom smjeru. Nadamo se da će ova publikacija predstavljati korisno i važno sredstvo u daljim aktivnostima, ne samo regulatornih organa, već i drugih društvenih aktera.

2. Zaštita maloljetnika - zadatak za sve

U današnjem nevjerovatno povezanom svijetu, većinu informacija nam u brojnim oblicima pružaju mediji. Oni nam pomažu da učimo, razumijemo, ostanemo povezani sa drugim ljudima i sa svijetom uopšte, i pružaju nam zabavni sadržaj. Bilo da nam se to sviđa ili ne, mediji imaju izuzetno važnu ulogu u životu naše djece. Djeca² su okružena medijima od rođenja - medijske i komunikacione platforme i sadržaji dio su njihovog okruženja, njihovog porodičnog života, vremena za zabavu i igru, učenja i razvoja socijalnih vještina.

Opsežna istraživanja o medijima i djeci pokazuju da mediji mogu da imaju i pozitivni i negativni uticaj na njihov razvoj. U kontekstu medija, termin *zaštita maloljetnika* tiče se upravo osiguravanja da štetni sadržaj u medijima ne ugrožava fizički i psihološki razvoj djece i maloljetnika.

Budući da su djeca izložena medijima od najranije dobi - počevši od navika njihovih roditelja da koriste medije, medijskog ponašanja prijatelja i vršnjaka, kao i škole - pitanje zaštite maloljetnika od štetnih medijskih sadržaja treba rješavati u svim tim različitim okruženjima, te ono stoga zahtijeva široki, multidisciplinarni pristup i posvećenost. Iako je zadatak vlada da kreiraju i osiguraju efikasno usvajanje i primjenu odgovarajućih zakona i politika, zadatak zaštite najboljih interesa djeteta treba da uključi sve članove društva – u porodici, u školama i drugim institucijama koje pružaju brigu, obrazovanje i druge usluge za djecu, u različitim društvenim zajednicama i na svim nivoima državne uprave.

Ovo poglavlje opisuje neke od najvažnijih relevantnih međunarodnih pravnih instrumenata, koji daju i kontekst i obrazloženje za sprovođenje mjera čiji je cilj zaštita maloljetnika, dok u isto vrijeme štiti jedno od temeljnih ljudskih prava, pravo na slobodu izražavanja - kako djece, tako i šire javnosti.

---

2 U smislu ove publikacije, smatra se da pojmovi dijete/djeca ili maloljetnik/maloljetnici obuhvataju sve osobe mlađe od 18 godina.

UJEDINJENE NACIJE

Osnovni dokument u međunarodnom pravnom sistemu za zaštitu prava djeteta je **Konvencija UN o pravima djeteta**³. Kao prvi pravno obavezujući međunarodni instrument, on sadrži sveobuhvatne standarde za zaštitu prava djece i primjenjuje se na svu djecu, bez diskriminacije. Konvencija naglašava činjenicu da su djeca (definisana Konvencijom kao svako lice mlađe od 18 godina) ranjiva grupa u društvu kojoj je potrebna posebna briga i zaštita, i stoga obavezuje sve strane da kroz odgovarajuće zakonodavne i administrativne mjere osiguraju zaštitu i brigu o djeci koja je neophodna za njihovu dobrobit.

Između ostalog, Konvencija prepoznaje važnu ulogu masovnih medija, kako za slobodu izražavanja djece, tako i za mogućnost da se čuje njihov glas, za pravo djece na informisanje i, prije svega, za kvalitet sadržaja koji će unaprijediti njihov razvoj i dobrobit. Takođe, naglašava potrebu da djeca budu zaštićena od sadržaja koji može da naškodi njihovoj dobrobiti. Značajno je da se Konvencija bavi građanskim pravima i slobodama djeteta, uključujući i one koje se odnose na medije. Član 12 Konvencije garantuje djetetu pravo da izrazi svoje mišljenje o pitanjima koja se tiču djeteta, dok član 13 određuje pravo djeteta na slobodu izražavanja. Član 16 navodi da nijedno dijete ne smije biti izloženo proizvoljnom i nezakonitom miješanju u privatnost, porodicu, dom ili prepisku, niti nezakonitim napadima na njegovu čast i ugled, kao i da dijete ima pravo na pravnu zaštitu od takvog miješanja, što je takođe, izuzetno važno u medijskom izvještavanju. Član 17 prepoznaje važnu funkciju medija u širenju informacija koje pozitivno utiču na djecu i garantuje im pristup informacijama i materijalima iz različitih nacionalnih i međunarodnih izvora, posebno onih usmjerenih na promociju njihove društvene, duhovne i moralne dobrobiti i fizičkog i mentalnog zdravlja⁴.

Detaljno se istraživalo i dosta pisalo o potencijalno štetnim efektima medija, a posebno o uticaju izlaganja djece nasilju na ekranu. Zbog činjenice da je potencijalno štetan sadržaj stavljan na raspolaganje maloljetnicima prvenstveno putem elektronskih medija, posljednjih godina usvojene su posebne pravne mjere za zaštitu maloljetnika. Kao i mnogi drugi aspekti regulacije audiovizuelnih medijskih usluga, propisi u pogledu zaštite maloljetnika takođe moraju biti u ravnoteži sa drugim važnim vrijednostima demokratskog društva, kao što je pravo na slobodu izražavanja. Stoga, naponi da se reguliše sadržaj koji se smatra štetnim za maloljetnike potencijalno mogu rezultirati neželjenim sporednim efektima na slobodu izražavanja odraslih, pa stoga zainteresovane strane i vlade moraju oprezno postupiti. Ovo postaje sve važnije u oblasti kategorizacije sadržaja audiovizuelnih medijskih usluga, o čemu će biti riječi u sljedećim poglavljima.

---

3 <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>, pristupljeno 6. decembra 2018. godine.

4 Pored Konvencije, postoji i veliki broj međunarodnih ugovora o različitim aspektima zaštite djece kao najugroženije kategorije društva (npr. u vezi sa dječjim radom, trgovinom djecom, seksualnim zlostavljanjem, eksploatacijom itd.), ali budući da nijesu u direktnoj korelaciji sa temom ove publikacije, neće se posebno spominjati.

SAVJET EVROPE

Pravni osnov za regulisanje pružalaca audiovizuelnih medijskih usluga zasnovan je prije svega na formulaciji člana 10 **Evropske konvencije o ljudskim pravima (EKLJP)**⁵. Pravo na slobodu izražavanja nije apsolutno pravo. Budući da podrazumijeva dužnosti i odgovornosti, član 10 EKLJP - pored garantovanja prava na slobodu primanja i prenošenja informacija i ideja bez miješanja javnih vlasti - propisuje da se ostvarivanje prava na slobodu izražavanja može podvrgnuti takvim formalnostima, uslovima, ograničenjima ili kaznama koje su propisane zakonom i neophodne u demokratskom društvu, u interesu nacionalne bezbjednosti, teritorijalnog integriteta ili javne sigurnosti, radi sprječavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, zaštite ugleda ili prava drugih, za sprječavanje objelodanjivanja informacija dobijenih u povjerenju, ili za održavanje autoriteta i nepristrasnosti sudstva⁶.

Još jedna značajna odredba za zaštitu prava djece je član 8 EKLJP, koji garantuje pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života i često se primjenjuje u slučajevima koji se tiču djece. Ovo pravo takođe podrazumijeva zaštitne mjere - miješanje javnih vlasti u ostvarivanje ovog prava je dozvoljeno u slučajevima propisanim zakonom, kada je to neophodno u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbjednosti, javne sigurnosti ili ekonomskog blagostanja države, za sprječavanje nereda ili kriminala, za zaštitu zdravlja ili morala, ili za zaštitu prava i sloboda drugih.

Zaštita djece i maloljetnika u digitalnom okruženju predstavlja posebno važan dio rada Savjeta Evrope u ovoj oblasti. U ovom pogledu, treba spomenuti **Konvenciju o računarskom kriminalu**⁷, koja uspostavlja zajednički pristup inkriminisanju djela povezanih sa računarskim sistemima i ima za cilj da poboljša efikasnost krivičnih istraga takvih krivičnih djela. Prema ovoj Konvenciji, svako ponašanje koje se odnosi na dječiju pornografiju mora da se prepozna kao krivično djelo.

Strategija Savjeta Evrope za prava djeteta (2016-2021)⁸ fokusira se na prava djece na internetu. Nedavno je ojačana usvojenom **Preporukom CM/Rec(2018)7 Komiteta ministara državama članicama o smjernicama za poštovanje, zaštitu i ostvarivanje prava djeteta u digitalnom okruženju**⁹. S jedne strane, Preporuka promovise prava djeteta u digitalnom okruženju, kao što je pravo na obrazovanje, pravo da se sasluša njihovo mišljenje i pravo na izražavanje stavova, dok s druge strane naglašava njihovo pravo na zaštitu od nasilja, eksploatacije i zlostavljanja.

Još jedna oblast koja izaziva zabrinutost već duži niz godina i koja postaje sve relevantnija za regulatorne organe je zaštita maloljetnika u odnosu na društvene mreže. **Preporuka CM/Rec(2012)4 Komiteta ministara državama članicama**

---

5 <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=basictexts&c>, pristupljeno 6. decembra 2018. godine.

6 Za više pojedinosti o tome, molimo vas da pogledate publikaciju Savjeta Evrope: "Regulatorni organi za medije i govor mržnje" (2017), dostupno na: <https://edoc.coe.int/en/media/7431-media-regulatory-authorities-and-hate-speech.html>.

7 <https://www.coe.int/en/web/cybercrime/the-budapest-convention>, pristupljeno 6. decembra 2018. godine.

8 <https://www.coe.int/en/web/children/children-s-strategy>, pristupljeno 6. decembra 2018. godine.

9 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016808b79f7, pristupljeno 6. decembra 2018. godine.

o zaštiti ljudskih prava u vezi sa servisima za društveno umrežavanje¹⁰ sadrži poglavlje o zaštiti djece i mladih od štetnog sadržaja i ponašanja, pri čemu je prepoznato da servisi za društveno umrežavanje igraju sve važniju ulogu u životu djece i mladih, kao dio razvoja sopstvene ličnosti i identiteta, i kao dio njihovog učešća u diskusijama i društvenim aktivnostima. Internet izlaže djecu raznovrsnim mogućnostima, ali i rizicima, uključujući onlajn zlostavljanje, pitanja zaštite podataka, vrbovanje djece u seksualne svrhe, kompjuterski kriminal i seksualno zlostavljanje djece. U ovom neobavezujućem dokumentu, države članice se pozivaju da preduzmu odgovarajuće mjere kako bi osigurale sigurnost djece i mladih i zaštitile njihovo dostojanstvo, posebno radom sa pružaocima usluga društvenih mreža za preduzimanje mjera kao što su pružanje jasnih informacija o sadržaju ili dijeljenju sadržaja, formulisanje uređivačkih politika tako da relevantni sadržaj ili ponašanje mogu biti definisani kao “neprimjereni” u uslovima korišćenja servisa za društveno umrežavanje, kao i postavljanje lako dostupnih mehanizama za prijavljivanje neprimjerenog ili naizgled nezakonitog sadržaja ili ponašanja postavljenog na društvenoj mreži. Međutim, takođe je prepoznato da svaka intervencija treba da sadrži procesne garancije i pravo na slobodu izražavanja i pristup informacijama, kao i da roditelji, staratelji i vaspitači treba da igraju primarnu ulogu u radu sa djecom i mladima kako bi osigurali da oni koriste ove usluge na odgovarajući način - što još jednom dokazuje da je zaštita maloljetnika zaista zadatak za sve, i da treba usmjeriti značajne napore ka obrazovanju i podizanju nivoa svijesti o ovom pitanju.

EVROPSKA UNIJA

Na nivou Evropske unije, regulisanje audiovizuelnih medijskih usluga je predviđeno **Direktivom o audiovizuelnim medijskim uslugama (AVMSD)**. Treba naglasiti da je, u vrijeme pripreme ove publikacije (decembar 2018. godine), revidirana AVMSD tek nedavno stupila na snagu, sa rokom od 21 mjeseca za njeno prenošenje u nacionalne pravne okvire. Stoga svako spominjanje AVMSD iz ove publikacije, osim ako nije drugačije navedeno, upućuje na Direktivu 2010/13/EU Evropskog parlamenta i Savjeta od 10. marta 2010. godine o usklađivanju određenih odredbi utvrđenih zakonima, propisima ili upravnim radnjama u državama članicama o pružanju audiovizuelnih medijskih usluga, jer je to Direktiva koja je trenutno na snazi, dok države članice ne usvoje revidiranu Direktivu.

Osnovni razlog za regulaciju audiovizuelnih medijskih usluga je obaveza da se zaštite određeni javni interesi, uključujući i one koji se odnose na zaštitu maloljetnika. Stoga su neki od najvažnijih aspekata AVMSD povezani sa zaštitom maloljetnika od neodgovarajućeg sadržaja. Kako je navedeno u uvodnoj izjavi (60), *“Mjere koje se preduzimaju za zaštitu fizičkog, mentalnog i moralnog razvoja maloljetnika i ljudskog dostojanstva treba pažljivo izbalansirati sa osnovnim pravom na slobodu izražavanja iz Povelje o osnovnim pravima Evropske unije. Cilj tih mjera, kao što je upotreba PIN kodova, sistema za filtriranje ili označavanje, treba dakle da bude da se osigura odgovarajući nivo zaštite fizičkog, mentalnog i moralnog razvoja maloljetnika i ljudskog dostojanstva u vezi sa audio-vizuelnim medijskim uslugama na zahtjev.*

---

10 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805caa9b, pristupljeno 6. decembra 2018. godine.

Preporuka o zaštiti maloljetnika i ljudskog dostojanstva i o pravu na odgovor već je prepoznala važnost sistema za filtriranje i označavanje i uključila je veliki broj mogućih mjera za dobrobit maloljetnika, kao što je sistematično pružanje efikasnog sistema za filtriranje, koji se može ažurirati i jednostavan je za korišćenje, kada se korisnici pretplate na usluge pružaoca pristupa ili omogućavanje pristupa uslugama, koje su posebno namijenjene djeci, s automatskim sistemima za filtriranje.”

Opšti pristup AVMSD, dvoslojni regulatorni sistem u kojem linearne audiovizuelne medijske usluge podliježu strožijim odredbama od usluga “video na zahtjev”, primjenjuje se i na zaštitu maloljetnika: odredbe za zaštitu maloljetnika od tradicionalnih TV usluga do audio-vizuelnih medijskih usluga na zahtjev, kroz sistem postepenog regulisanja. Direktiva razlikuje dvije osnovne kategorije potencijalno štetnog sadržaja za maloljetnike: sadržaj koji može ozbiljno da naškodi i sadržaj koji će vjerovatno da naškodi njihovom fizičkom, mentalnom ili moralnom razvoju - ali ne definiše ključne pojmove kao što su ‘maloljetnici’, ‘može ozbiljno da naškodi’, ‘vjerovatno će da naškodi’ ili ‘pornografija’, koji su prepušteni državama članicama¹¹. Postoje samo neke neprecizne smjernice u vezi stim, uključujući i one koje je dao Evropski savjet - “... sadržaj koji je zakonit, ali može da nanese štetu maloljetnicima tako što škodi njihovom fizičkom, mentalnom ili moralnom razvoju ...” - i Evropska komisija - “... sadržaj koji odrasli odgovorni za djecu (roditelji ili nastavnici) smatraju štetnim za tu djecu¹²”. Budući da je zaštita maloljetnika uglavnom osjetljiva oblast koju karakteriše raznolikost kulturnih percepcija, državama članicama je dozvoljeno da sprovedu strožije odredbe za audiovizuelne medijske usluge pod njihovom jurisdikcijom. Ova pitanja se detaljnije razmatraju kasnije u publikaciji.

Postoje i druge, ne manje važne odredbe AVMSD, koje se bave zaštitom maloljetnika kao potrošača, imajući u vidu njihovu posebnu ranjivost u tom pogledu. Direktiva stoga prepoznaje potrebu da se zaštite djeca, koja zbog svog uzrasta možda neće biti u stanju da razumiju komercijalni kontekst oglašavanja, od izloženosti neprimjerenim komercijalnim komunikacijama, posebno onima koje se odnose na nezdravu hranu i alkoholna pića.

Direktivu o audiovizuelnim medijskim uslugama dopunjavaju dvije preporuke o zaštiti maloljetnika, koje se odnose na sadržaj audiovizuelnih i informacionih usluga dostupnih javnosti preko svih oblika distribucije, od emitovanja do interneta: **Preporuka Evropskog savjeta o razvoju konkurentnosti evropske djelatnosti audiovizuelnih i informacionih usluga putem promovisanja nacionalnih okvira koji imaju za cilj postizanje uporedivog i efikasnog nivoa zaštite maloljetnika**

---

11 Međutim, moguće usklađivanje pristupa bilo je predmet razmatranja na nivou EU u više navrata. Saopštenje od 19. jula 1999. godine o istraživanju roditeljske kontrole nad televizijskim emitovanjem, koje je Komisija uputila Savjetu, Evropskom parlamentu i Ekonomsko-socijalnom komitetu, naglašava sledeće: “Usaglašni pristup kategorizaciji audiovizuelnih sadržaja isključen je velikom kulturnom raznolikošću koja karakteriše evropsko audiovizuelno tržište. Međutim, izrada zajedničkih deskriptivnih kriterijuma omogućila bi da se audiovizuelni sadržaj opisuje na slični način, dok se ocjenjivanje takvog sadržaja prepušta nadležnim nacionalnim i regionalnim organima. To bi olakšalo uporedivost između sistema kategorizacije koji su u upotrebi u državama članicama...”

12 Za više pojedinosti, molimo pogledati <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/protection-minors-avmsd>.

i ljudskog dostojanstva (1998. godina)¹³ i Preporuka o zaštiti maloljetnika i ljudskog dostojanstva u audiovizuelnim i informacionim uslugama¹⁴ (2006. godina), koje pokušavaju da odgovore na nove izazove koje predstavljaju mobilne i fiksne internet tehnologije i nove usluge o podacima. Komisija je 2011. godine objavila izvještaj o primjeni ove dvije preporuke pod nazivom “Izvještaj o zaštiti djece u digitalnom svijetu”¹⁵. Izvještaj je pokazao da se “kombinacija politika, sa značajnom komponentom samoregulatornih mjera, čini najpogodnijom za što fleksibilniji i najbrži način reagovanja na konvergenciju između platformi (TV, računari, pametni telefoni, konzole, itd.) i audiovizuelnog sadržaja”.

Osim toga, **Digitalna agenda** Evropske komisije za 2010. godinu sadrži informacije o aktivnostima za dalje poboljšanje sigurnosti maloljetnika na internetu, pozivajući se na tačke izvještaja u vezi uvredljivog ili štetnog sadržaja, razmjenom najboljih praksi između država članica i podsticanjem dalje samoregulacije.

U 2016. godini, Evropska komisija je pokrenula proces revizije AVMSD kako bi je bolje prilagodila promjenama na audiovizuelnom tržištu, medijskoj potrošnji i tehnologiji, posebno neprekidnoj rastućoj konvergenciji između televizije i usluge distribuiranih putem interneta i pojave novih aktera (pored pružalaca usluge videa na zahtjev, tu su i platforme za dijeljenje video snimaka na kojima se nalazi sadržaj koji generišu korisnici) koji nude audiovizuelni sadržaj putem interneta i bore se za iste publike kao i tradicionalni emiteri. To je materijalizovano u *Predlogu o izmjenama i dopunama Direktive 2010/13/EU o usklađivanju određenih odredbi utvrđenih zakonima, propisima ili upravnim radnjama u državama članicama o pružanju audiovizuelnih medijskih usluga u pogledu promjenjivog stanja na tržištu*, koji je nakon dvije godine zakonodavnog procesa postao revidirana Direktiva o audiovizuelnim medijskim uslugama (Direktiva (EU) 2018/1808 Evropskog parlamenta i Savjeta od 14. novembra 2018. godine o izmjenama i dopunama Direktive 2010/13/EU o usklađivanju određenih odredbi utvrđenih zakonima, propisima ili upravnim radnjama u državama članicama o pružanju audiovizuelnih medijskih usluga)¹⁶ na snagu 19. decembra 2018. godine, sa rokom da države članice prenesu tekst u svoje nacionalno zakonodavstvo do 20. septembra 2020. godine.

Revidirana AVMSD ima za cilj “bolju zaštitu maloljetnika od štetnog sadržaja u onlajn svijetu: nova pravila jačaju zaštitu kroz usluge videa na zahtjev i proširuju obavezu zaštite maloljetnika i na platforme za dijeljenje video snimaka, koje sada treba da uspostave odgovarajuće mjere”¹⁷. Umjesto dvostrukog pristupa zaštiti maloljetnika, uvodi se novi pristup, primjenjiv na sve audiovizuelne medijske usluge i povezan sa nivoom štetnosti, tj. propisivanjem da mjere zaštite maloljetnika od audiovizuelnih medijskih usluga koje mogu da naškode fizičkom, mentalnom ili moralnom razvoju maloljetnika moraju da budu srazmjerne u odnosu na potencijalnu

---

13 <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/54fec083-08ad-461b-8c59-6fad109f5e16/language-en>, pristupljeno 7. decembra 2018. godine.

14 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3A124030a>, pristupljeno 7. decembra 2018. godine.

15 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52011DC0556>, pristupljeno 7. decembra 2018. godine.

16 <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2018/1808/oj>, pristupljeno 7. decembra 2018. godine.

17 <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/revision-audiovisual-media-services-directive-avmsd>, pristupljeno 10. decembra 2018. godine.

štetnost programa. Opet, na državama članicama je da procijene nivo štetnosti i odgovarajuće mjere (osim bezrazložnog nasilja i pornografije, koji “podliježu najstrožijim mjerama”), ali je naglasak stavljen na pružanje dovoljno informacija gledaocima putem sistema koji opisuje potencijalno štetnu prirodu sadržaja. Kao što je pomenuto, revidirani tekst proširuje opseg regulacije na platforme za dijeljenje video snimaka, koje će - u smislu zaštite maloljetnika - takođe morati da preduzmu odgovarajuće mjere kako bi zaštitile maloljetnike od programa, video snimaka koje generišu korisnici i komercijalnih komunikacija koje mogu da naškode njihovom fizičkom, mentalnom ili moralnom razvoju. Ove mjere moraju da budu srazmjerne nivou štetnosti (opet, najštetniji sadržaj podliježe najstrožijim mjerama kontrole pristupa) i mogu da uključe niz alata kao što su alati za prijavljivanje, označavanje ili kategorizaciju, sistemi za provjeru uzrasta, sistemi za roditeljsku kontrolu, procedure za postupanje i rješavanje pritužbi korisnika, kao i mjere i alate za medijsku pismenost. Čini se da novi tekst naročito naglašava osnaživanje korisnika - posebno roditelja i staratelja - da se aktivno uključe (donesu informativne odluke) u određivanje izloženosti svoje djece medijskim sadržajima, zajedno sa upotrebom samoregulacije i koregulacije, što je sve u skladu sa promjenom u regulaciji koja neizbježno mora da prati promjenu u medijskom okruženju i konzumaciji medija.

Osim toga, važna novina za audiovizuelne medijske usluge i platforme za dijeljenje video snimaka je posebno pozivanje na zaštitu podataka o djeci: u članu 6a, revidirana AVMSD propisuje da se lični podaci maloljetnika koje pružaoci medijskih usluga prikupljaju ili generišu na drugi način “*neće obrađivati u komercijalne svrhe, kao što je direktni marketing, profilisanje i bihevioralno ciljano oglašavanje*”¹⁸. Sveprisutno korišćenje medija putem mobilnih uređaja, platformi za društveno umrežavanje, kao što su Facebook, platformi za dijeljenje video snimaka, kao što je YouTube itd. i sve veća proizvodnja “velikih baza podataka” smatraju se velikim prijetnjama za sigurnost djece na internetu (krađa identiteta, zloupotreba ličnih podataka, diskriminacija među vršnjacima, onlajn zlostavljanje, itd.)

Usvajanjem Opšte regulative o zaštiti podataka (GDPR), Evropska unija je trasirala put za aktivnu zaštitu ličnih podataka maloljetnika na internetu. U poglavlju “Uslovi koji se primenjuju na saglasnost djeteta u vezi sa uslugama informacionog društva” GDPR zahtijeva pristanak roditelja prije nego što pružaoci internet usluga mogu da obrade lične podatke djece mlađe od 16 godina: “*Ako je dijete mlađe od 16 godina, takva obrada će biti zakonita samo ako i u mjeri u kojoj je saglasnost dao nosilac roditeljske odgovornosti nad djetetom*”¹⁹. I Opšta regulativa o zaštiti podataka i nova AVMSD pokušavaju da osiguraju izbjegavanje te opasnosti tako što zahtijevaju da onlajn medijske platforme imaju efikasnu zaštitu ličnih podataka korisnika i da objavljuju uslove za korišćenje alata i usluga na takav način da svi mogu da ih razumiju, uključujući djecu.

---

18 Ibid.

19 Regulativa (EU) 2016/679 od 27. aprila 2016. godine o zaštiti fizičkih lica u vezi s obradom ličnih podataka i o slobodnom kretanju takvih podataka i o prestanku važenja Direktive 95/46/EZ (Opšta regulativa o zaštiti podataka), dostupna na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32016R0679&from=EN>, pristupljeno 18. decembra 2018. godine

Još jednom, treba naglasiti da je zaštita maloljetnika interdisciplinarni koncept koji zahtijeva uključivanje različitih zainteresovanih strana i aktera, a evropski regulatorni okvir takođe prepoznaje da zaštita maloljetnika ne može da bude efikasna ili sveobuhvatna bez roditeljske odgovornosti, samoregulacije i koregulacije i usklađenih napora u oblasti medijske pismenosti. Ovo obrazloženje uključuje paradigmu evropske i međunarodne saradnje kako bi se maloljetnicima omogućilo odgovorno korišćenje onlajn audiovizuelnih i informacionih servisa i podstaklo na sistematičniju koordinaciju između vlada, medijske industrije i zainteresovanih strana kako bi se poboljšala svijest među roditeljima, vaspitačima i nastavnicima o potencijalu novih usluga.

3. Zaštita maloljetnika i uloga nacionalnih regulatornih organa

---

Mandat i uloga nacionalnih regulatornih organa (NRO) u pogledu zaštite maloljetnika u velikoj mjeri se oslanjaju na međunarodne pravne instrumente, manje ili više direktno prenesene u njihove zakonske obaveze, ali i na opšti zadatak zaštite javnog interesa i ranjivih članova društva, uz zaštitu prava na slobodu izražavanja.

Naravno, nadležnosti NRO danas su uglavnom ograničene na regulisanje “tradicionalne” televizije i radija. Međutim, djeca, maloljetnici i milenijumska generacija uglavnom pristupaju svom audiovizuelnom sadržaju putem interneta. Koriste različite mobilne uređaje i njihova inherentna potreba je nesmetan pristup internetu. Pitanja koja se odnose na potrebu regulisanja tradicionalnih audiovizuelnih usluga u smislu zaštite maloljetnika, javljaju se kada se uzmu u obzir statistički podaci koji dokazuju da je mnogo vjerovatnije da ćete maloljetnike i djecu pronaći onlajn nego ispred TV ekrana ili kako slušaju FM radio. Statistika dokazuje da je to slučaj širom Evrope; prema izvještaju Evropske audiovizuelne opservatorije²⁰: “Zaštita maloljetnika u konvergentnom medijskom okruženju”, IRIS Plus 2015-1:

“Donedavno je glavni ‘prozor’ za audiovizuelne sadržaje kod kuće bio televizor i to je i dalje preferirani uređaj za gledanje audiovizuelnih sadržaja: na primjer, u Francuskoj, tokom prve polovine 2014. godine, djeca uzrasta od 2 do 14 godina imala su mjesečnu potrošnju internet video snimaka u prosjeku 4 sata i 2 minuta u odnosu na dnevni prosjek od 2 sata gledanja televizije za djecu od 4 do 14 godina. Međutim, korišćenje interneta od strane djece ne podrazumijeva samo gledanje video snimaka, već i čitanje veb stranica, interakciju na društvenim mrežama, časkanje, itd. Prema anketi EU Kids Online: korisnici interneta uzrasta od 9 do 16 godina provode u prosjeku 88 minuta dnevno onlajn; 93% korisnika starih od 9 do 16 godina odlazi na internet najmanje jednom nedeljno (60% svakog dana ili skoro svakog dana). Najčešća lokacija za korišćenje interneta je dom (87%), zatim škola (63%); 49% odlazi na internet u svojoj spavaćoj sobi, a 33% putem mobilnog telefona ili ručnog uređaja; 59% djece uzrasta 9-16 godina ima profil za društveno umrežavanje - uključujući 26% djece uzrasta od 9-10 godina, 49% djece uzrasta od 11-12 godina, 73% djece od 13-14 godina i 82% djece od 15-16 godina. Među korisnicima društvenih mreža, 26% ima javne profile”²¹.

20 Izvještaj dostupan na: <file:///U:/CoE/protection%20of%20minors/IRIS%20The%20protection%20of%20minors%20in%20a%20converged%20media%20environment.pdf>, accessed on August 14, 2018.

21 Izvještaj dostupan na: <file:///U:/CoE/protection%20of%20minors/IRIS%20The%20protection%20of%20minors%20in%20a%20converged%20media%20environment.pdf>, pristupljeno 14. avgusta 2018. godine.

Podaci pokazuju da djeca manje gledaju tradicionalnu, linearnu televiziju i sve više televizijskih i onlajn videa na zahtjev. Međutim, prethodna AVMSD ih je više štitila na televiziji, a manje u onlajn svijetu - na to je odgovoreno revidiranom Direktivom, čije rezultate tek treba razmotriti i izmjeriti. Zajedno sa promjenama u tehnologiji, tržištu, upotrebi medija od strane djece, ali i očekivanjima publike u pogledu regulatorne zaštite, uloga NRO neizbježno mora da se prilagodi ovim trendovima i evoluirati, što će sigurno biti zadatak NRO u predstojećem periodu prenošenja revidirane AVMSD. U tom smislu, od vitalnog je značaja za NRO da ispitaju svoje načine djelovanja i ozbiljno i posvećeno prilagode svoje odgovore potrebama savremenog društva. Izazovi koji stoje pred NRO su zapravo dugo očekivane prilike i trebalo bi da budu prihvaćeni energično, prilagodljivo, uz saradnju, inovacije i otvorenost.

Uprkos činjenici da su maloljetnici tehnološki vješti i posjeduju, u mnogim slučajevima, mnogo više tehnoloških vještina od svojih roditelja, da ne spominjemo druge starije generacije koje su uključene u i odgovorne za njihovu zaštitu, djeca su još uvijek djeca, ranjiva i potrebno im je posebno usmjeravanje i pomoć. U današnjem svijetu, njihova zaštita je sve značajnija imajući u vidu povećano prikazivanje nasilja, vršnjačkog nasilja preko interneta, pornografije, seksualnog zlostavljanja djece, govora mržnje, širenje stereotipa, prekomjernog oglašavanja itd.

Da se vratimo na regulatorne zahtjeve zaštite maloljetnika, što je bio jedan od kamena temeljaca AVMSD - raniji tekst je propisivao regulatorna pitanja koja treba uzeti u obzir i urediti, a koja se, generalno govoreći, mogu ukratko prikazati u sljedećoj tabeli i detaljnije razraditi u paragrafima niže u tekstu:

Tabela 1: Opšti zahtjevi iz Direktive o audiovizuelnim medijskim uslugama

	Linearne usluge	Nelinearne usluge
Sadržaj koji "može ozbiljno da naškodi" maloljetnicima	Zabranjeno	Dozvoljeno uz zaštitu
Sadržaj koji će "vjerovatno da naškodi" maloljetnicima	Dozvoljeno uz zaštitu	Dozvoljeno bez zaštite

1. SADRŽAJ KOJI "MOŽE OZBILJNO DA NAŠKODI" MALOLJETNICIMA

Prvi nivo zaštite je bila zabrana sadržaja koji može ozbiljno da naškodi fizičkom, mentalnom ili moralnom razvoju maloljetnika, uz dopuštenje u uslugama na zahtjev (ali dostupan samo na takav način da ga maloljetnici obično neće čuti ili vidjeti - kao npr. upotrebom PIN kodova ili drugih sistema za provjeru uzrasta).

Međutim, ne postoji jasna definicija o tome koji segmenti programa mogu da predstavljaju sadržaj koji može ozbiljno da naškodi maloljetnicima. U tom smislu, važno je razmotriti kulturološke tradicije, kao i moralna uvjerenja. Zabrana predviđena AVMSD-om odnosila se, na primjer, na bezrazložno nasilje, prikazivanje ekstremnih oblika devijantnog seksualnog ponašanja i slično, koji svakako čine nepotpunu listu primjera neprihvatljivog sadržaja. Kao i kod svake druge direktive,

svaka država članica ima slobodu da nametne strožija pravila u odnosu na osnovne zahtjeve, posebno uzimajući u obzir suštinska pitanja kao što su kulturni elementi svakog društva, moralna uvjerenja i osjetljivosti itd.

Sljedeća tabela ukratko prikazuje glavne elemente koji se primjenjuju u regulatornim zahtjevima za sadržaj koji može ozbiljno da naškodi fizičkom, mentalnom ili moralnom razvoju maloljetnika.

Tabela 2: Elementi sadržaja koji “mogu ozbiljno da naškode”

	“Može ozbiljno da naškodi”
ALB	Naročito koji sadrže pornografiju ili prikazivanje scena ekstremnog i bezrazložnog nasilja;
BIH	Uključuju, ali se ne ograničavaju na prikazivanje brutalnog i ekstremnog nasilja koje nije opravdano kontekstom, pornografske sadržaje sa elementima nasilja ili ekstremnih seksualnih fetiša i sl.;
HRV	Naročito programi koji sadrže pornografiju ili bezrazložno nasilje;
KXK*	Programi sa pornografskim sadržajem ili ekstremnim nasiljem;
MKD	Naročito programi koji sadrže pornografiju ili bezrazložno nasilje;
CG	Programi koji sadrže pornografiju ili čiji sadržaji ističu i podržavaju nasilje, narkomaniju ili druge vidove kriminalnog ponašanja, kao i programe koji zloupotrebljavaju lakovjernost gledalaca ili slušalaca;
SRB	Pornografija, scene brutalnog nasilja, bez posebnog programskog ili umjetničkog obrazloženja; i drugi programski materijal koji bi mogao ozbiljno da ugrozi fizički, mentalni ili moralni razvoj maloljetnika;

Većina država članica, zemalja kandidatkinja za pristup EU i onih koji su obavezni da transponuju propise EU, transponovali su u sporazumima o pridruživanju i stabilizaciji formulaciju iz prethodne AVMSD u tom pogledu, čime su osigurali zabranu takvog sadržaja.

Međutim, praktično sprovođenje ovih odredbi u većini slučajeva je zasnovano na pristupu od slučaja do slučaja, budući da većina zemalja nema jasnu definiciju takvog sadržaja, već se uglavnom poziva na gore navedene ekstremne oblike programskih sadržaja.

Neke zemlje učesnice su definisale elemente kao što su bezrazložno nasilje i pornografija, kao što je navedeno u naredne dvije tabele.

* Skraćeni kod za Kosovo*. Kod KX (KXK*) se koristi iz praktičnih razloga i ne predstavlja zvaničan kod. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Country_codes/fr

Tabela 3: Tabela 3: Definicija “pornografije”

	“Pornografija”
ALB	Ne.
BIH	Sadržaj sa detaljnim prikazima seksualnih aktivnosti čija je primarna svrha podizanje seksualnog uzbuđenja ili stimulacije publike prikazivanjem eksplicitnih seksualnih scena, uključujući penetraciju, kao i scena polnih organa tokom polnog odnosa.
HRV	Ne.
KXX	Programski sadržaj koji na jasan i otvoren način prikazuje polne organe osoba ili polni odnos.
MKD	Ne.
CG	Eksplicitno prikazivanje polnog organa ili polnog čina bez naročitog programskog i umjetničkog opravdanja.
SRB	Eksplicitno prikazivanje polnog organa ili polnog čina bez naročitog programskog i umjetničkog opravdanja.

Tabela 4: Značenje izraza “bezrazložno nasilje”

	“Bezrazložno nasilje”
ALB	Ne.
BIH	Ne.
HRV	Ne.
KXX	Namjerna upotreba fizičke, mehaničke ili bilo koje druge sile za nanošenje štete, povreda ili zlostavljanje.
MKD	Širenje tekstualnih, verbalnih i vizuelnih poruka kojima se, ... veličaju fizičke, verbalne ili psihološke forme sadizma ili sličnih vrsta nasilja koje je cilj samo po sebi i koje se ni na koji način ne može opravdati ni kroz kontekst žanra, ni motivima dramatičnosti prikazanog programa.
CG	Ne. Seksualno nasilje: ponašanje kojim se uz primjenu sile ili prijetnji drugo lice, protivno njegovoj volji, prinuđava na polni odnos ili mu se dodiruju intimni dijelovi tijela.
SRB	Teško nasilje - ponašanje kod koga se primjenom sile žrtva lišava života ili joj se nanose teške povrede ili se kod nje izaziva ozbiljna patnja (npr. surovo, nečovječno postupanje, sakaćenje žive osobe ili leša, sadistički postupci), kao i koje za posljedicu ima veliki broj žrtava ili velika materijalna razaranja. Seksualno nasilje - ponašanje kojim se uz primjenu sile ili prijetnje drugo lice, protivno njegovoj volji, prinuđava na polni odnos ili mu se dodiruju intimni dijelovi tijela.

2. SADRŽAJ KOJI ĆE VJEROVATNO DA NAŠKODI MALOLJETNICIMA

Nema zabrane takvog sadržaja, ali postoji zahtjev da se osigura da se sadržaj koji će vjerovatno naškoditi maloljetnicima, uključujući i najave, emituje u određenom vremenu sa odgovarajućim oznakama starosne kategorizacije ili da bude zaštićen bilo kojom tehničkom mjerom (npr. kodiranje). To se može postići upotrebom PIN kodova ili drugih, sofisticiranijih sistema za provjeru uzrasta. Time se obezbjeđuje prvi nivo zaštite maloljetnika; da ih maloljetnici obično neće čuti ili vidjeti. Ukoliko se to dogodi, odgovornost treba tražiti na nekom drugom mjestu, što je pitanje roditeljske kontrole i slično.

Ovo predstavlja jedan oblik regulatorne kontrole, što dokazuje potrebu za usklađenim i organizovanim naporima kako bi se djelotvorno radilo na zaštiti maloljetnika. To znači da građani treba da budu osnaženi i osposobljeni da sami donose odluke o tome kakvom će sadržaju njihova djeca biti izložena ili ne, sve dok se njima, građanima, pruže razumne informacije i upozorenja o određenim programima.

Odličan primjer za to je sistem kategorizacije za audiovizuelne medijske usluge. U mnogim evropskim zemljama, prenošenje ovih odredbi sadržalo je upućivanje na ranije uspostavljene nacionalne sisteme kategorizacija koji su već na snazi - na primjer, Britanski odbor za kategorizaciju filmova (BBFC), nevladina organizacija koju je osnovala filmska industrija i koja je odgovorna za nacionalnu kategorizaciju filmova i video radova. Međutim, ovoga puta je postojala potreba da se uspostavi ravnoteža između slobode izražavanja i informacija za usluge videa na zahtjev (VoD), a da se istovremeno ne smanji pretjerano nivo zaštite maloljetnika na ovim uslugama u odnosu na strožiji pristup usvojen za usluge emitovanja. Dominantni rezultat je da je takav sadržaj dozvoljen na uslugama videa na zahtjev, sa nekim oblikom zaštite pristupa.

Tabela u tekstu ispod pokazuje glavne elemente koji se koriste u regulatornim zahtjevima za sadržaj koji će vjerovatno ugroziti fizički, mentalni ili moralni razvoj maloljetnika.

Tabela 5: Elementi sadržaja koji će “vjerovatno da naškodi”

	“Vjerovatno će da naškodi”
ALB	Scene značajnog psihološkog i fizičkog nasilja, seksa i upotrebe neadekvatnih izraza, termina i komunikacione etike.
BIH	Uključuju, ali nijesu ograničeni na scene grubog nasilja, seksa, vulgarne izraze i prizore ili scene zloupotrebe alkohola i opojnih droga.
HRV	Uključuju sve vrste programa sa scenama koje prikazuju eksplicitno fizičko i/ili verbalno nasilje, scenama koje se mogu smatrati zastrašujućim jer prikazuju smrt ili ranjavanje, seks i seksualnu eksploataciju, vulgarni jezik i scene, zloupotrebu duvana, alkohola, narkotika, kockanje, klađenje i druge scene.

KXK	Sadržaj sa fizičkim, verbalnim, gestikulacionim, emocionalnim, seksualnim nasiljem ili prikazan putem specijalnih efekata. Sadržaj sa seksualnim scenama može se prikazati u kontekstu naučnog, obrazovnog, dokumentarnog ili informativnog programa. Sadržaj i programi koji sadrže kockanje, proricanje, otvaranje karata i slične usluge koje nijesu naučno dokazane.
MKD	Opisi, prizori ili prikazi nasilja, erotike, seksualnog ponašanja zabranjenog zakonom, nepristojnog (vulgarnog) jezika, sugestivni oblici ponašanja koji se lako oponašaju i koji su opasni po zdravlje i sigurnost, ponašanje koje je uvredljivo za ljudsko dostojanstvo, itd.
CG	Nasilje i njegove posljedice; seksualno nasilje; nago ljudsko tijelo; seksualnost; zastrašujuće scene; pušenje i zloupotreba opojnih droga, alkohola i drugih štetnih supstanci; opasno ponašanje; diskriminatorско postupanje ili nepristojno ponašanje
SRB	Nasilje i njegove posljedice; seksualno nasilje; nago ljudsko tijelo; seksualnost; zastrašujuće scene; pušenje i/ili zloupotreba opojnih droga, alkohola i drugih štetnih supstanci; opasno ponašanje; diskriminatorско postupanje ili nepristojno ponašanje.

U nekim zemljama regiona jugoistočne Evrope, sistem kategorizacije su uveli regulatorni organi, uglavnom jer ga industrija nije prethodno uspostavila. Ove odredbe se odnose na isključivu odgovornost pružalaca audiovizuelnih medijskih usluga za sistem kategorizacije, dok su predviđene kategorije u smislu starosnih granica zajedno sa terminima u graničnom periodu. Ovo uključuje kupljene programe koji možda već imaju kategorizaciju koja potiče iz zemlje proizvodnje. U takvim slučajevima, audiovizuelne medijske usluge moraju da preispitaju i prilagode kategorizaciju u skladu sa predviđenim odredbama.

Sljedeća tabela pruža informacije o sistemima graničnog perioda i kategorizacije koji se primjenjuju u zemljama učesnicama.

Tabela 6: Granični period u državama učesnicama

	7:00	08:00	09:00	10:00	11:00	12:00	13:00	14:00	15:00	16:00	17:00	18:00	19:00	20:00	21:00	22:00	23:00	00:00	01:00	02:00	03:00	04:00	05:00	06:00	
ALB														svi uzrasti/ roditeljska kontrola											
BIH														12+	16+						18+				
HRV															15+										
KXK																									
MKD																									
CG																									
SRB																									
* mogu da se emituju samo u periodima kada se objektivno može očekivati da djeca prate program u prisustvu njihovih roditelja, s obzirom na njihove uobičajne rasporede aktivnosti (npr. vrijeme kada idu u školu, radni dani/neradni dani, školski odmori, uobičajno vrijeme, i slično).																									

Stvarnu odluku o vremenu emitovanja sadržaja koji će vjerovatno da ugrozi maloljetnike, treba da donese pružalac audiovizuelne medijske usluge, na osnovu sljedećih elemenata:

a) Scene nasilja i posljedice nasilja i opasnog i štetnog ponašanja

---

Pitanja koja u ovom pogledu treba razmotriti uključuju da li nasilje, posljedice nasilja ili nasilnog ponašanja, uključujući i ekstremne oblike kao što su samoubistvo i upotreba raznog oružja, maloljetnici mogu lako kopirati i usvojiti, što bi moglo da bude štetno po zdravlje i bezbjednost ljudi. U takvim je slučajevima važno razmotriti da li se takva ponašanja prikazuju sa pozitivnim konotacijama i/ili se prikazuju kao društveno prihvatljiva ponašanja ili se čak predlažu kao sredstva i načini za rješavanje problema i sukoba.

Jednako je važno da se razmotre likovi koji su prikazani kao nasilni u programima, jer se ponašanje nasilnih likova koji se dopadaju publikama može doživjeti kao legitimno. Simpatični likovi mogu, u velikoj mjeri, da šire različite ideje o nasilju koje se mogu kopirati i opravdati kao uspješno ponašanje ili ponašanje bez posljedica, ili percipirati kao ispravno, uzorno i kopiranje vrijedno ponašanje. U slučajevima inherentnog ličnog rizika, kao kod nekih članova publike, posebno maloljetnika, percepcija nasilnog ponašanja može da se prihvati kao model za repertoar ponašanja. Pozitivni filmski lik se nikada ne kažnjava zbog nasilnog ponašanja, već se nagrađuje, a to maloljetnicima nudi odličan model za kopiranje, posebno određenim starosnim grupama maloljetnika, koji nijesu u stanju da shvate pojmove uzroka i posljedica ponašanja. Do određenog uzrasta, djeca nijesu u stanju da kontekstualizuju fikciju; kontekst u kojem žive i u kojem nijesu filmski likovi. Slično tome, pozitivni likovi koji su žrtve nasilja dobijaju saosjećanje publike, dok nesimpatični likovi dobijaju disocijativne reakcije - opravdavanje nasilja nad njima. U toj sferi, djeca ne dovode u pitanje pravednost "dobrog" lika.

Jednako treba voditi računa o tome da li se maloljetnici prikazuju kao žrtve nasilja. Ove situacije se smatraju posebno teškim, sa jednako važnim razmatranjem mjesta na kojem se dešava nasilje. Posebno je problematično kada se nasilje dešava u domovima, školama i sličnom okruženju, koje djeca obično smatraju bezbjednim.

Konačno, takođe je važno razmotriti upotrebu specijalnih efekata, specijalnih tehnika zumiranja, muzike, šminke itd., kako bi se izazvao strah kod publike, jer mogu povećati negativne posljedice po maloljetnike i djecu.

b) Zloupotreba alkohola i opojnih droga

Konzumiranje alkohola i droga je posebno problematično za adolescente, koji prolaze kroz potencijalno turbulentni psihološki, biološki i razvojni period. Adolescenti se često osjećaju neshvaćenim ili marginalizovanim i, zajedno sa potencijalno neadekvatnim obrascima ponašanja i/ili mehanizmima odbrane, podstaknuti i ohrabreni audiovizuelnim medijskim uslugama koje uključuju alkohol i droge, to može da dovede do konzumiranja ovih supstanci od strane maloljetnika.

Konzumiranje alkohola i droga nije rijetkost ovih dana, uz postepeno pomjeranje starosnih granica. U tom pogledu treba uzeti u obzir maloljetnike, posebno one koji su stidljivi, nesigurni i nemaju izgrađene mehanizme odbrane. Prikazivanje upotrebe droga u pozitivnom kontekstu, kao što su “lijekovi za sve” ili teže droge, jedan je od načina da se prikaže zloupotreba tih supstanci.

c) Neprimjereni i vulgarni jezik

Kao i kod drugih razmatranih elemenata, važno je uzeti u obzir upotrebu jezika, posebno neprimjerenog i vulgarnog, jer je to maloljetnicima model za kopiranje. Često se dešava da audiovizuelne medijske usluge, posebno filmovi, serije, rijaliti programi itd, zapravo služe kao osnova za plasiranje i usvajanje popularnih jezičkih fraza, koje postaju novi i “cool” načini jezičkog izražavanja maloljetnika. Mnoštvo vulgarnosti i neprimjerenog jezika može da postavi osnovu da takva komunikacija postane prirodni, pa čak i poželjni i popularni način izražavanja.

d) Nago ljudsko tijelo i seksualnost

Takvi programi mogu da budu štetni za djecu i maloljetnike, jer mogu da podstiču seksualne fantazije koje možda nijesu primjenjive na realne scenarije. Mogu biti stimulativni za adolescente koji traže seksualna iskustva, koja, ako se praktikuju prerano i bez odgovarajućeg savjetovanja, mogu dovesti do neželjene trudnoće u tinejdžerskim godinama, problema u reproduktivnom zdravlju i slično, sa dalekosežnim posljedicama.

Ove elemente treba uzeti u obzir iz perspektive konteksta u kojem se prikazuju u audiovizuelnim medijskim uslugama, zajedno sa razmatranjem programskog žanra i ciljne publike, praveći razliku između, na primjer, obrazovnog, istorijskog ili komičnog konteksta, kao i kritičkog prikazivanja štetnog ponašanja ili naznaka opasnosti i štetnog ponašanja.

Uzimajući u obzir gore navedeno, od presudnog je značaja da pružaoci audiovizuelnih medijskih usluga donesu odluku o odgovarajućem terminu emitovanja, prenošenja takvog sadržaja, u zavisnosti od slučaja do slučaja. Odgovarajuća kategorizacija sadržaja funkcionise samo ako je u okviru određenog termina, kako je predviđeno relevantnim pravilima. Takođe je podjednako važno da se ne kategorizuje (kao i da se ne kategorizuje previše strogo) sadržaj koji nema elemente koji bi mogli da budu štetni po maloljetnike. Ovo je važno sa stanovišta da kategorizacija sadržaja služi onima koji su u krajnjoj liniji odgovorni za maloljetnike, a to su: roditelji i staratelji. Takođe, obilježavanje sadržaja starosnim oznakama kada isti ne sadrži prikaze i scene koje bi mogle da ugroze fizički, mentalni ili moralni razvoj maloljetnika dovodi u zabludu i treba ga izbjegavati. Upravo zbog činjenice da je zaštita maloljetnika od štetnog sadržaja interdisciplinarna i zahtijeva uključivanje brojnih zainteresovanih strana (prije svega, roditelja i staratelja maloljetnika), informacije o sadržaju treba da budu tačne.

Kada je riječ o uslugama videa na zahtjev, kao što je gore opisano, obaveza kategorizovanja se odnosi na kataloge usluga, dok se većina takvog sadržaja može

emitovati, uz obavezu da se pruži neka vrsta mehanizama tehničke zaštite, kao što su PIN brojevi ili slično.

Pružaoци audiovizuelnih medijskih usluga ponekad navode određene teškoće u implementaciji sistema kategorizacije, što može da dovede do različitih rezultata i na kraju stvori konfuziju kod publike. To su razumne tvrdnje. Ponekad postoji očigledan nedostatak razumijevanja unutar industrije o tome kako kategorizaciju potencijalno štetnog sadržaja treba prikladno sprovesti. Ovo se odnosi i na razumijevanje zašto određeni sadržaji mogu da budu štetni za maloljetnike (uključujući važnost konteksta, kulturne aspekte, itd.) kao i razumijevanje procesa kategorizacije (preuzimanje uredničke odgovornosti, planiranje, itd.).

Mnogi regulatorni organi širom Evrope, uključujući i ove koje učestvuju u JUFREX programu, izradili su preporuke ili smjernice o različitim aspektima zaštite maloljetnika, kao što su starosna oznaka, raspoređivanje, označavanje ili potencijalno štetni elementi kao što su nasilje, psovke, strah itd., koji se odnose na cjelokupni sadržaj. Pored toga, jedan od primjera korisnih alata koji pomažu u sprovođenju odredbi o sistemu kategorizacije, uključuju pripremu stručnih studija o uticaju programa na različite dobne grupe maloljetnika, kao što je slučaj u Bosni i Hercegovini, koje pripremaju akademski razvojni psiholozi, kao dopunu smjernicama za primjenu relevantnih pravila, koje je pripremio sam NRO. Pored toga, preporučuje se da se NRO, kada su u situaciji da razmatraju i na kraju odluče o mogućim kršenjima takvih odredbi, konsultuju sa stručnjacima u ovoj oblasti, na primjer, korišćenjem ugovornog odnosa sa razvojnim psiholozima, što i jeste praksa u ovom regionu.

Ipak, stalno se prepoznaje potreba da se izradi uniformni sistem kategorizacije, bilo kreiranjem baze podataka ili neke druge praktične alatke koja bi omogućila laku i jednostavnu identifikaciju potencijalno štetnih elemenata u određenim programskim sadržajima, čime bi se pružaoци audiovizuelnih medijskih usluga olakšalo da donesu konačnu uredničku odluku o tome da li predmetni sadržaj može da bude štetan za maloljetnike i ako je tako, kako ga pravilno kategorizovati. Pored toga, treba naglasiti da sistem kategorizacije može da usvoji ili NRO ili sama industrija. Ono što je od najveće važnosti je obezbjeđivanje potpune inkluzivnosti u procesu razmatranja i donošenja odluka o sistemima kategorizacije, uzimajući u obzir sve faktore koji u krajnjoj liniji oblikuju ishod, kao što su kulturni i istorijski elementi datog društva. To se ne smije koristiti kao argument za ugrožavanje prava na slobodu izražavanja, već mora biti uravnoteženo sa potrebama zaštite maloljetnika.

Postoji mnogo načina za postizanje uniformnog i efikasnog sistema klasifikacije za audiovizuelne medijske usluge. Odličan primjer takvog sistema može se naći u Holandiji, gde je organizacija civilnog društva Holandski institut za klasifikaciju audiovizuelnih medija (NICAM) veoma uspješno implementirala sistem kategorizacije, koji je u potpunosti podržan i odobren od strane regulatornog organa Holandije (Commissariaat voor de Media - CVDM). Pod pokroviteljstvom NICAM-a sistem se vodi pod imenom Kijkwijzer i sastoji se od kombinacije preporuka vezanih za uzrast (5 kategorija: AL - 6 - 9 - 12 - 16) i opisa sadržaja (6 kategorija: nasilje - strah - seks - diskriminacija - zloupotreba opojnih droga i alkohola - nepristojni jezik). Ova efektivna alatka je takođe odličan primjer mehanizma samoregulacije za kategorizaciju sadržaja i uživa opštu podršku industrije²².

---

22 Za više informacija, pogledati: <https://www.kijkwijzer.nl/about-kijkwijzer>.

Glavna stvar koju treba naglasiti u ovom kontekstu je dobrovoljnost, koja se direktno odnosi na pitanje samoregulacije i koregulacije, što je važan aspekt ove teme, koji se u ovoj publikaciji dodatno razmatra. Važno je naglasiti je da sve zainteresovane strane treba da rade na kreiranju i održavanju uniformnog i efikasnog sistema, uključujući i implementaciju, što rezultira dobrovoljnim pristankom svih pružalaca audiovizuelnih medijskih usluga da ga poštuju. U stvari, i zbog činjenice da se u ovom regionu vide i prate mnogi programi koji bi mogli da potpadaju pod kategorije nekog oblika štetnog sadržaja za maloljetnike, od ključne važnosti su zajednički naponi i saradnja, što uključuje i pripremu ove publikacije.

Imajući to u vidu, dodatno je naglašena potreba i značaj međunarodne i transnacionalne saradnje između nacionalnih regulatornih organa, koja se odnosi, na primjer, na nadležnosti nad određenim sadržajem, ali i na pitanja kategorizacije, što je posebno važno u ovom regionu, gdje su većina ili brojni programski sadržaji dostupni širom regiona, uzimajući u obzir istorijsku i jezičku bliskost publike. Isto tako, važna je i uloga NRO u pogledu medijske pismenosti, uključujući napore na podizanju svijesti o pitanjima koja se odnose na zaštitu maloljetnika. Stoga, kontinuirana saradnja NRO uključivanje svih zainteresovanih strana u regionu ostaju ključni i vitalni za dalja dešavanja i unapređenja u tom pogledu.

Sljedeća tabela daje kratki prikaz mjera u odnosu na zahtjeve vezane za zaštitu maloljetnika.

Tabela 7: Mjere zaštite

	Može ozbiljno da naškodi		Vjerovatno će da naškodi	
	linearne	nelinearne	linearne	nelinearne
ALB	uslovni pristup ili kodirano emitovanje pornografija: tehnička zaštita + nije dozvoljeno tokom termina za dječiji programski sadržaj	kodiranje pornografija: uslovni pristup i uređaji za roditeljsku kontrolu pristupa	posebni termini emitovanja i upozorenja ili tehničke mjere	nije definisano
BIH	zabranjeno	tehnička zaštita + odvojeno od ostalih sadržaja kao posebni dio kataloga	tehnička zaštita ili odgovarajuće raspoređivanje i kategorizacija sadržaja pornografija: tehnička zaštita	grafička oznaka kategorizacije u katalogu 18+: tehnička zaštita ili granični period pornografija: tehnička zaštita + odvojeno od ostalih sadržaja kao poseban dio kataloga

HRV	zabranjeno pornografija: dozvoljeno uz tehničku zaštitu	tehnička zaštita	tehnička zaštita ili odgovarajuće raspoređivanje i kategorizacija sadržaja	grafička oznaka kategorizacije u katalogu
KXX	zabranjeno	tehnička zaštita	tehnička zaštita ili odgovarajuće raspoređivanje i kategorizacija sadržaja pornografija: dozvoljeno uz tehničku zaštitu	nije definisano
MKD	zabranjeno pornografija: dozvoljeno uz tehničku zaštitu	tehnička zaštita	tehnička zaštita ili odgovarajuće raspoređivanje i kategorizacija sadržaja	grafička oznaka kategorizacije u katalogu
CG	zabranjeno	tehnička zaštita	odgovarajuće raspoređivanje i kategorizacija sadržaja	
SRB	zabranjeno pornografija: samo ako je dostupna u sklopu usluga sa uslovnim pris- tupom, sa PIN kodôm ili slično + oznaka 18+	pornografija: uslovni pristup + oznaka 18+ odvojeno od drugog sadržaja kao poseban dio kataloga	tehnička zaštita ili odgovarajuće raspoređivanje i kategorizacija sadržaja	grafička oznaka kategorizacije u katalogu 18: tehnička zaštita ili granični period

e) Programi za maloljetnike i u kojima učestvuju maloljetnici

Djeca i maloljetnici su neke od najboljih i najljepših stvari na svijetu i u svakodnevici. Njihova uključenost i učešće u programima obično rezultira sadržajem koji grije srca odraslih. Ljupke karakteristike djece u programima su obično srdačnost, vedrina i prijatnost. Međutim, djeca su podložnija uticaju, manje su kritična i stoga su ranjivija od odraslih, jer imaju malo iskustva i stoga nedovoljno razvijene okvire za usmjeravanje svojeg rasuđivanja. Dakle, treba da postoje određena upozorenja i/ili ograničenja kada je riječ o uključivanju maloljetnika u programe.

Prvo i najvažnije, trebalo bi da postoji opšta zabrana bilo kakve zloupotrebe maloljetnika u audiovizuelnim medijskim uslugama, zajedno sa zabranom korišćenja maloljetnika u političke svrhe. Ograničenja se dodatno mogu proširiti uslovljavanjem učešća maloljetnika u audiovizuelnim medijskim uslugama dobijanjem saglasnosti roditelja, staratelja ili drugih zakonski odgovornih osoba. Ovi uslovi se obično ne primjenjuju u slučajevima kada su maloljetnici isključivo publika koja ne učestvuje direktno u programskom sadržaju, na snimljene materijale koji služe kao ilustracija i ne ugrožavaju dostojanstvo maloljetnika, kao i u snimcima maloljetnika kao posmatrača, itd.

Kada je riječ o direktnom učešću maloljetnika u audiovizuelnim medijskim uslugama, ono bi uvijek trebalo biti takvo da ne izaziva uznemirenost ili strah, ili narušava njihov fizički, duševni i emocionalni razvoj i dostojanstvo, bez obzira da li je maloljetnik sam, ili je njegov roditelj ili staratelj ili drugo zakonsko odgovorno lice dalo saglasnost. S obzirom na njihov uzrast, naivnost i podložnost uticaju, maloljetnici nikada ne bi trebalo da budu ispitivani o privatnim porodičnim stvarima ili o temama koje mogu da prevazilaze njihovo razumijevanje.

U sadržaju koji je prvenstveno namijenjen maloljetnicima, ograničenja su usmjerena na zabranu konzumiranja duvana i duvanskih proizvoda, alkohola i opojnih droga, osim ako se ne ukazuje na njihovu štetnost. Slično tome, u sadržaju koji je prvenstveno namijenjen maloljetnicima, zabranjeni su svi oblici nasilja ili opasnog ponašanja koje maloljetnici lako mogu da oponašaju, osim ako se ne ukazuje na njihovu štetnost.

f) Rijaliti programi i programi za talente

Uprkos mnogim verzijama rijaliti programa i programa za talente, ovaj dio se bavi specifičnim elementom ove vrste hibridnih programa, naglašavajući kombinaciju dokumentarnog i fikcijskog (dramatičnog) sadržaja, sa elementima komercijalnih komunikacija. U tom smislu je važno da se shvati da programe u kojima grupe ljudi koji nijesu profesionalni glumci, ali koje često producenti usmjeravaju i ohrabruju da se ponašaju na određeni način, djeca ne doživljavaju kao fikciju, već kao stvarne i necenzurisane. Takvi programi često sadrže sukobe i svađe između učesnika (koji su, prije svega, smješteni u vrlo neprirodno okruženje), seksualizovano ponašanje i druge elemente koji skandalizuju javnost i stvaraju interesovanje.

Ovi programi mogu da sadrže štetne elemente za maloljetnike, i za one koji ih samo gledaju, tako i u većoj mjeri za one koji u njima učestvuju, jer, kao što je gore navedeno, mogu da sadrže rodne stereotipe, naglašavaju seksualnost i fizički izgled, a ponekad i podstiču i promovišu nasilno ponašanje i sukobe među ljudima. Neka istraživanja ukazuju da maloljetnici koji često gledaju ove programe vjeruju da "potraga za srećom" zahtijeva bogatstvo, popularnost i ljepotu ili je ograničena na njih. Pored toga, učešće maloljetnika u ovim programima se ponekad ne preporučuje, jer može da dovede do miješanja stvarnosti i glume, izloženosti stresu, kao i izloženosti neosnovanom poređenju sa drugima na svoju štetu, i na kraju, do gubitka privatnosti²³.

---

23 <https://www.medijskapismenost.hr/preporuke-za-zastitu-djece-i-sigurno-koristenje-elektronickih-medija/>, pristupljeno 17. decembra 2018. godine.

Jedan aspekt u smislu zaštite maloljetnika od štetnog sadržaja koji je naročito relevantan u ovom regionu, odnosi se posebno na rijaliti programe i programe za talente. Kao što je gore navedeno, ovi programi se obično, iako ne nužno, smatraju zabavom, ali imaju različite oblike u različitim žanrovima, i stalno se razvijaju i, iznad svega, uživaju veliku popularnost. Osim činjenice da su više ili manje zasnovani na stvarnom životu i stvarnim osobama i nemoguće ih je definisati i stereotipizovati, iskustvo mnogih zemalja pokazuje da zaštita maloljetnika u odnosu na ove programe predstavlja izvor istinske zabrinutosti i otvara šira pitanja ljudskog dostojanstva i zaštite privatnosti. Postoje mnoge druge bojazni u vezi sa rijaliti televizijom koje otvaraju dublja pitanja fundamentalnih uvjerenja, građanskih vrijednosti i društvenih normi; mnoga od ovih pitanja zaista ne potpadaju pod djelokrug propisa čiji cilj nikada neće biti diktiranje pravila ponašanja ili zauzimanje moralnih stavova, ali su ipak važna i treba da budu otvorena za diskusije sa društvom u cjelini.

Iz regulatorne perspektive, rijaliti programi i programi za talente su već obuhvaćeni opštim odredbama o zaštiti maloljetnika od štetnog sadržaja koje se primjenjuju na sve druge audiovizuelne medijske usluge. To, očigledno znači da su rijaliti programi i programi za talente poprilično uređeni nizom obaveza, sa konačnim ciljem da se osigura da maloljetnici ne budu izloženi sadržaju koji može ozbiljno da naškodi njihovom moralnom, psihofizičkom razvoju, kao i da obezbijedi zaštitu od sadržaja koji je neprimjeren za njih, kao što su nasilje i opasno ponašanje, golotinja i seksualni sadržaj, psovke, zloupotreba alkohola, pušenje itd. Ti isti elementi su često prisutni u mnogim oblicima rijaliti televizijskih emisija. Pored "uobičajenih sumnjivaca" za koje se smatra da vjerovatno mogu da naruše razvoj maloljetnika, rijaliti emisije mogu da izazovu dodatne probleme. Pitanja o kojima je riječ kod rijaliti programa i programa za talente obično se tiču ljudskog dostojanstva ili njihovog štetnog uticaja, naročito na maloljetnike.

Iz perspektive učešća maloljetnika i saglasnosti roditelja i zakonskih staratelja maloljetnika zanimljiv je nedavni slučaj kojim se bavio britanski regulator Ofcom. Slučaj se, konkretno, odnosi na opservacioni dokumentarni film koji je pratio majke i kćerke dok učestvuju u tretmanima ljepote, kupovini glamurozne odjeće ili prisustvuju dječijim izborima za mis, pod naslovom "Blinging Up Baby". Ofcom je primio brojne pritužbe na učešće četvorogodišnje djevojčice koja je nosila tematsku odjeću lanca restorana "Hooters", koju je napravila njena majka i imala plesnu tačku koja je uključivala i neke seksualizovane pokrete (kao što je naginjanje unazad četvoronoške i pomjeranje kukova naprijed-nazad četiri puta prema publici). Iako su preduzeti prilično opsežni koraci u cilju zaštite djeteta u smislu njenog učešća u programu prije produkcije i tokom produkcije, Ofcom je notirao da emiter nije sproveo procjenu rizika u fazi post-produkcije kako bi razmotrio sve rizike povezane sa emitovanjem djetetovog nastupa na temu lanca restorana "Hooters" i/ili tražio dodatne stručne savjete. Takođe, emiter se neopravdano oslanjao na pristanak majke, umjesto da je sam razmotrio i nezavisno procijenio bilo kakve štetne posljedice koje proističu iz emitovanja prikaza djeteta koje nosi ovu odjeću. U ovom slučaju, za emitera je utvrđeno da krši konkretno pravilo, jer se nije propisno starao o djetetovoj dobrobiti i dostojanstvu, bez obzira na pristanak djetetove majke²⁴.

---

24 Prateći EPRA dokument autora Maide Čulahović (RAK) za Radnu grupu 2: "Studija slučaja o zaštiti maloljetnih lica: rijaliti i talent šou emisije", 43. sastanak EPRA u Barseloni, 25-27. maja 2016. go-

Zbog činjenice da iste serije rijaliti programa u redovnim intervalima preplavljaju ovaj region i da njihov sadržaj često predstavlja neke od najgorih primjera kršenja konkretnih pravila vezanih za zaštitu maloljetnika od štetnog sadržaja²⁵, u Bosni i Hercegovini, Srbiji i Crnoj Gori, odredbe koje se odnose na rijaliti programe su još konkretnije.

U Bosni i Hercegovini postoje ograničenja u pogledu termina njihovog emitovanja, u kojima je navedeno da se rijaliti programski sadržaji mogu emitovati samo u periodu između 24:00 i 06:00 sati. Međutim, ovo ograničenje se odnosi samo na određene vrste rijaliti programa, prema definicijama datim u relevantnim pravilima, u kojima se navodi: *“U smislu ove odredbe, značenje izraza rijaliti (reality) programi je ograničeno na televizijski žanr, obično bez detaljno razrađenog scenarija, u kojem se prikazuje život grupe učesnika u izolovanom prostoru koji se stalno nalaze u kadru video kamere i u zoni mikrofona, a koji pokušavaju pobijediti i osvojiti nagradu; Pseudorijaliti program označava program koji prikazuje određene autentične ili izmišljene životne situacije, čiji je fokus na dramatizaciji i konfliktima, prema unaprijed utvrđenom scenariju, npr. rekonstrukcije događaja koje mogu da uključuju ali nisu ograničene na bračne prevare, krivična djela, teške životne situacije.”*

U Crnoj Gori postoje pravila raspoređivanja za rijaliti programe koji se mogu emitovati samo između 23:00 i 06:00 sati i to označeni kao neprimjereni za publiku mlađu od 18 godina. Ograničenje se odnosi na sve rijaliti programe definisane kao: *“... sadržaj koji pretežno u cilju zabave prikazuje, u prirodnom ili vještački stvorenom okruženju na koji način se jedan ili više učesnika ponaša u unaprijed predviđenim, spontano ili na drugi način nastalim konkretnim životnim situacijama (npr. suživot u određenoj zajednici ljudi, međusobna komunikacija, rad, dokolica, rješavanje određenih zadatah ili nepredviđenih konkretnih životnih problema i sl.) u određenom vremenskom periodu, a u kojem učesnici, po pravilu, učestvuju radi pribavljanja određene imovinske ili neimovinske koristi”*. Što se tiče pseudorijaliti programa, oni moraju biti označeni kao neprimjereni za publiku do 16 godina i mogu se emitovati samo između 22:00 i 06:00 sati. Ograničenje koje se odnosi na “pseudorijaliti” programe odnosi se samo na određene vrste ovog sadržaja, prema sljedećoj definiciji: *“pseudorijaliti programski sadržaj: sadržaj koji prikazuje određene autentične ili izmišljene životne situacije, prema unaprijed utvrđenom scenariju”*.

U Srbiji, Regulatorno tijelo za elektronske medije (REM) usvojilo je Pravilnik o zaštiti prava maloljetnika u oblasti pružanja medijskih usluga, koji propisuje detaljne zahtjeve za rijaliti programski sadržaj: *“Rijaliti programski sadržaj se smatra nepodesnim za maloljetnike mlađe od 16 godina, ako se u njemu prikazuje nepristojno ponašanje koje se ne koristi kao akt agresije, odnosno da bi se neko uvrijedio ili se prikazuje konzumiranje alkoholnih pića, osim ako je ono izostavljeno iz snimka ili potpuno prikriveno upotrebom visokofrekventnog tona (bips), zamagljenja slike ili na drugi sličan način. Rijaliti programski sadržaj se smatra nepodesnim za osobe mlađe od 18 godina, ako se u njemu prikazuje nasilje, nepristojno izražavanje preduzeto kao akt agresije, odnosno u cilju vrijeđanja, pušenje, neumjereno konzumiranje alkoholnih pića ili nago ljudsko telo. U rijaliti programskom sadržaju ne mogu se prikazivati teško nasilje, seksualnost, zloupotreba opojnih droga, kao i ponašanje koje*

---

dine. https://cdn.epra.org/attachments/files/2854/original/BCN_WG2_%20RealityTV_final_revised.pdf?1466159222, pristupljeno 6. decembra 2018. godine.

25 Neki od slučajeva predstavljeni su u Aneksu 2 ove publikacije.

predstavlja govor mržnje ili kojim se vrijeđa ljudsko dostojanstvo ili drugo ljudsko pravo. Ako u toku rijaliti programskog sadržaja koji se emituje direktno (uživo) dođe do eskalacije nasilja ili nepristojnog ponašanja preduzetog u cilju vrijeđanja, pružalac medijske usluge je dužan da odmah prekine njegovo emitovanje, ako ne može na drugi način da izbjegne prikazivanje takvog ponašanja (npr. isključenje tona, promjena kadra i sl.).

Postoje brojni drugi problemi koji se odnose na ovu vrstu programa, kao što su bojazni u vezi porodica iz “komplikovane društvene sredine”, prikaza maloljetnika koji su bili žrtve seksualnog zlostavljanja, pitanja koja se tiču ljudskog dostojanstva, zloupotrebe alkohola, seksizma i pristojnosti, kao i elemenata govora mržnje među učesnicima u rijaliti programu. U nekim slučajevima, otvarana su pitanja koja se odnose na zaštitu javnog reda (podstrekavanje na delikvenciju, opasno ili nepristojno ponašanje), diskriminatorne izjave ili ponašanje koje bi moglo da ugrozi zdravlje učesnika, izuzetno negativan prikaz žena na osnovu rodnih stereotipa, hiperseksualizaciju djece, promovisanje i podsticanje na kockanje, kršenje pitanja privatnosti, itd.

Kao ilustracija može da posluži serija “Balkanske prevare” koja se emituje širom regiona - žanr koji treba shvatiti prema gore navedenoj definiciji pseudorijaliti programa. Vrijeme emitovanja ove epizode je bilo 14:00 sati.

Sadržaj ove epizode uključuje eksplicitnu scenu muškarca koji masturbira, dok ima seks preko telefona, koristeći seksualne izraze. To dalje uključuje scenu u kojoj je prikazan seksualni odnos (na ekranu), tokom kojeg se u pozadinskom razgovoru navodi da je to seksualni odnos odrasle osobe sa 16-godišnjim maloljetnikom, uz dodatne informacije o načinima kako se zavodi i počinje seksualni odnos sa takvim maloljetnicima. Takođe su predstavljene ritualne scene, uključujući i nepovezani govor, koji propagira rješavanje problema magijom, okultnim snagama i nadriljekarstvom, a vezano za neplodnost²⁶.

Kod ovih programa je posebno zanimljivo to što je njihova gledanost bila u jakoj suprotnosti sa stavom i pozicijom stručne zajednice i nadležnih organa. Iako su ovi programi, koji su u velikoj mjeri komercijalne prirode, uživali značajnu popularnost kod dijela šire javnosti, izraženiji su glasovi protiv takvog sadržaja, od potpisivanja peticija i primanja velikog broja pritužbi, u kojima su izražene ozbiljne bojazni i ogorčenje, zahtijevajući od regulatora da preduzmu snažne mjere. Ova pitanja treba da se sagledaju i iz perspektive nivoa medijske pismenosti u ovom regionu, o čemu će biti riječi u nastavku.

Postojanje *a priori* ograničenja koja se primjenjuju na djelimičnu postavku i strukturu programa, kao što su ograničenja u regionu u vezi sa rijaliti programima, treba uzeti u obzir iz aspekta činjenice da je većina regulatornih organa iz regiona imala i bavila se takvim slučajevima kršenja odredbi koje se odnose na maloljetnike, kakvi se rijetko viđaju, iz perspektive njihove težine (kao što je prikazano niže u tekstu).

Pored toga, kao što je slučaj u Crnoj Gori, Ustavni sud Crne Gore, postupajući po tužbi u vezi sa komercijalnom TV stanicom koja emituje program u cijelom regionu, u kojoj je navedeno da su ta ograničenja neustavna, odbio je tužbu i izjavio da su te mjere srazmjerne i usklađene sa EKLJP.

²⁶ Za detaljnije informacije pogledajte Aneks 2, str. 120-122.

g) Privatnost i maloljetna lica

Pitanje postizanja ravnoteže između prava na privatnost i prava na slobodu izražavanja je veoma važna, dosta diskutovana i široka tema, koja zahtijeva posebno i detaljno razmatranje, najbolje u zasebnoj publikaciji. U okviru ove publikacije, dotaći ćemo se samo djelova koji se odnose na maloljetnike.

Opšti je princip da svako miješanje u privatni život izlaganjem ili otkrivanjem informacija zaštićenih pravom na privatnost mora biti pažljivo odmjereno u odnosu na opravdani javni interes. Jednako je očigledno i još primjenjivije u slučajevima koji se odnose na maloljetnike, gdje je važno zaštititi njihov identitet i lične podatke, uključujući i ne ograničavajući se na pojedinosti iz njihovog privatnog života i porodičnih odnosa, kada postoji mogućnost da bi otkrivanje informacija moglo da ugrozi dobrobit i dostojanstvo maloljetnika. Osim toga, pružaoci audiovizuelnih medijskih usluga ne bi smjeli da ispituju maloljetnike i ranjiva lica bez pisane saglasnosti roditelja, staratelja ili drugih osoba koje su za njih zakonski odgovorne.

U ovom regionu postoji veliki broj izvještaja i audiovizuelnih programa koji se tiču predstavljanja teškog položaja pojedinca ili grupe maloljetnika, posebno kroz otkrivanje ekonomskih teškoća. Iako cilj takvih programa može biti filantropske prirode, pored otkrivanja loših i neadekvatnih socijalnih politika rukovodećih organa, audiovizuelne medijske usluge ponekad proizvode senzacionalne priče, kršeći privatnost maloljetnika. Neki od slučajeva koje su nadgledali nacionalni regulatorni organi u regionu tiču se upravo ovog pitanja. U takvim slučajevima, umjesto da ozbiljno ugrožavaju dobrobit i dostojanstvo maloljetnika, pružaoci audiovizuelnih medijskih usluga trebali bi odgovorno da edukuju javnost o pružanju pomoći i jasno odrede način na koji se pomoć može pružiti, a prije svega da se suzdrže od senzacionalizma i jeftinih napora da zadobiju za sebe ili za oglašivače simpatije publike ugrožavanjem njihove privatnosti, sigurnosti i dostojanstva.

Teže situacije mogu nastati kada se izvještava o krivičnim djelima/postupcima koji uključuju maloljetnike. Pravila za pružaoce audiovizuelnih usluga u vezi sa sudskim postupcima se generalno primjenjuju, ali se konkretnija pravila odnose na postupke koji uključuju maloljetnike. Konkretno odredbe zasnivaju se na opštim pravnim rješenjima koja se odnose na sudske postupke i na zabranu pružanja informacija koje otkrivaju identitet maloljetnika uključenih u krivična djela/postupke. U slučajevima u kojima se primjenjuju zakonske zabrane ili ograničenja otkrivanja identiteta maloljetnika, pružalac audiovizuelnih medijskih usluga treba naročito da obrati pažnju da ne emituje informacije koje bi mogle da otkriju ili ukažu na trag koji bi mogao dovesti do identifikacije maloljetnika koji bi mogli biti uključeni kao žrtve, svjedoci, osumnjičeni ili su na neki drugi način uključeni u istragu ili sudski postupak u vezi sa krivičnim djelom i trebali bi, u slučaju sumnje, da se uzdrže od bilo kakve objave. Pored toga, posebnu pažnju treba posvetiti informacijama koje, u kombinaciji sa informacijama dostupnim negdje drugo, mogu da dovedu do otkrivanja identiteta maloljetnika, uključujući informacije i snimke iz tih postupaka. Ovo ne sprječava pružaoce audiovizuelnih medijskih usluga da izvještavaju o pravosnažnim sudskim odlukama u slučaju maloljetnika ili omladine, vezanih

za krivična djela izvršena od strane maloljetnika ili prema njima, kao i kada su maloljetnici svjedoci, ali bez pružanja ličnih podataka ili informacija koje mogu pomoći u određivanju identiteta. Izvještavanje o pravosnažnim sudskim ishodima uvijek mora da se odmjeri u odnosu na opravdani javni interes. Treba da postoji dokazivi i opipljivi javni interes koji je važniji od zaštite identiteta maloljetnika, kao što je zaštita javnog zdravlja, javne bezbjednosti, itd.

Posebnu pažnju treba posvetiti ranjivom položaju maloljetnika uključenog u slučaj kao žrtva ili svjedok, a naročito ako su na bilo koji način uključeni u seksualne napade. Seksualni napad je izuzetno i naročito teška vrsta nasilja koja ostavlja dugoročne posljedice. Identifikacija takvih žrtava je apsolutno neprihvatljiva, ne samo zato što dodatno traumatizuje žrtve, već i zato što može dovesti do toga da se druge žrtve uzdržavaju od prijavljivanja takvih krivičnih djela. U svim takvim slučajevima, informacije o identitetu mogu se emitovati tek nakon prethodnog dobijanja odobrenja nadležnog organa.

Ova pitanja su takođe važna iz perspektive rehabilitacije maloljetnika uključenih u takve postupke, kojima bi mogla da bude nanescena ozbiljna šteta ukoliko maloljetnici budu javno obilježeni i povezani sa krivičnim djelima. Takođe je važno da se kreira okruženje u kojem je moguće vršiti pravosudne funkcije, bez ugrožavanja ishoda sudskih postupaka i bez pritiska na pravosudne organe da ne vrše svoje dužnosti, što obuhvata situacije u kojima bi identifikacija u pojedinim slučajevima mogla da dovede do povlačenja svjedoka zbog javnog pritiska.

Izvještavanje o događajima povezanim sa krivičnim djelima u koja su uključeni maloljetnici je veoma kompleksno i pružaoci audiovizuelnih medijskih usluga bi trebalo da vrše svoju dužnost informisanja javnosti, dok istovremeno pokušavaju da zaštite identitet uključenih maloljetnih lica. Pored toga, takođe je važno izvještavati o mogućim povredama dužnosti od strane pravosudnih organa, jer je to u jasnom javnom interesu. Međutim, u tom kontekstu slučajevi u koje su uključeni maloljetnici možda nijesu najbolji put kojim treba ići, a ako jesu, treba strogo primjenjivati pravila privatnosti. To postaje naročito teško u današnjem svijetu, u kome korisnici društvenih mreža, neodgovorni portali u velikoj meri krše ta važna načela, itd. Dileme u vezi sa izborom pristupa kod izvještavanja dodatno mogu otežati objelodanjivanja (curenja) neprimjerenih informacija preko relevantnih organa za sprovođenje zakona i pravosudnih organa, a čak i preko porodica. Ipak, odgovorni pružaoci audiovizuelnih medijskih usluga treba da se uzdrže od učestvovanja u mentalitetu "stada" i da izvještavaju na odgovoran i profesionalan način, uz poštovanje etičkih kodeksa. Ako postoji nedoumica, pružaoci audiovizuelnih medijskih usluga uvijek treba da se obrate relevantnim pravosudnim organima kako bi dobili uputstva i informacije.

h) Maloljetna lica i komercijalne komunikacije

Pored opštih pravila koja uređuju komercijalne komunikacije u audiovizuelnim medijskim uslugama, uključujući obaveznu identifikaciju i razdvajanje komercijalnog sadržaja, zabranu prikrivenih i obmanjujućih komercijalnih komunikacija, poštovanje etičkih standarda itd., postoje dodatna pravila koja se odnose na maloljetnike i komercijalne komunikacije.

Ta pravila uključuju zabranu komercijalnih komunikacija koje podstiču na ponašanje koje bi moglo da ugrozi zdravstveni, mentalni i/ili moralni razvoj maloljetnika. Komercijalne komunikacije koje su usmjerene na maloljetnike ili u kojima učestvuju maloljetnici treba da izbjegavaju sve što bi moglo da naštetiti njihovim interesima i treba da uzimaju u obzir njihove posebne podložnosti uticaju. Osim toga, komercijalne komunikacije ne bi trebalo da preporučuju proizvod ili uslugu koja nije prikladna za maloljetnike, lijekove i medicinske tretmane, sredstva za regulisanje tjelesne težine, uređaje za paljenje, zapaljive i druge opasne supstance, da prenose vjerske poruke i sadrže erotski sadržaj, sugerišu da upotreba određenih proizvoda ili usluga može da rezultira unaprijeđenim fizičkim, intelektualnim ili drugim socijalnim vještinama, sadrže poruke koje direktno podstiču maloljetnike na kupovinu ili iznajmljivanje proizvoda ili usluge iskorišćavanjem njihovog neiskustva ili lakovjernosti, itd.

Neke dodatne odredbe odnose se na nagrade i navode da nagrade koje se daju maloljetnicima moraju biti primjerene njihovom uzrastu. Ukoliko komercijalne komunikacije prikazuju rezultat crtanja, koncipiranja, sklapanja i modeliranja, sposobnost postizanja tog rezultata bi trebalo da se poklapa sa prosječnom sposobnošću maloljetnika kojima su namijenjene komercijalne komunikacije.

Važeći propisi postoje kako bi osigurali zaštitu maloljetnika od štetnog sadržaja, koji svakako može da potiče i iz komercijalnih komunikacija, jer su djeca podložna audiovizuelnim materijalima, naročito komercijalnom sadržaju, zato što ne razumiju njegovu komercijalnu prirodu.

4. Izvan regulacije - širi pristup zaštiti maloljetnika

Zaštita maloljetnih lica je interdisciplinarni zadatak mnogih aktera u društvu. Počinje i završava se sa roditeljskom odgovornošću, ali to sigurno nije samo njihova odgovornost. To je odgovornost koja prevazilazi osnovnu ćeliju društva - porodicu - i preliva se na obrazovne sisteme, državne organe.

Netradicionalni regulatorni mehanizmi, uključujući koregulaciju i samoregulaciju, imaju za cilj unapređenje kvaliteta zaštite maloljetnika, počevši od nacionalnog ka nadnacionalnom i međunarodnom nivou. Mehanizmi koregulacije i samoregulacije su fleksibilniji i prilagodljiviji od mehanizama formalne regulacije ili onih mehanizama koji se tiču isključivog pravnog propisivanja koje se odnose na zaštitu maloljetnih lica. S obzirom na to da su situacije u kojima maloljetnici mogu biti pogođeni kompleksne i brojne, mehanizmi koregulacije i samoregulacije mogu da igraju veoma važnu ulogu²⁷.

Osim toga, nije moguće osloniti se na *laissez-faire* tržišna načela u vezi sa zaštitom maloljetnika, jer bi to ostavilo prostor potencijalnoj neodgovornosti pružalaca audiovizuelnih medijskih usluga, što je u potpunosti nepoželjno u ovoj oblasti. Zaštita maloljetnih lica je od izuzetnog javnog interesa. Primijenjene mjere zaštite obično počinju od pretpostavke da su djeca pod mnogo većim uticajem medija nego odrasli, da nijesu u stanju da kritički procijene medijski sadržaj, pa su stoga mnogo ranjivija. Djeca nemaju iskustva, pa posljedično ne posjeduju adekvatni nivo kognitivnih i emotivnih mehanizama koji bi im omogućili da odgovorno percipiraju medijski sadržaj. U takvoj situaciji su koregulatorni i samoregulatorni kodeksi postupanja veoma komplementarni regulatornim mehanizmima, kao prvom stubu zaštite, koji podrazumijeva mnogo veću fleksibilnost i prilagodljivost, osim što obezbjeđuje ravnotežu između troškova i efikasnosti. Mjere usmjerene na postizanje opštih ciljeva javnog interesa u sektoru audiovizuelnih medija su efikasnije ako se preduzimaju uz veoma aktivnu ulogu samih pružalaca usluge. Takve inicijative svakako ne mogu biti zamjena za pravno obavezujuće obaveze u ovoj oblasti, jer samo uravnotežena kombinacija zakonskih, tehničkih i obrazovnih

---

27 U prethodnim poglavljima su navedeni brojni primjeri koji mogu da uključuju, ali nijesu ograničeni na, okolnosti u kojima je maloljetnik svjedok, žrtva ili učesnik u nelegalnim aktivnostima, pokušaje samoubistva maloljetnika ili samoubistva maloljetnika, itd.

mjera, uključujući prevenciju, može da bude adekvatan osnov za suočavanje sa opasnostima sa kojima se djeca srijeću u savremenom medijskom okruženju.

To postaje očigledno u oblasti medijske pismenosti. Osnovna načela vezana za medijsku pismenost obuhvaćena su u prethodno pomenutoj publikaciji Savjeta Evrope: "Regulatorni organi za medije i govor mržnje". U ovom odjeljku, aspekt medijske pismenosti obuhvaćen je iz perspektive zaštite maloljetnih lica.

Novo medijsko okruženje u kojem su potrošači sve više aktivniji i od kojih se očekuje da preuzimaju veću odgovornost za svoje korišćenje medija zahtijeva više od pukog adekvatnog pravnog okvira kako bi se garantovala efikasna zaštita maloljetnih lica. Različite zainteresovane strane, kao što su nadležna ministarstva, regulator, industrija, akademska zajednica i NVO sektor moraju da sarađuju, pokreću i sprovode različite inicijative.

Kao što je prikazano u Aneksu 3 ove publikacije, nacionalni regulatorni organi sprovode brojne aktivnosti koje se odnose na medijsku pismenost i/ili u njima učestvuju, u saradnji sa drugim zainteresovanim stranama. U najkraćem, puno aktivnosti odnosi se na sprovođenje kampanja kojima je cilj podizanje nivoa svijesti roditelja, staratelja, medija i šireg društva u vezi sa funkcijom sistema kategorizacije programskog sadržaja. Nacionalni regulatorni organi veoma aktivno učestvuju u pružanju smjernica i preporuka u vezi sa boljim razumijevanjem zakonskih odredbi koje uređuju zaštitu maloljetnika. Osim toga, oni svoje napore fokusiraju na stvaranje i održavanje jedne vrste nacionalne platforme za medijsku pismenost (koja obično podrazumijeva uspostavljanje i održavanje nacionalne internet stranice posvećene toj temi), koja, kako je to slučaj i u ovom regionu, funkcioniše mnogo bolje kada su u te aktivnosti direktno uključeni nacionalni regulatorni organi, ili kada barem postupaju kao pozitivni katalizator aktivnosti. Brojni doprinosi nacionalnih regulatornih organa uključuju seminare, radionice i konferencije na ovu temu i/ili teme vezane za medijsku pismenost, pored bilateralnih i međunarodnih inicijativa i saradnje. Kako izvještavaju regulatorni organi iz ovog regiona, saradnja postoji sa više institucija, organizacija, aktera i brojnih subjekata u oblasti audiovizuelnih medija. Počevši od nacionalnih akademskih institucija, saradnja se proširuje na nevladine organizacije, ali takođe i na međunarodne organizacije, kao što je Savjet Evrope. Izrada ove publikacije je odličan primjer saradnje u ovoj oblasti i autori se nadaju da će ona biti osnova za buduće aktivnosti i projekte u oblasti zaštite maloljetnika.

Takođe, nacionalni regulatorni organi iz ovog regiona prate i aktivno učestvuju u redovnim aktivnostima koje se odnose na medijsku pismenost, koje se sprovode pod pokroviteljstvom Evropske platforme regulatornih organa (EPRA) i predstavljaju koristan izvor informacija i podsticaje za dalji rad u ovoj oblasti.

5. Preporuke i zaključci

Zaštita maloljetnika očigledno predstavlja jednu od najvećih briga i prioriteta javne politike, kako na međunarodnom, tako i na nacionalnim nivoima. S obzirom na to da štetni audiovizuelni sadržaj može da ima najteže posljedice po fizički, mentalni i moralni razvoj maloljetnika, on je - pored govora mržnje - jedna od oblasti u kojoj je garantovan najviši nivo zaštite, uključujući osnove za ograničavanje slobode izražavanja striktnim ograničavanjem, pa čak i zabranom prikazivanja određenog materijala.

Međutim, jasno je da sama regulacija ne može da riješi sve izazove u vezi sa zaštitom maloljetnika. Sadržaj dostupan na platformama i kroz kanale koji prevazilaze tradicionalnu i zakonsku regulaciju predstavlja još značajniji izazov u osiguravanju sprječavanja štete. Kako djeca i maloljetnici gledaju više sadržaja na internetu i sadržaja na zahtjev, pitanje njihove izloženosti štetnom sadržaju samo raste, a takođe ga prate druga pitanja, kao što su bojazni vezane za privatnost i računarski kriminal. Zaštita maloljetnih lica je iz tog razloga zadatak za društvo u cjelini, gdje je svačija uloga važna i uloge se međusobno nadopunjuju. Iako se ova publikacija prevashodno bavi aktivnostima nacionalnih regulatornih organa u vezi s tim pitanjem, takođe je važno da se naglase one aktivnosti koje nijesu pod neposrednim djelokrugom nacionalnih regulatornih organa, ali u kojima oni ipak mogu da ponude svoju podršku i da rade sa drugim zainteresovanim stranama na ostvarenju zajedničkog cilja, a to je zaštita najranjivijije grupe u društvu.

ZAKONSKI OSNOV

Kao što je izloženo, zakonodavne mjere vezane za zaštitu maloljetnika obuhvataju krivične zakonike, porodične zakone i podzakonska akta koja donose nacionalni regulatorni organi, ali i mehanizme samoregulacije namijenjene za medije van djelokruga i mandata nacionalnih regulatornih organa.

Imajući u vidu činjenicu da su sve zemlje učesnice transponovale AVMSD, standardi koji se odnose na audio i audiovizuelne medijske usluge tiču se sadržaja koji bi mogao ozbiljno da naškodi ili koji će vjerovatno da naškodi fizičkom, mentalnom ili moralnom razvoju maloljetnika. Ti standardi moraju da budu pretočeni u zakonska akta kojima se prenosi tekst nove AVMSD. Ostali standardi odražavaju pitanja koja se tiču komercijalnih komunikacija, zaštite maloljetnika u sudskim postupcima, pitanja koja se tiču izbora, itd.

Pravni kontekst država koje učestvuju u JUFRRX programu, kao i druga pitanja koja se odnose na zaštitu maloljetnika, odražavaju njihovu bliskost, koja je uobičajena u oblastima u kojima je dostupan slični ili zajednički programski sadržaj.

REGULATORNE RADNJE

Zaštita ranjivih publika od štete, a naročito djece, jedan je od najvažnijih zadataka NRO. Bez obzira na potrebu da se usvoji regulatorni pristup za promjenu u medijskom pejzažu, ovaj zadatak ostaje sama suština regulacije, što je takođe prepoznato u revidiranoj AVMSD u vezi sa platformama za dijeljenje video snimaka i njihovom obavezom da se maloljetnici zaštite od programa, video snimaka koje generišu korisnici i audiovizuelnih komercijalnih komunikacija koje mogu da naškode njihovom fizičkom, mentalnom ili moralnom razvoju.

Iako brojne analize i izvještaji pokazuju da djeca gledaju manje televiziju i da više sadržaja dobijaju na internetu²⁸, televizija i dalje predstavlja značajan dio njihovog korišćenja medija, naročito na mlađim uzrastima. Iskustvo nacionalnih regulatornih organa iz ovog regiona, kako pokazuju slučajevi predstavljeni u ovoj publikaciji, pokazuje da su slučajevi kršenja odredbi u vezi sa zaštitom maloljetnika ozbiljni i još uvijek dosta učestali. Štaviše, iskustvo nekoliko regulatornih organa iz regiona (Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Srbija) u vezi sa rijaliti programima²⁹ takođe pokazuje da je očekivanje publike u pogledu regulatorne zaštite i dalje poprilično visoko. Pregled najvažnijih slučajeva na kojima su radili nacionalni regulatori iz regiona pokazuje da kršenje pravila o zaštiti maloljetnika od štetnog sadržaja i kategorizacija i raspoređivanje programskog sadržaja predstavljaju veliku većinu slučajeva i to je jedini problem koji je navelo svih sedam nacionalnih regulatornih organa. Ta činjenica dokazuje da je regulacija tradicionalne linearne televizije u vezi sa zaštitom maloljetnika i dalje veoma relevantna u regionu, uprkos promjenama u upotrebi tehnologije i korišćenju medija i da je to pitanje u koje NRO i dalje moraju da ulažu značajne napore. I zaista, skoro svi slučajevi na kojima su radili nacionalni regulatorni organi odnosili su se televizijsko emitovanje.

Još jedno pitanje koje se čini naročito istaknutim u zemljama regiona vezano je za zaštitu dostojanstva, privatnosti i identiteta maloljetnika. Ostali slučajevi koje navode nacionalni regulatorni organi iz regiona tiču se učešća maloljetnika u programima, komercijalnih komunikacija i maloljetnika, zaštite maloljetnika u

---

28 Djeca uzrasta 6-15 godina provode oko 20 % svog vremena pred ekranom gledajući video snimke na internetu. Izvor: Gilles Fontaine, Christian Greece, Marta Jimenez Pumares, "Online video sharing: Offerings, audiences, economic aspects", Evropska audiovizuelna opservatorija, Strazbur, 2018, pristupljeno 20. decembra 2018. godine

29 Emitovanje nekoliko izuzetno kontroverznih regionalnih rijaliti programa je 2015. godine izazvalo ogromne javne reakcije u Bosni i Hercegovini, uključujući zahtjeve za ostrim regulatornim postupanjem, pa čak i pozive da takvi programi budu u potpunosti zabranjeni. Između ostalog, Regulatorna agencija za komunikacije je primila peticiju sa potpisima više od 5.253 građanina, sa zahtjevom da jedan od najkontroverznijih rijaliti programa koji se emitovao u tom momentu, pod nazivom "Farma" bude ili u potpunosti zabranjen, ili da emitovanje istog bude dozvoljeno samo nakon ponoći.

medijskom izvještavanju o izborima i izvještavanja o maloljetnicima u vezi sa krivičnim djelima i postupcima³⁰.

Imajući u vidu gore navedeno, regulacija “tradicionalnog” emitovanja ne samo da se još uvijek čini relevantnom, već i veoma potrebnom. Usljed njihovih zakonskih mandata i sposobnosti da neprekidno posvećuju pažnju slučajevima potencijalno štetnog sadržaja praćenjem, brzim reagovanjem i korišćenjem mehanizama za ispravljanje takvih dešavanja, uloga nacionalnih regulatornih organa u zaštiti najranjivijeg dijela društva ostaje presudna.

Pored njihove uloge u usvajanju pravila i osiguravanju njihovog poštovanja, nacionalni regulatorni organi mogu da pomognu sa mekšim mehanizmima u obliku raznih smjernica, kako bi se medijima pomoglo da bolje primjenjuju relevantna pravila, ali i tako što će doprinosti pismenosti društva u cjelini, u oblasti profesionalnih i etičkih standarda³¹.

Osim toga, da bi se efikasno reagovalo na postojeće izazove, ulogu nacionalnih regulatornih organa treba proširiti na nuđenje podrške drugim zainteresovanim stranama koji imaju ulogu u zadatku zaštite maloljetnika, na primjer, doprinošenjem profesionalizmu i efikasnosti mehanizama samoregulacije i koregulacije, kao i inicijativama za poboljšanje medijske pismenosti

TUŽILAČKI I ORGANI ZA SPROVOĐENJE ZAKONA

Internet je postao jedno od glavnih sredstava putem kojeg pojedinci ostvaruju svoje pravo na slobodu izražavanja. Međutim, on takođe stvara brojne prilike da se nanese šteta maloljetnicima na razne načine. Takvi slučajevi zahtijevaju brzu reakciju. Iz tog razloga, uloga nezavisnih, jakih, stručnih i brzih tužilačkih i organa za sprovođenje zakona postaje sve bitnija, zbog čega treba neprekidno ulagati napore u jačanje kapaciteta tih institucija.

SARADNJA

Kako je već navedeno, novo medijsko okruženje u kojem su zamagljene tradicionalne uloge i odgovornosti proizvođača sadržaja i gledalaca i u kojem su se pojavili novi akteri i poslovni modeli, zahtijeva blisku saradnju između različitih zainteresovanih

---

30 Treba napomenuti da ova publikacija takođe sadrži neke slučajeve u kojima nacionalni regulatorni organi nijesu utvrdili kršenja relevantnih pravila, a sve kako bih se demonstriralo kako NRO razmatraju predmete i donose odluke o njima, kao što su slučajevi u kojima je javni interes prevladao u odnosu na pravo na privatnost.

31 U vezi sa primjerima najbolje prakse u pogledu učešća maloljetnika u programima, treba spomenuti smjernicu Ofcom-a o pravilima 1.28 i 1.29 - *Učešće osoba mlađih od 18 godina u programima*, jer ista propisuje najbolje sektorske prakse i preporučuje mjere koje obuhvataju sve faze produkcije: predprodukcija (dokumentovane smjernice za interne i nezavisne timove za produkciju, provjere podobnosti, procjene rizika - fizičkog i emotivnog/mentalnog, konsultanti, vođenje evidencije, komuniciranje sa maloljetnim učesnicima, roditeljima i starateljima); tokom produkcije (jedinствена kontakt tačka, ekspertска podrška, uticaji različitih formata (uživo, sa studijskom publikom, takmičenja) i postprodukcije (praćenje posljedica, profesionalna podrška, savjetovanje o uticaju društvenih medija).

strana. Pored saradnje na nacionalnom nivou između NRO, organa za sprovođenje zakona, pravosuđa, nadležnih ministarstava, industrije, akademske zajednice, NVO sektora itd., unaprijeđena međunarodna saradnja postaje od presudne važnosti zbog međunarodne i transnacionalne prirode audiovizuelnih medijskih usluga, a naročito platformi za dijeljenje videa koje otvaraju pitanja - kao što je pitanje jurisdikcije - koje jedan nacionalni regulatorni organ ne može sam da riješi.

Saradnja NRO iz ovog regiona - koju takođe podržava Savjet Evrope - može da se navede kao dobar primjer uspješne razmjene iskustava i prakse³², ali i napora na usklađivanju pristupa zajedničkim problemima, imajući u vidu bliske istorijske, kulturne i jezičke veze među državama regiona, ali i ekonomske razloge koji proističu iz zajedničkog tržišta, a ponekada i učesnika, zbog čega veliki dio televizijskog sadržaja dostupnog u regionu ima istu publiku. Jedno od tih pitanja je svakako bilo pitanje rijaliti programa³³ koji su iz gore navedenih razloga usmjereni na publiku iz cijelog regiona i koji su uzrokovali velike kontroverze. Još jedna oblast na koju u ovom regionu treba koncentrisati napore je moguće usklađivanje sistema kategorizacije³⁴.

Potreba da se kreira neka vrsta uniformnog sistema kategorizacije već je naglašena u ovoj publikaciji, ali to je takođe i pitanje koje je predmet diskusije na širem evropskom nivou, iako je prepoznato da bi razlike i odstupanja u kulturnim kontekstima, kao i očekivanja i posebne osjetljivosti publike širom kontinenta učinile taj proces nemogućim. Međutim, i dalje su mogući neki koraci u tom pravcu. Evropska grupa regulatora za audiovizuelne medijske usluge (ERGA) usvojila je 2016. godine «Izveštaj o zaštiti maloljetnika u konvergentnom svijetu», koji sadrži određene ključne preporuke o budućem sistemu zaštite maloljetnika. Između ostalog, preporučuje se da bi bilo korisno da se na nivou Evropske unije uspostavi indikativni, neiscrpn spisak zajedničkih karakteristika koji se odnose na sadržaj koji će “vjerovatno da naškodi” ili koji bi “mogao ozbiljno da naškodi”, kao i da se istraži mogućnost kreiranja univerzalnih kategorija sadržaja koje bi mogle da se upare sa nacionalnim starosnim oznakama. Studija Savjeta Evrope pod nazivom «Analiza sprovođenja odredbi Direktive o audiovizuelnim medijskim uslugama u vezi sa zaštitom maloljetnika» iz novembra 2014. godine, koja je preispitala zaštitu maloljetnika u državama članicama Evropske unije i pristupe u sprovođenju AVMSD, uključujući sisteme kategorizacije, predstavlja odličan resurs za više informacija na ovu temu³⁵.

---

32 Primjer toga je razmjena najboljih praksi u oblasti medijske pismenosti od strane hrvatske AEM koja je crnogorskom regulatoru dala prava da koristi njihov TV spot za kampanju “Birajmo šta gledamo”.

33 Pod pokroviteljstvom Savjeta Evrope, održana su dva sastanka 2015. godine u cilju razmjene iskustva i poredenja regulativnih pristupa, naročito u pogledu regionalno produciranih rijaliti programa kao što je “Veliki brat“, koji je emitovan u 5 država u regionu.

34 Na primjer, prema sadašnjim pravilima u Bosni i Hercegovini, kategorija 12+ može da se emituje samo nakon 20:00 h, dok susjedne države nemaju strogi granični period za ovu kategoriju.

35 Dostupno na: <https://rm.coe.int/analysis-of-the-implementation-of-the-provisions-contained-in-the-avms/16807898a5>, pristupljeno 15. februara 2019. godine.

SAMOREGULACIJA I KOREGULACIJA

U današnjem konvergentnom okruženju digitalnih medija, pružaoci audiovizuelnog medijskog sadržaja, kao i platforme za dijeljenje video snimaka, neizbježno će morati na sebe da preuzmu dobar dio odgovornosti za zaštitu maloljetnika. Ništa manje nije važna ni individualna odgovornost samih pružalaca, kao i dobrovoljne mjere koje se u tom cilju preduzimaju - u krajnjoj liniji, mnogi pružaoci su motivisani da preduzimaju radnje u cilju zaštite maloljetnika željom da ispune očekivanja gledalaca i na taj način održe svoju reputaciju.

Nacionalni regulatorni organi mogu da ponude podršku i nadzor s tim u vezi - odličan primjer toga koji je naveden u ovoj publikaciji je holandski sistem u kojem postoji i zajednička odgovornost između CvdM-a i NICAM-a: prije svega, odgovornost za funkcionisanje sistema kategorizacije je na NICAM-u, dok CvdM ocjenjuje njihov rad na godišnjoj osnovi i sprovodi meta-nadzor. U zemljama koje učestvuju u JUFREX programu, nažalost, ne postoje stručni organi koji bi preuzeli tu ulogu - jedini uočljiv primjer je Hrvatski audiovizualni centar (HAVC) koji nudi bazu filmova sa odgovarajućom starosnom kategorizacijom.

S obzirom na to da je zaštita maloljetnika zajednička odgovornost i oblast u kojoj je uloga NRO bez sumnje od ključne važnosti, ali ipak ograničena, jačanje uloge i efikasnosti mehanizama samoregulacije i koregulacije je od presudne važnosti. Veoma korisne informacije i preporuke s tim u vezi mogu se naći u još jednoj studiji Savjeta Evrope: "Evropska praksa koregulacije u medijima. Uporedna analiza i preporuke sa fokusom na situaciji u Srbiji"³⁶. To nije ograničeno samo na kategorizaciju televizijskog sadržaja, već i na druge audiovizuelne i medijske segmente kao što su kinematografija, video igrice, sadržaj koji generišu korisnici. Oglašavanje usmjereno na maloljetnike je još jedna oblast koja izaziva bojazan i postaje naročito istaknuta u vezi sa platformama za dijeljenje video snimaka, koje se uglavnom finansiraju oglašavanjem. U tom smislu bi se preporučili bliža saradnja između nacionalnih regulatornih organa i djelatnosti oglašavanja, kao i podrška mehanizmima samoregulacije i koregulacije u ovoj oblasti.

MEDIJSKA PISMENOST

Za kraj, ali ne najmanje bitno, treba podržavati aktivnosti koje se odnose na medije, informisanje i digitalnu pismenost. U ovoj publikaciji su prikazani neki od primjera iz regiona u vezi sa time kako se različite inicijative medijske pismenosti mogu koristiti za uticaj na sve relevantne grupe u društvu da bi se osnažile da aktivno učestvuju u sprečavanju i adekvatnom odgovoru na slučajeve koji predstavljaju opasnost po dobrobit maloljetnika. Baš kao i zaštita maloljetnika, tako je i zadatak podizanja nivoa svijesti zadatak za sve, pa svaki od aktera može i trebalo bi da ima svoju posebnu ulogu tom pogledu.

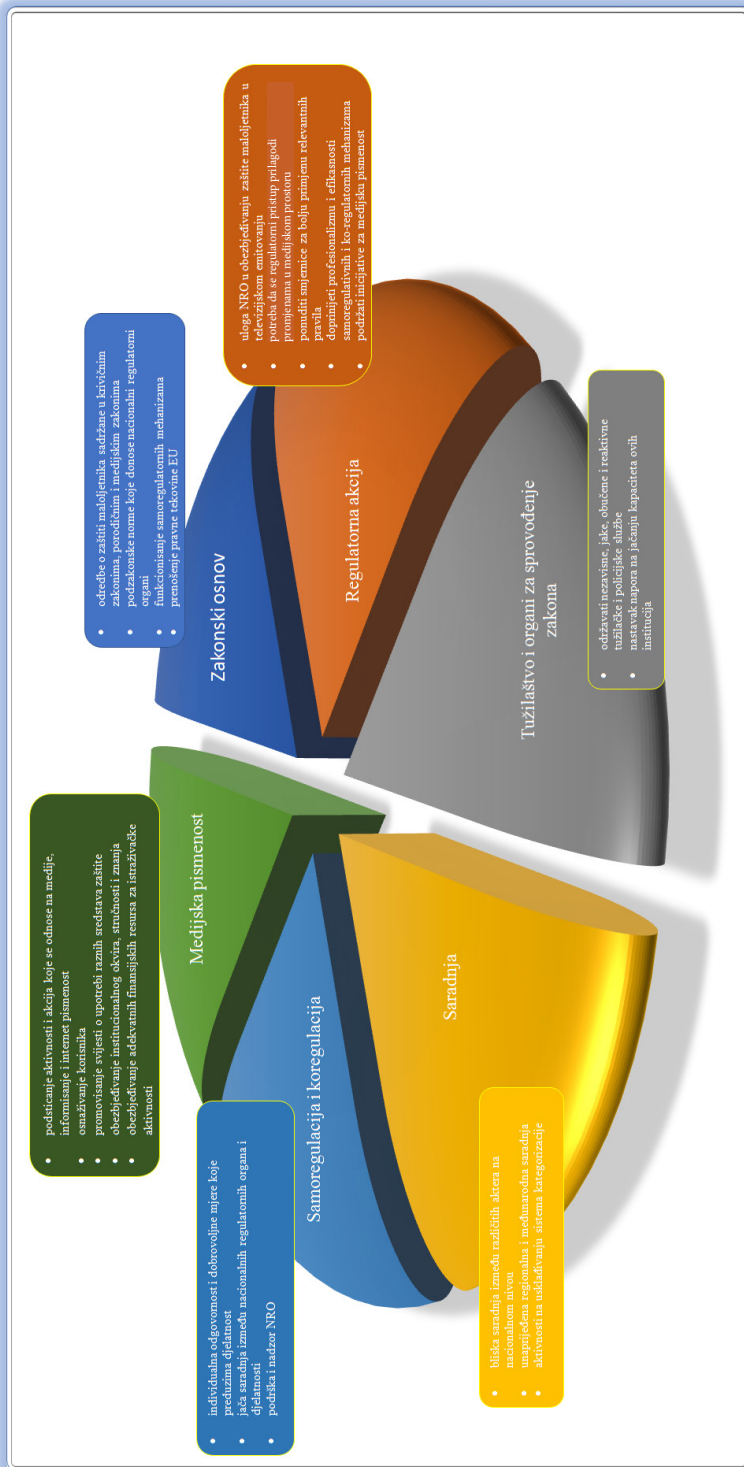
---

36 Dostupno na: <https://rm.coe.int/european-co-regulation-practices-in-the-media/16808c9c74>, pristupljeno 15. februara 2019. godine.

Uloga nacionalnih regulatornih organa u tim nastojanjima je važna, ali nije glavna. Uloga medijskih profesionalaca, vaspitača, organizacija civilnog društva i konačno, roditelja i drugih staratelja, jeste i treba da ostane predvodnica inicijativa medijske pismenosti. I pored toga, važno je da se osigura institucionalni okvir koji bi garantovao dosljednost i dugotrajnost planiranih aktivnosti. Pored toga što, s jedne strane, imaju prepoznatu ulogu medijskih kontrolora, s druge strane, nacionalni regulatorni organi su institucije koje ostaju u direktnom kontaktu sa građanima, kako bi se promovisala svijest o upotrebi različitih zaštitnih alatki, kao što su kategorizacija sadržaja i razni alati za sigurnost na internetu. Nacionalni regulatorni organi su prirodno spremni da pruže institucionalnu podršku, kao i stručno znanje i iskustvo u ovoj oblasti.

Jedan od primarnih zadataka NRO, ne samo zbog jedinstvenog položaja i odnosa prema tržišnim akterima, treba da bude sprovođenje istraživanja, npr. o korišćenju medija i navikama, što bi pomoglo bolje razumijevanje situacije i pružilo osnovu za dalja, konkretna postupanja. U zemljama regiona to u određenoj mjeri očigledno nedostaje u dosadašnjim aktivnostima. Razlozi za to su prvenstveno finansijske prirode, ali uključuju i druge faktore. Zbog prioritarnih pitanja u radu NRO, istraživanje ostaje po strani ili na čekanju. Međutim, imajući u vidu važnost rezultata istraživanja za mapiranje stanja i utvrđivanje prioriteta na kojima bi trebalo koncentrisati napore, od najveće je važnosti obezbjeđivanje adekvatnih finansijskih sredstava za istraživačke aktivnosti, u okviru nacionalnih regulatornih organa i u partnerstvu sa svim relevantnim zainteresovanim stranama i kreiranje redovnih i pouzdanih izvještaja.

Na sljedećoj slici prikazane su ključne preporuke i aktivnosti u cilju osiguranja efikasne zaštite maloljetnika.

Aneks 1: Nacionalni zakonodavni okviri

ALBANIJA

PRAVNI I INSTITUCIONALNI KONTEKST

1. Osnivanje, mandat i ovlaštenja nacionalnog regulatornog organa

---

Nacionalni regulatorni organ Albanije je Tijelo za audiovizuelne medije (AMA), osnovano Zakonom o tijelu za audiovizuelne medije. AMA je regulatorni organ u oblasti usluga emitovanja audio materijala i audiovizuelnih i drugih usluga podrške. Nadležnosti AMA obuhvataju: razmatranje prijava za vršenje radio-difuznih usluga, uključujući i prijave za digitalno emitovanje i izdavanje relevantnih odobrenja ili dozvola, osiguravanje fer tržišne konkurencije, uz obezbjeđivanje daljeg razvoja, saradnju sa Komisijom za zaštitu potrošača u cilju garantovanja zaštite potrošača u oblasti elektronskih medija, izricanje sankcija za kršenje relevantnih pravila, izradu strategija za pružanje radio-difuznih usluga, izradu i usvajanje kodeksa o audiovizuelnim uslugama i propisa i drugih podzakonskih akata, utvrđivanje naknada za dozvole, pripremu i izdavanje smjernica nacionalnom javnom servisu u odnosu na ispunjavanje njegovih obaveza, utvrđivanje kriterijuma i regulatornih mjera za zajedničko korišćenje prenosne infrastrukture nacionalnog javnog servisa, rješavanje sporova između pružalaca audio ili audiovizuelnih usluga, uključujući i sporove sa nacionalnim javnim servisom, saradnja sa ministarstvom na izradi Nacionalnog plana frekvencija, saradnja sa drugim organima na ispunjavanju obaveza koje proističu iz zakona. Pored ovoga, AMA prikuplja, upravlja i objavljuje informacije o audiovizuelnom medijskom sektoru, prati razvoj audiovizuelnih medijskih aktivnosti na međunarodnom nivou, organizuje, pruža podršku i promovise istraživanja o pitanjima u vezi sa audiovizuelnim medijima, saraduje sa drugim organima, uključujući i predstavnička tijela u audiovizuelnom medijskom sektoru, kako bi pomogla aktivnosti obuke u audiovizuelnom medijskom sektoru, saraduje sa odgovarajućim organima u drugim zemljama, inicira, podstiče i stara se o istraživačkim i srodnim djelatnostima u vezi sa ulogom medija, uključujući i saradnju sa emiterima i drugim subjektima na terenu i prati sve programe koji se emituju. Postupak po žalbi podrazumijeva postupak pred AMA i njenim Savjetom za pritužbe, ali žalba se može podnijeti i sudu.

Internet stranica: www.ama.gov.al.

Sve odluke se objavljuju. Na početku svake godine AMA podnosi izvještaj o svojim godišnjim aktivnostima Odboru za obrazovanje i sredstava javnog informisanja i Skupštini.

Zakonodavstvo vezano za zaštitu maloljetnih lica

1. Zakon br. 97/2013 o audiovizuelnim medijima u Republici Albaniji (izmijenjen i dopunjen Zakonom br. 97/2013)

Član 4 stav 1 tačka b)

Audiovizuelne djelatnosti nedvosmisleno poštuju pravo na informisanje, politička i vjerska uvjerenja, ličnost, dostojanstvo i druga temeljna ljudska prava i slobode. Ova djelatnost naročito poštuje prava, interese i moralne i zakonske zahtjeve zaštite maloljetnika.

Član 7 tačka a

Direktna prodaja i prodaja alkoholnih pića moraju da zadovolje sljedeće uslove:

- a) Ne treba da budu namijenjene maloljetnicima, niti da prikazuju maloljetnike kako konzumiraju ta pića;

Član 20.2

Predmet rada Savjeta za pritužbe je nadzor nad sprovođenjem Zakona o radiodifuziji i propisa koje usvaja AMA, a naročito postupanje u pogledu poštovanja dostojanstva i drugih temeljnih ljudskih prava, a posebno zaštite maloljetnika, prava na informisanje i podizanje nivoa svijesti javnosti u vezi sa poštovanjem moralnih i etičkih normi u programima pružalaca audiovizuelnih usluga.

Član 33 tačka e)

Zabranjuje svim pružaocima medijskih usluga da emituju pornografske programe a da prethodno nijesu osigurali zaštitu maloljetnih lica putem opreme za uslovni pristup i roditeljsku kontrolu.

Član 43. 4

Emitovanje programa za maloljetnike može se prekinuti reklamnim spotovima ili direktnom prodajom najčešće jednom u svakih 30 minuta, ako program traje duže od 30 minuta.

Osim toga, AMA zasniva svoje postupanje na gore-navedenom zakonu i odgovarajućim propisima koje usvaja, kao što je Uredba o audio i/ili audiovizuelnim komunikacijama komercijalne prirode, formatu, uslovima i dozvoljenom dnevnom vremenu za emitovanje reklama. U svim tim zakonskim i podzakonskim aktima, zaštita djece posebno je naglašena i tretira se kao prioritarna.

b) Zakon o radiodifuziji

Član 1

Osnovna načela

1.4. Audiovizuelne djelatnosti posebno poštuju prava i najbolje interese djeteta, kao i moralne i zakonske zahtjeve zaštite prava djeteta.

1.13. Emitovani audiovizuelni sadržaji koji sadrže pornografske elemente ili ekstremno nasilje podliježu posebnim pravilima sistema kontrole, kao što su uslovni pristup ili kodirano emitovanje. Tokom termina za dječji program ne smije se emitovati nikakav pornografski sadržaj.

1.16. Emitovani audiovizuelni sadržaji promovišu i štite dobrobit, zdravlje i skladni moralni i fizički razvoj djeteta. Kod svakog odlučivanja vezanog za emitovanje, programiranje, učešće ili informisanje u vezi sa djecom u audio i audiovizuelnim medijima na prvo mjesto stavlja se načelo najboljeg interesa zaštite djeteta.

Član 4

Emitovanje informativnog programa

4.10. Pružaoci audiovizuelnih medijskih usluga posvećuju naročitu pažnju poštovanju prava djeteta prilikom izvještavanja o slučajevima djece žrtava ili počinitelaca nasilnih djela, zlostavljanja, seksualnog nasilja, teških krivičnih djela, itd.

4.11. Pružiocima audiovizuelnih medijskih usluga ne dozvoljava se da emituju programe koji prikazuju ili prenose ili primoravaju djecu na pornografsko ponašanje, učešće u konfliktu, itd.

Član 5

Djeca u emitovanju audiovizuelnog sadržaja

Odavanje identiteta djece

5.1. Pružiocima audiovizuelnih medijskih usluga zabranjeno je svako izvještavanje ili emitovanje koje posredno ili neposredno vodi vizuelnoj ili audio identifikaciji bilo kog djeteta koje bi moglo da bude žrtva, svjedok, lice pod istragom, optuženo lice, ili lice čija je krivica za krivično djelo dokazana, objavljivanjem njegovih generalija, adrese ili bilo kog opisa istog, osim u slučajevima od javnog interesa.

5.2. Treba izbjegavati svako izvještavanje ili emitovanje koje vodi posrednom i neposrednom odavanju identiteta bilo kog djeteta koje je možda bilo ili je bilo uključeno u teški slučaj vezan za porodično pravo. Zabranjeno je intervjuisanje djece koja su možda bila u teškoj situaciji kao što su odbjegli djeca, djeca koja su pokušala samoubistvo, djeca koju su iskorišćavale kriminalne grupe i djeca koja su bila dio mreže prostitucije ili djeca čiji su roditelji osuđeni.

5.3. U slučajevima predviđenim u st. 5.1. i 5.2. u tekstu iznad, koristi se adekvatna tehnologija koja prikriva identitet na video ili audio snimku djeteta.

5.4. U podacima koji se odnose na djecu koji se objavljuju u medijima izbjegavaju se: identitet djeteta i njegovi inicijali; identitet roditelja ili bilo kog rođaka koji omogućava identifikaciju djeteta; okolnosti i pojedinosti događaja koje omogućavaju

identifikaciju djeteta, vrijeđaju njegovo dostojanstvo, a ne služe javnom interesu; naziv vrtića, škole ili institucije kada zlostavljanje ili krivično djelo nijesu počinjeni u prostorijama te institucije; ime počinioca koji je u rođaćkim odnosima sa žrtvom.

5.5. Oprez je takođe potreban prilikom izvještavanja i emitovanja u vezi sa trećim stranama koje nijesu djeca, kada bi to moglo da vodi neposrednoj ili posrednoj identifikaciji djeteta, u skladu sa stavovima 5.1. i 5.2. u tekstu iznad.

5.6. Zabranjeno je tajno snimanje i fotografisanje djece. Djeca se moraju fotografisati uz saglasnost djetetovog roditelja ili zakonskog staratelja, nakon što su informisani o svrsi i načinu upotrebe fotografija.

5.7. Pružaoci audiovizuelnih medijskih usluga izbjegavaju prenos ponižavajućih slika djece i umjesto toga, podstiču prenos pozitivnih slika djece.

5.8. Pružiocima audiovizuelnih medijskih usluga je zabranjeno emitovanje seksualno sugestivnih slika djece ili predstavljanje djeteta u neodgovarajućim pozicijama. Oni takođe treba da izbjegavaju prenos slika djece u situacijama ili okruženjima koje šalju ponižavajuće poruke, a u kojima je dijete prepoznatljivo.

5.9. Pružaoci audiovizuelnih medijskih usluga donose striktna pravila za arhiviranje i distribuciju materijala i snimaka sa djecom, koja ograničavaju i sprečavaju zloupotrebe istih.

Intervjuisanje djece

5.10. Intervjuisanje djece vrši se u prisustvu zakonskog zastupnika ili najmanje nakon obavještanja zakonskog zastupnika djeteta ili druge osobe koju imenuje zakonski zastupnik.

5.11. Dijete i njegov/njen zakonski zastupnik unaprijed se obavještavaju o svrsi i mogućoj upotrebi intervjuja. Pravo da odbiju intervju pripada i djetetu i njegovom zakonskom zastupniku.

5.12. U slučaju da zakonski zastupnik odbije intervju sa djetetom, taj intervju može da se obavi samo kada dijete insistira, a novinar ima konkretni razlog da smatra da će intervju biti u interesu djeteta. U tom slučaju, novinar ne vodi intervju sam sa djetetom, već zahtijeva prisustvo psihologa, radnika za zaštitu prava djeteta, nastavnika, vaspitača, itd.

5.13. Novinar ni u kom slučaju ne vrši pritisak, daje obećanja ili poklone djetetu ili njegovom zakonskom zastupniku kako bi dobio intervju.

5.14. Ako je potrebno, novinar traži pomoć specijalizovanog psihologa ili socijalnog radnika prilikom intervjuisanja djeteta.

5.15. Intervju se obavlja u odgovarajućim prostorijama, tako da se dijete oseća slobodno, a ne pod pritiskom. Treba izbjegavati dugačke intervjuje i snimanja koji zamaraju i negativno utiču na dijete, kao i ponavljanje intervjuja i snimanja sa istim djetetom bez razumnog razloga.

5.16. Pitanja treba da budu jasna i direktna i ne smiju biti sugestivna.

5.17. Treba izbjegavati škodljiva pitanja ili komentare koji su opasni za dijete i koji ga podsjećaju na traumatske događaje.

5.18. Ukoliko novinar tokom razgovora sazna za krivično djelo izvršeno protiv djeteta ili koje ugrožava dijete, on/ona odmah obavještava nadležne organe.

5.19. Ukoliko novinar tokom intervjuja sazna za činjenice čije bi objavljivanje moglo da ugrozi život, zdravlje, obrazovanje ili fizičko, emocionalno i moralno blagostanje djeteta, ne emituje cijeli intervju ili posebne djelove intervjuja u kojima se ta informacija objelodanjuje.

5.20. Pružaoci audiovizuelnih medijskih usluga izbjegavaju intervjuisanje i emitovanje intervjuja sa djecom žrtvama seksualnog zlostavljanja ili bilo kojeg drugog oblika zlostavljanja, osim ako emitovanje intervjuja ne služi kako najboljem interesu djeteta, tako i javnom interesu.

Djeca i oglašavanje

5.21. Pružaoci audiovizuelnih medijskih usluga ne emituju oglašavanje koje može da šteti fizičkom, mentalnom ili moralnom razvoju djeteta. Pružaoci audiovizuelnih medijskih usluga ne emituju oglašavanje usluga i proizvoda koji predstavljaju prijetnju po fizički, mentalni ili moralni razvoj djeteta.

5.22. Pružaoci audiovizuelnih medijskih usluga tokom dječjih programa ne emituju reklame posebnih kategorija hrane i pića koje se smatraju štetnim za njih, naročito one sa visokim sadržajem masti, šećera, soli, i sl.

5.23. Pružaoci audiovizuelnih medijskih usluga kontrolišu sadržaj reklama i sadržaj promotivnih programa, naročito reklama u kojima učestvuju djeca i koje su njima namijenjene, garantujući da učešće svakog djeteta ili upotrebu slike djeteta u oglašavanju prati pisana saglasnost roditelja ili zakonskog staratelja djeteta.

5.24. Pružaoci audiovizuelnih medijskih usluga osiguravaju da učešće djece u reklamama ne bude na štetu njihovog obrazovanja, zdravlja i fizičkog i mentalnog razvoja.

5.25. Reklame ne smiju prikazivati djecu u nasilnim, opasnim, agresivnim ili autoagresivnim situacijama, stavovima i postupcima.

5.26. Reklame ne smiju prikazivati djecu ili odrasle osobe u prisustvu djece kako konzumiraju alkoholna pića, cigarete ili druge štetne supstance.

5.26. Djeca se ne prikazuju kako neposredno kupuju proizvode koji se oglašavaju, jer to može biti zloupotreba njihovog povjerenja i nedostatka iskustva.

5.28. Oglašavanje usluge ili proizvoda vrši se tako da ne implicira da će nedostatak te usluge ili proizvoda dovesti dijete u inferiorni ili diskriminirani položaj u odnosu na drugu djecu.

5.29. U dječjim reklamama upotrebljava se jezik koji je adekvatan sposobnostima/kapacitetima starosne grupe kojoj je reklama namijenjena.

Kulturni i zabavni programi, filmovi i djeca

5.30. Pružaocima audiovizuelnih medijskih usluga nije dozvoljeno da emituju programe koji mogu ozbiljno da ugroze fizički, mentalni ili moralni razvoj djece, naročito filmove ili programe koji sadrže pornografiju ili prikazuju scene ekstremnog i bezrazložnog nasilja.

5.31. Pri emitovanju kulturnih i zabavnih programa, naročito u vezi sa prikazivanjem nasilnog i seksualnog ponašanja, pružaoci audiovizuelnih medijskih usluga oprezni su u pogledu osjetljivosti javnosti i uticaja takvih programa na moralni, mentalni i fizički razvoj djece.

5.32. Pružaoci audiovizuelnih medijskih usluga izdvajaju odgovarajuće termine za posebne kulturne i zabavne programe za djecu.

5.33. Pružaoci audiovizuelnih medijskih usluga strogo se pridržavaju etičkih i moralnih zahtjeva i štite prava djece u kulturnim i zabavnim programima za djecu.

5.34. Pružaoci audiovizuelnih medijskih usluga dodjeljuju određeni termin za programe koji bi mogli da naštetje dječjem mentalnom, fizičkom ili moralnom razvoju, ili preduzimaju druge tehničke mjere kako bi spriječili djecu da gledaju ili slušaju takve emisije (odgovarajući termin 22:00 do 06:00 sati).

5.35. Kada se programi sa sadržajem koji može da šteti djeci slobodno emituju, prethodi im zvučno upozorenje ili se označavaju vizuelnim znakom tokom cijelog trajanja programa.

5.36. Pružaoci audiovizuelnih medijskih usluga razmatraju nivo štete prouzrokovan emitovanjem bilo kakvog sadržaja štetnog za djecu, tokom programa uopšte i tokom programa posebne prirode.

5.37. Pružaoci audiovizuelnih medijskih usluga takođe uzimaju u obzir i zahtjeve djece u pogledu broja i kvaliteta audiovizuelnih programa i fokusiraju se na izbjegavanje zavisnosti djece od televizije i oponašanja televizijskih modela.

5.38. Pružaoci audiovizuelnih medijskih usluga tretiraju svu djecu koja učestvuju u audiovizuelnim programima s poštovanjem, dostojanstvom i profesionalno.

5.39. Pružaoci audiovizuelnih medijskih usluga uzdržavaju se od uključivanja djece sa patološkim problemima ili invaliditetom u svoje programe u propagandne svrhe ili u bilo koju drugu svrhu koja krši njihova prava.

5.40. Pružaoci audiovizuelnih medijskih usluga dužni su da prikažu oznake upozorenja za zaštitu djece za svaki emitovani program, naročito tokom filmova i programa sa problematičnim sadržajem i scenama.

5.41. Pružaoci audiovizuelnih medijskih usluga posvećuju posebnu pažnju jeziku i etičkoj komunikaciji u zabavnim programima i emisijama koje se proizvode uz učešće djece i za djecu.

5.42. U slučaju audiovizuelnih medijskih usluga na zahtjev, pružaoci audiovizuelnih medijskih usluga emituju u kodiranom obliku programe koji mogu ozbiljno da ugroze fizički, mentalni i moralni razvoj djece. Pružaoci audiovizuelnih medijskih

usluga ne emituju pornografske programe bez obezbjeđivanja zaštite djece putem uređaja za uslovni pristup i roditeljsku kontrolu.

Oznake upozorenja za zaštitu djece na audiovizuelnim sadržajima

5.44. Oznake upozorenja za programe koji su štetni za djecu obavezne su za programe koji se emituju u vremenskom terminu od 19:00 do 22:00 sata.

5.45. Pružaoci audiovizuelnih medijskih usluga emituju programe iz stava 5.41 iznad sa odgovarajućom oznakom upozorenja, koja se prikazuje na vidljivom dijelu ekrana, u jasnoj i prepoznatljivoj boji.

5.46. Pružaoci audiovizuelnih medijskih usluga pripremaju emitovanje filmova ili programa iz stava 5.41 sa relevantnom oznakom (kada je sam program ne sadrži), na osnovu prethodnog pregleda programa, u skladu sa zahtjevima, standardima i pravilima iz Zakona o radiodifuziji.

5.47. Oznaka upozorenja prikazuje se na ekranu od samog početka filma ili programa i traje tokom cijelog trajanja navedenog programa. Oznake upozorenja emituju se prije i nakon svih prekida programa, do njegovog završetka.

5.48. Pružaoci audiovizuelnih medijskih usluga koriste tri vrste oznaka upozorenja:

- A. oznaka upozorenja *crvene boje* za sadržaj koji bi trebao da bude emitovan tek nakon 22:00 sata, a sadrži scene snažnog psihološkog i fizičkog nasilja, seksa i korišćenja neadekvatnog jezika i komunikacione etike.
- B. oznaka upozorenja *narandžaste boje* za sadržaj koji djeca moraju da prate pod nadzorom odraslih.
- C. oznaka upozorenja *zelene boje* za sadržaj prikladan za sve uzraste, uključujući djecu.

5.49. Pružaoci audiovizuelnih medijskih usluga mogu da koriste različite oblike grafičkog prikaza za ove oznake upozorenja, kao što je grupna starosna oznaka, pod uslovom da boja i jasnoća oznake upozorenja ostaju nepromijenjene i obavezujuće za sve.

Član 7

Reklame u emitovanju audiovizuelnog sadržaja

7.4. Reklame ne podstiču djecu da kupuju ili nabavljaju proizvode ili usluge, tako što ih direktno usmjeravaju da traže od roditelja ili drugih rođaka da nabave oglašene proizvode ili usluge za njih ili da iskorišćavaju položaj djeteta u odnosu na roditelje, nastavnike, ili druge srodnike.

BOSNA I HERCEGOVINA

PRAVNI I INSTITUCIONALNI KONTEKST

1. Osnivanje, mandat i ovlaštenja nacionalnog regulatornog organa

---

Nacionalni regulatorni organ u Bosni i Hercegovini je Regulatorna agencija za komunikacije Bosne i Hercegovine (RAK), čiji je mandat je definisan Zakonom o komunikacijama Bosne i Hercegovine. Agencija je regulator sa spojenim nadležnostima, koji reguliše sektore emitovanja, telekomunikacija i frekventni spektar. Nadležnosti Agencije su: kreiranje i promovisanje pravila u sektorima emitovanja i telekomunikacija; saradnja kod izrade svih strateških pravila i odluka vezanih za ovaj sektor, licenciranje operatora u sektorima emitovanja i telekomunikacija; planiranje, upravljanje i dodjeljivanje frekventnog spektra; primjenjivanje tehničkih i drugih standarda koji se tiču kvaliteta, te uspostavljanje i održavanje sistema naknada za dozvole; izricanje sankcija u slučajevima kršenja relevantnih pravila. RAK na raspolaganju ima sljedeće sankcije: usmena i pisana upozorenja, novčane kazne, suspenziju i oduzimanje dozvole. RAK se sastoji od sektora i odjeljenja kojima upravlja generalni direktor i koji donosi prvostepene odluke. Vijeće RAK-a postupa kao drugostepeni organ u pogledu svih odluka RAK-a. Pred sudom Bosne i Hercegovine mogu se pokrenuti upravni sporovi. Pred Ustavnim sudom Bosne i Hercegovine moguće je pokrenuti postupke u predmetima vezanim za Evropsku konvenciju o zaštiti osnovnih ljudskih prava i sloboda.

Internet stranica: www.rak.ba.

RAK trenutno radi na stvaranju tehničkih preduslova za objavljivanje svojih odluka. Za sada se objavljuju mjesečna saopštenja za medije u vezi sa odlukama koje se tiču programskog sadržaja. Takođe, RAK je počeo da informiše javnost o predmetima u radu koji se tiču potencijalnih kršenja, naročito onih za koje se smatra da su u javnom interesu. RAK priprema godišnje izveštaje, kao i redovne izveštaje o odlukama RAK-a, zajedno sa trendovima u pogledu kršenja, koji se objavljuju na internet stranici.

2. Zakonodavstvo koje se odnosi na zaštitu maloljetnih lica

---

(1) Krivični zakon Bosne i Hercegovine

Član 1

Osnovni pojmovi

(13) Dijete je, u smislu ovog zakona, lice koje nije navršilo 14 godina života.

(14) Maloljetnik je, u smislu ovog zakona, lice koje nije navršilo 18 godina života.

(2) Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine

Glavni pretres

Član 235

Isključenje javnosti

Od otvaranja zasjedanja pa do završetka glavnog pretresa sudija, odnosno vijeće može u svako doba, po službenoj dužnosti ili po prijedlogu stranaka i branioca, ali uvijek po njihovom saslušanju, isključiti javnost za cio glavni pretres ili jedan njegov dio, ako je to u interesu državne sigurnosti ili ako je to potrebno radi čuvanja državne, vojne, službene ili važne poslovne tajne, čuvanja javnog reda, zaštite morala u demokratskom društvu, ličnog i intimnog života optuženog ili oštećenog ili zaštite interesa maloljetnika ili svjedoka.

Član 349

Objavljivanje toka krivičnog postupka

(1) Ne smije se objaviti tok krivičnog postupka protiv maloljetnika, ni odluka donesena u tom postupku.

(2) Pravosnažna odluka Suda može se objaviti, ali bez navođenja ličnih podataka maloljetnika iz kojih se može utvrditi njegov identitet.

Prvostepeni postupak

Član 365

Isključenje javnosti

(1) Kad se sudi maloljetniku, javnost je uvijek isključena.

(2) Sudija za maloljetnike može dopustiti da glavnom pretresu budu prisutna lica koja se bave zaštitom i odgojem maloljetnika ili suzbijanjem maloljetničkog kriminaliteta, kao i naučnici. (3) U toku glavnog pretresa sudija za maloljetnike može narediti da se, osim Tužioca, branioca i predstavnika organa starateljstva, iz zasjedanja udalje sva ili pojedina lica.

(4) Za vrijeme izvođenja pojedinih dokaza ili govora stranaka sudija za maloljetnike može narediti da se maloljetnik udalji sa zasjedanja.

(3) Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine

Član 124

3) Dijete ima pravo na zaštitu od nezakonitog miješanja u njegovu privatnost i porodicu.

(4) Zakon o komunikacijama Bosne i Hercegovine

Član 3

Nadležnosti institucija Bosne i Hercegovine u oblasti komunikacija

4. Vijeće ministara i Agencija, u skladu s pojedinačnim nadležnostima definiranim ovim zakonom, preduzimaju sve razumne mjere za ostvarenje sljedećih ciljeva:

d) zaštita autorskih prava i drugih prava na intelektualnu svojinu, kao i ličnih podataka i privatnosti;

Član 37

Dužnosti Agencije

1. Shodno odredbama ovog zakona, dužnosti Agencije su:
2. proglašavanje pravila u oblasti emitiranja i telekomunikacija i osiguranje njihovog poštivanja;

PODZAKONSKA AKTA ZA RAD REGULATORNE AGENCIJE ZA KOMUNIKACIJE (RAK)

(1) Kodeks o audiovizuelnim medijskim uslugama i medijskim uslugama radija

Član 2.

(Definicije)

(1) Maloljetnik je lice mlađe od 18 godina;

- **Mlađi punoljetnik** je lice između 18. i 21. godine;
- **Rijaliti program** označava televizijski žanr, obično bez detaljno razrađenog scenarija, u kojem se prikazuje život grupe učesnika u izolovanom prostoru koji se stalno nalaze u kadru video kamere i u zoni mikrofona, a koji pokušavaju pobijediti i osvojiti nagradu;
- **Pseudorijaliti program** označava program koji prikazuje određene autentične ili izmišljene životne situacije, čiji je fokus na dramatisaciji i konfliktima, prema unaprijed utvrđenom scenariju, npr. rekonstrukcije događaja koje mogu da uključuju ali nisu ograničene na bračne prevare, krivična djela, teške životne situacije;

Član 8

(Nasilje i druga štetna ponašanja)

Prikazivanje scena nasilja i posljedica nasilja, nasilnog ponašanja, te zvučni ili vizuelni opisi nasilja bit će opravdani kontekstom i neće se pretjerano naglašavati u sadržajima pružaoca medijskih usluga.

U sadržajima pružaoca medijskih usluga neće se, uzimajući u obzir kontekst, podsticati, ohrabrivati ili veličati nasilje, antisocijalno ponašanje, ponašanje koje je štetno za zdravlje ili sigurnost, a naročito ukoliko se publika ohrabruje da imitira takvo ponašanje.

Prilikom prikazivanja rekonstrukcije krivičnih djela, nasilja i drugog štetnog ponašanja, pružalac medijske usluge će osigurati vizuelno upozorenje da se radi o rekonstrukciji tokom cijelog trajanja takvog sadržaja.

Zloupotreba alkohola i opojnih droga neće ni na koji način biti predstavljena kao prihvatljivo ponašanje, niti će se ohrabrivati ili opravdavati u sadržajima pružaoca medijske usluge.

Član 9 **(Upozorenja za publiku)**

Audiovizuelni i radijski programi, uključujući i priloge u informativno-političkim programima o tekućim događajima koji mogu uznemiriti publiku (npr. scene nasilja, posljedica nasilja ili prirodnih katastrofa, snimci žrtava nesreće, prizora nakon nesreće i sl.), najavit će se odgovarajućim upozorenjem.

Član 10 **(Rijaliti programi i pseudorijaliti programi)**

Rijaliti programi i pseudorijaliti programi će biti emitovani samo u periodu između 24:00 i 06:00 sati. Ova ograničenja se ne primjenjuju na sadržaje koji se prikazuju uz tehničku zaštitu, kao ni na medijske usluge na zahtjev.

Član 12 **(Paranormalne i parapsihološke pojave)**

(2) Svi sadržaji koji se bave promocijom paranormalnih i parapsiholoških pojava i sličnih pojava kao metode rješavanja zdravstvenih i drugih životnih problema, naročito oni u kojima se daju individualni savjeti publici, će biti emitovani samo u periodu između 24:00 i 06:00 sati. Ova ograničenja se ne primjenjuju na sadržaje koji se prikazuju uz tehničku zaštitu, kao ni na medijske usluge na zahtjev.

Član 17 **(Zaštita privatnosti)**

Svako narušavanje privatnosti će biti opravdano dokazivim javnim interesom, a naročito kada se radi o maloljetnicima i licima koja ne obavljaju javne funkcije i inače nisu eksponirana u javnosti. Objavljivanje činjenica iz privatnog života pojedinca, bez njegovog znanja i saglasnosti moguće je samo u slučaju javnog interesa.

...

(6) Identitet i lični podaci maloljetnika, te pojedinosti iz privatnog života i porodičnih odnosa neće se objavljivati u slučajevima u kojima bi objavljivanje ovih informacija dovelo do ugrožavanja dobrobiti i dostojanstva maloljetnika.

(7) Maloljetnici i ranjiva lica koja nisu u stanju starati se sami o sebi neće biti ispitivani bez pisanog odobrenja roditelja, staratelja ili drugog lica koje ima zakonsku odgovornost za njih. U sadržajima u kojima se ukazuje na njihov težak položaj, a čiji je prvenstveni cilj animiranje javnosti u svrhu osiguranja pomoći, bit će jasno naznačen način na koji se može uputiti pomoć. Njihov identitet i lični podaci neće

biti otkriveni u slučajevima kada postoji opravdana sumnja da bi objavljivanje ovih informacija moglo dovesti do ugrožavanja njihove dobrobiti i dostojanstva.

Član 19

(Sadržaji pružalaca medijskih usluga namijenjeni maloljetnicima)

(a) Konzumacija duhana i duhanskih proizvoda, alkohola i opojnih droga neće biti prikazivana u sadržajima prvenstveno namijenjenim maloljetnicima, osim ukoliko se takvim sadržajima ne ukazuje na njenu štetnost.

(2) Svi oblici nasilja ili opasnog ponašanja koje bi maloljetnici lako mogli oponašati neće biti prikazivani u sadržajima prvenstveno namijenjenim maloljetnicima, osim ukoliko se takvim sadržajima ne ukazuje na njihovu štetnost.

Član 20

(Učešće maloljetnika u sadržajima pružalaca medijskih usluga)

(1) Zabranjena je svaka zloupotreba maloljetnika u sadržajima pružalaca medijskih usluga.

(2) Bilo kakvo učešće maloljetnika u sadržajima uslovljeno je davanjem prethodne saglasnosti roditelja, staratelja ili drugih lica zakonski odgovornih za maloljetnika. Ova odredba se ne odnosi na slučajeve kada maloljetnici isključivo predstavljaju publiku koja ne učestvuje direktno u programskom sadržaju, nasnimljene materijale koji služe za ilustraciju, a pri tome ne ugrožavaju dostojanstvo maloljetnika, kao što su npr. kolektivni snimci početka školske godine, snimci maloljetnika kao slučajnih prolaznika i sl.

(3) Nagrade koje se dodjeljuju maloljetnicima će odgovarati njihovom uzrastu.

(4) Direktno učešće maloljetnika u sadržajima ni na koji način im neće prouzrokovati uznemirenost ili strah, niti će im narušiti fizički, psihički i emotivni razvoj i dostojanstvo, nezavisno od toga da li je sam maloljetnik, ili njegov roditelj ili staratelj ili drugo zakonski odgovorno lice, dalo saglasnost.

(5) Pružalac medijske usluge neće od maloljetnika tražiti mišljenje vezano za privatna porodična pitanja, niti o temama koje mogu biti van domena njihovog rasuđivanja.

(6) Zabranjeno je korištenje maloljetnika u političke svrhe.

Član 21

(Izvjestavanje o krivičnim djelima/postupcima u koje su umiješani maloljetnici)

(a) Ne smiju se objavljivati ime i drugi podaci koji otkrivaju identitet maloljetnika umiješanih u krivična djela/postupke, u svim fazama postupka. U slučajevima u kojima su primjenjive zakonske zabrane ili ograničenja otkrivanja identiteta maloljetnika, pružalac medijske usluge će naročito obratiti pažnju da ne objavljuje informacije koje bi mogle otkriti ili uputiti na trag koji bi mogao dovesti do identifikacije maloljetnika koji bi mogli biti uključeni kao žrtve, svjedoci, osumnjičeni ili na drugi način umiješani u istragu ili sudski postupak

u vezi s krivičnim djelom. Također, posebna pažnja će se obratiti pri objavljivanju informacija koje bi, u kombinaciji s informacijama objavljenim drugdje, mogle dovesti do otkrivanja identiteta maloljetnika.

(b) Neće se objavljivati informacije o toku krivičnog postupka protiv maloljetnika, o odluci donesenoj u tom postupku, niti će se vršiti audio ili video snimanje toka tog postupka.

(c) Pravosnažna sudska odluka u postupku protiv maloljetnika ili mlađeg punoljetnika se može objaviti, ali bez navođenja njegovih ličnih podataka ili podataka na osnovu kojih se može utvrditi njegov identitet. Naprijed navedeno primijenit će se i ukoliko se radi o krivičnim djelima učinjenim na štetu maloljetnika, kao i u slučajevima kada su maloljetnici svjedoci.

(d) Pri objavljivanju informacija u vezi s krivičnim djelima/postupcima, pružalac medijske usluge će obratiti posebnu pažnju na ranjivi položaj maloljetnog lica koje je uključeno u slučaj kao žrtva ili svjedok. Ovo se naročito odnosi na objavljivanje imena, adrese stanovanja, fotografije ili video zapisa dotičnog lica, škole koju pohađa ili radnog mjesta.

(e) Posebna pažnja će se posvetiti zaštiti identiteta maloljetnika na bilo koji način umiješanih u seksualno nasilje. U svim takvim slučajevima, informacije o identitetu se mogu objavljivati samo po prethodno pribavljenom odobrenju nadležnog organa.

Član 22

(Obaveza zaštite maloljetnika i kategorizacije sadržaja)

- Pružalac medijske usluge će osigurati zaštitu maloljetnika od potencijalno neprimjerenih i štetnih sadržaja.
- Pružalac medijske usluge je odgovoran za kategorizaciju svih sadržaja koje pruža.
- Pružalac medijske usluge, pri kategorizaciji sadržaja, treba obratiti pažnju na moguće etičke i druge društvene posljedice prikazivanja tih sadržaja, pri čemu posebno trebaju uzeti u obzir sljedeće:

(a) da li su nasilje, posljedice nasilja ili ponašanje koje se može lako imitirati i koje može biti štetno za zdravlje i sigurnost ljudi pozitivno vrednovani, odnosno prikazani kao društveno prihvatljivi ili sugerisani kao način rješavanja konflikata/problema;

(b) da li su maloljetnici prikazani kao objekti/žrtve nasilja;

(c) stepen realističnosti prikaza scena nasilja, posljedica nasilja ili ponašanja koje se može lako imitirati i koje može biti štetno za zdravlje i sigurnost ljudi;

(d) učestalost, slikovitost i detaljan prikaz scena nasilja, seksualnih aktivnosti, neprimjerenog jezika, sugestivnih oblika ponašanja koje se može lako imitirati i koje može biti štetno za zdravlje i sigurnost ljudi;

(e) da li se radi o prikazu ponašanja uvredljivog za ljudsko dostojanstvo;

- (f) učestalost i intenzitet i trajanje krupnih kadrova i/ili detaljnih verbalnih, grafičkih i/ili tekstualnih opisa brutalnosti i vulgarnosti;
- (g) prateće estetske efekte (muzika, maske, šminka, itd.) koji mogu djelovati uznemiravajuće ili stvarati strah kod publike;
- (h) kontekst i/ili programski žanr u kojem se sadržaji prikazuju.

Član 23

(Sadržaji koji bi mogli ozbiljno narušiti fizički, psihički ili moralni razvoj maloljetnika)

- Sadržaji koji bi mogli ozbiljno narušiti fizički, psihički ili moralni razvoj maloljetnika neće biti prikazivani u audiovizuelnim i radijskim programima. Ovi sadržaji uključuju, ali se ne ograničavaju na prikazivanje brutalnog i ekstremnog nasilja koje nije opravdano kontekstom, pornografske sadržaje sa elementima nasilja ili ekstremnih seksualnih fetiša i sl.
- U medijskim uslugama na zahtjev, sadržaji iz stava (1) ovog člana se mogu prikazivati ukoliko postoji tehnička zaštita i ukoliko su izdvojeni od ostalih sadržaja kao poseban dio kataloga.

Član 24

(Sadržaji za koje je vjerovatno da bi mogli ugroziti fizički, psihički ili moralni razvoj maloljetnika)

1. Pružalac medijske usluge će osigurati zaštitu maloljetnika od sadržaja za koje je vjerovatno da bi mogli ugroziti njihov fizički, psihički ili moralni razvoj, bilo tehničkom zaštitom ili odgovarajućim rasporedom i označavanjem sadržaja. Ovi sadržaji uključuju, ali se ne ograničavaju na scene grubog nasilja, seksa, vulgarne izraze i prizore ili scene zloupotrebe alkohola i opojnih droga. Ova obaveza se ne odnosi na informativno-političke i programe o tekućim događajima, na koje se primjenjuje član 9. ovog kodeksa.
2. Zabranjeno je prikazivanje pornografskog sadržaja bez tehničke zaštite. Pored toga, u medijskim uslugama na zahtjev, pornografski sadržaj će biti izdvojen od ostalih sadržaja kao poseban dio kataloga.

Član 25

(Raspored i označavanje sadržaja u svrhu zaštite maloljetnika)

- (1) Sadržaji za koje je vjerovatno da bi mogli ugroziti fizički, psihički ili moralni razvoj maloljetnika, koji se prikazuju bez tehničke zaštite, će biti označeni odgovarajućom grafičkom oznakom koja će biti jasno istaknuta na ekranu tokom cijelog njihovog trajanja.
- (2) Grafičke oznake se odnose na sljedeće kategorije sadržaja i primjenjuju se kako slijedi:
  - a) Kategorija 12+: sadržaji koji nisu namijenjeni maloljetnicima ispod 12 godina će se prikazivati između 20:00 i 06:00 sati, uključujući ali ne ograničavajući se na:

- a) sadržaje u kojima se povremeno prikazuju scene nasilja i posljedice tog nasilja, bez prikazivanja detaljnih scena istog, a koje imaju jako uredničko/umjetničko opravdanje;
  - b) sadržaje u kojima se prikazuje prirodna nagost bez seksualnog konteksta, te scene seksualne aktivnosti koje su kratke i prikazane na diskretan način;
  - c) sadržaje u kojima su povremeno zastupljene blage psovke koje su opravdane kontekstom.
- b) Kategorija 16+: sadržaji koji nisu namijenjeni maloljetnicima ispod 16 godina će se prikazivati između 22:00 i 06:00 sati, uključujući ali ne ograničavajući se na:
- sadržaje u kojima se povremeno prikazuju scene umjerenog nasilja i posljedice tog nasilja, uključujući i detaljno prikazivanje povreda, ozbiljnih rana i krvi, posebno ukoliko je takvo nasilje predstavljeno kao prihvatljivo i ukoliko se može lako imitirati;
  - sadržaje u kojima se prikazuju nagost i seksualnost, bez eksplicitnog prikazivanja spolnih organa i seksualnog odnosa, a koji su opravdani kontekstom i čija primarna namjena nije podizanje seksualnog uzbuđenja ili stimulacija publike;
  - umjerenu upotrebu neprimjerenog jezika sa šalama i izrazima čija je namjera provociranje i uznemiravanje, te umjereno korištenje vulgarnih izraza i psovki.
- c) Kategorija 18+: sadržaji koji nisu namijenjeni maloljetnicima ispod 18 godina će se prikazivati između 24:00 i 06:00 sati, uključujući ali ne ograničavajući se na:
- a) prikaze teškog nasilja i teških i zastrašujućih posljedica nasilja i eksplicitan prikaz scena seksualnog nasilja;
  - b) detaljne prikaze seksualnih aktivnosti u sadržajima čija primarna namjera nije podizanje seksualnog uzbuđenja ili stimulacija publike;
  - c) sadržaje čija je primarna namjera podizanje seksualnog uzbuđenja ili stimulacija publike, a koji prikazuju nagost u zavodljivim, provokativnim seksualnim položajima bez eksplicitnog prikazivanja polnih organa tokom seksualnog odnosa;
  - d) sadržaje u kojima se često upotrebljavaju najgrublje psovke i vulgarni izrazi.
- 3) Sadržaji koji ne sadrže elemente koji bi mogli narušiti fizički, psihički ili moralni razvoj maloljetnika mogu se prikazivati bez vremenskog ograničenja i ne označavaju se grafičkim oznakama.
- 4) Sadržaji iz stava (2) ovog člana se u medijskim uslugama na zahtjev mogu prikazivati bez vremenskog ograničenja, uz obavezu postavljanja grafičkih oznaka ukatalogu ponuđenih sadržaja. Iznimka su sadržaji koji spadaju u kategoriju 18+, koji mogu biti prikazivani bez vremenskog ograničenja samo ukoliko postoji tehnička zaštita. U suprotnom, ovi sadržaji će biti prikazivani između 24:00 i 06:00 sati.

5) Najave sadržaja iz stava (2) ovog člana neće uključivati opise i scene za koje je vjerovatno da bi mogli ugroziti fizički, psihički ili moralni razvoj maloljetnika. Najave ovih sadržaja će sadržavati grafičku oznaku koja određuje kategoriju u koju takav sadržaj spada.

6) Ovaj član se odnosi i na sadržaje pružaoca medijske usluge radija, s tim što se označavanje sadržaja u skladu s navedenom kategorizacijom vrši pomoću odgovarajućeg zvučnog upozorenja na početku i nakon svake pauze u takvom sadržaju.

b) Kodeks o komercijalnim komunikacijama

Član 3

(Opći principi komercijalnih komunikacija)

(12) Komercijalne komunikacije koje direktno ili indirektno upućuju na erotiku ili pornografiju (hot-line, oglašavanje i teletrgovina štampe, filmova i sl.) emitovat će se samo u periodu između 24:00 i 06:00 sati. Ovo ograničenje se ne primjenjuje na sadržaje koji se prikazuju uz tehničku zaštitu, kao ni na medijske usluge na zahtjev.

(13) Komercijalne komunikacije koje na bilo koji način promovisu paranormalne pojave i parapsihologiju, kao i sve usluge u vezi s navedenim emitovat će se samo u periodu između 24:00 i 06:00 sati. Ovo ograničenje se ne primjenjuje na sadržaje koji se prikazuju uz tehničku zaštitu, kao ni na medijske usluge na zahtjev.

Član 5.

(Komercijalne komunikacije određenih proizvoda i usluga)

(2) Komercijalne komunikacije koje se odnose na alkoholna pića svih vrsta neće:

- c) biti posebno usmjerene na maloljetnike, a osobe koje se u ovim komercijalnim komunikacijama dovode u vezu s konzumiranjem alkoholnih pića neće biti niti će izgledati kao maloljetnici;
- d) povezivati konzumiranje alkohola s poboljšanjem fizičkih sposobnosti ili upravljanjem motornim vozilom;
- e) tvrditi da alkohol ima ljekovita svojstva, da je stimulans, sedativ ili sredstvo za rješavanje ličnih problema;
- f) ohrabrivati neumjerenu konzumaciju alkohola ili prikazivati apstinenciju ili umjerenost u negativnom svjetlu;
- g) isticati visok sadržaj alkohola kao pozitivno svojstvo alkoholnog pića;
- h) stvarati dojam da konzumacija alkohola doprinosi društvenom ili seksualnom uspjehu.

Član 6.

(Komercijalne komunikacije i maloljetnici)

(1) Zabranjene su komercijalne komunikacije koje podstiču ponašanje koje bi moglo ugroziti zdravlje, psihički i/ili moralni razvoj maloljetnika.

(2) Komercijalne komunikacije namijenjene maloljetnicima ili koje uključuju maloljetnike će izbjegavati sve što bi moglo ugroziti njihove interese i imat će obzira prema njihovoj posebnoj osjetljivosti.

(3) Komercijalne komunikacije namijenjene maloljetnicima neće:

1. sadržavati neistinite podatke o proizvodu ili usluzi, naročito u pogledu stvarne veličine, vrijednosti, prirode, trajnosti, brzine, boje i drugih svojstava;
2. uz podatak o cijeni, sadržavati i vrijednosni sud o cijeni, a naročito fraze kao što su: “samo”, “sitnica”, “u bescijenje”, “povoljno” i sl.;
3. preporučivati proizvod ili uslugu koja im nije namijenjena;
4. preporučivati lijekove, medicinske tretmane, pomagala i sredstva, uključujući i medicinske ustanove, sredstva za regulisanje tjelesne težine, sredstva za paljenje, zapaljive materije i druga opasna sredstva, prenositi religijske poruke, te sadržavati erotske sadržaje;
5. sadržavati prikaz maloljetnika u opasnoj situaciji, kao što je penjanje na neosigurane objekte, ulazak u nepoznate prostorije, razgovor sa nepoznatim ljudima, korištenje šibica, upaljača, benzina, lijekova i električnih uređaja u domaćinstvu i sl., osim ako se takvim komercijalnim komunikacijama ne prenosi upozorenje na opasnost po zdravlje i sigurnost maloljetnika;
6. sadržavati prikaz nasilja, uključujući i scene nasilja između animiranih likova, lutaka i sl.;
7. sadržavati poruke kojima se sugeriše da se korištenjem proizvoda ili usluga stiču pojačane fizičke, intelektualne ili druge društvene sposobnosti;
8. sadržavati poruke koje direktno potiču maloljetnike na kupovinu ili unajmljivanje proizvoda ili usluga, iskorištavajući njihovo neiskustvo ili lakovjernost;
9. direktno podsticati maloljetnike da nagovore svoje roditelje ili druge osobe na kupovinu proizvoda ili usluga koje se promovišu;
10. iskorištavati posebno povjerenje koje maloljetnici imaju u roditelje, staratelje, druga zakonski odgovorna lica, nastavnike ili druge osobe;
11. upućivati na društvenu diskriminaciju zbog fizičkog izgleda ili drugih estetskih kategorija ili uspjeha temeljenog na gubitku težine.

(4) Ako se u komercijalnim komunikacijama prikazuje rezultat crtanja, izrade, sklapanja i modeliranja, sposobnost za ostvarenje ovog rezultata će odgovarati prosječnoj sposobnosti maloljetnika kojima su komercijalne komunikacije namijenjene. U takvim komercijalnim komunikacijama će se navesti uzrast maloljetnika kojem su namijenjene.

Član 8.

(Raspored televizijskog oglašavanja i teletrgovine)

(5) Emisije vijesti i programi za djecu, ako traju 30 minuta ili manje, neće se prekidati televizijskim oglašavanjem i/ili teletrgovinom. Ukoliko je njihovo trajanje duže od 30 minuta, primjenjivat će se odredbe iz stava (4) ovog člana. Televizijsko oglašavanje i teletrgovina neće se emitovati tokom prenosa vjerskih službi.

(6) Oglašavanje alkoholnih pića, piva, lijekova, medicinskih tretmana, pomagala i sredstava, uključujući i dodatke prehrani, medicinske ustanove, sredstva za regulisanje tjelesne težine, sredstva za paljenje, zapaljive materije i druga opasna sredstva, vjerske poruke i igre na sreću neće se emitovati 15 minuta prije, tokom i 15 minuta nakon dječijeg programa.

Član 12.

(Raspored oglašavanja i teletrgovine u programima radija)

(4) Oglašavanje alkoholnih pića, piva, lijekova, medicinskih tretmana, pomagala i sredstava, uključujući i dodatke prehrani, medicinske ustanove, sredstva za regulisanje tjelesne težine, sredstva za paljenje, zapaljive materije i druga opasna sredstva, vjerske poruke i igre na sreću neće se emitovati 15 minuta prije, tokom i 15 minuta nakon dječijeg programa.

Član 18.

(Opći principi u vezi s plasmanom proizvoda)

(1) Plasman proizvoda je zabranjen, osim u:

(3) kinematografskim djelima, filmovima i serijama napravljenim za audiovizuelne medijske usluge i medijske usluge radija, sportskim programima i programima lake zabave. Ova iznimka se ne odnosi na dječije i vjerske programe iz pobrojanih kategorija;

Agencija je pripremila Smjernice za sprovođenje gore navedenih podzakonskih akata. Osim toga, Agencija je naručila studiju: "Uticaj televizijskih sadržaja na djecu - Smjernice za klasifikaciju televizijskih sadržaja", čija je autorica dr. Ivana Zečević, a finansirao je UNICEF, sve dostupno na: www.rak.ba.

SAMOREGULACIJA

Kodeks za štampu i online medije Bosne i Hercegovine

Član 11 - Zaštita djece i maloljetnika

U tretiranju djece i maloljetnika novinari su dužni krajnje obazrivo postupati, poštujući dobre običaje i Konvenciju o pravima djeteta, polazeći od interesa djeteta.

Novinari su dužni zaštititi identitet djeteta u postupcima u kojima je inače isključena javnost.

Novinari ne smiju intervjuisati niti fotografisati djecu mlađu od 18 godina, s pitanjima koja se odnose na porodicu djeteta, bez prisustva roditelja ili bez dozvole roditelja ili staratelja.

Novinari ne smiju identifikovati djecu mlađu od 18 godina u slučajevima kada su žrtve krivičnih djela.

Novinari ne smiju ni pod kakvim okolnostima identifikovati djecu mlađu od 18 godina koja su umiješana u krivične slučajeve kao svjedoci, žrtve ili optuženi.

HRVATSKA PRAVNI I INSTITUCIONALNI KONTEKST

1. Osnivanje, mandat i ovlaštenja nacionalnog regulatornog organa

---

Vijeće za elektroničke medije, nacionalni regulatorni organ Republike Hrvatske, upravlja Agencijom za elektroničke medije (AEM) i obavlja poslove regulatornog organa u oblasti elektronskih medija u Hrvatskoj. Vijeće ima sedam članova. Predsjednik Vijeća ujedno je i direktor Agencije. Predsjednika i članove Vijeća za elektroničke medije imenuje Hrvatski sabor na predlog Vlade Republike Hrvatske. Mandat članova Vijeća je 5 godina. Agencija za elektroničke medije (AEM) nije sama po sebi “konvergentni” regulator, jer svoje nadležnosti dijeli s HAKOM-om (Hrvatska agencija za poštu i elektroničke komunikacije) koji se bavi raspodjelom frekvencija. Zakon koji uređuje elektronske medije, Zakon o elektroničkim medijima, uređuje prava, obaveze i odgovornosti pravnih i fizičkih lica koja pružaju audio i audiovizuelne medijske usluge i usluge elektronskih publikacija putem elektronskih komunikacionih mreža i interes Republike Hrvatske u oblasti elektronskih medija. Nadležnosti Agencije obuhvataju audiovizuelne i audio medijske usluge, uključujući nadzor nad programima, zaštitu maloljetnika i razvoj pluralizma. Pored toga, AEM osigurava poštenu konkurenciju, sprovodi postupak davanja koncesija, prati namjensko trošenje sredstava Fonda za poticanje pluralizma i raznolikosti elektroničkih medija, potiče i nadzire istraživačke i srodne aktivnosti, promovise medijsku pismenost i druge kompetencije na osnovu člana 69 Zakona o elektroničkim medijima.

Internet stranica: www.e-mediji.hr

2. Zakonodavstvo koje se odnosi na zaštitu maloljetnih lica

---

a) Zakon o elektroničkim medijima

Član 16

(6) Audiovizualne komercijalne komunikacije koje promiču alkoholna pića ne smiju biti posebno usmjerene na maloljetnike i ne smiju poticati na neumjerenu konzumaciju takvih pića.

(8) Audiovizualne komercijalne komunikacije ne smiju: – prouzročiti moralnu ili fizičku štetu maloljetnicima; – izravno poticati maloljetnike na kupnju ili unajmljivanje proizvoda ili usluge, iskorištavajući njihovo neiskustvo ili lakovjernost; – izravno poticati maloljetnike na uvjeravanje njihovih roditelja ili drugih na kupnju robe ili usluga koje se oglašavaju; – iskorištavati posebno povjerenje koje maloljetnici imaju u roditelje, učitelje ili druge osobe; ili – neopravdano pokazivati maloljetnike u opasnim prilikama.

(9) Pružatelji medijskih usluga mogu u skladu sa člankom 10. ovoga Zakona utvrditi pravila ponašanja u pogledu dječjih programa koji sadržavaju ili su popraćeni neprimjerenom audiovizualnom komercijalnom komunikacijom u vezi s hranom i

pićima koji sadrže hranjive tvari i sastojke s prehrambenim ili fiziološkim učinkom, a posebno onih kao što su masnoća, transmasne kiseline, sol/natrij i šećeri, čija se pretjerana upotreba u općoj prehrani ne preporučuje.

Član 20

(1) Audiovizualne medijske usluge na zahtjev koje mogu ozbiljno narušiti fizički, mentalni ili moralni razvoj maloljetnika dostupne su isključivo na način koji osigurava da maloljetnici obično neće čuti ili gledati te audiovizualne medijske usluge na zahtjev.

(2) Vijeće za elektroničke medije propisat će pravilnikom iz članka 26. stavka 4. ovoga Zakona odgovarajuće mjere za postupanje pružaoca medijskih usluga iz stavka 1. ovoga članka.

Član 26

U audiovizualnim ili radijskim programima nije dopušteno:

- objavljivati priloge koji vrijeđaju dostojanstvo čovjeka,
- objavljivati priloge osobito nemoralnog i pornografskog sadržaja,
- na bilo koji način poticati, promicati i veličati nasilje i kriminal te poticati građane, a posebice djecu i mladež, na uporabu duhanskih proizvoda, alkohola ili droga.

(2) Nisu dopušteni audiovizualni ili radijski programi koji mogu ozbiljno narušiti fizički, mentalni ili moralni razvoj maloljetnika, posebno oni koji uključuju pornografiju ili bezrazložno nasilje.

(3) Audiovizualne ili radijske programe za koje je vjerojatno da bi mogli narušiti fizički, mentalni ili moralni razvoj maloljetnika nije dopušteno objavljivati, osim kada je od nakladnika televizije ili radija osigurano, odabirom vremena emitiranja ili bilo kojom tehničkom mjerom, da maloljetnici u području prijenosa neće, obično, čuti ili gledati takve programe. Ako se takvi programi emitiraju u nekodiranom obliku, nakladnik je obavezan osigurati da im prethodi zvučno upozorenje ili da ih je moguće prepoznati s pomoću vizualnih simbola za cijelo vrijeme njihova trajanja.

Član 30

2. U oglašavanju i teletrgovini namijenjenim maloljetnicima ili koje koriste maloljetnike, izbjegavat će se sve što bi moglo nauditi njihovim interesima imajući obzira prema njihovoj posebnoj osjetljivosti i podložnosti te se ne smije prouzročiti moralna ili fizička šteta maloljetnicima.

Član 31

(4) Nije dopušteno oglašavanje i teletrgovina alkohola i alkoholnih pića, osim ako Zakonom o hrani i podzakonskim propisima donesenim na temelju toga Zakona nije drugačije propisano.

(5) Oglašavanje i teletrgovina alkohola i alkoholnih pića iz stavka 4. ovoga članka mora udovoljavati sljedećim pravilima: – ne smiju biti usmjereni posebno na maloljetnike ili, posebice, prikazivati maloljetnike koji konzumiraju takva pića,

b) Pravilnik o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima

Član 2

(1) Pod programima za koje je vjerojatno da bi mogli narušiti fizički, mentalni ili moralni razvoj maloljetnika podrazumijevaju se sve vrste programa s prizorima grubog tjelesnog i/ili verbalnog nasilja, zastrašujućih scena stradanja i ranjavanja, seksa i seksualnog iskorištavanja, vulgarnog rječnika i prizora, zloporabe duhana, alkohola, opijata, kockanja, klađenja i drugih prizora.

(2) Programi iz stavka 1. neće se smatrati štetnim ako na primjeren i sadržajno opravdani način služe za ilustraciju ili obradu teme u obrazovnim, odgojnim, dokumentarnim, znanstvenim i informativnim emisijama.

Član 3

(1) U informaciji o bilo kojem obliku nasilja u kojem kao svjedok, žrtva ili počinitelj sudjeluje maloljetnik, ili je maloljetnik pokušao ili izvršio samoubojstvo, njegov se identitet uvijek mora zaštititi zamagljenom, kvantiziranom ili maskiranom slikom i moduliranim tonom tako da se maloljetnik ne može prepoznati. U takvim se informacijama ne smiju iznositi ni pojedinosti iz obiteljskih odnosa i privatnog života, navoditi ime, prezime, niti druge informacije koje bi mogle dovesti do prepoznavanja maloljetnika i/ili ugrožavanje njegove dobrobiti.

(2) Osobni podaci maloljetnika te pojedinosti iz obiteljskih odnosa i njegova privatnog života ne smiju se objavljivati u slučajevima u kojima bi objavljivanje ovih informacija dovelo do ugrožavanja dobrobiti maloljetnika.

(3) U objavljivanju emisija iz stavka 2. ovoga članka primjenjuje se zaštita identiteta propisana stavkom 1.

Član 4

Prilozi u informativnom programu koji bi mogli narušiti fizički, mentalni ili moralni razvoj maloljetnika moraju se najaviti upozorenjem o uznemirujućim ili nasilnim scenama.

Član 5

(1) Audiovizualnim komercijalnim komunikacijama ne smije se fizički, mentalno ili moralno štetiti maloljetnicima, izravno ih poticati na kupnju ili najam proizvoda i usluga, i to maloljetnike osobno ili preko roditelja ili drugih osoba od njihova povjerenja.

(2) U programima koji su namijenjeni maloljetnicima u audiovizualnim komercijalnim komunikacijama u vezi s hranom i pićima čija se pretjerana uporaba u općoj prehrani ne preporučuje, ne smiju se koristiti poznate javne osobe kao ni popularni likovi iz animiranih i igranih filmova.

(3) U programima koji su namijenjeni maloljetnicima pružatelji medijskih usluga ne smiju emitirati audiovizualne komercijalne poruke koje promiču kult tijela, rodne, dobne ili rasne stereotipe i/ili diskriminaciju. Također se ne smiju emitirati ni audiovizualne komercijalne poruke koje promiču društvenu diskriminaciju zbog fizičkog izgleda ili koje promiču uspjeh temeljen na gubitku težine ili na temelju drugih estetskih kategorija.

(4) Reklamiranje alkoholnih pića ne smije biti usmjereno na maloljetnike, a osobito ih se ne smije prikazivati kako konzumiraju alkohol.

(5) U audiovizualnoj komercijalnoj komunikaciji maloljetnike se ne smije nerazborito niti privlačno prikazivati u za zdravlje i/ili život opasnim situacijama.

Član 6

U nekodiranim programima zabranjeno je objavljivati pornografske sadržaje.

Član 7

Neovisno o pristanku roditelja, staratelja ili skrbnika za sudjelovanje u emisijama, maloljetnike se ne smije po bilo kojoj osnovi vrijeđati ili omalovažavati.

3. Postupanje pružaoca medijske usluge televizije

Član 8

(1) Ako se programi za koje je vjerojatno da bi mogli narušiti fizički, mentalni ili moralni razvoj maloljetnika ili ugroziti njegov integritet, samopoimanje, samopoštovanje ili identitet emitiraju u nekodiranom obliku, pružatelj medijske usluge obavezan je osigurati da ih je moguće prepoznati pomoću vizualnih simbola za cijelo vrijeme njihova trajanja.

(2) Pod vizualnim simbolima pomoću kojih je moguće prepoznati programe iz stavka 1. ovoga članka podrazumijeva se grafička oznaka u gornjem kutu ekrana (nasuprot uobičajenom mjestu identifikacijskog simbola pružaoca medijske usluge).

(3) Ako se programi za koje je vjerojatno da bi mogli narušiti fizički, mentalni ili moralni razvoj maloljetnika ili ugroziti njegov integritet, samopoimanje, samopoštovanje ili identitet emitiraju u kodiranom obliku, pružatelj medijske usluge je obavezan osigurati da ih je moguće prepoznati pomoću vizualnog simbola koji se emitira neposredno prije početka programa.

(4) Pod vizualnim simbolima pomoću kojih je moguće prepoznati programe iz stavka 3. podrazumijeva se pisano upozorenje neposredno prije njihova emitiranja. Sadržaj pisanog upozorenja je:

- »Program koji slijedi nije primjeren za osobe mlađe od 12 godina«
- »Program koji slijedi nije primjeren za osobe mlađe od 15 godina«
- »Program koji slijedi nije primjeren za osobe mlađe od 18 godina«.

Član 9

(1) Grafičke oznake (krugovi) odnose se na sljedeće kategorije programa i primjenjuju se na navedeni način:

1. Kategorija 18 Ovakvi programi namijenjeni su za gledatelje starije od 18 godina i ne smiju se prikazivati u vremenu od 7,00 do 23,00 sata. Pružatelj medijske usluge dužan je osigurati da je ovakve programe za cijelo vrijeme njihova trajanja moguće prepoznati pomoću oznake: Proziran krug s upisanom crvenom brojkom 18.
2. Kategorija 15 Ovakvi programi namijenjeni su za gledatelje starije od 15 godina i ne smiju se prikazivati u vremenu od 7,00 do 20,00 sati. Pružatelj medijske usluge dužan je osigurati da je ovakve programe za cijelo vrijeme njihova trajanja moguće prepoznati pomoću oznake: Proziran krug s upisanom narančastom brojkom 15.
3. Kategorija 12 Pružatelj medijske usluge dužan je osigurati da je ovakve programe za cijelo vrijeme njihova trajanja moguće prepoznati pomoću oznake: Proziran krug s upisanom zelenom brojkom 12. Pružatelj medijske usluge obavezan je osigurati da programima koji nisu primjeren za osobe mlađe od 12 godina prethodi zvučno upozorenje koje podrazumijeva izgovaranje: »Program koji slijedi nije primjeren za osobe mlađe od 12 godina«.

Član 10

(1) Kod označavanja preuzetih programa, pružatelji medijskih usluga mogu uzeti u obzir već postojeće oznake, ali one ne smiju biti ispod standarda propisanih ovim Pravilnikom.

(2) Pružateljima medijskih usluga preporuča se da preuzmu kategorizaciju filmova iz baze podataka Hrvatskog audiovizualnog centra.

(3) Pružatelji medijskih usluga odgovorni su za označavanje svih programa, a osobito za označavanje sadržaja vlastite proizvodnje.

Član 11

(1) Grafičke oznake (krugovi) moraju se nalaziti u gornjem dijelu ekrana.

(2) Grafičke oznake (krugovi) iz članka 10. ovoga Pravilnika pružatelji medijskih usluga dužni su oblikovati sukladno svojem uobičajenom dizajnu.

(3) Grafičke oznake (krugovi) ne smiju biti manje od uobičajenog znaka (loga) pružaoca medijske usluge.

(4) Nijanse određenih boja grafičkih oznaka (krugova) pružatelji medijske usluge određuju sami, no one moraju biti jasno vidljive na ekranu.

Član 12

(1) Programi koji se bave klađenjem, proricanjem budućnosti, davanjem savjeta gledanjem u karte, gatanjima i drugim sličnim uslugama koje nisu znanstveno

utemeljene ne mogu se emitirati prije 23,00 sata te se moraju označiti odgovarajućom grafičkom oznakom.

(2) U programima iz stavka 1. ovoga članka nije dopušteno iznositi tvrdnje da budući događaji mogu biti predviđeni, osim kao stvar nečijeg mišljenja, da se ostvaruje kontakt s preminulim osobama te tvrdnje koje se odnose na pitanje zdravlja, sredstava liječenja, liječenja i/ili zacjeljivanja.

(3) Pružatelji medijskih usluga moraju jasno i kontinuirano komunicirati informaciju da su savjeti i/ili predskazanja budućih događaja namijenjeni zabavi i tome prilagoditi komunikaciju osoba koje daju savjete.

Član 13

(1) Televizijske najave programa moraju biti primjerene vremenu emitiranja tih najava i ne smiju sadržavati scene neprimjerene za vrijeme kada se najava emitira.

(2) Pružatelj medijske usluge dužan je informaciju o kategoriji iz članka 10. objaviti prilikom svake najave i u rasporedu programa na teletekstu, elektroničkom programskom vodiču, na webu i u drugim oblicima informiranja o programskim sadržajima.

(3) Svaka repriza programa pružaoca medijske usluge televizije podliježe odredbama ovoga Pravilnika.

b) Postupanje pružaoca medijskih usluga na zahtjev

Član 14

(1) Ako pružatelj medijske usluge na zahtjev objavljuje programe za koje je vjerojatno da bi mogli narušiti fizički, mentalni ili moralni razvoj maloljetnika ili ugroziti njegov integritet, samopoimanje, samopoštovanje ili identitet, obvezan je osigurati da ih je moguće prepoznati pomoću vizualnih simbola.

(2) Pod vizualnim simbolima pomoću kojih je moguće prepoznati takve programe podrazumijeva se pisana oznaka i ponuda u posebnom katalogu usluga.

(3) Kategorije iz članka 10. ovoga Pravilnika na odgovarajući način primjenjuju i pružatelji medijskih usluga na zahtjev.

(4) Kod prvog pristupa posebnom katalogu, pružatelj medijske usluge obvezan je uvjetovati promjenu PIN-a.

(1) Postupanje pružaoca elektroničkih publikacija

Član 15

(1) Ako se programi za koje je vjerojatno da bi mogli narušiti fizički, mentalni ili moralni razvoj maloljetnika ili ugroziti njegov integritet, samopoimanje, samopoštovanje ili identitet objavljuju u elektroničkoj publikaciji, pružatelj elektroničke publikacije je obvezan osigurati da se na naslovnoj stranici ne objavljuju neprimjerene slike ili sadržaji.

(2) Pod vizualnim simbolom pomoću kojih je moguće prepoznati takve programe podrazumijeva se pisano upozorenje da sadržaj nije primjeren osobama mlađima od 18 godina.

d) Postupanje pružaoca medijske usluge radija

Član 16

(1) Ako se programi za koje je vjerojatno da bi mogli narušiti fizički, mentalni ili moralni razvoj maloljetnika ili ugroziti njegov integritet, samopoimanje, samopoštovanje ili identitet emitiraju u nekodiranom obliku, pružatelj medijske usluge obvezan je osigurati da ih je moguće prepoznati pomoću audio simbola.

(2) Pod audio simbolima pomoću kojih je moguće prepoznati takve programe podrazumijeva se zvučno upozorenje koje se emitira neposredno prije početka programa te čitanje upozorenja: »Program koji slijedi nije primjeren za osobe mlađe od 18 godina«.

(3) Kategorije iz članka 10. ovoga Pravilnika primjenjuju i pružatelji medijske usluge radija.

Član 17

Odredbe članka 13. i 14. ovoga Pravilnika na odgovarajući način primjenjuju i pružatelji medijske usluge radija.

KOSOVO* PRAVNI I INSTITUCIONALNI KONTEKST

1. Osnivanje, mandat i ovlaštenja nacionalnog regulatornog organa

Nacionalni regulatorni organ je Nezavisna medijska komisija (NMK), osnovana Ustavom i Zakonom br. 04/L-44 o Nezavisnoj medijskoj komisiji. NMK je nezavisno tijelo, zaduženo za regulisanje audio i audiovizuelnih medijskih usluga, uključujući usvajanje podzakonskih akata, procedura izdavanja odobrenja, upravljanje i nadzor nad frekventnim spektrom, utvrđivanje i naplatu naknada za izdavanje odobrenja, kao i izricanje sankcija za kršenje pravila i propisa. NMK je zadužena za pripremu strateških dokumenata, kao što su dokumenta u vezi sa prelaskom na digitalno emitovanje, kao i druga strateška dokumenta za audiovizuelne medijske usluge, a koje usvaja Vlada. NMK se sastoji od: Komisije, kabineta Glavnog izvršnog direktora i Odbora za žalbe. Članove komisije i Odbora za žalbe bira skupština, dok glavnog izvršnog direktora imenuje komisija. Na odluke NMK može se uložiti žalba Odboru za žalbe. Shodno ovome, drugostepeni apelacioni postupak može se pokrenuti pred sudom.

Internet stranica: www.kpm-ks.org.

NMK priprema godišnje izvještaje koji se objavljuju nakon njihovog usvajanja u Skupštini.

2. Zakonodavstvo koje se odnosi na zaštitu maloljetnih lica

a) Ustav

Član 50

[Prava djece]

1. Djeca imaju pravo na zaštitu i staranje koji su neophodni za njihovu dobrobit.
2. Djeca rođena van braka imaju jednaka prava kao i djeca rođena u braku.
3. Svako dijete ima pravo da bude zaštićeno od nasilja, zlostavljanja i eksploatacije.
4. Sve radnje koje preduzimaju javni ili privatni organi u vezi sa djecom su u najboljem interesu djeteta.
5. Svako dijete uživa pravo na redovne lične odnose i direktne kontakte sa roditeljima, osim ako nadležna institucija ne utvrdi da je to u suprotnosti sa najboljim interesom djeteta.

b) Zakon br. 04/L-044 o Nezavisnoj medijskoj komisiji

Član 2

Značenja izraza

1.17. Zaštita maloljetnika u televizijskom emitovanju - garantuje se zaštita djece i maloljetnika od programskih sadržaja koji mogu negativno da utiču na njihov fizički, mentalni, emocionalni i moralni razvoj, a naročito kada prikazuju pornografiju i prekomjerno nasilje.

Član 27

Komercijalne komunikacije

8. Komercijalne audiovizuelne komunikacije neće:

8.1. uzrokovati fizičku ili moralnu štetu maloljetnim licima;

8.2. podsticati neposredno maloljetnike da kupuju ili iznajmljuju proizvod ili uslugu iskorišćavanjem njihovog neiskustva ili lakovjernosti;

8.3. podsticati maloljetna lica da traže od svojih roditelja ili drugih lica da im kupe oglašene proizvode ili usluge;

8.4. iskorišćavati posebno povjerenje koje maloljetnici imaju u roditelje, nastavnike ili druga lica;

8.5. nerazumno prikazivati maloljetnike u opasnim situacijama.

11.11. Dječji programi, kada traju manje od trideset (30) minuta, ne smiju se prekidati reklamnim spotovima i/ili telešopingom. Dječji programi mogu biti prekinuti reklamama ili/i telešopingom jednom u svakom određenom periodu od najmanje trideset (30) minuta, pod uslovom da je predviđeno trajanje programa duže od trideset (30) minuta.

13.13. Oglašavanje i telešoping za alkohol i alkoholna pića treba da budu u skladu sa sljedećim kriterijumima:

13.1. Ne smiju biti namijenjeni posebno maloljetnicima, a naročito ne mogu prikazivati maloljetnike koji konzumiraju ta pića;

17. Nijesu dozvoljeni audiovizuelni ili radijski programi koji mogu ozbiljno da naruše fizički, mentalni ili etički razvoj maloljetnika, naročito oni koji uključuju pornografiju ili bezrazložno nasilje.

18. Zabranjeno je emitovanje audiovizuelnih i radijskih programa koji mogu ometati fizički, mentalni ili moralni razvoj maloljetnika, osim u slučajevima kada televizijski ili radijski emiter odabere vrijeme emitovanja ili bilo koju tehničku mjeru koja sprečava da maloljetnici čuju ili vide takve emisije u područjima emitovanja. Ako se takvi programi emituju u nekodiranom obliku, emiter osigurava da im prethodi zvučno upozorenje ili da ih je moguće prepoznati pomoću vizuelnih simbola tokom njihovog cjelokupnog trajanja.

Član 31

Sponzorstvo

5. Zabranjeno je prikazivanje logotipa sponzora tokom dječjih i vjerskih programa.

Član 32

Prikriveno oglašavanje

Prikriveno oglašavanje je zabranjeno.

2. Bez obzira na stav 1 ovog člana, dozvoljeno je prikriveno oglašavanje:

2.1. u kinematografskim djelima, filmovima i serijama koje su kreirane za audiovizuelne medijske usluge, sportskim programima i zabavnim programima, isključujući dječje programe; ili

Član 33

Zaštita djece i maloljetnika

1. NMK će preduzeti odgovarajuće mjere kako bi se osiguralo da televizijski emiteri pod njihovom jurisdikcijom ne uključe nikakav program koji može ozbiljno da ugrozi fizički, mentalni i moralni razvoj maloljetnika, a naročito programe s pornografskim sadržajem ili ekstremnim nasiljem.

2. Mjere iz stava 1 ovog člana primjenjuju se i na druge programe koji mogu štetiti fizičkom, mentalnom i moralnom razvoju maloljetnika, osim u slučajevima kada je osigurano, odabirom termina od strane emitera ili bilo kojom tehničkom mjerom, da maloljetnici u području emitovanja neće vidjeti niti čuti takvo emitovanje.

3. Ako se takvi programi emituju u nekodiranom obliku, NMK osigurava da im prethodi zvučno upozorenje ili da ih je moguće prepoznati pomoću vizuelnih simbola tokom njihovog cjelokupnog trajanja.

4. Audiovizuelne medijske usluge uz plaćanje koje mogu ozbiljno da naškode fizičkom, mentalnom i moralnom razvoju maloljetnika biće dostupne samo na način da se osigura da maloljetnici, pod uobičajenim okolnostima, neće vidjeti ili čuti takve audiovizuelne medijske usluge uz plaćanje.

c) NMK 2013/01 Uredba o zaštiti djece i maloljetnika u audio-vizuelnim uslugama

Član 1

Svrha

Ova uredba ima za cilj zaštitu djece i maloljetnika od štetnog programskog sadržaja, koji može negativno da utiče na njihov fizički, mentalni i moralni razvoj ili da otkrije njihov identitet.

Ova uredba određuje način kategorizacije, oblike upozorenja i termine za emitovanje programa koji mogu negativno da utiču na fizički, mentalni i moralni razvoj djece i maloljetnika u posebnim programima koji obuhvataju bezrazložno nasilje ili pornografiju.

Član 2

Značenja izraza

1. Termin “dijete” se odnosi na osobe mlađe od 14 godina.
2. “Maloljetno lice” je lice starosti od 14 do 18 godina.
3. Izraz “granični period” se odnosi na raspored televizijskog programa koji određuje period tokom kojeg je dozvoljeno emitovanje radio televizijskog programa za odrasle i period tokom kojeg to nije dozvoljeno. “Granični period” počinje od 24:00 i završava se u 05:00 časova. I za usluge uz pretplatu koje nijesu zaštićene nikakvim kodom važi granični period od 24:00 do 05:00 časova.
4. Izraz “bezrazložno nasilje” se odnosi na namjerno korišćenje fizičke, mehaničke ili neke druge sile, kako bi se nanijela šteta, povrede ili zlostavljanje.
5. Riječ “strah” se odnosi na emocije, često veoma jake, koje su reakcija na očekivanje opasnosti, zla i bola, bez obzira na to da li je prijetnja stvarna ili umišljena.
6. Izraz “erotski sadržaj” odnosi se na programski sadržaj koji se usredsređuje na seksualne želje, jasno prikazuje seksualni odnos i prikazuje odgovarajuće erogene zone na ljudskom tijelu i krajnju težnju ka seksualnom odnosu, ali ne prikazuje jasno osobe tokom seksualnog odnosa.
7. Termin “pornografija” se odnosi na programski sadržaj koji na jasan i otvoren način prikazuje polne organe osoba ili polni odnos.
8. Izraz “program štetnog sadržaja” se odnosi na program koji negativno utiče na fizički, mentalni i moralni razvoj djece i maloljetnika.

Program naveden pod tačkom 8 uključuje, ali nije ograničen samo na sljedeći sadržaj:

- 8.1. Sadržaj sa fizičkim, verbalnim, gestikulacionim, emocionalnim, seksualnim nasiljem ili prikazan putem specijalnih efekata. Nasilje koje se prikazuje tokom posebnih umjetničkih programa treba staviti u kontekst sadržaja, uz slanje edukativnih poruka koje lako mogu da razumiju kako djeca, tako i šira javnost. To podrazumijeva da nasilne scene nijesu svrha same sebi.
- 8.2. Sadržaj sa seksualnim scenama može se prikazati u kontekstu naučnog, obrazovnog, dokumentarnog ili informativnog programa. U takvim sadržajima treba izbjegavati scene sa seksualnim prikazima egzibicionizma, nudizma, seksualnog nasilja i rodne diskriminacije. Takav sadržaj ocjenjuje se na osnovu svrhe svake seksualne scene, procjenjujući prikladnost te svrhe u odnosu na uzrast gledalaca.
- 8.3. Sadržaj i programi koji sadrže kockanje, proricanje, otvaranje karata, psihičke usluge i slično, koje nijesu naučno dokazane.

Član 3

Ograničenja i opšte obaveze

1. Pružaoci audio-vizuelnih medijskih usluga neće emitovati programske sadržaje koji su štetni po djecu, osim u terminima i shodno uslovima određenim ovom uredbom.
2. Pružaoci audio-vizuelnih medijskih usluga koji emituju radio/TV programski sadržaj koji je štetan po djecu, dužni su da takav program najave zvučnim signalom.
3. Pružaoci audio-vizuelnih medijskih usluga koji emituju radio/TV program sa štetnim sadržajem za djecu dužni su da primijene odgovarajuća zvučna i tekstualna upozorenja i identifikuju ih sa odgovarajućim vizuelnim simbolima tokom cijelog trajanja programa, shodno kategorizaciji programa koji uređuje ova uredba.
4. Pružaoci audio-vizuelnih medijskih usluga mogu da emituju program pornografskog sadržaja isključivo u kodiranom obliku i u saglasnosti sa članom 4.1.4 ove uredbe.
5. U skladu sa ovom odredbom, emiteri će odrediti samoregulatorne standarde (Kodeks prakse) za emitovanje programa koji mogu da naruše razvoj djece i maloljetnika i uspostaviti nadzorne mehanizme za primjenu tih standarda.
6. Pružaoci audio-vizuelnih medijskih usluga su dužni da, nakon pripreme Kodeksa prakse, kopiju istog prosljede NMK, najkasnije tri (3) mjeseca od stupanja na snagu ove uredbe. Pružaoci audio-vizuelnih medijskih usluga mogu da podnesu Kodeks prakse pojedinačno ili kao grupa.
7. Na zahtjev NMK, u roku od tri (3) radna dana, pružaoci audio-vizuelnih medijskih usluga su dužni da podnesu detaljne podatke o sprovođenju samoregulatornih standarda iz Kodeksa prakse.

Član 4

Zaštita identiteta i poštovanje dostojanstva djece i maloljetnika tokom emitovanja programa

1. Dostojanstvu djece i maloljetnika koji su dio programa ili su uključeni u njih posvećuje se dužni oprez. Ovo pravilo se primjenjuje bez obzira na bilo koju saglasnost roditelja, zakonskog staratelja ili bilo kojeg lica starijeg od osamnaest godina koje zastupa maloljetnika.
2. Objavljivanje informacija koje otkrivaju identitet djeteta do 18 godina starosti uključenog u slučajeve bilo kojeg oblika nasilja, bez obzira na status djeteta kao svjedoka, žrtve ili izvršioca, ili u slučajevima pokušaja samoubistva ili samoubistva, kao i predstavljanje detalja o porodici i privatnom životu djeteta, nije dozvoljeno.
3. U okviru informacija o bilo kakvom obliku nasilja i ulozi maloljetnika u njemu, identitet maloljetnika se u svakom trenutku štiti zamagljenom, zrnatom ili maskiranom slikom i moduliranim tonom, tako da se maloljetnik ne prepozna. Takve informacije ne smiju da otkriju bilo kakve pojedinosti porodičnih odnosa ili privatnog života djeteta.

4. Lični podaci o maloljetnicima, kao i detalji o njihovim porodičnim odnosima i privatnom životu ne emituju se u slučajevima kada emitovanje takvih informacija može da ugrozi njihovu dobrobit.

Član 5

Kategorizacija programa

1. Prva kategorija obuhvata program koji ne sadrži štetan sadržaj.
2. Druga kategorija obuhvata programe koji se ne preporučuju za djecu mlađu od 10 godina i za čije gledanje se preporučuje prisustvo roditelja ili staratelja. Ova kategorija se odnosi na programe koji sadrže nasilne ili zastrašujuće scene. Emitovanje ovih programa najavljuje se i prati odgovarajućim upozorenjem.
3. Treća kategorija obuhvata programe koji jako često prikazuju nasilje, zastrašujuće ili scene erotskog sadržaja. Ova vrsta programa koji su štetnog sadržaja se ne preporučuje za djecu mlađu od 14 godina. Za gledanje programa treće kategorije je neophodno prisustvo roditelja ili staratelja. Emitovanje ovih programa najavljuje se i prati odgovarajućim upozorenjem.
4. Četvrta kategorija obuhvata programe koji sadrže scene neprekidnog i bezrazložnog nasilja, straha, pornografskog sadržaja i programa koji sadrže kockanje, proricanje, čitanje karata, usluge medijuma i druge slične usluge koje nijesu naučno utemeljene. Ovi programi se ne preporučuju osobama mlađim od 18 godina. Emitovanje programa sa neprekidnim sadržajem nasilja i straha najavljuje se i prati odgovarajućim upozorenjem. Programi sa pornografskim sadržajem mogu se emitovati samo na kodiran način.

Član 6

Termin emitovanja

1. Emitovanje programa koji pripadaju prvoj kategoriji ne podliježe vremenskim ograničenjima.
2. Programi koji pripadaju drugoj kategoriji se mogu emitovati od 15:00 do 06:00 časova.
3. Programi koji pripadaju trećoj kategoriji se mogu emitovati od 22:00 do 06:00 časova.
4. Programi koji pripadaju četvrtoj kategoriji se mogu emitovati od 24:00 do 05:00 časova. Tokom ovog perioda, emiteri mogu da emituju program pornografskog sadržaja, ali on mora biti kodiran.

Član 7

Znakovi i piktogrami

1. Emiteri koriste piktograme koji su priloženi u Aneksu 1 ove uredbe.
2. Znakovi upozorenja za kategorije utvrđene ovim članom obavezni su za sve programe iz člana 5.

3. Prije početka i nakon svakog prekida programa, emituje se verbalno i zvučno upozorenje.

3.1. Prije početka TV programa, prikazuje se znak upozorenja kao kombinacija tekstualnog, verbalnog, zvučnog i vizuelnog upozorenja, u trajanju od 10 sekundi, uz pokrivanje najmanje ¼ vidljivog dijela ekrana. Formulacija pisanog/tekstualnog upozorenja će biti: "Program koji slijedi nije primjeren za djecu i maloljetnike".

3.2. Tokom TV programa, u uglu ekrana se prikazuje samo vizuelni dio znaka, sa dimenzijama od najmanje 1/48 i najviše 1/32.

3.3. Programi četvrte kategorije se ne emituju prije 24:00 časova.

3.4. Raspored programa koji je objavljen na teletekstu ili dnevnim novinama treba da sadrži i vizuelni znak za relevantnu kategoriju programa.

Aneks

Kategorija	Kategorizacija	Oznaka
Kategorija 1	Ne primjenjuje se vizuelno upozorenje.	
Kategorija 2	Obavezan je roditeljski/starateljski nadzor ili je zabranjeno maloljetnicima mlađim od 10 godina.	
Kategorija 3	Punoljetni gledaoci; zabranjeno maloljetnicima mlađim od 14 godina.	
Kategorija 4	Punoljetni gledaoci; zabranjeno maloljetnicima mlađim od 18 godina.	

d) NMK-2016/03 Kodeks etike pružalaca medijskih usluga

Član 4

Vulgarni i uvredljivi jezik

1. Pružaoci medijskih usluga ne treba da emituju nikakav materijal koji sadrži vulgarni i uvredljivi govor prije graničnog perioda (od 24:00 do 05:00 sati).

2. Vulgarni ili uvredljivi jezik neće se koristiti u programima namijenjenim djeci i maloljetnicima, osim u posebnim slučajevima procijenjenim na osnovu konteksta.

3. Tokom programa uživo (debate / intervjui, itd.) pružaoci medijskih usluga su obavezni da preduzmu potrebne radnje kako bi se izbjeglo korišćenje vulgarnog ili uvredljivog jezika od strane učesnika.

4. Vulgarni i uvredljivi jezik ne smije da se koristi u emitovanju prije graničnog perioda (u slučaju televizijskih emitera), odnosno naročito kada je vjerovatno da će djeca slušati (u slučaju radio-stanica), osim ako to nije opravdano kontekstom.

Član 9

Predstavljanje i uključivanje djece i maloljetnika u programe pružalaca medijskih usluga

1. Pravo na privatnost djece uvijek treba poštovati. S obzirom na to da nepotrebni publicitet ili netačno etiketiranje mogu da im nanesu štetu, djeca i maloljetnici koji su žrtve zlostavljanja ili u sukobu sa zakonom ne bi trebalo da budu identifikovani, neposredno ili posredno. Informacije koje bi mogle da otkriju njihov identitet ne bi trebalo emitovati.

2. Zabranjena su neplanirana iznenađenja ili intervjui “iz zasjede” djece i maloljetnika.

3. Djecu i maloljetne žrtve, osumnjičene, optužene za krivično djelo, uhapšene ili pritvorene zbog sumnje da su počinili određeni prestup, kao i djecu i maloljetnike učesnike sudskog postupka treba štiti od drugih patnji, bola ili traume; treba ih ispitivati samo uz pristanak roditelja ili zakonskog staratelja, osim ako se roditelj ili staratelj krivično ne tereti. Informativni razgovor treba obavljati samo uz ovlaštenje i nadzor advokata, psihologa ili socijalnih radnika koji su kvalifikovani i odgovorni za njihovu dobrobit.

4. Od djece se neće zahtijevati, neće se prisiljavati, niti će se podmicavati da se prisjećaju i da izlažu svoja traumatska iskustva, radnje ili ih demonstriraju ili opisuju u slikovitim detaljima.

5. Pružaoci medijskih usluga ne bi trebalo da emituju intervjue ili fotografije djece mlađe od 14 godina o pitanjima koja se odnose na njihove porodice, bez prethodne saglasnosti roditelja ili odrasle osobe koja je odgovorna za dijete.

6. Pružaoci medijskih usluga ne bi trebalo da identifikuju djecu mlađu od 14 godina koja su uključena u kriminalne aktivnosti, bilo kao svjedoci ili optuženi.

7. Upotreba i prisustvo djece u različitim promotivnim spotovima političkih partija nije dozvoljeno.

8. Pružaoci medijskih usluga moraju da vode računa o fizičkom, emotivnom blagostanju i dostojanstvu maloljetnika (mlađih od 18 godina) koji učestvuju u programu ili su uključeni u njega na bilo koji drugi način. Ovo važi bez obzira na prethodnu saglasnost roditelja ili odrasle osobe koja je odgovorna za maloljetnika.

9. Pružaoci medijskih usluga moraju osigurati da nagrade za djecu budu prikladne za uzrast učesnika u programu i ciljnu grupu programa.

e) NMK 2017/07 Uredba o komercijalnim i audiovizuelnim komunikacijama

Član 4

Značenja izraza

27. Komercijalne komunikacije namijenjene maloljetnim osobama - komunikacija koja preporučuje proizvod ili uslugu koji su, prema svojoj prirodi, obliku, kvalitetu ili drugim razlozima, namijenjeni za isključivo ili dominantno korišćenje od strane maloljetnika, bez obzira da li ih mogu koristiti sami ili uz pomoć drugih;

Član 7

Emitovanje komercijalnih komunikacija

2. Komercijalne komunikacije koje uključuju bezrazložno nasilje ili prijetnju nasiljem biće zabranjene.

7. Komercijalne komunikacije koje se neposredno ili posredno odnose na pornografiju (hot-lajn, reklame i telešoping za pornografske časopise i filmove, kao i one erotske prirode), mogu se emitovati samo između 24:00 i 06:00 časova. Ovo se ne odnosi na audio-vizuelne medijske usluge na zahtjev i medijske usluge radija na zahtjev.

8. Komercijalne komunikacije koje na bilo koji način promovišu paranormalne fenomene i parapsihologiju ili bilo koju drugu povezanu uslugu mogu se emitovati samo između 24:00 i 06:00 časova. Ovo se ne odnosi na audio-vizuelne medijske usluge na zahtjev i medijske usluge radija na zahtjev.

Član 8

Komercijalne komunikacije za određene proizvode i usluge

1. Svi oblici komercijalnih komunikacija za cigarete i ostale duvanske proizvode, oružje i municiju, pirotehnička sredstva i drogu su zabranjeni.

2.13. Oglašavanje i telešoping za alkohol i alkoholna pića u skladu su sa sljedećim kriterijumima:

A) ne smiju biti direktno usmjereni posebno na maloljetnike ili prikazivati maloljetnike koji konzumiraju takva pića,

Član 9

Komercijalne komunikacije, djeca i maloljetnici

1. Komercijalne komunikacije ne podstiču ponašanje koje ugrožava zdravlje, mentalni i moralni razvoj djece i maloljetnika.

2. Komercijalne komunikacije koje su namijenjene djeci i maloljetnicima ili prikazuju iste, treba da izbegavaju sve što bi moglo da naškodi njihovim interesima i treba da uzimaju u obzir njihovu posebnu osetljivost.

3. Komercijalne komunikacije namijenjene maloljetnicima neće:

- a) sadržati neistinite podatke o proizvodu ili usluzi, naročito u pogledu stvarne veličine, vrijednosti, prirode, trajnosti, brzine, boja i drugih svojstava;
- b) osim informacije o cijeni, sadržati ocjene vrijednosti kao što su “samo”, “za manje od”, “bagatela”, “jeftino”, itd;
- c) preporučivati proizvode ili usluge koje nijesu prikladne za njih;
- d) preporučivati lijekove, medicinske tretmane, pomagala i sredstva, uključujući medicinske ustanove, tretmane za gubitak tjelesne težine, izvore paljenja, zapaljive supstance i ostala opasna sredstva, prenositi vjerske poruke ili da sadrži erotski sadržaj;
- e) sadržati scene nasilja, uključujući nasilje između likova iz crtanog filma, lutaka itd.;
- f) sugerisati da će određeni proizvod ili usluge pojačati njihove fizičke, intelektualne ili ostale socijalne vještine;
- g) neposredno podsticati maloljetnike da kupe ili iznajme proizvod ili uslugu iskorišćavanjem njihovog neiskustva ili lakovjernosti;
- h) neposredno ohrabrivati maloljetnike da ubijede svoje roditelje da kupe reklamiranu robu ili usluge,
- i) iskorišćavati posebno povjerenje koje maloljetnici imaju prema svojim roditeljima, nastavnicima ili drugim osobama;
- j) upućivati na društvenu diskriminaciju zbog fizičkog izgleda ili drugih estetskih kategorija ili uspjeha zasnovanog na gubitku težine.
- k) nerazumno prikazivati maloljetnike u opasnim situacijama kao što su: penjanje na neobezbjedene objekte, ulaznje na nepoznata mjesta, konverzacija sa nepoznatim ljudima, korišćenje šibica, upaljača, goriva, lijekova, električnih kućnih aparata, itd, osim ako komercijalna audio-vizuelna komunikacija ne ukazuje na opasnost po zdravlje i bezbjednost maloljetnika.

4. Pružaoci medijskih usluga ne treba da dozvole u dečijim programima neprimjerene komercijalne komunikacije u vezi sa hranom i pićem koji sadrže prehrambene materije i supstance sa štetnim nutricionim ili fiziološkim posljedicama, naročito kao što su masti, trans-masne kiseline, so/natrijum i šećeri, čiji prekomjerni unos u cjelokupnoj prehrani nije preporučljiv.

Član 10

Vremenski raspored televizijskog oglašavanja i telešopinga

2. Televizijsko oglašavanje i telešoping emituju se u blokovima, osim u slučajevima predviđenim ovom uredbom. Televizijsko oglašavanje ili telešoping mogu biti uvršteni između ili za vrijeme trajanja programa na način koji ne narušava integritet programa, uzimajući u obzir prirodne pauze u programu, kao i trajanje i prirodu programa, kao i da prava nosioca prava nijesu povrijeđena.

7. Alkoholna pića, pivo, medicinski tretmani, pomagala i sredstva, uključujući i dodatke ishrani, medicinske ustanove, tretmane za gubitak tjelesne težine, izvore paljenja, zapaljive supstance i ostalu opasnu robu, kao i vjerske poruke, ne treba reklamirati neposredno prije, za vrijeme ili nakon dječjeg programa.

Član 12

Oglašavanje putem podijeljenog ekrana, telepromocija i virtuelno reklamiranje

1. Oglašavanje putem podijeljenog ekrana ne smije biti pretjerano tako da onemogućava gledaoce da nastave da gledaju uređivački sadržaj i ne smije se koristiti u dječjim i vjerskim programima, vijestima i emisijama koje se bave aktuelnostima. Odredbe ove uredbe u vezi sa vremenskim rasporedom i trajanjem televizijskog oglašavanja i telešopinga primjenjuju se i na oglašavanje putem podijeljenog ekrana.
2. Telepromocija se ne smije koristiti u dječjim, vjerskim, informativnim i programima aktuelnosti. Odredbe ove uredbe u vezi sa vremenskim rasporedom i trajanjem televizijskog oglašavanja i telešopinga primjenjuju se i na telepromociju.

Član 14

Zabranjeno sponzorstvo

4. Prikazivanje sponzorskog logotipa za vrijeme dječjih i vjerskih programa je zabranjeno.

Član 15

Prikriveno oglašavanje

2. Bez obzira na stav 6 ovog člana, dozvoljeno je prikriveno oglašavanje u:
  - 2.2. U sportskim programima i programima lake zabave, uz izuzetak dječjih programa, ili

Član 16

Erotski i pornografski sadržaj

Komercijalne audio-vizuelne komunikacije neće prikazivati proizvode ili usluge pornografskog sadržaja.

Član 21

Određivanje komercijalnih audio-vizuelnih komunikacija

6. Dječiji programi, kada je njihova dužina trajanja manja od 30 minuta, ne treba da budu prekidani reklamnim spotovima i/ili spotovima telešopinga. Emitovanje dječjih programa se može prekinuti komercijalnim audio-vizuelnim komunikacijama ili telešopingom jednom nakon najmanje 30 minuta, ako program traje duže od 30 minuta.

Medijske usluge radija

Član 24

Primjena

Sve odredbe ovog pravilnika primjenjive su na medijske usluge radija, isključujući televizijsko oglašavanje, telešoping i dio vezan za prikriveno oglašavanje.

Član 25

Vremenski raspored oglašavanja i telešopinga u radijskim programima

4. Oglašavanje i telešoping za alkoholna pića, pivo, lijekove, medicinske tretmane, pomagala i sredstva, uključujući dodatke ishrani, medicinske ustanove, zapaljive supstance i ostala opasna sredstva, kao i vjerske poruke, ne treba emitovati neposredno prije, za vrijeme ili posle dječijeg programa.

CRNA GORA

PRAVNI I INSTITUCIONALNI KONTEKST

1. Osnivanje, mandat i ovlaštenja nacionalnog regulatornog organa

---

Nacionalni regulatorni organ u Crnoj Gori je Agencija za elektronske medije Crne Gore (AEM), koja je osnovana u skladu sa Zakonom o elektronskim medijima. Agencija u okviru svojih nadležnosti: predlaže program razvoja sektora AVM usluga; daje saglasnost na predlog plana raspodjele radio frekvencija; izdaje odobrenja za emitovanje i odobrenja za pružanje AVM usluga na zahtjev; utvrđuje visinu naknada za izdavanje i korišćenje odobrenja za pružanje AVM usluga; vodi registre pružalaca AVM usluga i elektronskih publikacija; odlučuje o prigovorima u vezi sa radom pružalaca AVM usluga; vrši nadzor nad primjenom Zakona; donosi i sprovodi podzakonske akte za sprovođenje Zakona; obavlja i druge poslove. Direktor AEM-a je prvostepeni organ, dok Savjet AEM-a postupa kao drugostepeni organ. Pred Upravnim sudom Crne Gore moguće je pokrenuti postupak upravnog spora. Pred Ustavnim sudom Crne Gore može se pokrenuti postupak u pogledu bilo kojeg pravilnika ili drugih opštih podzakonskih akata koji regulišu rad pružalaca audiovizuelnih medijskih usluga.

Internet stranica: www.aemcg.org

Sve odluke koje se odnose na postupke prigovora ili postupke po službenoj dužnosti u vezi sa kršenjem uslova iz odobrenja objavljuju se na internet stranici. Takođe, svi godišnji finansijski i operativni planovi i izvještaji, kao i godišnji revizorski izvještaji objavljuju se na internet stranici.

2. Zakonodavstvo koje se odnosi na zaštitu maloljetnih lica

---

a) Krivični zakonik Crne Gore

Značenje izraza u ovom zakoniku

Član 142

...

(7) Djetetom se smatra lice koje nije navršilo četrnaest godina.

(8) Maloljetnikom se smatra lice koje je navršilo četrnaest godina, a nije navršilo osamnaest godina.

(9) Maloljetnim licem smatra se lice koje nije navršilo osamnaest godina.

...

Povreda tajnosti postupka

Član 391

(1) Ko neovlašćeno otkrije ono što je saznao u sudskom, prekršajnom, upravnom ili drugom zakonom propisanom postupku, a što se po zakonu ne može objaviti ili je odlukom suda ili drugog nadležnog organa proglašeno kao tajna, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine.

(2) Kaznom iz stava 1 ovog člana kazniće se i ko bez dozvole suda objavi tok krivičnog postupka koji se vodi protiv maloljetnika ili odluku koja je u tom postupku donesena ili ko objavi ime maloljetnika protiv kojeg je postupak vođen ili podatke iz kojih se može saznati o kom se maloljetniku radi.

b) Zakonik o krivičnom postupku

Isključenje javnosti

Član 314

Od otvaranja zasijedanja do završetka glavnog pretresa vijeće može, u svako doba, po službenoj dužnosti ili po predlogu stranaka, ali uvijek po njihovom saslušanju, isključiti javnost za cio glavni pretres ili jedan njegov dio, ako je to potrebno radi čuvanja tajne, čuvanja javnog reda, zaštite morala, zaštite interesa maloljetnog lica ili zaštite ličnog ili porodičnog života okrivljenog ili oštećenog.

c) Zakon o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku

Objavljivanje podataka o postupku prema maloljetniku

Član 56

(1) Podaci o postupku prema maloljetniku i odluka donijeta u tom postupku, kao i podaci o maloljetniku kao učesniku u postupku ne smiju se objavljivati u medijima.

(2) Izuzetno od stava 1 ovog člana, sud može odobriti da se objave podaci o postupku odnosno odluka donesena u postupku prema maloljetnicima, ali se ne smiju navesti ime maloljetnika i drugi podaci na osnovu kojih bi se mogao otkriti identitet maloljetnika ili njegovog zakonskog zastupnika.

Isključenje javnosti

Član 84

(1) Kad sudi maloljetniku, sud će uvijek isključiti javnost.

(2) Sudija za maloljetnike, odnosno predsjednik vijeća za maloljetnike izuzetno, može dozvoliti da na glavnom pretresu prisustvuju lica koja se bave zaštitom i vaspitanjem maloljetnika i naučni radnici.

(3) U toku glavnog pretresa sud može narediti da se, osim državnog tužioca za maloljetnike, branioca i predstavnika organa starateljstva, sa pretresa udalje sva ili pojedina lica.

(4) Za vrijeme izvođenja pojedinih dokaza ili završnih riječi stranaka, sud može narediti da se maloljetnik udalji sa pretresa, ako je to potrebno radi zaštite njegove ličnosti.

(5) Sudija za maloljetnike, odnosno predsjednik vijeća za maloljetnike će, maloljetnika koji je udaljen sa pretresa po njegovom povratku u sudnicu ukratko upoznati sa radnjama sprovedenim tokom njegovog udaljenja.

Posebne odredbe o zaštiti maloljetnih lica kao učesnika u krivičnom postupku

Primjena

Član 90

Odredbe ove glave primenjuju se na maloljetno lice koje je oštećeno krivičnim djelom odnosno koje se saslušaava kao svjedok u krivičnom postupku.

Član 91

(1) Učesnici u postupku, organi i ustanove od kojih se traže obavještenja, izvještaji ili mišljenja, kao i mediji, dužni su da se staraju o zaštiti privatnosti maloljetnog lica, uključujući zaštitu identiteta i podataka koji mogu otkriti identitet.

(2) Bilo koja informacija koja bi mogla ukazati na identitet maloljetnog lica koje je oštećeno krivičnim djelom ili je svjedok u postupku ne može biti objavljena bez izričite dozvole sudije, odnosno državnog tužioca koji postupa u predmetu.

d) Zakon o elektronskim medijima

Ograničenja prijema i reemitovanja AVM usluga

Član 6

...

2) za AVM uslugu na zahtjev:

- pružanjem usluge ugrožen ili ozbiljno prijeti da će ugroziti sprječavanje, istraživanje, gonjenje i otkrivanje krivičnih djela, zaštitu maloljetnika, borbu protiv podsticanja na mržnju po osnovu rase, pola, vjeroispovijesti ili nacionalnosti, ugrožavanja dostojanstva ličnosti, zaštitu javnog zdravlja i javne bezbjednosti, očuvanje nacionalne bezbjednosti i odbrane ili zaštitu potrošača, uključujući investitore;

...

Zabrane

Član 48

...

(3) Zabranjeno je objavljivanje informacije kojom se otkriva identitet maloljetnika do 18. godine života uključenog u slučajeve bilo kojeg oblika nasilja, bez obzira da li je svjedok, žrtva ili izvršilac, niti iznositi pojedinosti iz porodičnih odnosa i privatnog života djeteta.

Obaveze emitera u odnosu na programske sadržaje

Član 55

3. Emiter je dužan da poštuje privatnost i dostojanstvo građana i štiti integritet maloljetnih lica.

4. Emiter je dužan da objavi zvučno i vizuelno upozorenje za programske sadržaje kojima se može ugroziti fizički, zdravstveni, moralni, mentalni, intelektualni, emotivni i socijalni razvoj maloljetnika i takve programe jasno označi vizuelnim simbolom tokom čitavog trajanja i emituje te programske sadržaje u vrijeme i na način za koji je najmanje vjerovatno da će ga maloljetnici u uobičajenim okolnostima čuti ili vidjeti.

5. Zabranjeno je emitovanje programskih sadržaja iz stava 2 ovog člana izvan graničnog perioda koji utvrđuje Savjet.

6. Zabranjeno je emitovanje programa koji sadrže pornografiju ili čiji sadržaji ističu i podržavaju nasilje, narkomaniju ili druge vidove kriminalnog ponašanja, kao i programa koji zloupotrebljavaju lakovjernost gledalaca ili slušalaca.

Obaveze pružaoca AVM usluge na zahtjev

Član 82

7. Pružalac AVM usluge na zahtjev dužan je da uslugu koja može štetiti fizičkom, mentalnom ili moralnom razvoju maloljetnika učini dostupnom samo na način kojim se obezbjeđuje da maloljetnici u uobičajenim okolnostima neće čuti ili vidjeti takvu uslugu.

8. Način postupanja pružalaca AVM usluga iz stava 1 ovog člana propisuje Savjet.

Zaštita maloljetnika

Član 86

U komercijalnim audiovizuelnim komunikacijama zabranjeno je:

- 1) prouzrokovanje materijalne ili nematerijalne štete maloljetnicima;
- 2) direktno podsticanje maloljetnika na kupovinu ili iznajmljivanje proizvoda ili usluga, iskorišćavanjem njihovog neiskustva ili lakovjernosti;
- 3) direktno podsticanje maloljetnika da ubjeđuju roditelje ili druga lica na kupovinu robe ili usluga koje se oglašavaju;

- 4) iskorišćavanje povjerenja koje maloljetnici imaju u roditelje, nastavnike ili druga lica;
- 5) nepotrebno prikazivanje maloljetnika u opasnim situacijama.

Prekršaji

Član 146

(1) Novčanom kaznom od 500 eura do 6.000 eura kazniće se za prekršaj pravno lice, ako:

...

- 4) propisno ne objavi upozorenje za programske sadržaje kojima se može ugroziti fizički, zdravstveni, moralni, mentalni, intelektualni, emotivni i socijalni razvoj maloljetnika ili ih jasno ne označi tokom čitavog trajanja ili ih emituje u vrijeme i na način za koji nije najmanje vjerovatno da će ga maloljetnici u uobičajenim okolnostima čuti ili vidjeti (član 55 stav 2);
- 5) emituje programske sadržaje kojima se može ugroziti fizički, zdravstveni, moralni, mentalni, intelektualni, emotivni i socijalni razvoj maloljetnika izvan graničnog perioda (član 55 stav 3);
- 6) emituje programe koji sadrže pornografiju ili čiji sadržaji ističu i podržavaju nasilje, narkomaniju ili druge vidove kriminalnog ponašanja ili emituje programe koji zloupotrebljavaju lakovjernost gledalaca ili slušalaca (član 55 stav 4);

...

- 22) pruža AVM uslugu na zahtjev, koja može štetiti fizičkom, mentalnom ili moralnom razvoju maloljetnika, a nije je učinio dostupnom samo na način kojim se obezbjeđuje da maloljetnici u uobičajenim okolnostima neće čuti ili vidjeti takvu uslugu (član 82 stav 1);

...

- 41) emituje komercijalne audiovizuelne komunikacije koje: prouzrokuju materijalnu ili nematerijalnu štetu maloljetnicima, direktno podstiču maloljetnike na kupovinu ili iznajmljivanje proizvoda ili usluga, iskorištavajući njihovo neiskustvo ili lakovjernost, direktno podstiču maloljetnike na ubjeđivanje roditelja ili drugih lica na kupovinu robe ili usluga koje se oglašavaju, iskorišćavaju povjerenje koje maloljetnici imaju u roditelje, nastavnike ili druga lica ili nepotrebno prikazuju maloljetnike u opasnim situacijama (član 86 stav 1);

...

e) Pravilnik o programskim standardima u elektronskim medijima

Zabranjeni programski sadržaji

Član 6

U elektronskim medijima zabranjeno je emitovanje programskih sadržaja kojima se:

...

- c) emituje pornografija u nekodiranim programima;

...

- h) očigledno može nanijeti šteta fizičkom, duševnom ili moralnom razvoju ili dobrobiti maloljetnika ili drugih ranjivih osoba;
- i) objavljuju informacije kojima se otkriva identitet maloljetnika uključenog u slučajeve bilo kog oblika nasilja ili krivičnog djela, bez obzira da li je svjedok, žrtva ili izvršilac i, u tom kontekstu, iznose pojedinosti iz porodičnih odnosa i njegovog privatnog života;
- j) objavljuju informacije kojima se otkriva identitet maloljetnika u slučajevima vezanim za pokušaj ili samoubistvo maloljetnika, vezanim za starateljstvo, hraniteljstvo i usvajanje maloljetnika ili za maloljetnika čiji su roditelji u zatvoru;

Zaštita privatnosti

Član 12

...

9. Svako narušavanje privatnosti mora biti opravdano dokazivim javnim interesom, a naročito kada se radi o maloljetnicima i osobama koje ne obavljaju javne funkcije i nijesu eksponirane u javnosti.

...

Član 14

(1) Maloljetnici i ranjive osobe koje nijesu u stanju da se staraju o sebi neće biti ispitivane o privatnim stvarima bez pisanog odobrenja roditelja ili staratelja, osim u slučajevima ukazivanja na težak položaj maloljetnih ili ranjivih osoba, a čiji je prvenstveni cilj animiranje javnosti u svrhu obezbjeđenja pomoći.

(2) U sadržajima iz stava 1 ovog člana identitet i lični podaci maloljetnika ili ranjivih osoba ne smiju biti otkriveni u slučajevima kada postoji opravdana sumnja da bi njihovo objavljivanje moglo dovesti do ugrožavanja njihovog interesa ili dostojanstva.

(3) Slike maloljetnika sa smetnjama u razvoju ne smiju se koristiti za bilo koju svrhu koja nije u skladu sa poštovanjem njihovih prava i ljudskog dostojanstva.

Zaštita maloljetnika

Član 19

(1) Za emitovanje televizijskih programa, ustanovljava se granični period u trajanju od 00,00 – 06,00 časova.

(2) Samo se u graničnom periodu mogu emitovati programi namijenjeni isključivo odraslima, odnosno programi koji mogu imati štetne uticaje i posljedice na maloljetnike, u skladu sa ovim pravilnikom.

Član 20

(1) U informaciji o bilo kom obliku nasilja i ulozi maloljetnika identitet maloljetnika se uvijek štiti zamagljenom ili maskiranom slikom i moduliranim tonom, tako da se ne može prepoznati.

(2) Lični podaci maloljetnika i pojedinosti iz njihovih porodičnih odnosa i privatnog života ne smiju se objavljivati u slučajevima u kojima bi dovelo do ugrožavanja njihovih interesa i dostojanstva.

(3) Ne smiju se objavljivati informacije o toku krivičnog postupka prema maloljetniku i o odluci donesenoj u tom postupku.

(4) Pravosnažna sudska odluka u postupku protiv maloljetnika može se objaviti, ali bez navođenja njegovih ličnih podataka ili podataka na osnovu kojih se može utvrditi njegov identitet.

(5) Pri objavljivanju informacija u vezi sa krivičnim djelima, elektronski mediji su dužni da obrate posebnu pažnju na ranjivi položaj maloljetne osobe koja je uključena u slučaj kao žrtva, svjedok ili izvršilac.

(6) Identitet maloljetnika pravosnažno osuđenog za krivično djelo može se otkriti u programskim sadržajima isključivo ukoliko postoji opravdani javni interes.

Član 21

(1) Maloljetnici mogu direktno učestvovati ili se uključivati u programske sadržaje samo uz prethodnu pisanu saglasnost roditelja, staraoca, usvojioca, hranioca ili lica kome je maloljetnik povjeren na njegu, vaspitanje ili osposobljavanje.

(2) Izuzetno, maloljetnici mogu biti uključeni u informativne i zabavne programske sadržaje bez prethodne saglasnosti lica iz stava 1 ovog člana, ukoliko to zahtijevaju razlozi blagovremenosti i aktuelnosti.

(3) Nezavisno od pristanka lica iz stava 1 ovog člana za učestvovanje u emisijama, maloljetnici se ne smiju, po bilo kom osnovu i na bilo koji način, vrijeđati ili omalovažavati.

(4) Zabavni programski sadržaji ne smiju koristiti porodične konflikte za zabavljanje publike i na taj način ometati razvoj djeteta.

(5) Nagrade koje se dodjeljuju maloljetnicima moraju odgovarati njihovom uzrastu.

(6) Direktno učešće ili uključivanje maloljetnika u programske sadržaje ni na koji način ne smije prouzrokovati uznemirenost ili strah, niti narušaviti njihovu fizičku, psihičku i emotivnu dobrobit i dostojanstvo.

(7) Elektronski mediji ne smiju od maloljetnika tražiti mišljenje vezano za privatna porodična pitanja niti o temama koje mogu biti van domena njihovog rasuđivanja.

(8) Maloljetnici ne smiju učestvovati u programskim sadržajima u kojima se diskutuje o podobnosti njihovog davanja u starateljstvo jednom ili drugom roditelju, o opravdanosti njihovog udaljavanja od kuće, davanja u hraniteljsku porodicu ili na usvojenje ili o štetnosti ponašanja jednog ili drugog roditelja.

(9) Zabranjeno je korišćenje maloljetnika u političke svrhe.

Član 22

(1) Elektronski mediji su dužni da unaprijed zvučno i vizuelno (pisano i grafički), označe programski sadržaj, koji može ugroziti fizički, zdravstveni, moralni, mentalni, intelektualni, emotivni i socijalni razvoj maloljetnika.

(2) Programski sadržaji iz stava 1 ovog člana moraju biti jasno označeni vizuelnim simbolom tokom čitavog trajanja i emitovani u vrijeme i na način za koji je najmanje vjerovatno da će ga maloljetnici u uobičajenim okolnostima čuti ili vidjeti.

(3) Maloljetnici se ne smiju neoprezno i bez opravdanog razloga prikazivati u opasnim situacijama.

(4) Maloljetnici se ne smiju intervjuisati dok su u kriznim situacijama (npr. djeca koja su pobjegla od kuće, pokušala samoubistvo, iskorišćena za kriminalne aktivnosti od strane odraslih, čiji su roditelji u zatvoru itd.) i njihova anonimnost se mora obezbijediti u izvještajima o takvim situacijama.

(5) Prilozi u informativnom programu koji bi mogli ugroziti fizički, mentalni ili moralni razvoj maloljetnika moraju se najaviti upozorenjem o uznemirujućim ili nasilnim scenama.

(6) Konzumacija duvana i duvanskih proizvoda, alkohola i opojnih droga ne smije se prikazivati u programskim sadržajima prvenstveno namijenjenim maloljetnicima, osim ukoliko se takvim sadržajima ne ukazuje na njihovu štetnost.

(7) Svi oblici nasilja ili opasnog ponašanja koje bi maloljetnici lako mogli oponašati neće biti prikazivani u programskim sadržajima prvenstveno namijenjenim maloljetnicima, osim ukoliko se takvim sadržajima ne ukazuje na njihovu štetnost.

(8) Prilikom prikazivanja rekonstrukcije krivičnih djela, nasilja i drugog štetnog ponašanja, elektronski mediji su dužni da, tokom cijelog trajanja, istaknu vizuelno upozorenje da se radi o rekonstrukciji događaja.

Pisano i zvučno upozorenje i grafičke oznake

Član 23

(1) Pisano i zvučno upozorenje se emituje neposredno prije početka označenog sadržaja, u vidu telopa sa tekstom sljedeće sadržine: “Program koji slijedi nije primjeren za maloljetnike mlađe od 12, 16 ili 18 godina”, uz istovremeno čitanje od strane spikera:

(2) Grafičku oznaku predstavlja krug sa crvenom brojkom, koja mora biti jasno vidljiva i koja se emituje u gornjem uglu ekrana, nasuprot uobičajenom mjestu identifikacionog znaka medija, tokom cijelog trajanja označenog programskog sadržaja.

(3) U smislu ovog pravilnika, za odgovarajuće kategorije programa primjenjuju se sljedeće grafičke oznake:

- a) grafička oznaka 12;
- b) grafička oznaka 16;
- c) grafička oznaka 18.

Član 23a

(1) Prilikom kategorizacije programskih sadržaja, treba uzeti u obzir:

- a. da li se u njima prikazuju: nasilje i njegove posljedice; seksualno nasilje; nago ljudsko tijelo; seksualnost; zastrašujuće scene; pušenje i zloupotreba opojnih droga, alkohola i drugih štetnih supstanci; opasno ponašanje; diskriminatorско postupanje ili nepristojno ponašanje;
- b. u kom kontekstu se prikazuju sadržaji iz tačke a) ovog stava i posebno:
  - i. cilj ili priroda programskog sadržaja u kome se prikazuje sadržaj koji može ugroziti fizički, zdravstveni, moralni, mentalni, intelektualni, emotivni i socijalni razvoj maloljetnika;
  - ii. da li se radi o opštem ili specijalizovanom elektronskom mediju u čijem programu se emituje određeni programski sadržaj;
  - iii. da li je riječ o fikcijskom ili nefikcijskom programskom sadržaju;
  - iv. stepen realističnosti prikazivanja potencijalno škodljivih sadržaja;
  - v. broj, dužina, učestalost, intezitet (u kojoj mjeri postoji zvučna, vizuelna ili verbalna naglašenost) i detaljnost prikazivanja sadržaja koji može ugroziti fizički, zdravstveni, moralni, mentalni, intelektualni, emotivni i socijalni razvoj maloljetnika;
  - vi. očekivano dejstvo koje će programski sadržaj imati na gledaoce ili slušaoce, a naročito u kakvom okruženju, odnosno atmosferi prikazuje sadržaj koji može ugroziti fizički, zdravstveni, moralni, mentalni, intelektualni, emotivni i socijalni razvoj maloljetnika;
  - vii. kakav stav je u programskom sadržaju zauzet prema nasilju, zloupotrebi štetnih supstanci, opasnom ponašanju ili diskriminatorskom postupanju.

(2) Kategorizacija programskog sadržaja koji može ugroziti fizički, zdravstveni, moralni, mentalni, intelektualni, emotivni i socijalni razvoj maloljetnika vrši se primjenom mjerila iz stava 1. ovog člana, nakon ocjene ispunjenosti svakog mjerila posebno i svih mjerila zajedno.

Član 23b

(1) Grafičkom oznakom 12, označavaju se sadržaji koji nisu namijenjeni maloljetnicima ispod 12 godina, a koji uključuju povremeno, umjereno dugačko, umjereno intezivno i umjereno detaljno prikazivanje sadržaja iz člana 23a. stav 1. ovog pravilnika, koji s obzirom na kontekst u kome se prikazuju nisu nepodesni za maloljetnike koji imaju 12 ili više godina i imaju sljedeća obilježja:

- a) povremeno prikazivanje umjerenog nasilja i njegovih posljedica, dok se teško nasilje i njegove posljedice mogu prikazivati kratko i bez detalja.
- b) izuzetno, kratko i rijetko prikazivanje scena koje sadrže detaljno prikazivanje teškog nasilja i njegovih posljedica može biti prisutno u programskom sadržaju ako je to opravdano njegovim obrazovnim ciljem;
- c) seksualno nasilje nije prikazano, ali samim tokom radnje može biti nagoviješteno da se ono odigralo;
- d) nago ljudsko tijelo može biti prikazano, ali ne u kontekstu seksualnosti;
- e) seksualnost može biti prikazana povremeno i diskretno;
- f) zastrašujuće scene mogu se umjereno prikazivati, s tim da one ne smiju biti učestale i posebno naglašene;
- g) prikazivanje pušenja i zloupotrebe opojnih droga, alkohola i drugih štetnih supstanci ne smije biti učestalo, niti značaj i dejstva njihove zloupotrebe smiju biti prikazani kao zabavni ili manje bitni nego što jesu u stvarnom životu;
- h) opasno ponašanje ne smije biti detaljno prikazano, niti prema takvom ponašanju u programskom sadržaju kao cjelini smije biti izražen pozitivan stav;
- i) diskriminatorско postupanje ne smije biti prikazano uz pozitivan stav prema takvom postupanju, niti ga je dozvoljeno prikazivati ako je ono preduzeto uz vršenje nasilja;
- j) umjereno nepristojno ponašanje je dozvoljeno, ali ne smije biti učestalo, niti može predstavljati način komunikacije, dok veoma nepristojno ponašanje može biti prisutno samo kratko, ali nikako ako se ono koristi u vidu akta agresije, odnosno da bi se neko uvrijedio.

Član 24

(1) Grafičkom oznakom 16, označavaju se sadržaji koji nisu namijenjeni maloljetnicima ispod 16 godina, a koji uključuju učestalo, dugačko, intezivno i detaljno prikazivanje sadržaja iz člana 23a. stav 1. ovog pravilnika, koji s obzirom na kontekst u kome se prikazuju nisu nepodesni za maloljetnike koji imaju 16 ili više godina i imaju sljedeća obilježja:

- a) teško nasilje i njegove posljedice mogu biti detaljno prikazani, ali programski sadržaj ne smije biti naročito usmjeren na scene u kojima se oni detaljno prikazuju;
- b) seksualno nasilje može biti samo diskretno prikazano, bez naročite usmjernosti na detalje takvog ponašanja i patnju žrtve;
- c) ne postoje ograničenja u pogledu prikazivanja nagog ljudskog tijela, ako se ono ne prikazuje u kontekstu seksualnosti, dok prikazivanje u tom kontekstu ne smije biti detaljno;
- d) seksualnost može biti učestalo prikazana, ali bez prikazivanja detalja, osim ako se ono prikazuje u cilju obrazovanja o seksualnosti i ljudskom zdravlju;
- e) zastrašujuće scene mogu biti učestalo i intezivno prikazane, ali samo ako takve scene nisu posljedica sadističkog ili seksualnog ponašanja;
- f) pušenje i zloupotreba opojne droge, alkohola ili drugog štetnog sredstva mogu biti učestalo prikazani, ali u programskom sadržaju kao cjelini ne smije biti izražen pozitivan stav prema takvom ponašanju;
- g) opasno ponašanje smije biti detaljno prikazano, ali programski sadržaj ne smije biti naročito usmjeren na scene u kojima se takvo ponašanje detaljno prikazuje, niti prema takvom ponašanju u programskom sadržaju kao cjelini smije biti izražen pozitivan stav;
- h) diskriminatorско postupanje može biti prikazano i kada je preduzeto uz vršenje nasilja, ali u programskom sadržaju kao cjelini prema takvom postupanju mora biti zauzet negativan stav;
- i) veoma nepristojno ponašanje može biti učestalo, dok najteži oblici nepristojnog ponašanja mogu biti samo kratko prikazani, ali nikada ako se ono koristi kao akt agresije, odnosno da bi se neko uvrijedio.

(2) Pseudorijaliti programski sadržaji i prenosi ili snimci ekstremnog borilačkog sporta, koji mogu sadržati prikazivanje teškog nasilja, označavaju se sa oznakom 16.

(3) Programski sadržaji sa oznakom 16 mogu se emitovati isključivo u periodu od 22,00 do 06,00 časova.

Član 25

(1) Grafičkom oznakom 18, označavaju se sadržaji koji nijesu namijenjeni maloljetnicima ispod 18 godina, a koji uključuju veoma učestalo, veoma dugačko, veoma intezivno i veoma detaljno prikazivanje sadržaja iz člana 23a. stav 1. ovog pravilnika i imaju sljedeća obilježja:

- a) naročita usmjerenost na detaljno prikazivanje teškog nasilja i njegovih zastrašujućih posljedica;
- b) prikazivanje seksualnog nasilja, uz naročitu usmjernost na detalje takvog ponašanja i patnju žrtve;
- c) detaljno prikazivanje seksualnosti, pod uslovom da primarna namjena programskog sadržaja nije pobuđivanje seksualnog uzbuđenja;
- d) prikazivanje erotskih sadržaja;
- e) veoma detaljno i veoma intezivno prisustvo zastrašujućih scena;
- f) detaljno prikazivanje zloupotrebe opojnih droga, alkohola ili drugih štetnih supstanci, i ako u programskom sadržaju kao cjelini nije izražen negativan stav prema takvom ponašanju;
- g) detaljno prikazivanje opasnog ponašanja, i ako u programskom sadržaju kao cjelini nije izražen negativan stav prema takvom ponašanju;
- h) detaljno prikazivanje diskriminatorskog ponašanja, i ako u programskom sadržaju kao cjelini nije izražen negativan stav prema takvom ponašanju;
- i) prikazivanje najgrubljeg nepristojnog ponašanja, čak i kada se koristi u vidu akta agresije, odnosno da bi se neko uvrijedio.

(2) Rijaliti programski sadržaji, najave njihovog emitovanja, kao i emisije u kojima se prikazuju pregledi dešavanja u tim sadržajima, označavaju se sa oznakom 18.

(3) Programski sadržaji sa oznakom 18 mogu se emitovati isključivo u periodu od 23,00 do 06,00 časova.

Član 26

Savjet Agencije za elektronske medije može, u cilju zaštite interesa javnosti, utvrditi obavezu isključivog emitovanja u graničnom periodu pojedinih programskih sadržaja, ili žanrova, koji nijesu kao takvi obuhvaćeni ovim pravilnikom.

Član 27

(1) Najave sadržaja koji podliježu obavezi vizuelnog i zvučnog označavanja, u okviru samopromotivnih aktivnosti elektronskih medija, ne smiju uključivati opise i scene za koje je vjerovatno da bi mogli ugroziti fizički, psihički ili moralni razvoj maloljetnika.

(2) Najave programskih sadržaja iz stava 1 ovog člana obavezno moraju sadržati grafičku oznaku koja određuje kategoriju u koju takav sadržaj potpada.

f) Pravilnik o komercijalnim audiovizuelnim komunikacijama

Član 5

Pružanje usluga komercijalnih audiovizuelnih komunikacija zasniva se na načelima:

- a) zabrane ugrožavanja ljudskog dostojanstva;
- b) slobode oglašavanja i sponzorisanja;
- c) istinitosti, potpunosti i određenosti;
- d) prepoznatljivosti oglašivača ili sponzora;
- e) zabrane zloupotrebe povjerenja;
- f) zabrane diskriminacije;
- g) zabrane povrede morala;
- h) zaštite prava maloljetnika;
- i) poštovanja i zaštite konkurencije.

Član 7

10. U komercijalnim audiovizuelnim komunikacijama zabranjeno je:

...

- p) prikazivanje maloljetnika u vulgarnim, nasilnim i situacijama opasnim po njihov psihofizički razvoj i život (uključujući scene u kojima maloljetnici konzumiraju alkohol, duvan i druge štetne supstance).

Zloupotreba povjerenja

Član 16

(1) Komercijalnim audiovizuelnim komunikacijama ne smije da se zloupotrebljava povjerenje, odnos zavisnosti ili privrženosti, lakovjernost, nedostatak iskustva ili znanja i sujevjerje primalaca oglasne poruke, naročito maloljetnika.

(2) Komercijalne audiovizuelne komunikacije ne smiju da sadrže elemente kojima se otvoreno ili prikriveno prijeti, izaziva, podržava, odnosno potpomaže nasilje ili neopravdan strah ili kojima se vrši obraćanje oglasom sa stanovišta autoriteta podređenima, maloljetnim licima, ekonomski ili na drugi način zavisnim licima.

Zaštita maloljetnika

Član 19

(1) Komercijalne audiovizuelne komunikacije ne smiju imati sadržaj koji može prouzrokovati materijalnu ili nematerijalnu štetu maloljetnicima, a posebno izazivati strah i agresivnost, kao i neprimjereno moralno i socijalno ponašanje maloljetnika.

(2) Komercijalne audiovizuelne komunikacije namijenjene maloljetnicima ne smiju da sadrže prikaze nasilja, uključujući i scene nasilja između animiranih likova, lutaka i sl.

Član 20

Komercijalne audiovizuelne komunikacije ne smiju direktno savjetovati ili pozivati maloljetnike da kupuju ili da ubjeđuju roditelje ili druga lica na kupovinu robe ili usluga koje se oglašavaju.

Član 21

(1) Komercijalnim audiovizuelnim komunikacijama namijenjenim maloljetnicima ne može da se preporučuje proizvod ili usluga koja nije namijenjena tim licima.

(2) Komercijalnim audiovizuelnim komunikacijama namijenjenim maloljetnicima ne smiju da se preporučuju lijekovi i medicinska sredstva, uključujući i vitamine, osim dječje paste za zube.

(3) Komercijalne audiovizuelne komunikacije namijenjene maloljetnicima ne smiju da sadrže poruke kojima se sugerije da se korišćenjem proizvoda ili usluga stiču fizičke, intelektualne ili druge društvene prednosti nad ostalim maloljetnim licima koja te proizvode i usluge ne koriste.

Član 22

(1) U komercijalnim audiovizuelnim komunikacijama maloljetnici se ne smiju dovoditi u vezu sa seksualnošću.

(2) U komercijalnim audiovizuelnim komunikacijama muškarci i žene ne smiju da se prikazuju kao dječaci ili djevojčice sa seksualnim odlikama odraslih.

Član 23

(1) Komercijalne audiovizuelne komunikacije namijenjene maloljetnicima ne mogu da sadrže prikaz maloljetnika u opasnim situacijama, kao što su: penjanje na neobezbijedene objekte; ulazak u nepoznate prostorije; razgovor sa nepoznatim ljudima; korišćenje šibica, upaljača, benzina, lijekova i električnih uređaja u domaćinstvu i drugim situacijama koje ugrožavaju njihovo zdravlje ili život.

(2) Zabrana iz stava 1 ovog člana ne odnosi se na komercijalne audiovizuelne komunikacije koje sadrže upozorenje na opasnost po zdravlje i sigurnost maloljetnika, odnosno njihovog integriteta.

Član 24

(1) Komercijalne audiovizuelne komunikacije namijenjene maloljetnicima ne mogu da sadrže obavještenje kojim se kod njih narušava ugled ili autoritet roditelja, braće i sestara i drugih članova porodice.

(2) Komercijalne audiovizuelne komunikacije namijenjene maloljetnicima ne smiju da sugerišu da neposjedovanje određenog proizvoda znači inferiornost ili neispunjavanje obaveza roditelja prema maloljetniku.

(3) Zabrana iz st. 1 i 2 ovog člana odnosi se i na narušavanje ugleda predškolskih i školskih ustanova.

Član 25

(1) Komercijalne audiovizuelne komunikacije namijenjene maloljetnicima ne smiju da sadrže obavještenja kojima se iskorišćava povjerenje maloljetnog lica prema drugim licima, a naročito prema roditeljima, braći i sestrama i drugim članovima porodice, vaspitačima, nastavnicima, ljekarima i drugim licima važnim za život i vaspitanje maloljetnika.

(2) Komercijalnim audiovizuelnim komunikacijama se ne smiju direktno podsticati maloljetnici na kupovinu ili iznajmljivanje proizvoda ili usluga, iskorišćavanjem njihovog neiskustva ili lakovjernosti.

Član 26

(1) Komercijalne audiovizuelne komunikacije ne smiju da narušavaju autoritet roditelja i drugih vaspitača u obezbjeđivanju maloljetnicima instrukcija o zdravoj ishrani.

(2) Komercijalne audiovizuelne komunikacije ne smiju da pozivaju maloljetnike da zanemaruju zdravu ishranu i zdrav stil života, primjenjuju dijete ili usvajaju prehrambene navike koje nijesu uravnotežene i zdrave.

(3) Komercijalne audiovizuelne komunikacije ne smiju da promovišu zamjene za majčino mlijeko.

Član 27

Komercijalne audiovizuelne komunikacije koje se odnose na igračke i obrazovne proizvode za maloljetnike ne smiju da stvaraju pogrešnu sliku u vezi sa:

- prirodom, funkcijom i dimenzijama igračke;
- nivoom sposobnosti/vještina koje su neophodne za korišćenje igračke;
- opisom dodataka koji su uključeni ili nijesu dio pakovanja u kojem je igračka;
- cijenom igračke i informacijom o tome da li je za upotrebu igračke neophodno kupiti dodatne proizvode;
- minimiziranjem cijene proizvoda ili stvaranjem slike da je njegova kupovina u skladu sa budžetom svake porodice.

Alkoholna pića

Član 33

Audiovizualne komercijalne komunikacije koje promiču alkoholna pića ne smiju biti posebno usmjerene na maloljetnike i ne smiju poticati na neumjerenu konzumaciju takvih pića.

Član 34

Oglašavanje i telešoping koji promovišu alkoholna pića ne smiju:

- a) sugerisati ili stvarati utisak da se konzumiranjem alkohola može poboljšati fizičko stanje ili vožnja;
- b) sugerisati ili stvarati utisak da konzumiranje alkohola doprinosi socijalnom ili seksualnom uspjehu;
- c) tvrditi, sugerisati ili stvarati utisak da alkohol ima ljekovita svojstva ili da je stimulans, sedativ ili sredstvo za rješavanje ličnih problema;
- d) podsticati neumjereno konzumiranje alkohola ili uzdržavanje i umjerenost u konzumiranju alkohola prikazivati u negativnom smislu;
- e) isticati visok procenat alkohola kao pozitivno svojstvo pića.

Član 35

Zabranjeni su oglašavanje i telešoping alkoholnih pića, uključujući i svako isticanje robne marke i druge oznake, u radio i televizijskim programima:

- a) za maloljetnike;
- b) sa tematikom automobilizma ili programima namijenjenim vozačima motornih vozila.

Raspoređivanje oglašavanja i telešopinga

Član 46

U okviru ili na granici (najmanje 15 minuta prije i poslije) programa posvećenih maloljetnicima zabranjeno je oglašavati:

- a) igre na sreću;
- b) sportske kladionice;
- c) oglase sa religioznim sadržajem;
- d) sredstva za paljenje, zapaljive materije i druga opasna sredstva koja mogu da dovedu u opasnost dijete;
- e) proizvode za mršavljenje, postupke liječenja kao i ustanove gdje se dobijaju ovakvi tretmani, lijekove i druge dijetetske sastojke;
- f) filmove koji nose oznaku iznad 18 godina.

Oglašavanje na dijelu ekrana, telepromocija i vrtuelno oglašavanje

Član 53

(1) Telepromocija se ne smije koristiti u dječjim, vjerskim i informativno-političkim programima i programima o tekućim događajima.

Sponzorstvo

Član 64

(1) Programi za maloljetnike, programi sa tematikom automobilizma ili programi namijenjeni vozačima motornih vozila ne smiju biti sponzorisani od strane proizvođača alkoholnih pića.

(2) Nije dopušteno prikazivanje logotipa sponzora tokom dječjih, dokumentarnih i vjerskih programa.

SAMOREGULACIJA

Kodeks novinara/novinarki Crne Gore

Smjernice za Načelo 5

Za prikupljanje informacija u bilo kom obliku, novinar/novinarka koristi profesionalno časne i pravno dozvoljene metode

Odstupanje od ovog pravila dopušteno je jedino u slučajevima kada te metode nijesu dovoljne, a informacija do koje treba doći izuzetno je važna za javnost.

5.2. Istraživanje u posebnim okolnostima

Novinarsko istraživanje treba da bude sprovedeno sa dužnim saosjećanjem i diskrecijom u slučajevima tragedija, gdje postoji lična žalost ili šok, i kada su u pitanju ljudi sa fizičkim ili mentalnim stanjem ili bolešću, kao i djeca i maloljetnici.

Ograničena moć rasuđivanja ili posebna situacija u kojoj se nalaze takvi ljudi, ne smije se zloupotrebjavati radi dobijanja informacija.

Smjernice za Načelo 8

Novinar/novinarka je dužan/dužna da štiti integritet maloljetnih osoba, kao i pripadnika marginalizovanih i ranjivih grupa.

8.1. Interesi djece

(a) Mediji su obavezni da postupaju u skladu sa načelima Konvencije o pravima djeteta Ujedinjenih nacija, i da sa posebnom pažnjom istražuju informacije koje zadiru u interese djece. U skladu sa tim, ni jedno dijete ne smije biti izloženo medijskom miješanju u njegov privatni i porodični život, dom ili ličnu prepisku, kao ni napadima na njegovu čast i ugled.

(b) Mediji su obavezni da iskažu poseban obzir kada izvještavaju o maloljetnicima, posebno ako su maloljetnici žrtve bilo koje vrste porodičnog, vršnjačkog ili drugog nasilja. Nedopustivo je objavljivanje fotografija i snimaka djece žrtava nasilja, kao i otkrivanje njihovog identiteta.

(c) Mediji su obavezni da iskažu poseban obzir kada izvještavaju o maloljetnicima za koje se sumnja da su umiješani u protivzakonite radnje, poštujući načelo prezumpcije nevinosti i izbjegavajući senzacionalizam.

Nedopustivo je objavljivanje fotografija i snimaka maloljetnika osumnjičenih za kriminal, kao i otkrivanje njihovog identiteta.

(d) Nedopustiva je svaka medijska zloupotreba djece kojom se izlažu poniženju zbog nekog oblika patnje, kao što su siromaštvo ili neprihvatljivo ponašanje i činjenje odraslih.

(e) Za objavljivanje informacija kojima je izvor maloljetnik, novinar/novinarka treba da ima dozvolu roditelja/staratelja tog maloljetnika.

(f) Nedopustivo je objavljivanje fotografija i snimaka djece i maloljetnika bez dozvole roditelja/staratelja.

Smjernice za Načelo 9

Kada izvještava o istražnim i sudskim postupcima, novinar/novinarka mora da uvažava pretpostavku da je svako nevin dok se ne dokaže suprotno.

Novinar/novinarka ne smije u svom izvještavanju prejudicirati ishod sudskog postupka.

9.1. Izvještavanje o kriminalu, istrazi i sudskim postupcima

(g) Kada se izvještava o istrazi i krivičnom sudskom postupku protiv maloljetnika i njihovom pojavljivanju na sudu, mediji moraju biti posebno obazrivi, imajući u vidu budućnost takvih osoba. Ovo se takođe odnosi i na djecu i maloljetnike koji su žrtve zločina.

SJEVERNA MAKEDONIJA PRAVNI I INSTITUCIONALNI KONTEKST

1. Osnivanje, mandat i ovlašćenja nacionalnog regulatornog organa

---

Nacionalni regulatorni organ je Agencija za audio i audiovizuelne medijske usluge (AVMU), osnovana Zakonom o audio i audiovizuelnim medijskim uslugama. Nadležnosti AVMU su: obezbjeđivanje javnosti rada emitera; zaštita i razvoj pluralizma u audio i audiovizuelnim medijskim uslugama, podsticanje i podrška postojanju raznovrsnih i nezavisnih audio i audiovizuelnih medijskih usluga; preduzimanje mjera u slučaju kršenja relevantnog zakona, podzakonskih akata i uslova licence; obezbjeđivanje zaštite maloljetnika; usvajanje podzakonskih akata; zaštita interesa građana u oblasti audio i audio-vizuelnih medijskih usluga; utvrđivanje postojanja nedozvoljene medijske koncentracije; odlučivanje o dodjeli, oduzimanju ili produženju licenci za televizijsko ili radio emitovanje; preduzimanje mjera za privremeno ukidanje prenosa i prijema audio i audiovizuelnih medijskih usluga iz trećih zemalja; usvajanje liste događaja od velike važnosti za javnost; podsticanje medijske pismenosti; vršenje programskog, upravnog i stručnog nadzora; vođenje registara usluga TV, radija, štampe i AV medijskih usluga na zahtjev; sprovođenje istraživanja i analiza u vezi sa pitanjima koja se odnose na audio i audiovizuelne medijske usluge; vršenje mjerenja gledanosti i slušanosti programskih sadržaja, itd. Odluke donijete u slučajevima kršenja odredbi zakona, uslovi dozvole, potvrda o registraciji, podzakonska akta i druga akta Agencije su konačni. Ove odluke mogu biti predmet upravnog spora pred nadležnim sudom.

Internet stranica: www.avmu.mk

AVMU je zakonski obavezan da objavi sve izvještaje o praćenju i svojim mjerama na internet stranici (od 2014. godine). Godišnji izvještaj se takođe objavljuje svake godine. Pored toga, analize preduzetih mjera i kršenja koja se ponavljaju, kao i analize drugostepenog sudskog postupka redovno se objavljuju na internet stranici.

2. Zakonodavstvo koje se odnosi na zaštitu maloljetnih lica

---

a) Zakon o audio i audiovizuelnim medijskim uslugama

Član 2

Ciljevi Zakona

Svrha ovog zakona je da se naročito osigura:

(...)

- zaštita interesa korisnika, posebno maloljetnika,
- razvoj medijske pismenosti;

(...)

Član 6

Nadležnosti Agencije

(1) Agencija u skladu sa ovim zakonom:

(...)

- brine o pružanju zaštite maloljetnicima;

(...)

Član 50

Zaštita maloljetnika

(1) Pružaoci audiovizuelnih medijskih usluga ne smiju emitovati programe koji mogu ozbiljno ugroziti fizički, psihološki ili moralni razvoj maloljetnika, posebno programe koji sadrže pornografiju ili bezrazložno nasilje.

(2) Bezrazložno nasilje je širenje tekstualnih, verbalnih i vizuelnih poruka kojima se, tokom programa dostupnog maloljetnicima, veličaju fizičke, verbalne ili psihološke forme sadizma ili sličnih vrsta nasilja koje je cilj samo po sebi i koje se ni na koji način ne može opravdati ni kroz kontekst žanra, ni motivima dramatičnosti prikazanog programa.

(3) Zabrana iz stava (1) ovog člana primjenjuje se i na druge programe koji bi mogli da škode fizičkom, mentalnom ili moralnom razvoju maloljetnika, osim u slučajevima kada je osigurano, njihovim emitovanjem ili repriziranjem u određenim djelovima dana, i/ili primjenom određene tehničke mjere, da maloljetnici neće, na uobičajeni način, moći da čuju ili vide te programe. Kada se takvi programi emituju ili repriziraju na nekodirani način, pružalac audiovizuelnih medijskih usluga dužan je da obezbijedi zvučno upozorenje prije njihovog emitovanja i omogući prepoznavanje vizuelnim znakovima tokom njihovog emitovanja.

(4) Agencija propisuje tehničke mjere, periode emitovanja, zvučno upozorenje, vizualne znakove i način postupanja pružalaca audiovizuelnih medijskih usluga u slučajevima iz st. (1) i (2) ovog člana.

(5) Operatori javnih elektronskih komunikacionih mreža mogu emitovati ili reemitovati programske usluge sa pornografijom samo u kodiranom obliku. Zabranjeno je emitovanje ili ponovno emitovanje dječije pornografije.

Član 53

Audiovizuelna komercijalna komunikacija

(8) Audiovizuelne komercijalne komunikacije za vino i pivo ne smiju:

- biti posebno namijenjene maloljetnicima, a naročito ne smiju prikazivati maloljetnike kako konzumiraju vino ili pivo;
- povezivati njihovu konzumaciju sa poboljšanim fizičkim sposobnostima ili vožnjom;

(13) Audiovizuelna komercijalna komunikacija ne smije uzrokovati fizičku ili moralnu štetu maloljetnicima.

(14) Audiovizuelne komercijalne komunikacije usmjerene na maloljetnike ili u kojima učestvuju maloljetnici ne smiju:

- direktno podsticati maloljetnike na kupovinu ili iznajmljivanje proizvoda ili usluga, iskorišćavanjem njihovog neiskustva ili lakovjernosti;
- direktno podsticati maloljetnike da traže od svojih roditelja ili drugih lica da im kupe oglašene proizvode ili usluge;
- iskorišćavati posebno povjerenje koje maloljetnici imaju prema svojim roditeljima, nastavnicima ili drugim osobama, i
- prikazivati maloljetnike u opasnim situacijama.

(15) Audiovizuelne komercijalne komunikacije koje su sastavni dio ili prate programe za djecu, a odnose se na hranu i piće koje sadrže hranjive materije i materije sa prehrambenim ili fiziološkim učinkom, kao što su masti, zasićene masne kiseline, so/natrijum i šećer, čiji se prekomjerni unos ne preporučuje u ukupnoj ishrani, ne smiju:

- da sadrže netačne ili obmanjujuće informacije o hranjivoj vrijednosti proizvoda;
- da sugerišu da je određena hrana ili piće zamjena za voće i/ili povrće, i;
- da podstiču na nezdrave navike u ishrani i piću, kao što su neumjereno ili nekontrolisano konzumiranje.

Član 110

Obaveze radio i TV stanica u odnosu na emitovane programe i programske usluge

U proizvodnji i pružanju radio i televizijskih programa i programskih usluga iz člana 107 ovog zakona, radio i TV stanice:

- doprinose poštovanju i promovisanju temeljnih ljudskih prava i sloboda, privatnosti, dostojanstva, ugleda i časti pojedinca, tolerancije, razumijevanja i poštovanja različitosti, osjećaja mira, pravde, demokratskih vrijednosti i institucija, zaštiti maloljetnika, rodnoj ravnopravnosti, suzbijanju diskriminacije i prednostima građanskog društva;

b) Zakon o zaštiti djece

Član 4

Primjena odredbi ovog zakona zasniva se na načelima zaštite prava na život i razvoj djeteta, zaštite najboljeg interesa djeteta, obezbjeđivanja minimalnog životnog standarda za svako dijete pod jednakim uslovima, isključenja svakog oblika diskriminacije, poštovanja prava djeteta na slobodu i ličnu sigurnost, na vlastito mišljenje i slobodno izražavanje, udruživanje i obrazovanje, uslova za zdrav život i ostvarivanje drugih socijalnih prava i sloboda djeteta.

Član 5

(1) Država osigurava pravo djeteta da izrazi svoje mišljenje o svim pitanjima koja ga se tiču i da dužno razmotri mišljenje djeteta u skladu sa djetetovim uzastom i zrelošću.

(2) Izjašnjavanje djeteta može biti neposredno ili preko zastupnika ili odgovarajućeg organa, na način i u skladu sa utvrđenim postupkom i zakonom.

Član 8

Aktivnost zaštite djece je aktivnost od javnog interesa.

Član 11

(1) U smislu ovog zakona, dijete je svako lice mlađe od 18 godina, kao i svako lice sa fizičkim i duševnim smetnjama u razvoju do uzrasta od 26 godina.

Član 12

(4) Zabranjeno je zlostavljanje djece zbog političke ili vjerske organizacije i djelovanja.

c) Zakon o krivičnom postupku

GLAVNI PRETRES

1. Načelo javnosti glavnog pretresa

Član 354

Isključenje javnosti

Od otvaranja sjednice do završetka glavnog pretresa, Vijeće može, u svakom trenutku, po službenoj dužnosti ili na predlog stranaka ili oštećene strane, da isključi javnost sa dijela glavnog pretresa ili sa cijelog glavnog pretresa, ako je to potrebno radi zaštite državne, vojne, službene ili važne poslovne tajne, očuvanja javnog poretka, zaštite privatnog života optuženog, svjedoka ili oštećenog, zaštite bezbjednosti svjedoka ili žrtve i/ili zaštite interesa maloljetnika.

d) Zakon o bezbjednosti hrane

Član 30-a

Nutritivne i zdravstvene tvrdnje

(2) Opšte zdravstvene tvrdnje, kao i zdravstvene tvrdnje o smanjenju rizika od bolesti i zdravstvene tvrdnje koje se odnose na rast i razvoj djece i njihovo zdravlje mogu se prikazivati u komercijalne svrhe kod označavanja, prezentacije ili reklamiranja proizvoda samo ako ih je Agencija propisno odobrila.

e) Izborni zakon

2. Predstavljanje u medijima

Član 75

(3) Programi namijenjeni maloljetnicima ne koriste se za izorno predstavljanje u medijima.

Član 76

Zabranjeno je učestvovanje maloljetnika u plaćenom političkom oglašavanju.

Emiteri ne prikazuju plaćeno političko oglašavanje tokom vijesti, posebnih informativnih programa, obrazovnih programa i programa za djecu, ili emitovanja vjerskih, kulturnih, zabavnih i drugih događaja.

f) Zakon o zaštiti potrošača

DIO III

OGLAŠAVANJE PROIZVODA I USLUGA

Zabrana obmanjujućeg oglašavanja

Član 27

Obmanjujuće oglašavanje proizvoda ili usluga nije dozvoljeno. Komparativno oglašavanje je dozvoljeno ako su ispunjeni uslovi koji su predviđeni ovim ili drugim zakonom.

Zabranjeno je oglašavanje koje vrijeđa ljudsko dostojanstvo, oglašavanje koje uzrokuje ili može da uzrokuje tjelesnu, duševnu ili drugu štetu djeci, ili koje širi poruke ili djelove poruka koje iskorišćavaju ili potencijalno zloupotrebljavaju dječiju lakovjernost ili nedostatak iskustva.

Bezbjedni proizvod

Član 33

Bezbjedan proizvod je svaki proizvod koji, u normalnim ili razumno predvidljivim uslovima upotrebe, uključujući i rok upotrebe, ne predstavlja nikakav rizik ili predstavlja minimalni rizik srazmjeran dobiti od upotrebe proizvoda i koji ispunjava uslove koji osiguravaju visok nivo zaštite bezbjednosti i zdravlja ljudi, uzimajući u obzir:

- svojstva proizvoda, uključujući njegov sastav, pakovanje, uputstva za montažu, upotrebu i održavanje;
- uticaj na druge proizvode u slučajevima kada je logično očekivati da će se proizvod koristiti zajedno s drugim proizvodima;
- predstavljanje proizvoda, njegovih oznaka, uputstava za upotrebu ili odlaganje i sve druge oznake ili informacije date za proizvod, i

- kategorije potrošača, naročito djece i starijih osoba, koje su izložene riziku prilikom upotrebe proizvoda.

Opasni proizvod

Član 34

Opasan proizvod je svaki proizvod koji ne ispunjava uslove za bezbjedan proizvod iz čl. 32 i 33 ovog zakona.

Opasni proizvodi, u smislu stava 1 ovog člana, su i proizvodi koji imaju oblik, miris, boju, izgled, pakovanje, oznaku, obim ili veličinu, da kao takvi omogućavaju potrošačima, a naročito djeci, da ih zamijene sa prehrambenim proizvodima i stave ih u usta, sisaju ili progutaju, što može biti opasno i prouzrokovati gušenje, trovanje, perforaciju ili opstrukciju digestivnog trakta, i slično.

II. BEZBJEDNOST DJEČIJIH IGRAČAKA

Puštanje dječijih igračaka u promet

Član 37

Dječija igračka je svaki proizvod ili materijal proizveden i namijenjen za igru djece mlađe od 14 godina.

Član 38

“Puštanje u promet” uključuje i prodaju ili besplatnu distribuciju igračaka.

Član 39

Dječije igračke ne smiju se stavljati u promet ako ne ispunjavaju osnovne sigurnosne zahtjeve u pogledu mehaničkih, fizičkih, hemijskih, električnih ili sanitarnih svojstava.

Igračke ne smiju da sadrže radioaktivne elemente ili materije. Svojstva iz stava 1 ovog člana propisuje ministar ekonomije, u saglasnosti sa ministrom zdravlja.

PODZAKONSKA AKTA KOJA JE DONIJELA AGENCIJA ZA AUDIO I AUDIOVIZUELNE MEDIJSKE USLUGE

a) *Pravilnik o zaštiti maloljetnih lica*

Član 2

Značenja izraza

- **Maloljetnici** su osobe mlađe od 18 godina;
- **Programi koji mogu da štetno utiču na maloljetnike** su audiovizuelne cjeline ili njihovi sastavni djelovi koji sadrže opise, scene ili prikaze nasilja, erotike, zakonom zabranjenog ponašanja seksualne prirode, nepristojni (vulgarni) jezik, sugestivne oblike ponašanja koje je lako imitirati i koji su opasni po zdravlje i bezbjednost, ponašanje koje je uvredljivo za ljudsko dostojanstvo, i drugo;

- **Nasilje** u smislu ovog pravilnika je svako vidljivo prikazivanje bilo kakvog oblika realno ostvarljive prijetnje fizičkom silom ili neposrednom upotrebom sile, sa oružjem ili bez njega, sile kojom se namjerava povrijediti ili zastrašiti jedna ili grupa osoba. To može da bude prikaz već počinjenog nasilja ili namjere da se počini nasilje, bez obzira na to da li to nasilje može ili ne može da nanese povredu. Takva definicija nasilja uključuje i svako prikazivanje posljedica fizičkih povreda određene osobe (ili grupe osoba), iako se čin nasilja ne prikazuje;
- **Termini** su tačno određeni vremenski slotovi za programe u periodu od 24 sata, u okviru kojih je dozvoljeno emitovanje programa određenih kategorija. Za svaku kategoriju programa postoji određeni termin emitovanja;
- **Programski sadržaji** u kojem se emituju sadržaji štetni za maloljetna lica odnosi se (ali nije ograničen na) na: žanr programa; format audiovizuelnog programa u okviru kojeg se program emituje; termin programa i redoslijed programa u programskoj šemi televizijskih servisa (prije i poslije termina emitovanja određenog programa); raspored programa u katalogu prema kategoriji pružalaca audiovizuelnih medijskih usluga na zahtjev; stepen štete koju može da uzrokuje određeni programski sadržaj; očekivani broj i sastav potencijalne publike i vjerovatna očekivanja publike; u kojoj su mjeri sadržani detalji o sadržaju o kojem se informiše potencijalna publika; dodatni efekti koje sadržaj može da izazove kod gledalaca.

II. SADRŽAJI KOJI MOGU ŠTETNO DA UTIČU NA MALOLJETNA LICA

Član 3

Nasilje

Pružaoци audiovizuelnih medijskih usluga dužni su da uzmu u obzir da često i kontinuirano prikazivanje nasilja može da ima kumulativno negativni efekat na maloljetnike, što se može manifestovati smanjenjem stepena osjetljivosti na nasilje i razvijanjem stava da nasilje može da bude prihvatljiv način za rješavanje problema.

Strah uzrokovan opisima, scenama i/ili prikazima nasilja može ozbiljno da uznemiri maloljetnike. Pružaoци audiovizuelnih medijskih usluga moraju uvijek odgovorno da uspostave ravnotežu između prava javnosti da bude blagovremeno i tačno informisana i potrebe za zaštitom maloljetnika.

Scene sa verbalnim ili fizičkim nasiljem ili drugim opasnim ponašanjem koje maloljetnici lako mogu da imitiraju i koje za njih mogu da budu štetne ili opasne, ne smiju se emitovati u programima koji su prvenstveno namijenjeni maloljetnim licima.

Član 4

Korišćenje droga, psihoaktivnih supstanci, cigareta i alkohola

Korišćenje droga, psihoaktivnih supstanci, cigareta i alkohola ne smije se prikazivati u audiovizuelnim programima koji su prvenstveno namijenjeni maloljetnim licima.

U audiovizuelnim programima koji nijesu namijenjeni maloljetnicima, korišćenje droga, psihoaktivnih supstanci, cigareta i alkohola ne smije se podržavati, ohrabrivati, podsticati ili veličati, osim ako to nije opravdano kontekstom žanra ili motivima dramatičnog dejstva u igranom programu.

Član 5

Erotika

Pružaoци audiovizuelnih medijskih usluga dužni su da uzmu u obzir da, iako je programima do izvjesne granice dozvoljeno da prikazuju erotiku, takvi sadržaji i dalje mogu da nanese štetu maloljetnim licima. Stoga, kategorizacija programa koji sadrže erotske scene mora biti obavljena u skladu sa opisima programskih kategorija utvrđenih u Pravilniku.

Kada prilozi u vijestima i informativnim programima uključuju opise, scene i/ili prikaze erotike, procjena prikladnosti termina njihovog emitovanja na televizijskim programima treba da se zasniva na stepenu eksplicitnosti prikazanih detalja.

Član 6

Zakonom zabranjeno ponašanje seksualne prirode

Medijska obrada tema u vezi sa pedofilijom, seksualnim zlostavljanjem maloljetnika i drugim oblicima zakonski zabranjenog ponašanja seksualne prirode može da se opravda samo zbog prava javnosti da bude informisana i zbog šireg društvenog problematizovanja te tematike.

Medijska obrada tema povezanih sa pedofilijom i drugim oblicima zakonski zabranjenog ponašanja seksualne prirode, u vijestima, informativnim, dokumentarnim ili drugim programima, ne smije da uključuje bilo kakvu sugestiju ili podsticanje na društveno nepoželjni stav.

Pružaoци audiovizuelnih medijskih usluga su dužni da uzmu u obzir, prilikom kategorizacije programa, da opisi, scene i/ili prikazi silovanja i posljedica silovanja mogu da imaju naročito štetne posljedice po maloljetna lica.

Prilikom planiranja termina za emitovanje programa čiji scenario tretira seksualno zlostavljanje maloljetnika, televizijski emiteri odluku o terminu donose na osnovu činjenice da se maloljetnici mogu uznemiriti zbog očekivane identifikacije sa prikazanom žrtvom nasilnog čina.

Kada prilozi u vijestima i informativnim programima uključuju opise, scene i/ili prikaze zakonom zabranjenog ponašanja seksualne prirode, procjena prikladnosti termina njihovog emitovanja treba da se zasniva na stepenu eksplicitnosti prikazanih detalja.

Član 7

Neprirodni izrazi i gestikulacija

Upotreba neprirodnih izraza i gestikulacije prihvatljiva je u određenim vrstama zabavnih programa, u igranom programu kao estetski element ili u obrazovnim i

dokumentarnim programima koji se bave umjetničkom primjenom nepristojnog (vulgarnog) jezika i njegovim društveno motivisanim aspektima.

U programima koji su namijenjeni cijeloj porodici i koji se emituju na televizijskim servisima u periodu do 20:00 sati, nije dozvoljena prekomjerna upotreba nepristojnih izraza i gestikulacije.

Član 8

Sugestivni oblici ponašanja opasni po zdravlje i bezbjednost

U cilju zaštite maloljetnika, prikazivanje programa koji sadrže opise, scene i/ili prikaze koji su opasni po zdravlje i bezbjednost i koji se lako mogu oponašati, uvijek mora da bude opravdano u odgovarajućem kontekstu.

Član 9

Programi sa vidovnjacima

Kontaktni, interaktivni programi sa vidovnjacima (tarot, astrologija, gatare i slične metode) koji neposredno sugerišu promjene u ličnom ponašanju, moraju da budu označeni kao programi koji se ne preporučuju osobama mlađim od 18 godina, odnosno - mogu se emitovati samo između 00 :00 i 05:00 sati.

Ograničenje perioda emitovanja ne odnosi se na kratke, depersonalizovane segmente sa dnevnim horoskopima koji su kategorizovani kao dio zabavnog programa.

Član 10

Tehnike hipnotisanja

Prilikom prikazivanja audiovizuelnog materijala koji sadrži tehnike hipnotisanja, pružaoci audiovizuelnih medijskih usluga moraju postupati sa krajnjom odgovornošću, kako ne bi izazvali negativne efekte kod maloljetnika, to jest, hipnotizer i njegov cijeli usmeni postupak ne smiju biti prikazani.

Emiteri televizijskog programa su dužni da, prije i nakon reklamnih pauza u takvim programima, na ekranu, a pružaoci audiovizuelnih medijskih usluga na zahtjev na odgovarajućem mjestu u katalogu, objave upozorenje da program sadrži tehnike hipnotisanja.

III. KATEGORIZACIJA PROGRAMA I TERMINI

Član 13

Programi koji podliježu kategorizaciji

Pružaoци audiovizuelnih medijskih usluga dužni su da kategorizuju cjelokupni program koji se emituje na televizijskim servisima ili koji se nudi u katalogu audiovizuelnih medijskih usluga na zahtjev, osim vijesti i informativnih programa.

Član 14

Kriterijumi za kategorizaciju programa

Na osnovu svoje etičke svijesti i uredničke odgovornosti, urednik treba pažljivo da procijeni da li je u konkretnom programskom sadržaju potrebno emitovati sadržaje koji mogu da budu štetni za maloljetna lica.

Prilikom pregleda sadržaja i kategorizacije programa, pružaoci audiovizuelnih medijskih usluga treba da uzmu u obzir sljedeće kriterijume:

- broj (učestalost) i vrstu opisa, prizora i/ili prikaza nasilja, erotike, seksualnih aktivnosti zabranjenih zakonom, nepristojnog (vulgarnog) izražavanja, sugestivnih oblika ponašanja koji se lako oponašaju i koji su opasni po zdravlje i sigurnost, ponašanja koje je uvredljivo za ljudsko dostojanstvo, itd.;
- slikovitost i detaljnost kojima se stvara očigledna brutalnost i/ili vulgarnost opisa, scena i/ili prizora;
- procjenu da li opisi, scene i/ili prizori nasilja, erotike, ponašanja seksualne prirode koje je zabranjeno zakonom, nepristojnog (vulgarnog) jezika, sugestivnih oblika ponašanja koje je lako oponašati a opasni su po zdravlje i bezbjednost i ponašanja koje je uvredljivo za ljudsko dostojanstvo, predstavljaju elemente komplementarne dramskom zapletu, ili su u kontekstu obrazovnog, dokumentarnog i/ili informativnog programa;
- da li se nasilje predlaže kao sredstvo za rješavanje sukoba;
- učestalost i intenzitet i trajanje krupnih kadrova i/ili detaljnih verbalnih, grafičkih i/ili tekstualnih opisa, slika i/ili prikaza brutalnosti i vulgarnosti;
- prateće estetske efekte: muziku, maske, šminku i druge grafičke, scenografske i/ili kostimografske elemente koji mogu da izazovu uznemirenost ili povećaju osjećaj straha i vrijeđanja ljudskog dostojanstva;
- psihologija likova i problematičnost kontroverznih zaključaka iz aspekata ekstrovertnosti i introvertnosti likova i njihovih motiva za nasilno ponašanje, koji mogu da sugestivno djeluju na maloljetna lica;
- opise, scene i/ili prizore maloljetnika uključenih u brutalne i/ili vulgarne situacije;
- režiserski i scenaristički tretman nasilja i erotike: glorifikacija ili neutralizacija, konstruisane kroz opise i razvoj čitavih scena i/ili prizora brutalnosti i vulgarnosti;
- režiserski i scenaristički pristup kontroverznim temama: podsticanje na rasnu, vjersku, etničku, rodnu ili netrpeljivost na bilo kojoj drugoj osnovi, narkomaniju, samoubistvo, incest, pedofiliju, silovanje, krvne delikte i slične oblike prijetnji i/ili posljedica psihofizičke torture.

Član 15

Programske kategorije

Programi koji podliježu kategorizaciji svrstavaju se u sljedećih pet kategorija:

- prva kategorija - programi namijenjeni svim vrstama publike;
- druga kategorija - programi koji se ne preporučuju djeci mlađoj od 8 godina, za čije gledanje se preporučuje nadzor roditelja ili staratelja;
- treća kategorija - programi koji se ne preporučuju djeci mlađoj od 12 godina, za čije je gledanje neophodan nadzor roditelja ili staratelja;
- četvrta kategorija - programi koji se ne preporučuju djeci mlađoj od 16 godina, za čije gledanje je potreban nadzor roditelja ili staratelja;
- peta kategorija - programi koji nijesu primjereni za publiku mlađu od 18 godina.

Član 16

Termini za programske kategorije

U zavisnosti od očekivanog sastava publike, programske kategorije mogu da se emituju u sljedećim terminima:

- programi prve i druge kategorije emituju se tokom cijelog dana i noći;
- treća kategorija emituje se u periodu od 20:00 do 05:00 sati;
- četvrta kategorija emituje se u periodu od 22:00 do 05:00 sati;
- peta kategorija emituje se u periodu od 00:00 do 05:00 sati.

Član 17

Opis programskih kategorija

Kategorije audiovizuelnih programa iz člana 15 ovog pravilnika utvrđuju se prema sljedećim opisima:

(1) **Prva kategorija - programi namijenjeni čitavoj publici.** Programi koji se mogu emitovati tokom cijelog dana i noći i koje može da prati najšira publika, uključujući djecu predškolskog uzrasta. Upotrebu nepristojnog (vulgarnog) jezika treba svesti na najniži mogući nivo. Prikazivanje nagog ljudskog tijela dozvoljeno je isključivo u neutralnoj prirodnoj pojavi, bez bilo kakvog erotskog konteksta. Nije preporučljivo prikazivati stvarno oružje. Preporučuje se da opisi, scene i/ili prikazi nasilja budu ograničeni isključivo na blage prijetnje, bez izražavanja verbalne i/ili psihofizičke okrutnosti u međuljudskim odnosima. Zabranjeno je prikazivanje narkomanije, alkoholizma i sličnih vidova devijantnog ponašanja. Scene straha trebalo bi osmisлити u skladu sa uzrastom najmlađih gledalaca.

(2) **Druga kategorija - programi koji se ne preporučuju djeci mlađoj od 8 godina, za čije gledanje se preporučuje nadzor roditelja ili staratelja.** Mogu se emitovati tokom cijelog dana i noći, uz preporuku da se gledaju pod nadzorom roditelja ili staratelja. Mogu da obuhvate niz ozbiljnijih tema: devijantno ponašanje, nasilje u porodici, rasizam i slično; međutim, programi ni u kom slučaju ne smiju da podstiču ili podrazumijevaju

bilo kakvu afirmaciju devijantnog ponašanja ili ponašanja koje je uvredljivo za ljudsko dostojanstvo. Prenaglašena upotreba nepristojnog (vulgarnog) jezika nije dozvoljena. Neutralna, prirodna pojava nagog ljudskog tijela je dozvoljena, ali bez ikakvog vulgarnog seksualnog konteksta. Opisi, scene i/ili erotski prikazi moraju biti izuzetno rijetki i veoma umjereni, diskretni i bez vulgarnih aluzija. Dozvoljeno je umjereno prikazivanje nasilja, ali bez detalja surovosti, opravdano u zapletu scenarija, bez naglašavanja prisustva pravog oružja ili opasnih tehnika za interpersonalne obračune.

(3) Treća kategorija - programi koji se ne preporučuju djeci mlađoj od 12 godina, za čije je gledanje neophodan nadzor roditelja ili staratelja. Programi čiji scenario uključuje sistematske i česte opise, scene i/ili prikaze psihofizičkog nasilja, koje mogu da uznemire maloljetna lica. Obrada ozbiljnih tema je prihvatljiva, ali treba da bude adekvatna uzrastu publike. Dozvoljena je upotreba nepristojnog jezika, vulgarnosti i brutalnosti, ali se mora svesti na razumnu mjeru i opravdati nužnom funkcijom u dramskom ili informativno-dokumentarnom kontekstu programa. Opisi, scene i/ili prikazi nasilja i erotike, kao i moguća međusobna veza između ova dva faktora u razvoju naracije, ne treba da naglašavaju fizičke povrede i/ili psihofizičke posljedice povreda, niti da se fokusiraju na nepristojne fizičke detalje. Ne bi trebalo pridavati preveliku važnost oružju i tehnikama za interpersonalne obračune koje je lako imitirati, sa opasnim potencijalom da sugestivno djeluju na psihološki manje stabilne i emocionalno ranjive djelove publike. Prikazivanje narkomanije je dozvoljeno, ali bez detaljne razrade faza te radnje u karakterizaciji likova i u skladu sa različitim vrstama igranog, obrazovnog, informativnog i/ili dokumentarnog programa. Najave takvih programa ne smiju se sastojati od opisa, scena i/ili prizora koji mogu da uznemire maloljetna lica.

(4) Četvrta kategorija - programi koji se ne preporučuju djeci mlađoj od 16 godina, za čije gledanje je potreban nadzor roditelja ili staratelja. Programi čiji scenario uključuje sistematske i česte opise, scene i/ili prikaze psihofizičkog nasilja, koje mogu da uznemire maloljetna lica. Nema ograničenja u pogledu tema. Dozvoljena je česta upotreba nepristojnog jezika, ali je teško prihvatljiva pretjerana upotreba ekstremno vulgarnih izraza. Prikazivanje erotike i seksualnih odnosa je dozvoljeno, ali bez eksplicitnih pornografskih detalja. Neophodan je pažljivo osmišljeni kontekst za riječi i gestikulaciju koji imaju jaku seksualnu aluziju i mogu da povrijede ljudsko dostojanstvo. Prikazivanje narkomanije je dozvoljeno samo bez detaljne razrade faza (zlo)upotrebe droga, u ravnoteži sa ukazivanjem na posljedice, te u funkciji karakterizacije likova, u skladu sa cjelinom različitih vrsta igranog, obrazovnog, informativnog i/ili dokumentarnog programa. Prihvatljivi su opisi, prizori i/ili scene nasilja i posljedica nasilja, ali ne i slike sadizma, ili bilo kojeg drugog izraza nečovječnosti i bezrazložne okrutnosti prema ljudima i životinjama. Najave za takve programe ne smiju se sastojati od opisa, scena i/ili prizora koji mogu da uznemire maloljetna lica.

(5) Peta kategorija - programi koji nisu primjereni za publiku mlađu od 18 godina. Tolerišu se opisi, prizori i/ili scene nasilja i posljedica nasilja, kao i prikazi erotskih odnosa. Poštuje se autonomno pravo i samosvijest odrasle osobe prilikom odlučivanja o odabiru vrste i kategorije programa koje želi da prati. Emitovanje pornografije i sadizma je zabranjeno i ni u kom slučaju ne bi trebalo da se dovodi u vezu sa ovom kategorijom programa. U ovoj kategoriji programa nema ograničenja tema, a jedina ograničenja se odnose na način na koji se obrađuju.

Član 18

Raspoređivanje programa koji mogu da nanesu štetu maloljetnim licima

Prilikom raspoređivanja programa koji mogu da štetno utiču na razvoj maloljetnika, televizijski emiteri su dužni da uzmu u obzir sljedeće kriterijume:

- prirodu sadržaja koji može da ima štetan uticaj na maloljetnike;
- medijsku funkciju i žanr konkretnog programa;
- broj i uzrast maloljetnika koji će vjerovatno da pratiti program, uzimajući u obzir radne dane, vikende i praznike;
- vjerovatna očekivanja publike u smislu programskog sadržaja u određeno doba dana ili na određeni dan.

IV. ZVUČNO UPOZORENJE I VIZUELNI ZNACI - SIGNAL UPOZORENJA

Član 19

Programi u kojima se koristi signal upozorenja

Signal upozorenja mora da se primijeni prije i tokom emitovanja programa televizijskih servisa i na odgovarajućem mjestu pored programa dostupnih u katalogu audiovizuelnih medijskih usluga na zahtjev, kako slijedi:

- u svim vrstama igranog programa, i
- u onim vrstama programa koji imaju informativnu, edukativnu ili zabavnu funkciju, koji u cjelini ili kroz svoje djelove mogu imati štetni uticaj na maloljetna lica.

Član 20

Način primjene signala upozorenja

Prije početka televizijskih programa iz člana 19 ovog pravilnika, prikazuje se signal upozorenja koji odgovara programskoj kategoriji, a koji je kombinacija vizuelnog znaka, tekstualnog, verbalnog i akustičnog upozorenja, u trajanju od najmanje 10 sekundi, a koji zauzima najmanje 1/4 vidljivog dijela ekrana.

Tokom televizijskih programa iz člana 19 ovog pravilnika, neprekidno se emituje samo vizuelni znak upozoravajućeg signala, koji se primjenjuje u dimenziji 1/32 u uglu vidljivog dijela ekrana. Izuzetak su vizuelni znaci za televizijske programe sa hipnotičkim tehnikama i treperućim svjetlom, koji se primjenjuju na ekranu nakon svake reklamne pauze.

Na prikladnom mjestu pored programa iz člana 19 ovog Pravilnika, koji su dostupni u katalogu audiovizuelnih medijskih usluga na zahtjev, primjenjuje se samo vizuelni znak koji odgovara programskoj kategoriji.

Član 21

Izgled i sadržaj signala upozorenja

Signali upozorenja koji se primjenjuju prije, pored i tokom programa pružalaca audiovizuelnih medijskih usluga imaju sljedeći izgled:

Vizuelni znaci	Upozorenja
	 čitava publika Programi prve kategorije namijenjeni svim vrstama publike.
	 roditeljski nadzor Programi druge kategorije, koji nisu preporučeni za djecu mlađu od 8 godina. Neophodan je nadzor roditelja ili staratelja.
	 Programi treće kategorije, koji nisu preporučeni za djecu mlađu od 12 godina. Neophodan je nadzor roditelja ili staratelja.
	 Programi četvrte kategorije, koji nisu preporučeni za djecu mlađu od 16 godina. Neophodan je nadzor roditelja ili staratelja.
	 Programi pete kategorije, koji nisu prikladni za publiku mlađu od 18 godina.
Program sa tehnikama hipnotisanja	Upozorenje: Ovaj program sadrži tehnike hipnotisanja
Program sa treperavim svijetlima	Ovaj program sadrži treperave slike koje mogu da naštetite gledaocima koji pate od fotosenzitivne epilepsije.

Član 22

Programske najave

Objave (promotivne najave) za programe emitera ne smiju da sadrže opise, scene i/ili prizore koji mogu da nanese štetu maloljetnim licima.

Objave iz stava 1 ovog člana označavaju se vizuelnim znakom koji ukazuje na kategoriju najavljenog programa.

Njave za programe kategorije 5 ne smiju se emitovati prije 22:00 sata.

V. SADRŽAJ EMISIJA VIJESTI I INFORMATIVNIH PROGRAMA

Član 23

Urednička procjena neophodnosti uključivanja detalja

Kada programi vijesti i informativni programi uključuju opise, scene i/ili prikaze koji mogu da štetno utiču na maloljetnike, opravdanje njihovog prikazivanja mora da se zasniva na odgovornoj uredničkoj procjeni neophodnosti uključivanja detalja u takvom materijalu.

Prilozi u televizijskim programima koji sadrže opise, prizore i/ili scene nasilja, audiovizuelni materijal koji može da povrijedi ljudsko dostojanstvo, drugi prilozi čiji sadržaj može ozbiljno da ugrozi fizički, psihički i/ili moralni razvoj maloljetnih lica, moraju da se emituju u terminima programske šeme kada se ne očekuje da će maloljetnici da prate program.

Profesionalna odgovornost novinara znači i da se žrtve nasilja tretiraju sa maksimalnim poštovanjem, a radi zaštite ljudskog dostojanstva njihova tijela ne bi trebala biti prikazana u krupnom planu, osim u izuzetnim slučajevima kada je to neizbježno zbog cjelovitosti informativnog materijala.

Kada se objavljuju opisi, scene i/ili prizori koji se koriste kao sudski dokaz, medijska odgovornost zahtijeva od urednika programa da pažljivo procijeni da li je potrebno da informacioni kapacitet takvog materijala bude uključen u cijeli prikazani program.

Član 24

Upozoravajući komentar

Ako prilozi ili sastavni djelovi priloga u vijestima i informativnim programima uključuju sadržaj koji može da uznemiri maloljetna lica, televizijski emiteri su obavezni da ih najave sa upozoravajućim komentarom voditelja.

Ovaj pristup ne podrazumijeva ograničenje tema i događaja o kojima treba da se izvještava, ali emisija mora biti popraćena novinarskim i/ili stručnim komentarima koji će obezbijediti objektivnost informativne perspektive.

Član 25

Maloljetni izvršioци ili žrtve krivičnog djela

Ako se u vijestima izvještava o maloljetnicima koji su izvršioци, svjedoci, ili žrtve seksualnog nasilja ili drugih krivičnih djela, pružaoci audiovizuelnih medijskih usluga treba da budu posebno oprezni da ne objavljuju opise, detalje, slike ili bilo koju informaciju koji mogu posredno ili neposredno da otkriju njihov identitet.

VI. POSEBNI USLOVI ZA AUDIOVIZUELNE MEDIJSKE USLUGE NA ZAHTEJEV

Član 26

Tehničke mjere za zaštitu maloljetnih lica

Pružaoци audiovizuelnih medijskih usluga na zahtjev dužni su da obezbijede tehničke mjere kako bi spriječili maloljetna lica da pristupe sadržaju koji bi mogao da im nanese štetu.

Tehničke mjere iz stava 1 ovog člana mogu da uključe:

- lične identifikacione kôdove (PIN kôdove) kojima pružalac audiovizuelnih medijskih usluga na zahtjev može da provjeri uzrast korisnika prije davanja pristupa kodiranom sadržaju kategorizovanom i označenom u skladu s odredbama ovog pravilnika;
- filtriranje sadržaja kategorizovanih od strane pružalaca audiovizuelne medijske usluge na zahtjev i označenih u skladu s odredbama ovog pravilnika;
- primjenu nezavisnih sistema za filtriranje koji analiziraju program, prepoznaju i isključuju štetne sadržaje na osnovu kategorija koje definiše roditelj/staratelj;
- primjenu drugih softvera koji roditeljima/starateljima omogućavaju da blokiraju pristup maloljetnika sadržaju koji bi mogao da im nanese štetu.

Član 27

Predstavljanje i označavanje programa koji mogu da štete maloljetnicima

Pružaoци audiovizuelnih medijskih usluga na zahtjev dužni su da označe sadržaje preuzete sa televizijskih servisa iz Sjeverne Makedonije i druge sadržaje dostupne u katalogu na zahtjev, koji mogu negativno da utiču na razvoj maloljetnika, sa signalima upozorenja uz svaku stavku u programskom katalogu i programskim najavama.

Informacije o petoj kategoriji programa mogu da se predstave samo kao dio usluge koja je dostupna nakon plaćanja, bilo da se radi o pretplatničkoj usluzi ili usluzi plaćanja po gledanju.

b) Pravilnik o novim tehnikama oglašavanja

Član 8

Ograničenja upotrebe novih tehnika oglašavanja

Nije dozvoljena upotreba novih tehnika oglašavanja u sljedećim vrstama programa i drugim segmentima utvrđenim u Uputstvu o načinu kategorizacije vrsta audiovizuelnih i audio programa:

- dječji programi, bez obzira na dužinu njihovog trajanja;
- informativni programi: vijesti i TV dnevници i bilo koja vrsta programa sa informativnom funkcijom o vjerskim/teološkim temama;
- obrazovni programi: dokumentarni programi na vjerske teme;
- ostali segmenti: vjerski programi, obredi i propovijedi.

Član 12

Zabrana oglašavanja

Novim tehnikama oglašavanja ne smiju se promovisati:

- duvan i duvanski proizvodi i kompanije koje ih proizvode;
- oružje, streljačka i pirotehnička sredstva i kompanije koje ih prodaju;
- lijekovi, medicinski proizvodi i medicinski tretmani koji su dostupni samo na recept;
- alkohol i alkoholna pića, osim vina i piva.

Nove tehnike oglašavanja za vino i pivo ne smiju da:

- budu konkretno usmjerene na maloljetnike, a naročito ne smiju prikazivati maloljetnike kako konzumiraju vino ili pivo;
- povezuju njihovu konzumaciju sa poboljšanom tjelesnom kondicijom ili vožnjom;
- ostavljaju utisak da njihova konzumacija doprinosi društvenom ili seksualnom uspjehu;
- tvrde da vino i pivo imaju terapeutska svojstva ili da su stimulans, sedativ ili sredstva za rješavanje ličnih sukoba;
- podstiču na neumjerenu konzumaciju alkohola ili da u negativnom svijetlu predstavljaju apstinenciju ili umjerenost;
- naglašavaju da je visoki procenat alkohola pozitivan kvalitet vina ili piva.

Nove tehnike oglašavanja za medicinske proizvode i medicinske tretmane koji su dostupni bez ljekarskog recepta ne smiju da podstiču na njihovu nerazumnu upotrebu, moraju da ih predstavljaju objektivno i bez preuveličavanja njihovih svojstava, u skladu sa uputstvima za njihovu upotrebu.

Član 13

Novе tehnike oglašavanja i maloljetna lica

Upotreba novih tehnika oglašavanja ne smije da uzrokuje fizičku ili moralnu štetu maloljetnim licima.

Novе tehnike oglašavanja ne smiju da:

- direktno podstiču maloljetnike na kupovinu ili iznajmljivanje proizvoda ili usluga, iskorišćavanjem njihovog neiskustva ili lakovjernosti;
- direktno podstiču maloljetnike da traže od svojih roditelja ili drugih lica da im kupe oglašene proizvode ili usluge;
- iskorišćavaju posebno povjerenje koje maloljetnici imaju prema svojim roditeljima, nastavnicima ili drugim osobama, i
- prikazuju maloljetnike u opasnim situacijama.

Novе tehnike oglašavanja za komercijalne komunikacije za hranu i piće koje sadrže hranjive materije i supstance sa hranjivim ili fiziološkim dejstvom, kao što su masti, zasićene masne kiseline, so/natrijum i šećer, čije se prekomjerno uzimanje u ukupnoj ishrani ne preporučuje, ne smiju da:

- sadrže netačne ili obmanjujuće informacije o hranjivoj vrijednosti proizvoda;
- sugerišu da je određena hrana ili piće zamjena za voće i/ili povrće, i
- podstiču na nezdrave navike u ishrani i piću, kao što su neumjereno, pretjerano ili nekontrolisano konzumiranje.

Član 15

Interaktivno oglašavanje

Kada se na ekranu pojavi ikona kroz koju gledalac dobija pristup interaktivnim komercijalnim uslugama, ona treba da treperi i da se ubaci u reklamni spot (obično posljednji u reklamnom bloku), ili u elektronski programski vodič, gdje treba da bude jasno označena riječju 'reklama'.

Kada gledalac klikne na ikonu, to ne smije odmah da ga odvede na komercijalni sadržaj, već prvo treba da se otvori pomoćni ekran koji sadrži upozorenje da se nakon drugog klika napušta televizijski program i ulazi u interaktivno komercijalno okruženje.

Interaktivno oglašavanje proizvoda/usluga koje su neprikladne za maloljetna lica (na primjer, zato što mogu da ih uznemire, imaju eksplicitni seksualni sadržaj, itd.), ne smije da bude direktno dostupno kroz reklame koje se emituju u programima namijenjenim za maloljetna lica ili koje su povezane sa tim programima ili programima koji će vjerovatno da privuku pažnju maloljetnih lica.

Između dva perioda interaktivnog oglašavanja treba da prođe period od najmanje 15 minuta.

c) Smjernice za sprovođenje pravila o prikrivenom oglašavanju

II. PRAVILA ZA PRIKRIVENO OGLAŠAVANJE

Pravila za oglašavanje vina i piva

19. Oglašavanje vina i piva ne smije:

- da bude konkretno usmjereno na maloljetnike, a naročito ne smije da prikazuje maloljetnike kako konzumiraju vino ili pivo;

Programi u kojima je zabranjeno prikriveno oglašavanje proizvoda

30. Prikriveno oglašavanje je zabranjeno u sljedećim vrstama programa, kako je utvrđeno u Smjernicama o načinu kategorizacije vrsta audiovizuelnih i audio programa:

- sljedeće vrste informativnih programa: vijesti ili TV žurnali; programi o aktuelnim događajima; programi o aktuelnim događajima sa dokumentarnim pristupom; tok-šou emisije o aktuelnim događajima; prenosi zvaničnih sjednica državnih institucija/organa koji se emituju uživo ili su unaprijed snimljeni; prenosi društvenih i političkih događaja koji se emituju uživo ili su unaprijed snimljeni; informativni časopisi; informativno-zabavni programi; info-servis; informativni programi u oblasti umjetnosti, kulture i društvenih nauka; dječji programi informativnog karaktera i drugi informativni programi.
- sljedeće vrste obrazovnih programa: obrazovni programi; dokumentarci; obrazovni programi u oblasti umjetnosti, kulture i društvenih nauka; dokumentarci o vjerskim temama; dječji programi edukativnog karaktera i drugi obrazovni programi.
- sljedeće vrste zabavnih programa: zabavni i informativni programi, te zabavni programi za djecu.

SAMOREGULATIVNA AKTA

KODEKS NOVINARA

Savjet za medijsku etiku / Udruženje novinara

9. 9. Novinar ne smije da intervjuiše ili fotografiše djecu mlađu od 16 godina bez saglasnosti roditelja ili staratelja, osim ako je takvo intervjuisanje ili fotografisanje u skladu s pravima djeteta.

Isto važi i za osobe sa posebnim potrebama koje nijesu u stanju da donose informisane odluke ili razumno rasuđuju.

SRBIJA PRAVNI I INSTITUCIONALNI KONTEKST

1. Osnivanje, mandat i ovlaštenja nacionalnog regulatornog organa

---

Nacionalni regulatorni organ je Regulatorno telo za elektronske medije (REM), koje je osnovano u skladu sa Zakonom o elektronskim medijima. Nadležnosti Regulatora su: utvrđivanje Predloga strategije razvoja medijske usluge radija i audio-vizuelnih medijskih usluga, i dostavljanje istog Vladi na usvajanje; donošenje Statuta; donošenje opštih podzakonskih akata predviđenih zakonom; izdavanje dozvola za pružanje medijske usluge televizije i linearne medijske usluge radija; bliže uređivanje postupka, uslova i kriterijuma za izdavanje dozvola u skladu sa odredbama zakona i propisivanje obrasca i sadržine te dozvole; izdavanje odobrenja za pružanje medijske usluge na zahtjev i bliže uređivanje postupka izdavanja odobrenja; vođenje Registra medijskih usluga i evidencije pružalaca medijskih usluga na zahtjev; kontrolisanje rada pružalaca medijskih usluga i staranje o dosljednoj primjeni odredaba zakona; izricanje mjera pružaocima medijskih usluga u skladu sa zakonom; propisivanje pravila koja su obavezujuća za pružaoce medijskih usluga, a posebno onih kojima se obezbeđuje sprovođenje ranije navedene strategije; odlučivanje o prijavama u vezi sa programskim djelovanjem pružalaca medijskih usluga; bliže utvrđivanje logičke numeracije kanala; davanje mišljenja nadležnim državnim organima u vezi sa pristupanjem međunarodnim konvencijama koje se odnose na oblast pružanja medijskih usluga; davanje inicijative za donošenje i izmjenu zakona, drugih propisa i opštih akata radi efikasnog obavljanja poslova iz svog djelokruga rada; utvrđivanje bližih pravila koja se odnose na programske sadržaje a u vezi sa zaštitom dostojanstva ličnosti i drugih ličnih prava, zaštitom prava maloljetnika, zabranom govora mržnje i dr; vršenje analize relevantnog medijskog tržišta, u saradnji sa tijelom nadležnim za zaštitu konkurencije, u skladu sa metodologijom propisanom aktom koji donosi Regulator; vršenje istraživanja potreba korisnika medijskih usluga i zaštita njihovih interesa; saradnja i koordinacija svog rada sa tijelom nadležnim za elektronske komunikacije i tijelom nadležnim za zaštitu konkurencije, kao i sa drugim regulatornim tijelima u skladu sa zakonom; podsticanje očuvanja i zaštite srpske kulture i jezika, kao i kulture i jezika nacionalnih manjina; podsticanje unapređenja dostupnosti medijskih usluga osobama sa invaliditetom; podsticanje razvoja stvaralaštva u oblasti radija, televizije i drugih audio-vizuelnih medijskih usluga; podsticanje razvoja profesionalizma i visokog stepena obrazovanja zaposlenih u elektronskim medijima u Republici Srbiji, kao i unapređenje uređivačke nezavisnosti i autonomije pružalaca medijskih usluga; itd. REM može pružaocu medijske usluge izreći sljedeće sankcije: opomenu, upozorenje, privremenu zabranu objavljivanja programskog sadržaja odnosno može mu oduzeti dozvolu, zbog povrede obaveza koje se odnose na programski sadržaj, kao i zbog povrede uslova koji su sadržani u dozvoli ili odobrenju za pružanje medijske usluge. Za vršenje stručnih i administrativnih poslova obrazovane su stručne službe Regulatora. Organi Regulatora su Savjet i predsjednik Savjeta.

Postupak upravnog spora može se pokrenuti pred Upravnim sudom u odnosu na svaku konačnu odluku Savjeta REM-a koja je donesena u slučajevima povrede uslova koji su sadržani u dozvoli.

Internet stranica: www.rem.rs.

Sve odluke REM-a koje se odnose na postupak po prijavama ili postupak po službenoj dužnosti se objavljuju na sajtu.

Godišnji izvještaji REM-a sadrže ključne podatke o strukturi mjera izrečenih protiv pružalaca audiovizuelnih medijskih usluga.

2. Zakonodavstvo koje se odnosi na zaštitu maloljetnih lica

a) Zakon o elektronskim medijima

Član 22 stav 1 tačka 15

(Djelokrug rada Regulatora)

Regulator:

- 15) utvrđuje bliža pravila koja se odnose na programske sadržaje a u vezi sa zaštitom dostojanstva ličnosti i drugih ličnih prava, zaštitom prava maloljetnika, zabranom govora mržnje i dr.

Član 46 stav 4

(Sloboda prijema i reemitovanja)

Regulator privremeno ograničava slobodu prijema i reemitovanja audio-vizuelne medijske usluge na zahtjev iz stava 1. ovog člana u slučaju da je to neophodno radi očuvanja javnog poretka, a posebno radi sprječavanja izvršenja, istrage, otkrivanja i gonjenja učinioca krivičnog djela, zaštite maloljetnih lica, radi sprječavanja podsticanja mržnje zasnovane na rasi, polu, vjerskoj ili nacionalnoj pripadnosti i povreda ljudskog dostojanstva, iz razloga zaštite javnog zdravlja, razloga javne bezbjednosti, nacionalne bezbjednosti i odbrane, zaštite potrošača, uključujući i investitore, u slučaju ozbiljnog kršenja odnosno prijetnje kršenjem navedenih interesa, i srazmerno interesima o kojima je u konkretnom slučaju riječ.

Član 50 stav 3

(Obaveza poštovanja ljudskih prava)

Sadržaji koji mogu da škode fizičkom, mentalnom ili moralnom razvoju maloljetnika moraju biti jasno označeni i ne objavljuju se u vrijeme kad se osnovano može očekivati da ih maloljetnici prate, imajući u vidu uobičajeni raspored njihovih aktivnosti, osim izuzetno kao zaštićena usluga sa uslovnim pristupom na način predviđen ovim zakonom.

Član 61 stav 1

(Medijske usluge na zahtjev i zaštita maloljetnih lica)

Medijska usluga na zahtjev koja može da škodi fizičkom, mentalnom ili moralnom razvoju djece i omladine, čini se dostupnom na način koji obezbjeđuje da je maloljetnici u uobičajenim okolnostima neće čuti ili vidjeti (na primer kao zaštićena usluga sa uslovnim pristupom).

Član 68

(Zaštita maloljetnih lica)

Zabranjeno je prikazivanje pornografije, scena brutalnog nasilja i drugih programskih sadržaja koji mogu teško da naškode fizičkom, mentalnom ili moralnom razvoju maloljetnika.

Regulator se stara da programski sadržaji koji mogu da naškode fizičkom, moralnom ili mentalnom razvoju maloljetnika ne budu dostupni putem medijske usluge radija i televizijskog emitovanja, izuzev kad je vremenom emitovanja ili tehničkim postupkom obezbijeđeno da maloljetnici, po pravilu nisu u prilici da ih vide ili slušaju.

Regulator podstiče pružaoce medijskih usluga da organizuju stalnu unutrašnju kontrolu sadržaja sa stanovišta zaštite maloljetnika.

Regulator upoznaje pružaoce medijskih usluga sa sadržajima za koje je ustanovila da nisu u skladu sa pravilima o zaštiti maloljetnika.

Regulator, na zahtjev pružaoce medijske usluge, daje mišljenje o usklađenosti određenog programskog sadržaja sa pravilima o zaštiti maloljetnika, odnosno uslovima da se taj sadržaj učini dostupnim (vrijeme emitovanja, način najave i sl.).

Programski sadržaji nepodesni za maloljetnike mlađe od 16 godina ne smiju da se emituju prije 22.00 sata ni poslije 6.00 sati, a nepodesni za maloljetnike mlađe od 18 godina, prije 23.00 sata, ni poslije 6.00 sati.

Programski sadržaji nepodesni za maloljetnike mlađe od 12 godina ne smiju se emitovati u okviru dječjeg programa.

Programski sadržaji iz st. 6. i 7. ovog člana ne smiju da se oglašavaju van vremena u kojima je dopušteno emitovanje tih sadržaja.

Pružaoce medijske usluge su dužni da o pritužbama zbog nepoštovanja pravila o zaštiti maloljetnika, obavijeste Regulatora.

Pružaoce medijske usluge su dužni da jasno označe programe koji su u stanju da ugroze maloljetnike ili su za njih neprikladni, kao i da na to upozore staratelje.

Za učešće maloljetnika u audio-vizuelnom programu potrebna je saglasnost roditelja, staratelja ili usvojioca, što ne isključuje dužnost emitera da obrati posebnu pažnju prilikom učestvovanja maloljetnika u programu i ne isključuje njegovu odgovornost za objavljeni sadržaj.

b) Zakon o oglašavanju

Član 10 stav 1 tačka 4

(Zabrana podsticanja ugrožavanja zdravlja i bezbjednosti)

Zabranjeno je da se oglasnom porukom podstiče ponašanje koje ugrožava zdravlje ili bezbjednost primaoca oglasne poruke, a naročito:

- (...) 4) prikazivanje maloljetnika u vezi sa seksualnošću, kao i muškaraca i žena kao dječaka ili djevojčica sa seksualnim odlikama odraslih;

Član 21

(Posebna pravila o zaštiti djece i maloljetnika Zaštita djece i maloljetnika od neprikladnog oglašavanja)

Oglasna poruka ne smije da:

- 1) sadrži prikaz djeteta ili maloljetnika u opasnoj situaciji;
- 2) neposredno poziva djecu ili maloljetnike na kupovinu roba ili usluga ili da ih poziva da to zahtijevaju od svojih roditelja;
- 3) podstiče djecu ili maloljetnike na ponašanje koje im može škoditi;
- 4) neposredno podstiče djecu ili maloljetnike na kupovinu ili zakup roba ili usluga, zloupotrebom njihovog neiskustva i lakovjernosti;
- 5) zloupotrebljava posebno povjerenje koje djeca i maloljetnici imaju u roditelje, nastavnike ili druga lica.

Opasnim situacijama iz stava 1. tačka 1) ovog člana naročito se smatraju penjanje na neobezbijedene objekte, ulazak u nepoznate prostorije, razgovor sa nepoznatim ljudima i slično, ili dijete koje je bez nadzora roditelja u posjedu ili u blizini opasnih materija ili oprjeme, kao što su šibice, upaljači, benzin, lijekovi, električni uređaji u domaćinstvu i slično, osim ako se oglasnom porukom neposredno promovise sigurnost djece i zaštita njihovog integriteta.

Tokom dječje emisije, odnosno emisije koja je namijenjena maloljetnicima, mogu se emitovati samo oglasne poruke i poruke TV prodaje koje su prikladne za dječji uzrast, odnosno za uzrast maloljetnika.

U smislu stava 3. ovog člana, tokom i najmanje deset minuta prije ili nakon emitovanja dječje emisije, odnosno emisije namijenjene maloljetnicima, naročito nije dozvoljeno emitovati oglasne poruke i poruke TV prodaje kojima se preporučuju:

- 1) alkoholna pića;
- 2) igre na sreću;
- 3) sredstva za paljenje, zapaljive materije i druga opasna sredstva koja mogu da dovedu u opasnost dijete ili maloljetnika;
- 4) proizvodi za mršavljenje, postupci liječenja, ustanove koje pružaju takve usluge, lijekovi, medicinska sredstva i dijetetski dodaci.

Član 22

(Oglasna poruka namijenjena djeci i maloljetnicima)

Oglasna poruka namijenjena djeci, u smislu ovog zakona, jeste oglasna poruka koja je, posredno ili neposredno, upućena djeci.

Oglasna poruka namijenjena maloljetnicima, u smislu ovog zakona, jeste oglasna poruka koja je, posredno ili neposredno, upućena maloljetnicima.

Član 23

(Zloupotreba neiskustva, neznanja i lakovjernosti)

Oglasna poruka namijenjena maloljetnicima ne smije da zloupotrebljava nedostatak njihovog iskustva ili znanja, ili njihovu lakovjernost.

Oglasna poruka namijenjena djeci, pored uslova iz stava 1. ovog člana, ne smije onemogućavati ili otežavati razlikovanje između stvarnosti i mašte.

Oglasna poruka namijenjena djeci, odnosno maloljetnicima, ne smije da sadrži neistinite podatke o oglašavanoj robi ili usluzi, naročito u pogledu stvarne veličine, vrijednosti, prirode, trajnosti, svojstava, brzine, boje i slično.

Ako se u oglasnoj poruci prikazuje rezultat crtanja, izrade, sklapanja, modelovanja i slično, sposobnost za ostvarenje ovog rezultata mora da odgovara prosječnoj sposobnosti djeteta ili maloljetnika kojima je oglasna poruka namijenjena.

U slučaju iz stava 4. ovog člana mora se navesti uzrast djece, odnosno maloljetnika, kojima je oglasna poruka namijenjena. Oglasna poruka namijenjena djeci ili maloljetnicima, ne smije, uz podatak o cijeni, sadržati još i vrijednosni sud o cijeni, a naročito riječi “samo”, “sitnica”, “povoljno” i sl.

Odredbe ovog člana shodno se primjenjuju na televizijske i radijske programe i medijske usluge na zahtjev koje su specijalizovane za programske sadržaje namijenjene djeci, odnosno maloljetnicima.

Dijete, u smislu ovog zakona, jeste lice koje nije navršilo 12 godina. Maloljetnik, u smislu ovog zakona, jeste lice koje je navršilo 12, a nije 18 godina.

Oglasna poruka namijenjena djeci, odnosno maloljetnicima, ne smije zajedno sa robom ili uslugom koja je njima namijenjena, preporučivati robu ili uslugu koja nije njima namijenjena.

Član 24

(Zaštita zdravlja i razvoja)

Zabranjeno je oglašavanje mlijeka, druge hrane i pića za odojčad do šest mjeseci starosti, kao i pribora za njihovo korišćenje.

Zabranjeno je oglašavanje koje podstiče ili navodi na ponašanje kojim se ugrožava zdravlje, fizički i psihički razvoj djece ili maloljetnika.

Član 25

(Zaštita integriteta)

Oglasna poruka namjenjena maloljetnicima ne smije da sadrži prikaz nasilja, uključujući i scene nasilja između animiranih likova, lutaka i slično.

Oglasna poruka namijenjena maloljetnicima, ne smije da zloupotrebljava njihovo povjerenje u određena lica, a naročito prema roditeljima, nastavnicima, ljekarima i slično, narušavanjem njihovog autoriteta i stava.

Oglasna poruka namijenjena maloljetnicima ne smije da sugeriše da će korišćenjem robe ili usluge steći fizičke, intelektualne ili druge društvene prednosti nad ostalim maloljetnicima, odnosno da će nekorišćenje robe ili usluge imati suprotno dejstvo.

Odredbe ovog člana shodno se primjenjuju i na oglašavanje namijenjeno djeci.

Član 34 stav 6

(Emitovanje TV oglašavanja i TV prodaje bez prekidanja emisije)

Zabranjeno je emitovanje TV oglašavanja, odnosno TV prodaje na način iz stava 1. ovog člana u emisijama vijesti, emisijama isključivo namijenjenim djeci ili maloljetnicima, vjerskim emisijama i programima o aktuelnim društveno-političkim događajima.

Član 46 stav 3 tačka 3

(Ograničenja oglašavanja alkoholnih pića)

Oglašavanje alkoholnih pića, uključujući svako isticanje žiga ili druge oznake alkoholnog pića, nije dozvoljeno.

(...) Izuzetno od zabrane oglašavanja iz stava 1. ovog člana, dozvoljeno je oglašavanje alkoholnih pića sa sadržajem alkohola manjim od 20%.

(...) 3) putem elektronskih medija, u bioskopima, pozorištima ili drugim prostorima gdje se vrši prikazivanje odnosno izvođenje predstava, u terminu od 18:00 do 06:00 časova, osim ako su tematski ili ciljno namijenjen djeci ili maloljetnicima.

Član 47 stav 2 tačka 3

(Zabranjeni načini oglašavanja)

Zabranjeno je u oglašavanju prikazivati upotrebu ili oponašanje upotrebe alkoholnih pića. Oglašavanje alkoholnih pića ne smije da:

(...) 3) posredno ili neposredno bude usmjereno na djecu ili maloljetnike, niti da prikazuje djecu ili maloljetnike u kontekstu upotrebe alkoholnih pića;

Član 49

(Upozoravajuća poruka)

Oglasna poruka kojom se oglašava alkoholno piće mora da sadrži i upozoravajuću poruku kojom se upućuje na zabranu prodaje i služenja alkoholnih pića djeci ili maloljetnicima.

Član 56

(Vrijeme oglašavanja igara na sreću)

Oglašavanje klasičnih i posebnih igara na sreću putem elektronskih medija, kao i u bioskopima, pozorištima ili drugim prostorima gdje se vrši prikazivanje odnosno izvođenje predstava, dozvoljeno je, osim ako su tematski ili ciljno namijenjeni djeci ili maloljetnicima.

Oglašavanje klasičnih i posebnih igara na sreću mora da sadrži upozorenje o zabrani učestvovanja djeci ili maloljetnicima.

Oglašavanje klasičnih i posebnih igara na sreću ne smije da:

- 1) iskorišćava neiskustvo ili nedostatak znanja djece ili maloljetnika;
- 2) koristi djecu ili maloljetnike u oglašavanju, odnosno usmjerava oglašavanje na djecu ili maloljetnike;
- 3) povezuje učestvovanje u igrama na sreću sa aktivnostima namijenjenim djeci ili maloljetnicima;
- 4) povezuje učestvovanje u igrama na sreću sa sticanjem zrelosti.

Član 60 stav 3

(Ograničenja oglašavanja pornografije)

Zabranjeno je oglašavanje iz stava 2. ovog člana koje upućuje na pornografiju u specijalizovanim televizijskim i radio programima namijenjenim djeci ili maloljetnicima, kao i u televizijskim i radio programima u kojima se, u vremenskom periodu iz stava 2. ovog člana, emituju emisije namijenjene djeci ili maloljetnicima, ili čiju publiku u značajnom dijelu čine takva lica.

c) Zakon o javnom informisanju i medijima

Član 77

(Zaštita maloljetnika)

U cilju zaštite slobodnog razvoja ličnosti maloljetnika, posebno se mora voditi računa da sadržaj medija i način distribucije medija ne naškode moralnom, intelektualnom, emotivnom ili socijalnom razvoju maloljetnika.

Član 78

(Zabrana javnog izlaganja pornografije)

Ne smije se na način dostupan maloljetnicima javno izlagati štampani medij sa pornografskim sadržajem.

Štampani medij sa pornografskim sadržajem na naslovnoj i posljednjoj strani ne smije da sadrži pornografiju, a mora imati vidno upozorenje da sadrži pornografiju, kao i upozorenje da nije namjenjen maloljetnicima.

Na pornografske audio i audio-vizuelne medijske sadržaje, kao i na sadržaje koji se distribuiraju putem interneta primjenjuju se odredbe posebnog zakona kojim se uređuju elektronski mediji.

Član 80 stav 2

(Privatan život i lični zapisi)

Maloljetnik se ne smije učiniti prepoznatljivim u informaciji koja može da povrijedi njegovo pravo ili interes.

d) Pravilnik o zaštiti prava maloljetnika u oblasti pružanja medijskih usluga

Značenje izraza u ovom pravilniku

Član 2

- **maloljetnik** je lice koje nije navršilo 18. godinu života;
- **posebno osjetljiv maloljetnik** je maloljetnik koji ima ozbiljne duševne probleme ili se pak nalazi u osjetljivoj životnoj situaciji (npr. žrtva porodičnog, seksualnog, vršnjačkog ili drugog oblika nasilja, duševno oboljenje, izvršenje krivičnog dela, pokušaj samoubistva, bavljenje prostitucijom, zloupotreba alkohola ili opojnih droga, čiji roditelji se nalaze u zatvoru ili su ga napustili i sl.);
- **pornografijom** se smatra eksplicitno prikazivanje polnog organa ili polnog čina bez naročitog programskog i umjetničkog opravdanja;
- **erotskim programskim sadržajem** se smatra sadržaj u kome se prikazuju naga ljudska tijela u polnom činu ili sama naga tijela, bez eksplicitnih scena polnog čina (penetracije, oralnog seksa, masturbacije i sl.) ili polnog organa, ali u kontekstu realizacije seksualne aktivnosti;
- **rijaliti programski sadržaj** je sadržaj koji pretežno u cilju zabave prikazuje, u prirodnom ili vještački stvorenom okruženju (npr. vještački stvorena zajednica ljudi na ograničenom fizičkom prostoru), na koji način se jedan ili više učesnika ponaša u unaprijed predviđenim, spontano ili na drugi način nastalim konkretnim životnim situacijama (npr. suživot u određenoj zajednici ljudi, međusobna komunikacija, rad, dokolica, rješavanje određenih zadatah ili neprijedviđenih konkretnih životnih problema i sl.) u određenom vremenskom periodu, a u kojem učesnici, po pravilu, učestvuju radi pribavljanja određene imovinske ili neimovinske koristi;
- **dečiji programski sadržaj** je sadržaj koji je prijema svojoj formi, sadržaju, funkciji i vremenu emitovanja isključivo namijenjen maloljetnicima mlađim od 12 godina (u daljem tekstu: dječji program);
- **programski sadržaj namijenjen maloljetnicima** je sadržaj koji je prema svojoj formi, sadržaju, funkciji i vremenu emitovanja isključivo namijenjen maloljetnicima koji imaju 12 godina ili su stariji;

- **nasiljem** se smatra ponašanje koje podrazumjeva primjenu sile ili prijetnje radi nanošenja povrede ili ugrožavanja drugog lica, drugog živog bića ili stvari (fizičko, verbalno, psihičko ili seksualno nasilje);
- **teškim nasiljem** se smatra ponašanje kod koga se primjenom sile žrtva lišava života ili joj se nanose teške povrede ili se kod nje izaziva ozbiljna patnja (npr. surovo, nečovječno postupanje, sakaćenje žive osobe ili leša, sadistički postupci), kao i koje za posljedicu ima veliki broj žrtava ili velika materijalna razaranja;
- **seksualnim nasiljem** smatra se ponašanje kojim se uz primjenu sile ili prijetnje drugo lice, protivno njegovoj volji, primorava na polni odnos ili mu se dodiruju intimni djelovi tijela;
- **prikazivanjem seksualnosti** smatra se prikazivanje dodirivanja intimnih djelova tijela u cilju pobuđivanja polnog nagona ili prikazivanje polnog odnosa;
- **zatrašujućim scenama** smatraju se sadržaji koji kod gledalaca, odnosno slušalaca mogu izazvati osjećanje šoka, straha, uznemirenosti ili gađenja;
- **štetna supstanca** je supstanca čija zloupotreba, zbog njenog sastava ili drugih svojstava, može biti štetna ili opasna;
- **opasnim ponašanjem** smatra se ponašanje kojim onaj koji ga preduzima dovodi u opasnost sebe ili druge, a koje maloljetnik može lako podražavati (npr. izazivanje požara na način koji maloljetnik može podražavati, neoprezno rukovanje opasnim oruđem koje je dostupno maloljetniku, nebezbedno rukovanje motornim vozilom i sl.);
- **diskriminatorским postupanjem** se smatra svako neopravdano pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje (isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva), u odnosu na lica ili grupe kao i na članove njihovih porodica, ili njima bliska lica, na otvoren ili prikriven način, a koje se zasniva na njihovim stvarnim ili pretpostavljenim ličnim svojstvima (npr. rasa, boja kože, državljanstvo, nacionalna pripadnosti ili etničko porijeklo, jezik, vjersko ili političko ubjeđenje, pol, rodni identitet, seksualna orijentacija, imovinsko stanje, genetske osobenosti, zdravstveno stanje, invaliditet, bračni i porodični status, osuđivanost, starosno doba, izgled i dr.);
- **nepristojnim ponašanjem** se smatra ponašanje, uključujući i govor, koje je neprihvatljivo u kontekstu prosječnog gledaoca ili slušaoca (npr. psovanje, nepristojna gestikulacija ili mimika i sl.).

Opšte obaveze

Član 3

Pružalac medijske usluge je dužan da preduzme sve neophodne mjere kako njegov programski sadržaj ne bi naškodilo razvoju maloljetnika, imajući pri tom u vidu da maloljetnici uživaju pravo na veći stepen zaštite slobodnog razvoja ličnosti nego punoljetna lica.

Pružalac medijske usluge rukovodi se najboljim interesom maloljetnika prilikom kategorizacije programskih sadržaja, prilikom učešća maloljetnika u programskom sadržaju, kao i prilikom objavljivanja informacije koja se neposredno ili posredno odnosi na maloljetnika i njegov privatni i porodični život.

NAČIN OBJAVLJIVANJA PROGRAMSKIH SADRŽAJA KOJI MOGU NAŠKODITI RAZVOJU MALOLJETNIKA

Programski sadržaji koji mogu teško naškoditi razvoju maloljetnika

Član 4

Zabranjeno je prikazivanje:

- 1) pornografije;
- 2) brutalnog nasilja, bez naročitog programskog i umjetničkog opravdanja; i
- 3) drugih programskih sadržaja koji mogu teško da naškode fizičkom, mentalnom ili moralnom razvoju maloljetnika.

Izuzetno od stava 1. ovog člana, pornografija može biti dostupna javnosti samo ako se objavljuje kao dio zaštićene usluge (medijska usluga sa uslovnim pristupom), kojoj se pristupa putem ličnog identifikacionog broja (eng. Personal Identification Number - PIN) ili drugog sličnog sistema uslovnog pristupa.

Tokom cijelog trajanja programskog sadržaja iz stava 2. ovog člana u gornjem uglu ekrana emituje se grafička oznaka u vidu kruga crvene boje u kome je u bijeloj boji ispisano "18+", a koja zauzima 1/32 ekrana.

Ako se programski sadržaj iz stava 2. ovog člana objavljuje kao dio nelinearne medijske usluge sa uslovnim pristupom, on se odvaja od ostalih programskih sadržaja tako što se smješta u poseban dio kataloga programa i obilježava postavljanjem grafičke oznake iz stava 3. ovog člana u katalogu programa, s tim da takva oznaka mora biti prisutna i tokom cijelog trajanja tog programskog sadržaja.

Primjer grafičke oznake iz stava 3. ovog člana odštampan je uz ovaj pravilnik kao Prilog 1, čini njegov sastavni dio i objavljuje se na Internet stranici Regulatora.

Programski sadržaji koji mogu naškoditi razvoju maloljetnika

Opšte obaveze

Član 5

Pružalac medijske usluge dužan je da programski sadržaj koji može naškoditi razvoju maloljetnika jasno označi na način uređen ovim pravilnikom i ne smije ga objaviti u vrijeme kad se osnovano može očekivati da ga maloljetnici prate, imajući u vidu uobičajeni raspored njihovih aktivnosti.

Izuzetno, ako pružalac medijske usluge programski sadržaj koji može naškoditi razvoju maloljetnika pruža kao zaštićenu uslugu sa uslovnim pristupom, može ga objaviti u vrijeme iz stava 1. ovog člana, ali je i tada dužan da ga jasno označi na način uređen ovim pravilnikom.

Obaveza kategorizacije programskih sadržaja

Član 6

Pružalac medijske usluge kategorizuje svaki programski sadržaj koji može naškoditi razvoju maloljetnika.

Izuzetno od stava 1. ovog člana, pružalac medijske usluge nije dužan da kategorizuje vijesti i programe aktuelnosti, dok sportski program kategorizuje samo u slučaju koji je predviđen ovim pravilnikom.

Ako se u emisiji vijesti ili programu aktuelnosti emituje sadržaj koji može naškoditi razvoju maloljetnika (npr. posljedice nasilja, tragičnog događaja ili prirodnih katastrofa), on mora biti neposredno prije njegovog emitovanja jasno najavljen dogovarajućim usmenim ili pisanim upozorenjem.

Kategorije programskih sadržaja

Član 7

Pružalac medijske usluge kategorizuje programske sadržaje koji mogu naškoditi razvoju maloljetnika u sledeće kategorije:

1. programski sadržaj nepodesan za maloljetnike mlađe od 12 godina;
2. programski sadržaj nepodesan za maloljetnike mlađe od 16 godina;
3. programski sadržaj nepodesan za osobe mlađe od 18 godina.

Vrijeme emitovanja kategorisanih programskih sadržaja u linearnim medijskim uslugama

Član 8

Programski sadržaj nepodesan za maloljetnike mlađe od 12 godina može se emitovati samo u vrijeme kada se objektivno može očekivati da oni prate program uz prisustvo roditelja, imajući u vidu uobičajen raspored njihovih aktivnosti (npr. vrijeme polaska u školu, radni ili neradni dan, školski raspust, uobičajeno radno vrijeme i dr.).

Programski sadržaj nepodesan za maloljetnike mlađe od 16 godina može se emitovati samo u periodu od 22,00 do 6,00 sati.

Programski sadržaj nepodesan za osobe mlađe od 18 godina može se emitovati samo u periodu od 23,00 do 6,00 sati.

Vremenska ograničenja iz st. 1, 2. i 3. ovog člana odnose se kako na premijerno, tako i na ponovljeno (reprizno) emitovanje određenog programskog sadržaja.

Programski sadržaj iz st. 1, 2. ili 3. ovog člana može se emitovati bez vremenskog ograničenja, ako je dio zaštićene usluge (medijska usluga sa uslovnim pristupom), kojoj se pristupa putem ličnog identifikacionog broja (eng. Personal Identification Number - PIN) ili drugog sličnog sistema uslovnog pristupa.

Vrijeme dostupnosti kategorisanih programskih sadržaja u nelinearnim medijskim uslugama

Član 9

Programski sadržaji iz člana 7. tač. 1) i 2) ovog pravilnika mogu biti bez vremenskog ograničenja dostupni javnosti u okviru nelinearnih medijskih usluga.

Programski sadržaj iz člana 7. tačka 3) ovog pravilnika može biti u okviru nelinearnih medijskih usluga dostupan javnosti samo u periodu od 23,00 do 6,00 sati, osim ako je dio zaštićene usluge (medijska usluga sa uslovnim pristupom), kojoj se pristupa putem ličnog identifikacionog broja (eng. Personal Identification Number - PIN) ili drugog sličnog sistema uslovnog pristupa, kada može biti dostupan bez vremenskog ograničenja.

Način označavanja kategorisanih programskih sadržaja u linearnim medijskim uslugama

Član 10

Pružalac medijske usluge označava programski sadržaj nepodesan za maloljetnike mlađe od 12 godina posredstvom tekstualnog i usmenog obavještenja: "Program koji slijedi nije prikladan za osobe mlađe od 12 godina." i grafičke oznake u vidu kruga zelene boje u kome je u bijeloj boji ispisan broj 12.

Pružalac medijske usluge označava programski sadržaj nepodesan za maloljetnike mlađe od 16 godina posredstvom tekstualnog i usmenog obavještenja: "Program koji slijedi nije prikladan za osobe mlađe od 16 godina." i grafičke oznake u vidu kruga žute boje u kome je u crnoj boji ispisan broj 16.

Pružalac medijske usluge označava programski sadržaj nepodesan za osobe mlađe od 18 godina posredstvom tekstualnog i usmenog obavještenja: "Program koji slijedi nije prikladan za osobe mlađe od 18 godina." i grafičke oznake u vidu kruga crvene boje u kome je u bijeloj boji ispisan broj 18.

Tekstualno i usmeno obaveštenje iz st. 1, 2. i 3. ovog člana emituje se neposredno prije početka kategorisanog programskog sadržaja.

Grafička oznaka iz st. 1, 2. i 3. ovog člana emituje se u gornjem uglu ekrana tokom cijelog trajanja kategorisanog sadržaja i zauzima 1/32 ekrana.

Ako se kategorisani programski sadržaj emituje u okviru radijskog programa, označava se putem usmenog obavještenja iz st. 1, 2. i 3. ovog člana, koje se emituje neposredno prije emitovanja tog programskog sadržaja i nakon svakog prekida njegovog emitovanja.

Primjerci grafičkih oznaka iz st. 1, 2. i 3. ovog člana odštampani su uz ovaj pravilnik kao Prilozi 2, 3. i 4, čine njegov sastavni dio i objavljuju se na Internet stranici Regulatora.

Način označavanja kategorisanih programskih sadržaja u nelinearnim medijskim uslugama

Član 11

Pružalac nelinearne medijske usluge označava kategorisani programski sadržaj tako što u katalogu programa postavlja grafičku oznaku iz odredbe člana 10. st. 1, 2. i 3. ovog pravilnika, s tim da iz načina njenog postavljanja mora jasno proisticati na koji se programski sadržaj ona odnosi.

Najava kategorisanih programskih sadržaja

Član 12

Kategorisani programski sadržaj može se najavljivati samo u vremenskom periodu u kome je dozvoljeno njegovo emitovanje.

Ako se kategorisani programski sadržaj najavljuje posredstvom emitovanja kratkih inserata iz tog sadržaja (tzv. promo sadržaji):

1. u televizijskom programu se tokom cijelog trajanja najave emituje grafička oznaka iz člana 10. st. 1, 2. i 3. ovog pravilnika;
2. u radijskom programu takvoj najavi prethodi usmeno obaveštenje iz člana 10. st. 1, 2. i 3. ovog pravilnika.

Mjerila za kategorizaciju programskih sadržaja

Član 13

Pružalac medijske usluge ocenjuje da li je neophodno kategorizovati određeni programski sadržaj, tako što uzima u obzir da li se u njemu prikazuju sljedeći potencijalno škodljivi sadržaji:

1. nasilje i njegove posljedice;
2. seksualno nasilje;
3. nago ljudsko tijelo;
4. seksualnost;
5. zastrašujuće scene;
6. pušenje i zloupotreba opojnih droga, alkohola i drugih štetnih supstanci;
7. opasno ponašanje;
8. diskriminatorsko postupanje;
9. nepristojno ponašanje.

Prilikom ocjene da li je neophodno kategorizovati određeni programski sadržaj pružalac medijske usluge uzima u obzir i u kom kontekstu se prikazuju potencijalno škodljivi sadržaji iz stava 1. tač. 1)-9) ovog člana:

1. cilj ili priroda programskog sadržaja u kome se prikazuje potencijalno škodljiv sadržaj (npr. ako se potencijalno škodljiv sadržaj prikazuje u

- obrazovnom, istorijskom ili komičnom kontekstu, to, po pravilu, dovodi do blaže kategorizacije programskog sadržaja);
2. priroda sadržaja medijske usluge u kojoj se objavljuje određeni programski sadržaj (npr. medijska usluga specijalizovana za dječije programske sadržaje);
  3. da li je riječ o fikcijskom ili nefikcijskom programskom sadržaju (npr. nefikcijski programski sadržaj u kome se prikazuje nasilje, po pravilu, strožije se kategorizuje);
  4. stepen realističnosti prikazivanja potencijalno škodljivih sadržaja (npr. ako je radnja smještena u svijet fantazije i nasilje se događa između natprirodnih bića, to, po pravilu, dovodi do blaže kategorizacije programskog sadržaja; naprotiv, ako je radnja smještena u okruženje koje je blisko maloljetniku, kao što su porodica i škola, prisustvo nasilja, po pravilu, dovodi do strožije kategorizacije);
  5. broj, dužina, učestalost, intenzitet (u kojoj mjeri postoji auditivna, vizuelna ili verbalna naglašenost) i detaljnost prikazivanja potencijalno škodljivih sadržaja (npr. detaljno i intenzivno prikazivanje tjelesnih povreda, krvi ili drugih scena koje mogu kod gledaoca izazvati osjećanje nelagodnosti, straha, uznemirenosti ili gađenja, dovodi, po pravilu, do strožije kategorizacije programskog sadržaja);
  6. očekivano dejstvo koje će programski sadržaj imati na gledaoce ili slušaocce, a naročito u kakvom okruženju, odnosno atmosferi se potencijalno štetni sadržaji prikazuju (npr. ako se teške posljedice nasilja ili seksualnost prikazuju u mračnom društvenom okruženju, odnosno atmosferi, programski sadržaj se, po pravilu, strožije kategorizuje);
  7. kakav stav je u programskom sadržaju zauzet prema nasilju, zloupotrebi štetnih supstanci, opasnom ponašanju ili diskriminatorskom postupanju (npr. ako je prema nasilnom ponašanju zauzet kritički stav, to dovodi, po pravilu, do blaže kategorizacije programa);
  8. vrijeme proizvodnje programskog sadržaja (npr. ponašanje koje se danas može smatrati neprihvatljivim, blaže će se cijeliti ako je prikazano u programskom sadržaju koji je proizveden u vrijeme kada je ono bilo prihvatljivo).

Pružalac medijske usluge kategorizuje programski sadržaj koji može naškoditi razvoju maloljetnika primjenom mjerila iz st. 1. i 2. ovog člana, nakon ocjene ispunjenosti svakog mjerila posebno i svih mjerila zajedno.

Programski sadržaji nepodesni za maloljetnike mlađe od 12 godina

Član 14

Programski sadržaj nepodesan za maloljetnike mlađe od 12 godina odlikuje se povremenim, umjereno dugačkim, umjereno intenzivnim i umjereno detaljnim prikazivanjem sadržaja iz člana 13. stav 1. tač. 1)-9) ovog pravilnika, koji s obzirom

na kontekst u kome se prikazuju nisu nepodesni za maloljetnike koji imaju 12 ili više godina, te on ima sljedeća obilježja:

1. povremeno prikazivanje umjerenog nasilja i njegovih posljedica, dok se teško nasilje i njegove posljedice mogu prikazivati kratko i bez detalja. Izuzetno, kratko i rijetko prikazivanje scena koje sadrže detaljno prikazivanje teškog nasilja i njegovih posljedica može biti prisutno u programskom sadržaju ako je to opravdano njegovim obrazovnim ciljem;
2. seksualno nasilje ne smije biti prikazano, ali samim tokom radnje može biti nagoviješteno da se ono odigralo;
3. nago ljudsko tijelo može biti prikazano, ali ne u kontekstu seksualnosti;
4. seksualnost može biti prikazana povremeno i diskretno;
5. zastrašujuće scene moraju se umereno prikazivati, s tim da one ne smiju biti učestale i posebno naglašene;
6. prikazivanje pušenja i zloupotrebe opojnih droga, alkohola i drugih štetnih supstanci ne smije biti učestalo, niti značaj i dejstva njihove zloupotrebe smiju biti prikazani kao zabavni ili manje bitni nego što jesu u stvarnom životu;
7. opasno ponašanje ne smije biti detaljno prikazano, niti prema takvom ponašanju u programskom sadržaju kao cjelini smije biti izražen pozitivan stav;
8. diskriminatorno postupanje ne smije biti prikazano uz pozitivan stav pjeva takvom postupanju, niti ga je dozvoljeno prikazivati ako je ono preduzeto uz vršenje nasilja;
9. umjereni nepristojni ponašanje je dozvoljeno, ali ne smije biti učestalo, niti može predstavljati način komunikacije (npr. psovka koja prati izražavanje kao poštapalica), dok veoma nepristojno ponašanje može biti prisutno samo kratko, ali nikako ako se ono koristi u vidu akta agresije, odnosno da bi se neko uvrijedio.

Programski sadržaji nepodesni za maloljetnike mlađe od 16 godina

Član 15

Programski sadržaj nepodesan za maloljetnike mlađe od 16 godina odlikuje se učestalim, dugačkim, intenzivnim i detaljnim prikazivanjem sadržaja iz člana 13. stav 1. tač. 1)-9) ovog pravilnika, koji s obzirom na kontekst u kome se prikazuju nisu nepodesni za maloljetnike koji imaju 16 ili više godina, te on ima sljedeća obilježja:

1. teško nasilje i njegove posljedice mogu biti detaljno prikazani, ali programski sadržaj ne smije biti naročito usmjeren na scene u kojima se oni detaljno prikazuju;
2. seksualno nasilje može biti samo diskretno prikazano, bez naročite usmjerenosti na detalje takvog ponašanja i patnju žrtve;

3. ne postoje ograničenja u pogledu prikazivanja nagog ljudskog tijela, ako se ono ne prikazuje u kontekstu seksualnosti, dok prikazivanje u tom kontekstu ne smije biti detaljno;
4. seksualnost može biti učestalo prikazana, ali bez prikazivanja detalja, osim ako se ono prikazuje u cilju obrazovanja o seksualnosti i ljudskom zdravlju;
5. zastrašujuće scene mogu biti učestalo i intezivno prikazane, ali samo ako takve scene nisu posljedica sadističkog ili seksualnog ponašanja;
6. pušenje i zloupotreba opojne droge, alkohola ili drugog štetnog sredstva mogu biti učestalo prikazani, ali u programskom sadržaju kao cjelini ne smije biti izražen pozitivan stav pjema takvom ponašanju;
7. opasno ponašanje smije biti detaljno prikazano, ali programski sadržaj ne smije biti naročito usmjeren na scene u kojima se takvo ponašanje detaljno prikazuje, niti cjelini takvom ponašanju u programskom sadržaju kao cjelini smije biti izražen pozitivan stav;
8. diskriminatorско postupanje može biti prikazano i kada je preduzeto uz vršenje nasilja, ali u programskom sadržaju kao cjelini pjema takvom postupanju mora biti zauzet negativan stav;
9. veoma nepristojno ponašanje može biti učestalo, dok najteži oblici nepristojnog ponašanja mogu biti samo kratko prikazani, ali nikada ako se ono koristi kao akt agresije, odnosno da bi se neko uvrijedio.

Programski sadržaji nepodesni za osobe mlađe od 18 godina

Član 16

Programski sadržaj nepodesan za osobe mlađe od 18 godina odlikuje se veoma učestalim, veoma dugačkim, veoma intenzivnim i veoma detaljnim prikazivanjem sadržaja iz člana 13. stav 1. tač. 1)-9) ovog pravilnika, te on ima sljedeća obilježja:

1. naročita usmjerenost na detaljno prikazivanje teškog nasilja i njegovih zastrašujućih posljedica;
2. prikazivanje seksualnog nasilja, uz naročitu usmjerenost na detalje takvog ponašanja i patnju žrtve;
3. detaljno prikazivanje seksualnosti, pod uslovom da primarna namjena programskog sadržaja nije pobuđivanje seksualnog uzbuđenja;
4. prikazivanje erotskih sadržaja;
5. veoma detaljno i veoma intezivno prisustvo zastrašujućih scena;
6. detaljno prikazivanje zloupotrebe opojnih droga, alkohola ili drugih štetnih supstanci, iako u programskom sadržaju kao cjelini nije izražen negativan stav prema takvom ponašanju;
7. detaljno prikazivanje opasnog ponašanja, iako u programskom sadržaju kao cjelini nije izražen negativan stav prema takvom ponašanju;

8. detaljno prikazivanje diskriminatorskog ponašanja, iako u programskom sadržaju kao cjelini nije izražen negativan stav prema takvom ponašanju.
9. prikazivanje najgrubljeg nepristojnog ponašanja, čak i kada se koristi u vidu akta agresije, odnosno da bi se neko uvrijedio.

U kategoriju programskog sadržaja nepodesnog za osobe mlađe od 18 godina ne mogu se svrstati sadržaji čije je objavljivanje zakonom zabranjeno, a naročito:

1. sadržaj koji ističe i podržava nasilje, ponašanje koje je zakonom predviđeno kao krivično djelo, prekršaj ili privredni prestup, ili zloupotrebu opojnih droga, kao i ako zloupotrebljava lakovjernost gledalaca ili slušalaca, u smislu odredbe člana 47. stav 1. tačka 4) Zakona o elektronskim medijima;
2. sadržaj kojim se ne poštuje dostojanstvo ličnosti ili drugo ljudsko pravo, a naročito ako prikazuje ponižavajuće postupanje, scene nasilja i mučenja, osim kada za to postoji programsko i umjetničko opravdanje, u smislu odredbe člana 50. stav 2. Zakona o elektronskim medijima;
3. sadržaj koji sadrži informacije kojima se podstiče, na otvoren ili prikriven način, diskriminacija, mržnja ili nasilje zbog rase, boje kože, prijedaka, državljanstva, nacionalne pripadnosti, jezika, vjerskih ili političkih ubjeđenja, pola, rodnog identiteta, seksualne orijentacije, imovnog stanja, rođenja, genetskih osobnosti, zdravstvenog stanja, invaliditeta, bračnog i porodičnog statusa, osuđivanosti, starosne dobi, izgleda, članstva u političkim, sindikalnim i drugim organizacijama i drugih stvarnih, odnosno pretpostavljenih ličnih svojstava, u smislu člana 51. Zakona o elektronskim medijima;
4. sadržaj koji podstiče na akt neposrednog rušenja ustavnog poretka ili na akt neposrednog nasilja prema licu ili grupi na osnovu rase, nacionalne pripadnosti, političke pripadnosti, vjeroispovijesti, seksualne opredijeljenosti, invaliditeta ili drugog ličnog svojstva, u smislu člana 59. Zakona o javnom informisanju i medijima ("Službeni glasnik RS", broj 83/14);
5. sadržaj radi čije proizvodnje je životinja ubijena, zlostavljana ili podsticana na agresivnost i protivprirodno ponašanje, u smislu odredbe člana 7. stav 1. tačka 24) Zakona o dobrobiti životinja ("Službeni glasnik RS", broj 41/09);
6. sadržaj koji propagira ili reklamira prostituciju, u smislu člana 184. stav 1. Krivičnog zakonika ("Službeni glasnik RS", br. 85/05, 88/05, 107/05, 72/09, 111/09, 121/12 i 104/13);
7. pornografski sadržaj nastao iskorišćavanjem maloljetnog lica, u smislu člana 185. stav 4. Krivičnog zakonika;
8. sadržaj kojim se poziva da se silom promijeni ustavno uređenje Republike Srbije, u smislu člana 309. stav 1. Krivičnog zakonika;
9. sadržaj kojim se poziva na agresivni rat, u smislu člana 386. stav 1. Krivičnog zakonika.

Posebne odredbe u vezi sa emitovanjem rijaliti programskih sadržaja

Član 17

Rijaliti programski sadržaj se smatra nepodesnim za maloljetnike mlađe od 16 godina, ako se u njemu prikazuje nepristojno ponašanje koje se ne koristi kao akt agresije, odnosno da bi se neko uvrijedio ili se prikazuje konzumiranje alkoholnih pića, osim ako je ono izostavljeno iz snimka ili potpuno prikriveno upotrebom visokofrekventnog tona (bips), zamagljenja slike ili na drugi sličan način.

Rijaliti programski sadržaj se smatra nepodesnim za osobe mlađe od 18 godina, ako se u njemu prikazuje nasilje, nepristojno izražavanje prijeduzeto kao akt agresije, odnosno u cilju vrijeđanja, pušenje, neumjereno konzumiranje alkoholnih pića ili nago ljudsko tijelo.

U rijaliti programskom sadržaju ne mogu se prikazivati teško nasilje, seksualnost, zloupotreba opojnih droga, kao i ponašanje koje predstavlja govor mržnje ili kojim se vrijeđa ljudsko dostojanstvo ili drugo ljudsko pravo.

Ako u toku rijaliti programskog sadržaja koji se emituje direktno (uživo) dođe do eskalacije nasilja ili nepristojnog ponašanja preduzetog u cilju vrijeđanja, pružalac medijske usluge je dužan da odmah prekine njegovo emitovanje, ako ne može na drugi način da izbjegne prikazivanje takvog ponašanja (npr. isključenje tona, promjena kadra i sl.).

Posebne odredbe u vezi sa emitovanjem sportskih programskih sadržaja

Član 18

Sportski programski sadržaji se ne kategorizuju.

Izuzetno od stava 1. ovog člana, prijenos ili snimak ekstremnog borilačkog sporta (npr. mješovite borilačke vještine - eng. Mixed Martial Arts (MMA) i sl.), koji može sadržati prikazivanje teškog nasilja, kategorizuje se kao nepodesan za maloljetnike mlađe od 16 godina.

Ako u toku prenosa sportskog događaja dođe do fizičkog obračuna u publici ili među učesnicima događaja, nereda ili neovlašćenog ulaska na sportski teren, pružalac medijske usluge ih može u toku prenosa prikazati samo ako je došlo do remećenja toka sportskog događaja (npr. prijevremeni prekid utakmice), i to u mjeri u kojoj je to neophodno da bi gledalac bio upoznat sa razlozima koji su uticali na redovan tok sportskog događaja.

Ograničenje iz stava 3. ovog člana ne utiče na prikazivanje fizičkog obračuna, nereda ili neovlašćenog ulaska na teren u informativnom programu.

Posebne odredbe o emitovanju programskih sadržaja koji se odnose na samoubistvo

Član 19

Programski sadržaj u kome se prikazuju metode izvršenja samoubistva može se emitovati samo ako je to opravdano ciljem i prirodom takvog sadržaja (npr. programski sadržaj

umjetničke ili obrazovne prirode), ali se takav programski sadržaj kategorizuje kao nepodesan za maloljetnike mlađe od 16 godina.

Prilikom informisanja javnosti o izvršenom samoubistvu ili pokušaju samoubistva, pružalac medijske usluge je dužan da se uzdrži od:

1. navođenja detalja o načinu na koji je neko lice izvršilo ili pokušalo samoubistvo;
2. objavljivanja podataka o izvršenom ili pokušanom samoubistvu u udarnom terminu emisije vijesti (npr. naslovi, vijest dana ili kao prva ili najvažnija vijest dana i sl.);
3. objavljivanja snimka izvršenja samoubistva, fotografije prijeminulog, kao i prikazivanja mjesta na kome je izvršeno samoubistvo;
4. odobravanja izvršenja ili pokušaja samoubistva;
5. predstavljanja uzroka izvršenja ili pokušaja samoubistva na pojednostavljen način (npr. samoubistvo je učinjeno samo iz jednog razloga i sl.).

Prilikom objavljivanja informacije iz stava 2. ovog člana, pružalac medijske usluge objaviće i kontakt podatke odgovarajuće organizacije koja se bavi prevencijom samoubistava, ako je to moguće s obzirom na prirodu i trajanje programskog sadržaja u kome se ta informacija objavljuje.

Odredbe ovog člana primjenjuju se i na sadržaje koji se odnose na samopovrjeđivanje.

Dječji program i programski sadržaji namjenjeni maloljetnicima

Član 20

Dječji program mora biti podesan za maloljetnike mlađe od 12 godina i koncipiran tako da ih podstiče na sticanje, očuvanje i razvoj vrlina (razumijevanje, saosjećanje, milost, hrabrost, rasuđivanje, poštenje, pravednost, obrazovanost, ljubav i dr.) i nastojati da kod njih izazove pozitivna osećanja (osjećanje prijatnosti, sreće, divljenja, saosjećanja i sl.).

Dječji program se može baviti određenim pitanjima koja se odnose na dječje odrastanje i razvoj (npr. odnosi sa vršnjacima, problemi sa učenjem), ali se ona moraju obraditi na način koji je prilagođen njihovom uzrastu.

Programski sadržaj namjenjen maloljetnicima mora biti podesan za maloljetnike koji imaju 12 ili više godina, s tim da se on može baviti ozbiljnim pitanjima koja se odnose na njihovo odrastanje i razvoj (npr. problemi adolescenata, vršnjačko nasilje, nasilje u porodici), kao i drugim društvenim pitanjima koja su u domenu njihovog rasuđivanja.

Nasilje, pušenje, zloupotrebu opojnih droga, alkohola ili drugih štetnih supstanci ili nepristojno ponašanje nije dozvoljeno prikazivati u dječjem programu, odnosno u programskom sadržaju namjenjenom maloljetnicima, osim ako to ima obrazovni cilj ili se to čini radi ukazivanja na neprihvatljivost takvog ponašanja, ali na način koji podesan njihovom uzrastu.

Nago ljudsko tijelo i seksualnost nije dozvoljeno prikazivati u dječjem programu, odnosno u programskom sadržaju namijenjenom maloljetnicima, osim ako to ima obrazovni cilj, ali na način koji podesan njihovom uzrastu.

Dječji program, odnosno programski sadržaj namijenjen maloljetnicima ne može da sadrži informaciju koja bi ga navodila na ponašanje kojim bi moglo da povrijedi svoj fizički, duševni, emocionalni ili drugi integritet.

U smislu stava 6. ovog člana, takvi programski sadržaji naročito ne mogu da sadrže prikazivanje maloljetnika u opasnoj situaciji (npr. penjanje na neobezbijedene objekte; ulazak u nepoznate prostorije; razgovor sa nepoznatim ljudima; korišćenje šibica, upaljača, benzina, lijekova i električnih uređaja u domaćinstvu), osim ako je riječ o upozorenju na opasnost po zdravlje i sigurnost maloljetnog lica, odnosno njegovog integriteta.

Nakon emitovanja dječijeg programa, odnosno programskog sadržaja namijenjenog maloljetnicima neophodno je da prelaz na drugi programski sadržaj koji nije njima namijenjen ne bude iznenađan, bez odgovarajuće pauze, već postepen.

Sadržaj teleteksta

Član 21

Ako usluga teleteksta sadrži najavu, odnosno raspored programskih sadržaja, pružalac medijske usluge označava kategorisani programski sadržaj, tako što postavlja odgovarajuću brojku kojom označava kategoriju u koju je svrstan, s tim da mora biti jasno na koji programski sadržaj se ona odnosi.

U okviru usluge teleteksta ne smiju se objavljivati sadržaji koji mogu naškoditi razvoju maloljetnika.

UČESTVOVANJE MALOLJETNIKA U PROGRAMU

Saglasnost za učešće u programu

Član 22

Za učešće maloljetnika u programu potrebna je saglasnost roditelja, staratelja ili usvojioaca (u daljem tekstu: roditelj).

Saglasnost roditelja daje se u pisanom obliku, ako u programu učestvuje posebno osjetljiv maloljetnik.

Saglasnost roditelja ne isključuje obavezu da pružalac medijske usluge posveti dužnu pažnju i mišljenju maloljetnika o učešću u programu, s tim da u programu ne može učestvovati maloljetnik koji se sa tim nije saglasio.

Sve činjenice koje su od značaja za donošenje odluke o davanju saglasnosti za učešće u programu moraju roditeljima i maloljetniku biti blagovremeno, jasno, istinito i potpuno predočene.

Saglasnost roditelja i maloljetnika ne isključuje dužnost pružaoca medijske usluge da obrati posebnu pažnju prilikom učestvovanja maloljetnika u programu i ne isključuje njegovu odgovornost za objavljeni sadržaj.

Obaveza pribavljanja saglasnosti ne odnosi se na slučajeve kada se maloljetnik prikazuje kao dio mnoštva likova (npr. koncertna publika, ulični prolaznici i sl.) ili ako je dio pejzaža, prirode, panorame, naseljenog mjesta, trga, ulice ili sličnog prizora.

Učešće posebno osjetljivih maloljetnika u programu

Član 23

Posebno osjetljiv maloljetnik može učestvovati u programu kada se učešće odnosi na neki od razloga njegove posebne osjetljivosti, samo ako je obezbijedena zaštita njegovog identiteta.

U slučaju iz stava 2. ovog člana, moraju se preduzeti sve neophodne mjere kako bi se obezbijedila anonimnost maloljetnika (npr. maskirana ili zamagljena slika i modulirani ton ili korišćenje glasa druge osobe, izostavljanje podataka koji bi neposredno ili posredno mogli ukazati na identitet, korišćenje glume i sl.), pri čemu se posebno vodi računa o neophodnom stepenu anonimnosti (npr. da li je neophodno da identitet ostane sakriven samo od opšte javnosti ili i od maloljetnikove porodice ili prijatelja).

Gledaoci, odnosno slušaoci moraju biti jasno obaviješteni da se radi zaštite identiteta posebno osjetljivog maloljetnika koristi gluma ili glas drugog lica.

Odredbe ovog člana ne primjenjuju se kada u programu učestvuje jedan ili više maloljetnika koji imaju smetnje u mentalnom razvoju ili invaliditet, naročito ako je riječ o programskom sadržaju koji ima za cilj da informiše javnost o uslovima u kojima takve osobe žive, rade ili se obrazuju i da promovise ideju uvažavanja različitosti i njihovog uključivanja u društvo kao njegovih ravnopravnih članova.

Poštovanje dostojanstva i slobodnog razvoja ličnosti maloljetnika

Član 24

Prilikom maloljetnikovog učestvovanja u programu mora se poštovati njegovo dostojanstvo ličnosti, a učešće mora biti prilagođeno njegovom uzrastu, zrelosti, razlogu učešća i osjetljivosti koju on pokazuje prema tom razlogu.

U smislu stava 1. ovog člana, naročito nije dozvoljeno omalovažavati maloljetnika, diskriminatorski postupati prema njemu, postavljati mu pitanja u vezi sa osjetljivim porodičnim problemima ili u vezi temom koja nije prikladna njegovom uzrastu ili ga izlagati situaciji koja kod njega može izazvati osjećanje straha, stida, uznemirenosti ili bijesa.

Ako u programu učestvuje maloljetnik koji je teško obolio, ima smetnje u mentalnom razvoju, izraženu tjelesnu manu ili invaliditet, nije dozvoljeno odnositi se prema njemu sa sažaljenjem ili sa namjerom da se kod javnosti izazove osjećanje sažaljenja, zbog toga što ima navedena svojstva.

Zabranjeno je koristiti učešće maloljetnika u programu u političke svrhe ili na drugi način zloupotrebljavati to učešće.

Primerenost nagrade

Član 25

Nagrada u dječijem programu i programskom sadržaju namjenjenom maloljetnicima mora prema svojoj prirodi, obliku, kvalitetu i drugim svojstvima biti primjerena njihovom uzrastu.

Nedozvoljenost učešća u određenim programskim sadržajima

Član 26

Maloljetnik koji nije navršio 14 godina ne može da učestvuje u programskom sadržaju koji se direktno (uživo) emituje nakon 22,00 časa.

Maloljetnik koji nije navršio 14 godina ne može da učestvuje u programskom sadržaju koji se sastoji u rekonstrukciji zločina, nasilja ili dramatičnog tragičnog događaja.

Maloljetnik ne može da učestvuje u programskom sadržaju koji se odnosi na porodični sukob u koji je on neposredno ili posredno uključen.

ZAŠTITA MALOLJETNIKA NA KOGA SE ODNOSI INFORMACIJA

Zaštita identiteta u vezi sa određenim informacijama

Član 27

Pružalac medijske usluge je dužan da zaštiti identitet maloljetnika, ako postoje indicije da je on učinilac, svjedok ili žrtva nasilja, krivičnog djela ili drugog nedozvoljenog ponašanja ili ako je pokušao samoubistvo.

Ako postoji opravdan interes javnosti da se objavi audio, odnosno audio-vizuelni zapis izvršenja nasilja, krivičnog djela ili drugog nedozvoljenog ponašanja u kome je učestvovao maloljetnik, pružalac medijske usluge može objaviti takav zapis uz poštovanje obaveze iz stava 1. ovog člana (npr. zamagljena ili maskirana slikom i modulirani ton).

U slučaju iz st 1. i 2. ovog člana pružalac medijske usluge je dužan da se uzdrži od objavljivanja podataka kojima se neposredno otkriva identitet maloljetnika (npr. njegovo ime, imena njegovih roditelja ili bliskih srodnika, adresa stanovanja i sl.) i podataka koji bi mogli posredno da ukažu na njegov identitet, bilo samostalno ili pak zajedno sa podacima koji su već dostupni javnosti (npr. škola koju pohađa, radno mesto, lični opis maloljetnika, njegova fotografija ili video zapis i sl.).

Pružalac medijske usluge je dužan da zaštiti identitet maloljetnika i kada to nije učinio organ javne vlasti ili drugo lice, uključujući i drugog izdavača medija, čije saopštenje ili izjavu objavljuje ili prijenosi u vezi sa slučajevima iz st. 1. i 2. ovog člana.

Zaštita privatnog i porodičnog života

Član 28

Informacije koje se odnose na privatni i porodični život maloljetnika ne smiju se objavljivati ako bi to dovelo do povrede njegovih interesa i dostojanstva.

Pružalac medijske usluge je dužan da obrati posebnu pažnju na privatnost maloljetnika, kao i da pri tom ima u vidu da njegovo pravo na privatnost ne prestaje time što njegov roditelj ili drugo blisko lice obavlja javnu funkciju, aktivno učestvuje u javnom životu ili je na drugi način poznato javnosti.

Nije dozvoljeno emitovati programski sadržaj usmjeren na utvrđivanje identiteta maloljetnikovih roditelja (npr. osporavanje, odnosno utvrđivanje očinstva ili materinstva), bez obzira na to da li je on pod roditeljskim staranjem.

Nije dozvoljeno emitovanje programskog sadržaja u kome se raspravlja o povjeravanju određenog maloljetnika na staranje jednom ili drugom roditelju ili o opravdanosti davanja u hraniteljsku porodicu ili na usvojenje.

Porodični sukob u koji je na neposredan ili posredan način uključen maloljetnik ne smije se koristiti u programskom sadržaju u cilju zabave javnosti.

Podatke u vezi sa starateljstvom, hraniteljstvom ili usvojenjem određenog maloljetnika nije dozvoljeno objaviti.

e) Pravilnik o zaštiti ljudskih prava u oblasti pružanja medijskih usluga

Član 23

(Opšta zabrana zloupotrebe lakovjernosti)

Pružalac medijske usluge ne smije zloupotrebiti lakovjernost učesnika u programu ili korisnika medijske usluge, pri čemu će naročito voditi računa o interesima maloljetnika, lica koje je teško oboljelo, ima mentalno oboljenje ili smetnje u mentalnom razvoju ili je preživjelo traumu kao žrtva nasilja ili tragičnog događaja.

Aneks 2: Slučajevi koji se odnose na zaštitu maloljetnika u Jugoistočnoj Evropi³⁷

---

1. SLUČAJEVI KOJI SE ODNOSI NA EMITOVANJE SADRŽAJA KOJI BI MOGAO OZBILJNO DA NAŠKODI ILI KOJI ČE VJEROVATNO NAŠKODITI FIZIČKOM, MENTALNOM ILI MORALNOM RAZVOJU MALOLJETNIKA; RASPOREĐIVANJE I OZNAČAVANJE SADRŽAJA

ALBANIJA:

1) Televizija Klan, 2017.

U programu pod nazivom “Rudina” tretirana je neprimjerena tema za djecu tokom graničnog perioda, čime su povrijeđena prava djeteta u emitovanju audiovizuelnog sadržaja.

Postupanje AMA

Upozorenje zbog kršenja prava djeteta u emitovanju audiovizuelnog sadržaja.

2) Televizija Channel 1, 2018.

TV stanica je tokom vijesti emitovala neadekvatnu filmsku produkciju za djecu.

Postupanje AMA

Upozorenje zbog kršenja dječjih prava

3) Televizija Channel 1, 2018.

Televizijska stanica je emitovala neadekvatnu filmsku produkciju za djecu, bez oznaka upozorenja, čime je loše uticala na zdrav razvoj djece.

---

³⁷ UPOZORENJE: Slučajevi prikazani u Aneksu 2 odnose se na emitovani sadržaj i bili su predmet razmatranja NRO. Predstavljeni sadržaj može pogoditi neke čitaoce kao vulgaran, uvredljiv i lascivan. Kako je ova publikacija namjenjena profesionalcima koji se bave zaštitom maloljetnika, ovaj sadržaj je dat na deskriptivan i eksplicitan način, kako je emitovan.

Postupanje AMA

Najava prekida emitovanja

4) Televizija Vizion Plus, 2018.

Tokom emitovanja programa pod nazivom "Al Pazar" korišćen je vokabular neprimjeren za djecu, što je moglo da naškodi njihovom mentalnom, fizičkom ili moralnom razvoju i što predstavlja kršenje komunikacione etike.

Postupanje AMA

Upozorenje zbog kršenja etike u audiovizuelnim komunikacijama, neprimjerenog vokabulara, koji bi mogao da naškodi mentalnom, fizičkom ili moralnom razvoju djece.

5) Kompanija ALB telecom, 2018.

Postupanje AMA

Hitno obavještenje o prekidu emitovanja pornografskih programa bez zaštite maloljetnika putem opreme za uslovni pristup i roditeljsku kontrolu.

BOSNA I HERCEGOVINA:

6) Radio 202, 2007, kršenje odredbi u vezi sa pristojnošću i uljudnošću i pravilima graničnog perioda³⁸

RAK je dobio pritužbu u vezi sa programom “Centralni zatvor” koji se emituje na Radiju 202 u terminu od 15:30 do 17:00 h, zbog puštanja pjesama sa izuzetno vulgarnim sadržajem.

Analizom je utvrđeno da su u dotičnom programu puštane pjesme “Dragi predsjedniče Buš” i “Rado ide Srbin u vojnike” hrvatskog benda Let 3, kao i pjesma “Mister policeman” bosanskog hip hop pjevača Frenkija. Osim toga, to je dovelo do izuzetno negativnih reakcija većeg broja slušalaca koji su se uključivali u emisiju kako bi iskazali svoje mišljenje o sadržaju emitovanih pjesama i razgovarali o primjerenosti takvog sadržaja za mlađu publiku. Takođe treba istaći da je 5 minuta prije pjesme “Rado ide Srbin u vojnike” emitovana reklama u kojoj se čuo glas djeteta.

Tekstovi emitovanih pjesama³⁹:

“Rado ide Srbin u vojnike”

Pička

Iz pičke želatina kao zguslo more slano

Kurac kao kuhača

Pička kao mrva kruva

Pička kao Empajer stejt bilding

Pička kao most na Drini ćuprija

Pička kao kameniti put

Pička kao čista duša

“Mr Policeman”

Mr Policeman uvijek stavlja tačku

on je uvijek u pravu jer on ima značku

Mr Policeman, nije dovoljno pismen

zašto braniš truli sistem

Prazne su im glave kao velika burad

nerviraju i kvare sliku kad krenem u grad

---

38 U vrijeme emitovanja, važeći propis nije sadržao odredbe u vezi sa kategorizacijom programa.

39 Prevod na engleski jezik obezbijedio RAK; originalni tekstovi su na hrvatskom/bosanskom.

Evo vam jedan mali srednjak za uzvrat
pušite mi kurac potplaćena đubrad

Fala ti Evropo za demokraciju
sad mogu na kurac nabit' i policiju i partiju,
i predsjednika odnosno sva tri njih

oni meni neće moći ništa za taj stih
Policija će doći ako će oni dobro proći
inače buraz policiju onda nešto koči
Policija smrdi kao veliki kontejner
njihova je politika u džep cener
ako nemaš cener onda nemoj bit levat
daj našoj dragoj policiji barem petak
Bit će njiima drago a i tebi je sevap
tad' smo svi sretni i pustit će te seljak

Digni sa mnom jedan srednjak u vis i ponavljaj glasno Fuck The Police
stani sa mnom čvrsto i nemoj da te sramota
digni srednjak u zrak, govori jebo drota
(jebo brate korumpiranog drota)

Transkript dijela razgovora između voditelja i slušaoca:

Voditelj: "U pravu ste s tim u vezi. Takođe sam imao problem kada sam puštao jednu pjesmu Eda Maajke. Te stvari nijesu definisane vezano za pjesme. Bilo bi drugačije da ja kao domaćin to kažem u etar. Međutim, granice nijesu definisane. I ranije smo puštali grupu Let 3, čak u 11 sati, možda i goru nego što je ova. Radije ne bih citirao tekst. To je to".

Slušalac: "Vidiš, Baftiću, treba da postoje neke granice. Možda imaš kćerku, možda nemaš, možda ćeš je jednog dana imati. Da te nešto pitam. Kad bude imala pet, šest, sedam godina i čuje ovo na tvom radiju, kako ćeš joj objasniti zašto ovo puštaš? Dosta djevojčica ovo sluša, dječaka takođe, a oni će sada da misle da je ovo dozvoljeno, pa će sutra da nose oružje, kupuju drogu, itd".

Voditelj: "Slažem se, apsolutno se slažem s tim u vezi. Mogu vam reći, imao sam problema i sličnih emisija ranije".

Slušalac: "To nije nešto zbog čega treba da se hvališ".

Voditelj: "Sve što kažem je da nemamo apsolutno definisano, nema definisane granice po pitanju muzike. Puštao sam tu numeru o predsjedniku Bušu negdje

na početku emisije, čuju se psovke tokom cijele pjesme. Nema određene granice. Mislim da granica treba da bude da je više ili manje jasno koja grupa ljudi sluša ovu emisiju i kome je namijenjena ova emisija. Ova emisija sigurno nije namijenjena sedmogodišnjim djevojčicama, već zrelijim ljudima”.

Slušalac: “Baftiću, slažem se da se ovakva muzika može puštati na radiju u jedan poslije ponoći. Znaš na šta mislim. U kolima sam, vozim, slušam to i neće mi smetati. Ako mi smeta, prebaciću na drugi kanal. Ali to je nakon ponoći. To možeš isto da puštaš u 4 ujutro, kada sluša vrlo mali broj ljudi. Ali u ovo doba, postoji šansa da slušaju i djeca. A vi, kao tim, treba sami da odredite granicu tako da ne pređete liniju dobrog ukusa. Ne budite nepristojni. Što biste vi mene, vašeg starog slušaoca koji često zovne, iritirali na bilo koji način. Da vam kažem, svakako ste iritirali mnoge dame slušateljke koje veoma poštujem. One slušaju i pozovu, ali neće reagovati”.

Postupanje RAK-a

U odgovoru na pokretanje postupka od strane RAK-a, stanica je, između ostalog, navela da bi miješanje RAK-a u ovaj slučaj dovelo do cenzure Radija 202, cenzure muzičkih umjetnika i slobode izražavanja, i da će oni svim demokratskim sredstvima braniti pravo na različitu muziku i pravo umjetnika da stvaraju umjetnost bez ugnjetavanja, uplitanja, cenzure i samocenzure. RAK se nekoliko dana nakon inicijalnog pisma obratila i generalnom direktoru Radio-televizije Federacije Bosne i Hercegovine, javnom servisu pod kojim radi Radio 202, sa pitanjem da li mišljenje glavnog i odgovornog urednika Radija 202 predstavlja zvanični stav javnog servisa o predmetnom programu. RTV Federacije Bosne i Hercegovine nije dostavila odgovor.

Uzimajući u obzir sadržaj programa i stavove voditelja i slušalaca, stiče se utisak da je voditelj, koji je i urednik emisije, bio unaprijed svjestan činjenice da je predmetni sadržaj i pripisivanje istog “pravu na slobodan umjetnički izraz bez ugnjetavanja” može da potpada van opšte prihvaćenih granica pristojnosti i uljudnosti. Ono što je posebno zabrinjavajuće je nivo neodgovornosti koji su pokazali i urednik i uprava u pogledu dužnosti profesionalnog služenja javnosti, kao i zvanični stav glavnog urednika koji je pokušao da opravda ovu vrstu sadržaja predstavljajući ga kao podršku alternativnoj kulturi i pravu na različitu muziku, ne uzimajući u obzir opšteprihvaćene standarde pristojnosti i uljudnosti, i ne obraćajući dužnu pažnju na zaštitu djece i maloljetnika, s obzirom na činjenicu da je program emitovan u vrijeme kada je vjerovatno bio dostupan djeci i maloljetnicima (od 15:30 do 17:00 sati).

Radio 202, koji posluje u okviru nacionalnog javnog servisa, koji ima specifičnu ulogu i odgovornost, ima posebnu dužnost da podržava visoke standarde i profesionalizam u radiodifuziji. Potpuno zanemarivanje ovih obaveza od strane stanice pokazuje i činjenica da je reakcija RAK-a bila okarakterisana kao oblik cenzure i suzbijanja slobode medija i umjetnika, a ne kao pokazatelj njihovog nepoštovanja obaveza koje imaju kao javni servis. RAK je u svojoj odluci naveo da u potpunosti podržava napore da se uspostavi puna sloboda govora i izražavanja i da ne osporava obavezu stanice da emituje programe posvećene alternativnoj kulturi i drugim oblicima kulture i subkulture, u cilju promovisanja i afirmisanja

umjetničkih sloboda. Međutim, s druge strane, obaveza kreatora programa, posebno u ovom slučaju nacionalnog javnog servisa, mora biti u potpunosti u skladu sa pravilima RAK-a koja postavljaju određene standarde emitovanja tako da emitovani program ne bi imao suprotan efekat.

Ostvarivanje prava na slobodu izražavanja podrazumijeva izvjesno poštovanje specifičnog odnosa medija s društvom, ne samo u smislu toga da su mediji servis društva, već i u smislu odgovornosti koju mediji treba da pokažu svojim profesionalnim ponašanjem, što uključuje poštovanje osnovnih načela pristojnosti i uljudnosti. Očekivanja da će nacionalni javni servisi posvetiti dužnu pažnju odabiru programskog sadržaja i vremenu emitovanja su posebno značajna upravo u kontekstu odgovornosti nacionalnih javnih servisa prema javnosti. Pored toga što je dotični program bio neprimjeren za vrijeme emitovanja, utvrđeno je da su sadržajem prekršeni osnovni standardi pristojnosti i uljudnosti. Izrečena je novčana kazna u iznosu od oko 5.000 eura.

7) OBN, 2015, kategorizacija i raspoređivanje sadržaja rijaliti programa "Veliki brat"

Sljedeći sadržaj je emitovan u 09:35:

Koji kurac ... prokletstvo, kako se uključuje to jebeno sranje za kafu ... Jebao mu bog Isus mater ... u pičku materinu ... Imam jebenu upalu, ti jebeno ... pogledaj njegovo pizdunsko lice ... proklet da si ... jebi se ... šta jebeno otvaraš ta vrata za ... kurvin sine...ne pokušavaj da me zajebeš, možda ću ti trebati jednog dana... šta ja treba da jedem za doručak, jebote ... ona se trese kao jebeni zec ...Jebiga, jedva da se sjećam bilo čega...

Sljedećeg dana, od 9:30 do 10:00 sati emitovan je sljedeći sadržaj:

- Jebi ga, nema mlijeka; Jebi ga, skočiš u vodu i ...; jebote, to se uopšte ne može promijeniti, jebi ga; Zaljubio se u Velikog brata, jebi ga, da, jebi ga, bio je očaran bojom njegove ...; Da, jebote ...; Ovaj njuška kao ludak, u pičku materinu...; Jebote, porasli su mi brci ali...; Imao sam bradu, šteta što nisam mogao da slikam, jebote me pas ...; Jebi ga, toga nema ni u pičku materinu; prošlo bi da si se prekrstio, jebi ga; Zaspala sam na plaži, nosila sam dosta kreme za sunčanje, ne znam koju, Coppertone ili neko drugo jebeno sranje, nešto protiv sunčanja ...; Jebote, bio sam prirodno malo mršaviji ...; Sranje, idem niz Stradun u otkopčanoj košulji; Svi me sada gledaju, koji kurac ...; To je bilo, koje ono godine, u pičku materinu, '88 ...; Pizdo, ostavio sam bijeli krst, ajde...; Zašto ne mogu da nađem pičku sa Mercedesom 500, kućom ...; Ona može biti bez jedne noge, ta moja pica, ako ima Mercedes, to je moja vrsta žene, ne smeta mi ni ako joj fali oko ili ...; Kakav peškir, niko nema peškir, sve ti jebem? Sve se raspada ovdje jebote; Ne, jebeni pasulj ...; Jesi li uzeo sok, gdje je ...Prokletinje; vi ste takvi jebeni gubitnici ...; S kim ja provodim vrijeme, drkadžije ...; Popuši mi ako potrošiš vrijeme i izgubiš ...; Gdje su te čaše u pičku materinu ...odjednom su sve nestale; Kasniš, gdje je to prokleta sranje, kasniš, koji kurac ...; Ako je napravila pasulj, to bi bilo ... jebeno; Zašto ti jebote drhte ruke; Moramo proširiti naše kapacitete, prebukirani smo, u pičku materinu; Koja pita, jebite se sa tom pitom; Za jebeno predjelo, krem supa od šupljeg luka, dođavola; Neke jebene male klase; Oni su lovci na cigarete, u pičku materinu; Jebiga, (ona) ima tri kurca; Hajde, probudi se, ok, jebote u redu je, hajde ustani ...;

Idemo pičkice, idemo, vrijeme za hlađenje iznutra i spolja (jedan od učesnika tresе čеbe sa jedne od učesnica gore-dolje kako bi je probudio).

U jednoj sceni, dva učesnika zamjenjuju baterije na prenosivim mikrofonima, dok vode sljedeći razgovor:

- *Nemam jebene nokte. Izvadi mi ove dvije, zajebi to.*
- *Pa da li zaboraviš da ga izvadiš kad nekog jebeš, ili samo i dalje lupаш kao idiot ...*
- *Popuši mi kurac. Šta sad, da li ovo ide na ovo ...*
- *Muško na žensko, brate ...*
- *Jebeš ovo....*

Analiza emitovanja ovog rijaliti programa istog dana u 14:54 sati pokazala je:

Najava događaja u kući Velikog brata. Jedna od učesnika, Zorica, kaže Velikom bratu da je bilo *seksa prvog dana Velikog brata i bingo*. Postoji scena koja traje par sekundi, tokom koje se vidi Stefani, jedna od učesnica, sa čašama za piće koje vise sa njenih golih grudi. U drugoj sceni, Stefani kaže Ervinu: *“Bilo mi je zadovoljstvo da imam seks s tobom i to je to ...”*. Glavna tema izdanja Velikog brata za ovaj dan je ono što se desilo između dva učesnika, Ervina i Stefani. Giba Vasić, jedan od učesnika, odgovara na pitanje Velikog brata o najzanimljivijem trenutku: *“Sve je bilo zanimljivo, ali seks je bio najzanimljiviji jer se dogodio spontano i brzo. Bilo je neke jurnjave okolo, ali ova cura Stefani je bila pijana kako sam shvatio, pa je stalno menjala svoje mišljenje, ali se na kraju dogodilo ...Možda joj je žao, možda se i ne seća, ali seks mi je bio zanimljiv, prvi put sam ga gledao uživo ...”*

Tokom doručka, učesnici komentarišu kako se Stefani napila i imala seksualni odnos s Ervinom. Pitaju je: *“Kakav mu je, mali ili veliki?”*

Stefani pita druge učesnike: *“Jeste li mogli da vidite moje intimne djelove tijela ...”* Mika Vasić komentariše: *“Sve je bilo vidljivo, čak i to, moglo se videti da je obrijana ...”*

Stefani tvrdi da se ne sjeća šta se dogodilo prethodne noći i pita Ervina da li su imali seks ili ne. Kasnije, Stefani razgovara sa drugim učesnicima: *“On je dobar, čovječe, on je zgotan. Moj seksualni partner je bio dobar ...”*

Stefani je nakon toga prikazana u ispovjedaonici, gdje komentariše događaje od prethodne noći. Kaže da je zaspala pijana i probudila se čak i pijanija, i da se ničeg ne može sjetiti. Posljednje čеga se sjeća je kako pije votku i pivo, a inače se ne sjeća ničеga kada je pijana. Stefani pita Velikog brata da li su ona i Ervin imali seks, jer nije mogla ničeg da se sjeti. U 15:17, Ervin pita Stefani da li će da pije te noći, ona odgovara potvrdno, ali ističe da će se držati piva. Stefani onda pita Ervina da li će da pije, a on odgovara: *“Hoću, uvijek pijem”*, a Stefani dodaje: *“Kako da ne pijem, uvijek moram da pijem, pomaže mi da brže zaspim”*. U 15:18, Stefani se raduje novoj zabavi i alkoholu, i kaže Ervinu i Goranu: *“Spremna sam za večeras, spremna da pijem, pijem, pijem”*. Drugi učesnici je upozoravaju da je prethodne noći prešla liniju; ona odgovara da je to namjerno učinila.

Nastavak događaja iz kuće Velikog brata - vrijeme emitovanja od 15:50 do 16:15:

Stefani i Ervin su u spavaćoj sobi. Porodica Vasić ih gleda na ekranu u tajnoj sobi i komentariše. Ervin i Stefani se vide u krevetu, ispod pokrivača, kako se ljube. Vasić komentariše Stefanino ponašanje: *“Rekao sam vam da je prostitutka”*. Drugi učesnici takođe gledaju Ervinov i Stefanin video iz spavaće sobe. Ervin i Stefani se vide u krevetu, ispod čaršava, i Stefani šapuće: *“Tresi mi dupe”* ... što je titlovano na ekranu. Porodica Vasić komentariše u tajnoj sobi da je Ervin sigurno uzeo vijagru. Giba Vasić kaže: *Voli puno da joj liže uši...* Majka Vasić kaže *“Bolje da se guliš ovo nego to”*. Giba dodaje: *“Mislim, bolje da joj liže uvo, nego da mora da joj liže p ...”* (bipovano). Na videu u spavaćoj sobi, Stefani ustaje iz kreveta i kaže: *“Svaki put kad sam sa tobom, gubim osnovne stvari ...”* Ervin ustaje, i traže Stefanine gaćice.

Učesnici su zatim prikazani pored bazena. Stefani kaže Ervinu: *“Bilo mi je zadovoljstvo da imam seks sa tobom i to je to ...”*. Opet video snimak Ervina i Stefani u krevetu. Stefani komentariše Ervinovo interesovanje za druge učesnice: *“Idi i zabij ga drugoj, ali mislim da je to glupo, nisam ljubomorna”, “Da drkam pičku na drugog ne bih nikada iz pristojnosti prema tebi”*.

Sjutradan je sljedeći sadržaj emitovan u 09.36:

- “Ona dolazi, treba da zameni svoj tampon. - Crveni talas, a? Tetka iz Crvenke...
- Jebeš Nescafe, ovu kafu, - sisaj kurac, kurac i pička, - gdje je jebena Ivonina kafa bez šećera, ... možda nisam, jebi ga, ovo su moje (cigarete), tu je jedna lijeva pušačica ...Popušiću jednu na miru, menadžer mi razbija jaja, izvini na izrazu ...- Jebi ga onda, pička ti materina, ... i onda ručak, jebote, s nekoliko govora, a ja ću kao da operem zube u donjem vešu, jebi ga ...; - šta je tvoj problem pizdo, šta hoćeš u pičku materinu ...- Boli me dupe za bateriju...; treba da se uozbiljimo i da ne radimo ovo ludo sranje ..., zašto bih ja bio jebeni sluga, zašto bih jebeno služio ... zajebi hotele ..., boli me kurac, puši kurac ... odjebi ...; - treba da ih jebemo, da ih jebemo koliko god možemo, ali da ih ne puštamo da napuste hotel.”

Sjutradan je sljedeći sadržaj emitovan u 10:00:

- “Nisam uopšte spavala u pičku materinu. Ne znam gdje je moj jebeni češalj;
- Pusti me da ovo izvadim u pičku materinu; ...Boli me kurac za cigarete.

Sjutradan je sljedeći sadržaj emitovan u periodu 19:00-20:00:

- “Ona nije kurva, ona je seksualna radnica; - Imaš li kurac?- Hajde, skini odjeću, imam kurac;- Ne tjeraj me da dovedem muža da te kresne. Tvoj muž ne može da me kresne. Treba da vidiš taj kurac.
- Nijesi vidjela njegov kurac. Nađi pomoć, iskompleksirana pičko. - Polži Ivoni mindžicu”.

Dijalog između dva učesnika: *Ubio bi za jedan, ali ga nemaš.... Da li je Zoricina vagina široka ili uska?;*

- *Nema šećera u pizdu materinu, to je moj jebeni problem.*

Sjutradan je sljedeći sadržaj emitovan u 15:41:

- Da spava i podigne ga, drkadžijo; jebem mu majku u pičku ...; jebi ga onda; jebeni ... jebi to ... jebeni Isus ...; koji kurac ti otvaraš ta vrata za ... kučkin sine ... kurac ... dođavola...; jebao bih mu majku ... pustio je da gleda, ko ga jebe ...; bio je visoki kreten ... idi jebi se drkadžijo ...; ne pokušavaj da me zajebeš, možda ću ti trebati jednog dana ...

Postupanje RAK-a

Analiza je pokazala da je rijaliti program redovno emitovan u dnevnom periodu kada je bio dostupan svim kategorijama publike. Program je sadržao čestu upotrebu grubih psovki i izrazito opscenih i vulgarnih izraza koji su se koristili pojedinačno ili u dijalozima između učesnika. Pored toga, seksualna veza između dva učesnika je bila jedna od tema o kojoj su svi eksplicitno govorili, uz opisivanje i komentarisanje, uključujući snimke tih osoba u krevetu ispod ćebadi.

RAK je zaključio da se dotični programski sadržaj ni na koji način ne može okarakterisati kao sadržaj prikladan za širu publiku, iako je bio emitovan u vrijeme dostupnom publici svih uzrasta. Pravila zahtijevaju da emiteri moraju da preduzmu sve razumne mjere kako bi zaštitili djecu i maloljetnike od neadekvatnog sadržaja, kao ranjive društvene kategorije, kao i da se takav sadržaj može emitovati isključivo u određenim terminima, u zavisnosti od kategorizacije sadržaja. Odredbe koje se odnose na kategorizaciju i raspoređivanje emitovanog sadržaja formulisane su tako da se sadržaj koji spada u jednu od starosnih kategorija (12+, 16+ i 18+) može prikazivati samo u terminu koji je pogodan za tu kategoriju, tako da se publici daju informacije o tome koji sadržaj treba da očekuje. Dotični programski sadržaj, kao što je pokazala analiza, uključivao je čestu upotrebu najgrubljih psovki, koje prema članu 21 stav (7) Kodeksa spadaju u kategoriju 18+ i mogu se prikazivati samo od 24:00 do 06:00 sati. Emitovanjem navedenog sadržaja, emiter nije ispunio osnovna načela u smislu raspoređivanja i označavanja sadržaja koji bi mogli da naruše fizički, psihološki ili moralni razvoj maloljetnika, a koji je prikazan bez tehničke zaštite.

Takođe je utvrđeno da OBN nije osigurao opšteprihvaćene standarde pristojnosti, te da je emitovanjem ovog programa TV stanica propustila da izvrši kategorizaciju i primijeni pravila graničnog perioda, kako je propisano relevantnim pravilima. Konačno, RAK je zaključio da bi navedena emisija mogla da bude štetna za maloljetnike, s obzirom na to da su maloljetnici posebna zaštićena kategorija publike i da svaki emitovani sadržaj treba posmatrati u smislu mogućih štetnih učinaka na maloljetnike, uzimajući u obzir kontekst i vrstu programa. U ovom slučaju, RAK je uzeo u obzir činjenicu da se radi o nefikcijskom programskom sadržaju, u kojem se stvara utisak da on predstavlja stvarne događaje i da stoga može potencijalno da ima štetniji učinak na maloljetnike nego fikcija u kojoj postoji otklon od stvarnosti. Štaviše, emitovanje kontroverznih scena u dnevnom periodu garantuje veću izloženost maloljetnika ovoj vrsti sadržaja. S obzirom na to, RAK je zaključio da je došlo do kršenja relevantnih pravila i izrekao je novčanu kaznu u iznosu od 5.500 eura.

8) TV BN, 2016, sadržaji koji mogu ozbiljno da naškode fizičkom, mentalnom ili moralnom razvoju maloljetnika

RAK je na osnovu pritužbe zatražio snimke programa “Balkanske prevare”, emitovanog na TV BN oko 14:00 sati.

Analizirano je emitovanje serije “Balkanske prevare”, u ukupnom trajanju od 52 min i sa kategorizacijom 14+ koja je bila označena tokom cijelog emitovanja. U ovoj epizodi, ekipa “Balkanskih prevara” pratila je određenog Adama Sedlara i istraživala njegove aktivnosti, tokom kojih je ova osoba prikazana u scenama masturbacije, eksplicitnog seksualnog telefonskog razgovora, nakon čega je uslijedilo puštanje snimaka njegovog seksualnog odnosa sa 16-godišnjom maloljetnicom, tokom kojeg “podučava” kako se zavodi i ulazi u seksualne odnose sa potencijalnim partnerima, i u više navrata se upušta u neku vrstu rituala u kombinaciji sa nizom nesuvislih rečenica koje su dio rituala, pri čemu jedna od scena prikazuje seksualni odnos sa maskom za lice, kao dio rituala.

Emitovane su sljedeće scene:

1. 10. minut - scena u kojoj muškarac masturbira, što nije prikazano direktno, već je implicirano, tokom koje ima telefonski seks, uz eksplicitno izražavanje na vrlo seksualan način.
2. 20. minut - scena u kojoj se prikazuje seksualni odnos, koji nije okarakterisan kao pornografski, jer nema jasne slike, ali je muškarac koji ima seksualni odnos veoma vidljiv, tokom kojeg pozadinski razgovor nudi informacije da je taj seksualni odnos zapravo odnos osobe sa 16-godišnjom maloljetnicom, uz dodatno navođenje informacija o načinima kako zavoditi i ulaziti u seksualne odnose sa potencijalnim partnerima.
3. 45. minut - scena seksualnog odnosa (vizuelno maskirana), koji prati razgovor vezan za seksualni odnos i prirodu ovog seksualnog čina.
4. 34. i 38. minut – ritualne scene, uključujući i nepovezani govor, koji propagira rješavanje problema neplodnosti magijom, okultnim snagama i nadriljekarstvom.

Postupanje RAK-a

RAK je utvrdio da bi dotični program mogao da predstavlja sadržaj koji bi mogao ozbiljno da ugrozi fizički, mentalni ili moralni razvoj maloljetnika, što ne bi trebalo emitovati. S obzirom na težinu takvog kršenja, a u svrhu potpune i temeljne istrage potencijalnog kršenja, RAK je zatražio zvanično mišljenje razvojnog psihologa⁴⁰ u vezi s potencijalnim uticajem takvog programa na maloljetnike.

Što se tiče scena emitovanih u minutima 10, 20 i 45, dato je sljedeće stručno mišljenje:

“Takav sadržaj potencijalno može biti štetan za maloljetnike kao gledaoce, koji nemaju seksualno iskustvo, jer može da inicira fantaziranje koje nije u korelaciji sa stvarnošću. Takođe može biti stimulativno, posebno na adolescentskom uzrastu, kada maloljetnici imaju pojačanu želju za seksualnim iskustvom i žele da kopiraju

40 Doc. dr Ivana Zečević, doktor psiholoških nauka, Univerzitet u Banja Luci.

televizijske scene u stvarnom životu. Preuranjena seksualna aktivnost, kao jedan od oblika rizičnog ponašanja, u kombinaciji sa nepromišljenom izloženošću neželjenoj trudnoći, takođe može da dovede do poremećaja reproduktivnog zdravlja sa dugoročnim posljedicama vezanim za zdravlje i reproduktivni potencijal pojedinca. Zbog toga je neophodno, koliko je to moguće, zaštititi djecu od sadržaja koji prikazuje seksualni odnos, ne samo pornografskog, već i onih koji podrazumijevaju seksualni odnos, jer svaka implikacija seksualnog odnosa može da izazove radoznalost i želju za eksperimentisanjem.”

Što se tiče scena emitovanih u 38. minuti, dato je sljedeće stručno mišljenje:

“... scena u kojoj se prikazuje ritual nadriljekarstva kao metod rješavanja problema neplodnosti, puna nesuvislih rečenica, podsjeća na rečenice koje često koriste osobe sa duševnim problemima. Iako ova scena sadrži osuđujuću izjavu voditelja, on ipak završava svoju izjavu u prilično depresivnom tonu, sa porukom koja se može protumačiti na način da borba u životu nije put kojim treba ići, već je najbolje odustati. Ova tvrdnja sama po sebi nije problematična, ali čitav koncept ove scene jeste, kao i vrijeme emitovanja, u popodnevnom periodu. Ponuditi ovakve zaključke adolescentima znači prikazati život u kojem, ako sve ide kako treba - treba da budu srećni, ali ako ne ide - treba da odustanu bez borbe. Kod adolescenata koji su skloni depresiji ili depresivnim reakcijama, to ih direktno obeshrabruje od traženja pomoći i navodi ih da dignu ruke od svega. Scene koje propagiraju nadriljekarstvo, kao što je ova, su nepoželjne, posebno u našem društvu, posebno u ruralnim područjima, koja još uvijek čvrsto vjeruju u nadriljekarstvo. Ovaj sadržaj čak produbljuje taj sistem vjerovanja i maloljetnicima nudi primitivni koncept, karakterističan za primitivne zajednice”.

Konačno, stručno mišljenje u odnosu na cijeli program:

“Ovaj program nudi sadržaje koji mogu da naškode razvoju djece i adolescenata. Iako nosi oznaku kategorizacije 14+, emitovan je u udarnom terminu za ovu populaciju, kada postoji mogućnost smanjene roditeljske kontrole nad sadržajem koji djeca gledaju. Propagiranje pedofilije je najkritičniji dio ovog programa i zbog toga bi ovaj program trebao da bude zabranjen za emitovanje”.

Prema utvrđenju RAK-a i stručnom mišljenju razvojnog psihologa, jasno je da emitovanje ovog sadržaja predstavlja ozbiljni propust TV BN-a da zaštiti gledaoce od sadržaja koji nije u skladu sa osnovnim etičkim i moralnim načelima društva u cjelini. Primarna uloga medija uključuje pružanje usluga gledaocima, pružanje sadržaja koji mogu da koriste, odnosno svrhu informisanja, obrazovanja i zabave. Emitovanjem dotičnog programa, ne samo da TV BN nije djelovala u najboljem interesu gledalaca, već je ozbiljno ugrozila fizički, mentalni ili moralni razvoj maloljetnika, kao najugroženije kategorije gledalaca. Takođe, emitovanje ovog sadržaja pod oznakom kategorizacije koja ne postoji u relevantnim pravilima i u vremenskom periodu koji najvjerovatnije podrazumijeva najmlađe generacije ispred televizora, predstavlja dodatno kršenje pravila. Imajući u vidu sve gore-navedeno, utvrđeno je da je TV BN prekršila odredbu o raspoređivanju i kategorizaciji sadržaja u cilju zaštite maloljetnika, te je izrečena novčana kazna u iznosu od 2.500 EUR.

HRVATSKA:

9) Kanal Ri, 2015, emitovanje bez oznake sadržaja

Na osnovu pritužbi građana, utvrđeno je da je film “Djelatnik mjeseca” emitovan bez programske oznake u periodu 16:30-18:06 i da obiluje nasilnim i vulgarnim scenama i izrazima za koje je vjerovatno da bi mogle da naruše fizički, mentalni ili moralni razvoj maloljetnika. Emiter je bio dužan da označi film primjerenom programskom oznakom koja je vidljiva čitavo vrijeme trajanja filma.

Postupanje AEM-a

Upozorenje. Vijeće za elektroničke medije je utvrdilo da prilikom prikazivanja filma “Djelatnik mjeseca” emiter nije koristio propisanu vizuelnu oznaku u skladu s odredbom člana 26 stav 3 Zakona o elektroničkim medijima i odredbama čl. 8 i 9 Pravilnika o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima. Film obiluje scenama koje prikazuju simulacije seksa, neprikladni diskurs sa vulgarnim izrazima, vikanjem, ubistvima i mrtvim tijelima.

10) RTL Televizija, 2015, podsticanje na, promovisanje i veličanje konzumacije alkohola

Tokom nadgledanja programa emitera, utvrđeno je da su neke epizode emisije Veliki brat emitovane 06. i 08. septembra 2015. godine - od 14:32 do 14:41 i od 21:01 do 21:05 sadržale scene koje bi mogle da naruše mentalni, moralni, fizički, kognitivni, emocionalni i socijalni razvoj maloljetnika. To se prije svega odnosilo na scene koje pokazuju pretjeranu konzumaciju alkohola, rizično seksualno ponašanje i seksualno zlostavljanje/odnos pod uticajem alkohola. Ovim epizodama trebalo je dodijeliti višu oznaku kategorizacije i kao takve bi trebale biti emitovane kasnije tokom dana. Naime, početak emitovanja nove sezone ovog rijaliti šoua privukao je veliku pažnju hrvatske javnosti, prije svega zbog prevelikog broja stanara koji su ušli u kuću, ali i zbog seksa između kandidata pod uticajem alkohola. Agencija je primila ukupno 16 pritužbi građana protiv emitovanja “neprikladnog sadržaja” u emisiji Veliki brat.

Postupanje AEM-a

Prekršajni nalog kojim se izriče novčana kazna u iznosu od 100.000,00 kuna za pravno lice i 10.000,00 kuna za odgovorno lice. Vijeće za elektroničke medije je utvrdilo kršenje pravila iz člana 26 stav 1 alineja 3 i stava 3 Zakona o elektroničkim medijima i kršenje odredbi člana 2 Pravilnika o zaštiti maloljetnika. S obzirom na to da emisija nije bila dokumentarni sadržaj koji je ukazivao na problem prekomjerne konzumacije alkohola, već rijaliti šou, Vijeće je izrazilo mišljenje da kategorizacija emisije nije bila prikladna. Štaviše, u tim istim emisijama učesnici su planirali da se dodatno napiju i razgovarali o tome kako treba konzumirati alkohol, dok se učesnica emisije Stefani hvalila sa količinom votke koju je popila: *Ervin pita Stefani da li večeras pije, na šta ona odgovara potvrdno, naglašavajući da će se držati piva. Ona pita Ervina da li će da pije, na šta on odgovara: “Hoću, uvijek pijem”, a Stefani kaže: “I ja, pomaže mi da brže zaspim.”* Scene koje su emitovane 6. septembra 2015.

godine prikazuju seksualne odnose, i iako ne spadaju u kategoriju pornografije, ove scene mogu biti potencijalno štetne za djecu bez seksualnog iskustva. *Stefani pokušava da izađe iz kreveta u kojem je bila sa Ervinom, ali ona je previše pijana da to uradi sama, pa joj on pomaže. Luka gleda šta se događa u krevetu između Ervina i Stefani i komentariše: "Daj joj malo u dupe, da ne tračim vrijeme gledajući."* Vijeće je u svojoj odluci navelo da je seksualni odnos pod uticajem alkohola, čega se jedna od učesnica emisije kasnije nije mogla sjetiti, predstavljao obrazac i promociju rizičnog seksualnog ponašanja koje može da ima štetan uticaj na mentalni, fizički, moralni, kognitivni, emocionalni i socijalni razvoj maloljetnika, jer je takvo ponašanje prikazano u emisiji u kontekstu društveno prihvatljivog i poželjnog ponašanja. Prilikom odlučivanja o ovom slučaju, Vijeće je uzelo u obzir i činjenicu da je termin emitovanja kontroverznih scena - vikend uveče i radni dan u poslijepodnevним satima - termin koji ukazuje na veću izloženost maloljetnika takvoj vrsti sadržaja.

11) Hrvatska radiotelevizija, HTV2, 2016, nasilje, neodgovarajuća oznaka sadržaja

U emisiji "Teenzoik" 8. maja 2016. godine, od 11:56 do 12:22 emitovan je intervju između dvoje maloljetnih video blogera. U drugom dijelu intervjua blogeri igraju tzv. "kill, kiss, marry" izazov, u kojem intervjuirani maloljetnik mora da odluči koga bi od svojih kolega blogera ubio, poljubio ili oženio. Popularna internetska "zezancija" loše funkcioniše u ovom kontekstu, te se stiče utisak da sam prilog relativizuje nasilje, s obzirom da mladić bez previše premisslanja odlučuje koga bi ubio. Iako emisija nosi oznaku 12 i nije namijenjena mlađim maloljetnicima, prikazani program može štetno uticati i na starije maloljetnike s obzirom da isti kroz spomenuti izazov čini prihvatljivim javno iskazivanje nesimpatije, animoziteta i agresije prema nama poznatima ili nepoznatim osobama. Osim toga, emisiji nije prethodilo zvučno upozorenje. Anonimni gledalac je poslao pritužbu na ovu emisiju.

Postupanje AEM-a

Upozorenje. Članom 26 stav 1 Zakona o elektroničkim medijima propisano je da je zabranjen bilo koji oblik podsticanja, promovisanja i veličanja nasilja u audio-vizuelnim ili radijskim programima. Članom 9 stav 1 Pravilnika o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima propisano je da je pružalac elektronske usluge dužan da osigura da programima koji nijesu prikladni za osobe mlađe od 12 godina prethodi zvučno upozorenje: "Sadržaj koji slijedi nije primjeren za osobe mlađe od 12 godina". Vijeće je u svojoj odluci navelo da argumenti koje je naveo emiter, navodeći da je riječ samo o "igri", nijesu u potpunosti prihvatljivi, jer je emisija prvenstveno bila namijenjena maloljetnicima. Iako je emisija bila obilježena vizuelnom oznakom sadržaja, nedostajalo joj je zvučno upozorenje koje je takođe trebalo emitovati.

12) Televizija RTL, 2018, emitovanje bez oznake sadržaja

Građani su podnijeli pritužbe na rijaliti program "Ljubav je na selu" koji je emitovan na RTL Televiziji jer iskorišćava osobe sa invaliditetom i emituje neprikladni sadržaj bez upozorenja. Prikazivan je 10, 11. i 16. marta 2018. godine od 20:00 do 21:10, a reprize od 16:00 do 17:30. U epizodi u kojoj se farmeri susreću sa zainteresovanim

djevojkama, jedan od kandidata je izrazio nezadovoljstvo sa godinama djevojke koja se prijavila da dođe na njegovu farmu. Iako je voditelj pokušao da ublaži neprijatni osjećaj, insistirao je na tome da je “mlađe slađe” (V.T.: “*Očigledno, uvijek vraćate neispravnu robu. Vratite je i uzmete drugu. Pa, mislim da sam zato izabrao mlađu, slađu i plodniju*”). Iako je ovo rijaliti šou, ovaj program je emitovan bez oznake kategorizacije. Formatu kao što je “Ljubav je na selu”, u kojem se nekoliko žena “bori” za jednog čovjeka, obiljuju seksističnim i diskriminatornim jezikom. Iako su neke od ovih izjava trebale da budu šale, ipak ih je potrebno kategorizovati kako je propisano u Preporukama za zaštitu djece i sigurno korištenje elektroničkih medija, “jer djeca ironiju i sarkazam u načelu ne mogu razumjeti do približno devete godine, a neka još i kasnije”. Iako ove emisije ne prikazuju kandidate i takmičare kako piju, evidentni su efekti prekomjerne konzumacije alkohola. Podnosilac pritužbe je izrazio najveću zabrinutost zbog kandidata sa intelektualnim invaliditetom koji su učestvovali u emisiji i smatrao je da je takav potez RTL-a neprikladan. Jedna od učesnica bila je štićenica u Centru za socijalnu inkluziju u Šibeniku, a povjerenik za osobe s invaliditetom već je izrazio svoje mišljenje o njenom učešću navodeći da “osobe s invaliditetom imaju pravo da biraju između prilika koje su također na raspolaganju osobama bez invaliditeta”, ali pravila učešća i potencijalne posljedice moraju im biti objašnjene na način koji oni razumiju.

Postupanje AEM-a

Upozorenje. Vijeće je utvrdilo da propisana vizuelna oznaka nije korišćena prilikom emitovanja emisije “Ljubav je na selu” u skladu sa članom 26 stav 3 Zakona o elektroničkim medijima i čl. 8 i 9 Pravilnika o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima, iako su u emisiji prikazane scene koje bi mogle da naruše fizički, mentalni i moralni razvoj maloljetnika zbog seksističkog i diskriminatornog jezika i scena koje pokazuju pretjeranu konzumaciju alkohola.

KOSOVO*:

Najčešće ponavljane povrede odnose se na ograničenja i opšte obaveze audiovizuelnih medijskih usluga kao što su: bez zvučnog ili tekstualnog upozorenja prije početka i nakon svakog prekida programa sa štetnim sadržajem za djecu i maloljetnike, emitovanje programa određenih kategorija van navedenog graničnog perioda, neupotrebljavanje odgovarajućih vizuelnih oznaka i neupotrebljavanje boja odgovarajućih upozorenja/oznaka koji se razlikuju od onih navedenih u Uredbi NMK-2013/01:

- TV MOST, 2017, član 6, st. 2 i 3
- TV MIR, 2017, član 6, st. 2 i 3 i član 7.1.
- RTK 2, 2017, član 7.1.
- TV 21, 2017, član. 6.2 i 7.3.
- RROKUM TV, 2017, član 7, st. 1, 2 i 3 i član 3.1.
- KTV, 2017, čl. 7.1 i 3
- TV PRIZRENI, 2017, čl. 3.3, 5.2 i 5.3.
- KTV, 2018, čl. 7.1 i 7.2.
- TV VALI, 2018, čl. 7.1 i 7.2.
- TV PULS, 2018, čl. 7.1 i 7.2.
- TV MIR, 2018, čl. 6.3 i 7.1.
- TV PRIZRENI, 2018, čl. 3.3, 7.1 i 7.2.
- TV SYRI VISION, 2018, čl. 3.3, 5.2, 5.3 i 6.4.
- RROKUM TV, 2018, čl. 7.3 i 6.4.
- TRIBUNA CHANNEL, 2018, čl. 7.3 i 6.3.

CRNA GORA:

13) TV MBC, 2006, raspoređivanje sadržaja

Analizom emitovanih programskih sadržaja, po službenoj dužnosti, AEM je 29. marta 2006. godine konstatovala emitovanje emisije "Game Zone" u programu TV MBC, koja sadrži scene nasilja i eksplicitnog seksa.

Tema emisije "Game Zone" su dešavanja iz svijeta gejminga i video igrice na tržištu, i uglavnom je usmjerena na mlađe ljude. Emisije su se u većini slučajeva sastojale od inserata iz igrice i predstavljanja trejlera za video igrice.

Predmetna emisija je emitovana u 12:19. Sadržaj se opisuje kao "vruća simulacija za kasne sate", uz objašnjenje spikera da je cilj igre "da se bude nemoralan". Tokom emisije se predstavljaju video igrice koje, koristeći realistični dizajn i grafiku, prikazuju događaje u virtuelnom svijetu koji uključuju eksplicitni seks sa virtuelnim likovima.

Postupanje AEM-a

Prilikom donošenja odluke, AEM je uzela u obzir da u konkretnom slučaju postoji sadržaj koji često prikazuje scene (iako virtuelne) bezrazložnog nasilja u različitim oblicima, ili scene koje kod maloljetnika mogu da stvore utisak odobravanja, promovisanja ili veličanja nasilja. Takođe, AEM je uzela u obzir da prikazane scene seksa mogu da imaju negativne efekte na maloljetnike u smislu ispravnog razumijevanja intimnog života i pravljenja razlike u odnosu na pornografiju. AEM je primijetila da situacije u kojima postoji seksualni odnos među virtuelnim likovima ne odražavaju stvarne životne situacije, već liče pornografskom sadržaju i teže da izazovu seksualno uzbuđenje.

Imajući u vidu vrijeme emitovanja, emiter nije poštovao obaveze vezane za emitovanje sadržaja koji bi mogli da ugroze moralni, mentalni, intelektualni, emocionalni i socijalni razvoj maloljetnika. Takođe, utvrđeno je da emiter nije pristupio temi (video igrice sa seksualnim scenama) na analitički način kako bi pojasnio društveni fenomen i podigao svijest o navedenom, prvenstveno roditelja, ali i mladih ljudi, već da su scene prikazane na senzacionalan način.

Nakon završene procedure i razmatranja svih relevantnih činjenica, odlučeno je da je emiter prekršio odredbe Zakona o medijima (član 3) i Odluke o minimalnim programskim standardima u Republici Crnoj Gori ⁴¹ (čl. 3, 4 i 5) emitovanjem, van graničnog perioda, sadržaja koji može da ugrozi moralni, mentalni, intelektualni, emocionalni i socijalni razvoj maloljetnika. Emiteru je izdato upozorenje.

---

41 Propis koji je bio na snazi od maja 2005. do jula 2011. godine.

14) TV MBC, 2011, raspoređivanje sadržaja

Analizom emitovanog programa po službenoj dužnosti, Agencija za elektronske medije utvrdila je da je emiter “Televizije MBC”, u periodu od 16. do 20. septembra 2011. godine emitovao programske sadržaje različitih formata, izvan graničnog perioda, i to:

Format 1: u gornjem desnom uglu ekrana smjenjuju se «markice» sa fotografijama manje-više obnaženih djevojaka, njihova imena i lične poruke. Eksplicitnost fotografija i sadržaj poruka predstavljaju elemente koji ove sadržaje mogu svrstati u oglašavanje usluga “vrućih linija” (emitovano od 06:00:00 do 08:00:00 sati).

Format 2: TV čet sa telopom u donjem dijelu ekrana i istaknutom porukom «Pošalji SMS na broj 14660» (emitovano od 18:00 do 20:00 i od 20:00 do 22:00).

Format 3: na ekranu se smjenjuju fotografije provokativno odjevenih djevojaka, njihovi brojevi telefona i lične poruke, kao na primjer: “SEKICA: Luda, pozitivna, otkaćena i nikad se neću smiriti. Batice, ako si neozbiljan kao i ja, javi se» (emitovano od 20:00 do 21:30).

Format 4: SMS čat u toku kojeg se smjenjuju fotografije i imena djevojaka, kao i mjesto odakle su i njihove kratke poruke, a na ekranu je zapisano «BLM-nadimak na broj 14644» (emitovano od 23:00 do ponoći).

Format 5: emisija «Astrologija uživo», kontakt-program uz učešće publike odnosno plaćeno uključivanje gledalaca u toku kojeg iznose probleme iz privatnog života, a astrolozi im daju savjete za njihovo razrješavanje u vidu tumačenja, predviđanja i sl. (emitovana od 13:00 do 14:00 i od 22:00 do pomoći).

Format 6: emisija «Astronomu caffè» koncipirana je na isti način kao i emisija formata 5, s tim što se u ulozi “tumača” pojavljuju druge osobe (emitovana od 15:00 do 18:00).

Format 7: emisija «Astro vizija» sa astrologom Goricom Janković, koja se takođe zasniva na uključivanju gledalaca i tumačenju horoskopa (emitovana od podne do 14:00).

Postupanje AEM-a

Analizom emitovanih programskih sadržaja, utvrđeno je da isti nijesu u skladu sa Zakonom o elektronskim medijima, Pravilnikom o programskim standardima u elektronskim medijima, kao i Pravilnikom o komercijalnim audiovizuelnim komunikacijama, koji propisuju da programski sadržaji kojima se može ugroziti moralni, mentalni, intelektualni, emotivni i socijalni razvoj maloljetnika moraju da se emituju tokom graničnog perioda (00:00 do 06:00 časova). U pisanom izjašnjenju emiter “TELEVIZIJE MBC” je potvrdio da je zbog greške dežurnog realizatora sporni programski sadržaj emitovan u jutarnjim satima, van graničnog perioda i najavio da će zbog toga protiv odgovornog lica biti pokrenut disciplinski postupak. Nadalje, emiter je potvrdio i emitovanje sadržaja sa TV čet i tumačenjima individualnih horoskopa uz učešće publike, uz isticanje da se programski sadržaji sličnog formata emituju u programima koji su dostupni kroz neke od “kablovskih” platformi (KDS, MMDS, IPTV, DTH).

Nakon podnošenja pisanog izjašnjenja, naknadnim monitoringom emitovanih programskih sadržaja ovog emitera, utvrđeno je činjenično stanje koje je u suprotnosti sa navedenim izjašnjenjem. Naime, emiter je nastavio sa emitovanjem programskih sadržaja suprotno zakonu i podzakonskim aktima Agencije i izdatom odobrenju. Naime, on je nastavio da krši već navedene odredbe zakona na način što je, van graničnog perioda, emitovao programske sadržaje koncipirane kao kontakt-programe, sa plaćenim uključivanjem gledalaca u kojima oni iznose probleme iz privatnog života, a astrolozi im daju savjete za njihovo razrješavanje u vidu tumačenja, predviđanja i slično (“Astrologija uživo”, “Astronum caffè”, “Veče sa zvezdama” i “Astro vizija sa Goricom Janković”).

Nakon sprovedenog postupka, i uz uvažavanje svih relevantnih činjenica, odlučeno je da je emiter prekršio odredbe Zakona o elektronskim medijima (član 55), Pravilnika o programskim standardima u elektronskim medijima (čl. 19, 34, 36, 37 i 44) i Pravilnika o komercijalnim audio-vizuelnim komunikacijama (član 28), koji propisuju da je emitovanje i oglašavanje usluga “vrućih linija”, SMS čatovanja, proricanja sudbine, tumačenja individualnih horoskopa i slično zabranjeno van graničnog perioda, i izrečeno je upozorenje emiteru, uz obavezu da izrečenu mjeru upozorenja objavi u svom programu.

15) TV PRVA, 2013, označavanje i raspoređivanje sadržaja

Agencija za elektronske medije primila je pritužbu od gledaoaca u kojoj je navedeno da je u srijedu, 25. septembra, rano uveče, emiter TV Prva emitovao film “Klip” koji *“obiluje eksplicitnim scenama seksa, maloljetničkog nasilja, itd.”* i da *“znak 18 nije bio postavljen u uglu ekrana tokom emitovanja filma.”* Osim toga, zahtjev ukazuje na potrebu hitnog odgovora *“imajući u vidu da je repriza pomenutog filma najavljena za četvrtak, 26. septembar 2013. godine u 11:20”.*

Praćenjem programskih sadržaja TV Prve, utvrđeno je da je na spomenuti datum film “Klip” srpske rediteljke Maje Miloš emitovan između 22:00 i ponoći. Film je osvojio prestižne međunarodne nagrade i priznanja. Film “Klip” je hiper-realistična prezentacija života mnogih tinejdžera danas. Glavni lik filma je tinejdžerka Jasna, koja dolazi u grad iz manje zajednice. Tinejdžerka živi okružena banalnošću predgrađa. Njen otac je teško bolestan i ona je bijesna na sve i svakoga, uključujući i sebe samu. Zaljubljena je u dečka sa kojim ide u školu, ali ne dobija ono što želi iz te veze. Pokušava da zaboravi teške svakodnevne okolnosti tako što eksperimentiše sa seksom, drogom i noćnim izlascima, svo vrijeme snimajući sebe i ljude oko sebe mobilnim telefonom. U ovom surovom okruženju, međutim, rađaju se ljubav i nježnost. Na početku filma, prikazano je upozorenje “Program koji slijedi nije prikladan za gledaoce mlađe od 14 godina”. Film sadrži scene eksplicitnog seksa, upotrebu nekonvencionalnog jezika i scene konzumiranja psihoaktivnih supstanci.

Postupanje AEM-a

Od TV Prva je zatraženo da dostavi pisanu izjavu o navodima sadržanim u prigovoru. U pisanoj izjavi, emiter je naveo da je film “Klip” igrani film sa savremenom temom koji prati živote nekoliko tinejdžera koji se, gubeći smisao i tragajući za pozitivnim vrijednostima, okreću porocima, lošim navikama, preuranjenim seksualnim odnosima i sličnom ponašanju. Po mišljenju emitera

“činjenica da neki film, uključujući i Klip, sadrži eksplicitne scene seksa, ne znači da je to pornografski ili erotski film. U filmu “Klip”, scene seksa i nasilja nijesu svrha same po sebi, i ne treba ih posmatrati van konteksta - scene se prikazuju u kontekstu cijele priče koju film prati, one imaju svoje značenje u priči, podržavaju filmsku priču i javljaju se kao posljedica problematičnog života moderne generacije.”

Prema navodima emitera, film ukazuje na “opšti problem društva i ima za cilj podizanje svijesti, prvenstveno roditelja i mladih”, te da “maloljetnici nijesu uključeni u scene seksa i golotinje”. Emiter je takođe istakao da je, svjestan različitih reakcija publike nakon emitovanja (od zahvalnosti do velike uznemirenosti), odlučio da uopšte ne reprizira film.

Prilikom donošenja odluke, AEM je uzela u obzir da je u navedenom slučaju riječ o sadržaju koji se na umjetnički, provokativni i inovativni način bavi vrlo složenim, ali važnim društvenim temama, koje se u crnogorskim medijima tretiraju nedovoljno ili sporadično.

Bez obzira na umjetnički kvalitet i činjenicu da film ne predstavlja promociju, već kritiku vremena i društva u kome se odvija masovna i uporna degeneracija osnovnih vrijednosti ljudskog postojanja, to je “kontroverzni materijal” koji izaziva podijeljene reakcije, koje je emiter prepoznao i na osnovu kojih je odlučio da ne reprizira film. Time je emiter pokazao otvorenost i odgovornost prema stavovima publike i prije nego što je AEM pokrenuo postupak. U priloženoj izjavi, emiter je pokazao složenost primjene standarda koji se odnose na pravo i interes medija da doprinesu prevenciji i podizanju svijesti o socijalnim problemima s kojima se mladi suočavaju, s jedne strane, kao i zaštiti mladih s druge strane, od sadržaja koji bi mogli da ugroze njihov moralni, mentalni, emocionalni ili društveni razvoj.

AEM je uzeo u obzir da prikazani sadržaj može da bude namijenjen tinejdžerima starijim od 14 godina, posebno imajući u vidu da se odnosi na njihovu generaciju, te da ima edukativni karakter u odnosu na njih i da predstavlja lekciju koja ukazuje na greške njihovih vršnjaka. Takođe je uzeto u obzir da postoji realna opasnost da će mediji početi da izbegavaju takve teme i da će se još više okrenuti komercijalnom i manje “rizičnom” sadržaju. U tom kontekstu, brzo izricanje restriktivnih ili kaznenih mjera protiv emitera, koje nijesu dovoljno opravdane ili neophodne, može da ih odvraća od bavljenja složenim (ili kontroverznim) pojavama ili procesima. Nakon sprovedenog postupka i razmatranja svih relevantnih činjenica, AEM je odlučila da odbije pritužbu.

16) TV PRVA, 2016, označavanje i raspoređivanje sadržaja

Dana 10.03.2016. godine, Agenciji za elektronske medije dostavljen je prigovor gledateljke, na rad emitera televizijskog programa “TV Prva” zbog oglašavanja, u dnevnom terminu emitovanja, programskog sadržaja “Srpske misterije”, koji je kako se navodi u prigovoru “zastrašujući i za odrasle, a ne za djecu”.

Serijal “Srpske misterije” je dokumentarno-igranog karaktera, realizovan kao niz pedesetominutnih epizoda posvećenih različitim temama kao što su mitovi, legende, sujevjerja i sl., iz dalje i bliže prošlosti, a koji imaju određene refleksije i na današnje vrijeme i generacije. Radi se o sadržaju sa ozbiljno i brižljivo pripremljenim

scenariom i izborom učesnika (od glumaca, prezentera, predstavnika vjerskih zajednica, pa do samozvanih "poznavalaca" problematike misterija i mistike kao što su ufolozi, bijeli magovi i sl.). Sadržaj je nepretenciozan, bez vidljive ambicije da se koristi lakovjernost i neupućenost publike za podizanje stepena njihove zainteresovanosti.

U osnovi, sadržaj bi mogao biti koristan pristup za razumijevanje nastanka i značenja raznoraznih mitova i legendi čiji su korijeni iz daleke prošlosti, a koje imaju i određeni kulturološki i folklorni značaj i nesumnjivo spadaju u antropološko i kulturno nasljeđe svakog naroda. U svakom slučaju, tako obrađena, ova problematika mogla bi poslužiti kao antipod zloupotrebama iste materije (okultizam, vradžbine i sl, koje se često nude lakovjernim i ljudima u nevolji kao "učinkovita" rješenja za njihove životne probleme).

U periodu prije i neposredno nakon emitovanja spornog sadržaja, emitovane su epizode sa naslovima: "Mrtvi", "Zlo drvo", "Urbane legende", "U srcu tame" i "Povratak bele dame" (u januaru i februara 2016, utorkom oko 22,00 sati) i "Drekavac" i "Muslimanska magija" (u martu, četvrtkom nakon 23,00 sata). Na početku emitovanja svake epizode dato je vizuelno upozorenje na punom ekranu: "Program koji slijedi nije prikladan za osobe mlađe od 14 godina" (u to vrijeme, prema Pravilniku o programskim standardima u elektronskim medijima, propisane grafičke oznake kategorije programskog sadržaja su bile 12, 16 ili 18).

Najava emisije "Srpske misterije", koja je predmet prigovora, odnosi se na epizodu broj 12, sa naslovom "Muslimanska magija", koja je emitovana u četvrtak, 10. marta 2016. godine. Najava je toga dana emitovana sedam puta i to u periodu od 06:00 do 21:00. Radilo se o samopromotivnom trejleru, u trajanju od 44 sekunde, sa zvučnim i vizuelnim insertima scena iz emisije, koji je mogao da ima zastrašujuće dejstvo na maloljetnike, imajući u vidu da prikazane scene i pojave prevazilaze granice rasuđivanja i razumijevanja, naročito maloljetnika. Tokom emitovanja nije bilo grafičke oznake o neprimjerenosti sadržaja određenom uzrastu.

Postupanje AEM-a

Saglasno nadležnostima ustanovljenim Zakonom o elektronskim medijima, od TV Prva je zatraženo da dostavi pisano izjašnjenje na navode iz prigovora. Emiter je naveo da je odmah po prijemu zahtjeva za izjašnjenje, preispitao dnevnu i nedjeljnu programsku šemu, po kojoj je bilo predviđeno emitovanje epizode dokumentarnog serijala "Srpske misterije" - i da je epizoda "Muslimanska magija" emitovana 10. marta 2016. godine u graničnom periodu od 23h i 15 minuta.

Prema emiteru, predmetna epizoda serijala "Srpske misterije" je dokumentarna emisija *"visoke produkcije koja istražuje mitove lokalnih zajednica na Balkanu, i koja podstiče na kritičko mišljenje i otvara nove vidike u edukaciji lokalnih zajednica"*. *Budući da se radi o izuzetno kvalitetnoj dokumentarnoj formi* emiter je, *"po svojim standardima"* uradio i video trejler koji najavljuje novu epizodu, ... a *"koji je sadržao najzanimljivije momente epizode po visokim standardima kreativne video montaže"*. Emiter je naveo da serijal broji još četiri premijerne epizode, koje će, zbog svih mjera predostrožnosti, biti emitovane u graničnom periodu, a video promocije će se izbaciti iz dnevnih reklamnih blokova.

Prilikom donošenja odluke, AEM je utvrdila da je emiter prilikom emitovanja predmetnih najava programskog sadržaja propustio da izvrši kategorizaciju programskog sadržaja i svrsta ga u jednu od tri predviđene kategorije (12, 16 ili 18), u skladu sa Pravilnikom o programskim standardima u elektronskim medijima. AEM je takođe utvrdila da je tokom emitovanja sadržaja emiter koristio oznaku koja nije bila propisana Pravilnikom o programskim standardima u elektronskim medijima, čime je propustio da primijeni adekvatnu grafičku oznaku kategorije programskog sadržaja 12, 16 ili 18.

Nakon sprovedenog postupka i uz uvažavanje svih relevantnih činjenica, donesena je odluka da je emiter prekršio odredbe Zakona o elektronskim medijima (član 55) i Pravilnika o programskim standardima u elektronskim medijima (čl. 6, 22, 23, 23a i 27) koji propisuju da treba posvetiti posebnu pažnju pravilima za raspoređivanje programskog sadržaja mimo graničnog perioda, u cilju zaštite moralnog, mentalnog, intelektualnog, emotivnog i socijalnog razvoja maloljetnika, a emiteru je izdato upozorenje, uz obavezu da izrečenu mjeru upozorenja objavi u programu "TV Prva".

SJEVERNA MAKEDONIJA:

17) TV Sitel, 2014-2015, pogrešna kategorizacija i neodgovarajući termini za TV seriju "Sila"

Agencija za audio i audiovizuelne medijske usluge (25.11.2014.) je, u skladu sa pritužbom građana, sprovela vanredni monitoring nekoliko epizoda TV serije "Sila" emitovanih u periodu od 24. novembra do 1. decembra 2014. godine.

Monitoringom je utvrđeno da je TV stanica emitovala dvije epizode serije dnevno tokom radne nedjelje, jednu premijerno i jednu reprizu epizode koja je emitovana prethodnog dana, a nedjeljom su emitovane reprize nekoliko epizoda TV serije. Osim toga, suprotno Zakonu o audio i audiovizuelnim medijskim uslugama i Pravilniku o zaštiti maloljetnika, TV serija je pogrešno kategorizovana i označena kao program prve kategorije - namijenjena cijeloj publici i emitovana je u neprikladnom dijelu dana.

Uzimajući u obzir činjenicu da je psihofizičko nasilje u TV seriji "Sila" dio scenarija, odnosno da je to motiv koji se sistematski ponavlja i kao uzrok i posljedica u rješavanju složenih rodno-klanskih (plemenskih) odnosa između likova, time je taj motiv nezaobilazan dio priče svake epizode. Dakle, TV serija "Sila" se ne može emitovati pod kategorijom "prihvatljivo za sve uzraste", već treba da je prati simbol upozorenja roditeljima/starateljima da serija nije prikladna za djecu mlađu od 12 godina. Prema uputstvima o kategorizaciji iz Pravilnika, programi kategorizovani u ovu kategoriju (treću) bi trebali da budu emitovani nakon 20 sati. U ovom slučaju, pored neadekvatno primijenjene signalizacije, još jedan problem je bilo emitovanje repriza posle 15 časova svakog radnog dana i posle 11 časova nedjeljom, dok su premijerne epizode emitovane svakog dana neposredno posle 20 časova.

Postupanje AVMU

Nakon što je Agencija, na osnovu vanrednog nadzora, utvrdila da je pritužba građanina osnovana, u decembru 2014. godine TV stanici je izrečena mjera upozorenja, a podnosilac pritužbe je obaviješten o nalazima nadzora.

U skladu sa Zakonom, nakon isteka roka za usaglašavanje iz izrečene mjere, Agencija je dužna da obavi dalji nadzor i provjeri da li je emiter odgovorio na izrečenu mjeru. Tako je od 16. do 19. januara 2015. godine izvršen dodatni kontrolni nadzor i utvrđeno je da TV stanica nije postupila po izrečenoj mjeri, odnosno nastavila je emitovanje TV serije "Sila" kao programa prve kategorije (za sve uzraste), umjesto kao programa treće kategorije (12+), i to je činila prije 20:00 sati. Imajući u vidu da se u skladu sa članom 23 Zakona prekršajni postupak pokreće kao druga mjera, samo ako se u tekućoj godini utvrde povrede, dana 23. januara 2015. godine, emiteru je izdato još jedno pismeno upozorenje.

Kontrolni nadzor u vezi sa ovim upozorenjem sproveden je između 3. i 5. februara 2015. godine, čime je još jednom utvrđeno da emiter nije eliminisao kršenje, odnosno da nije ispoštovao uputstva regulatora. Stoga se u izvještaju predlaže pokretanje prekršajnog postupka pred nadležnim sudom.

U skladu sa Zakonom o prekršajima, prije pokretanja prekršajnog postupka, Agencija je pozvala odgovorna lica u mediju u svrhu sprovođenja skraćenog postupka poravnanja. S obzirom na to da je postupak poravnanja uspješno završen, pravno lice (emiter) platilo je novčanu kaznu u iznosu od 5.000 eura u protivvrijednosti u makedonskim denarima, a lice odgovorno za program pravnog lica platilo je novčanu kaznu od 500 eura u protivvrijednosti u makedonskim denarima na račun državnog budžeta.

Redovnim nadzorom programa emitera od 15. do 19. februara 2015. godine u skladu sa Godišnjim planom praćenja programa za 2015. godinu, još jednom je utvrđeno da emiter nije promijenio kategorizaciju i termine emitovanja turske TV serije "Sila". Stoga se u izvještaju još jednom predlaže pokretanje prekršajnog postupka, a medij je još jednom pozvan u Agenciju na skraćeni postupak poravnanja. S obzirom na to da je postupak poravnanja uspješno završen, pravno lice (emiter) platilo je novčanu kaznu u iznosu od 5.000 eura u protivvrijednosti u makedonskim dinarima, a lice odgovorno za program pravnog lica platilo je novčanu kaznu od 500 eura u protivvrijednosti u makedonskim denarima na račun državnog budžeta.

18) TV Kiss, 2014-2015, neoznačavanje programa oznakama za zaštitu maloljetnika

Redovnim nadzorom TV Kiss-a, sprovedenim u avgustu 2014. godine, na osnovu Godišnjeg plana praćenja programa, utvrđeno je da televizija nije primijenila oznake upozorenja za zaštitu maloljetnika prije i poslije emitovanja niza TV emisija (filmova, serija, animiranih filmova).

Prema Pravilniku o zaštiti maloljetnika obavezno je prikazivanje te oznake prije početka i za vrijeme emitovanja svih TV emisija, kao i programa s informativnom, edukativnom ili zabavnom funkcijom koji bi u cjelini ili djelimično mogli da imaju negativan uticaj na maloljetnike.

Prije početka programa, obavezno je prikazivanje oznake upozorenja koja označava kategoriju programa, sa vizuelnim znakom, tekstualnim, verbalnim i zvučnim upozorenjem, u trajanju najmanjem od 10 sekundi, na najmanje ¼ vidljivog dijela ekrana. Tokom programa, vizuelna oznaka u dimenziji 1/32 treba da bude u uglu vidljivog dijela ekrana.

Postupanje AVMU

TV stanica je u skladu sa Zakonom dobila pismeno upozorenje kao mjeru protiv povrede koja je utvrđena u avgustu 2014. godine. Kontrolnim praćenjem u oktobru 2014. godine izvršeno je provjeravanje da li su primijenjena pravila o zaštiti maloljetnika i utvrđeno je da TV stanica nije postupila po upozorenju i eliminisala kršenje, odnosno, da nije postavila upozoravajuće oznake za zaštitu maloljetnika prilikom emitovanja filmova i TV serija. Stoga se u izvještaju predlaže druga pravna mjera, odnosno, pokretanje prekršajnog postupka pred nadležnim sudom.

U skladu sa Zakonom o prekršajima, prije pokretanja prekršajnog postupka, Agencija je pozvala odgovorna lica u mediju u svrhu provođenja skraćenog

postupka poravnanja. S obzirom na to da je postupak propao, u decembru 2014. godine pokrenut je prekršajni postupak.

Nadležni Osnovni sud u Tetovu je u aprilu 2015. godine donio presudu u korist Agencije i novčano kaznio emitera novčanom kaznom od 5.000 eura u protivvrijednosti u makedonskim denarima za pravno lice i novčanom kaznom od 500 eura u protivvrijednosti u makedonskim denarima za odgovorno lice u pravnom licu. Emiter se žalio na presudu Apelacionom sudu u Gostivaru, koji je u novembru 2015. godine odbacio žalbu emitera i potvrdio presudu Osnovnog suda.

19) TV Sitel, 2015-2016, pogrešna kategorizacija i neodgovarajući termini za TV seriju “Crna ruža”

Agencija za audio i audiovizuelne medijske usluge je, na osnovu pritužbe građanina od 04.12.2015. godine, sprovela vanredni nadzor nekoliko epizoda TV serije “Crna ruža” emitovanih u periodu od 1. do 7. decembra 2015. godine.

Nadzorom je utvrđeno da je TV stanica emitovala dvije epizode serije po danu, jednu premijerno i jednu reprizu emisije od prethodnog dana, u suprotnosti sa Zakonom o audio i audiovizuelnim medijskim uslugama i Pravilnikom o zaštiti maloljetnika; TV serija je pogrešno kategorizovana i označena kao program druge kategorije (8+) koji se ne preporučuje djeci mlađoj od 8 godina i da je, za razliku od premijere, repriza emitovana u neprikladno doba dana (između 14 i 16 sati).

Zbog čestih i dugotrajnih scena i sekvenci (konsekutivnih, dramaturški razvijenih slika i scena) eksplicitno prikazanog verbalnog i psihofizičkog nasilja, posljedica nasilja, nehumanosti i zlostavljanja ljudi, epizode ove TV serije trebalo je kategorizovati kao program treće kategorije (12+), koji se ne preporučuje djeci mlađoj od 12 godina, uz preporučeni nadzor roditelja/staratelja, što podrazumijeva da je emitovanje moguće samo između 20:00 i 05:00 sati.

Postupanje AVMU

Nakon što je Agencija, na osnovu praćenja, utvrdila da je pritužba građanina osnovana, u kojoj je ispravno istakao da je vrijeme prikazivanja repriza TV serije neadekvatno jer omogućava mlađoj publici da gleda TV seriju, bez preventivnog prisustva roditelja ili staratelja, emiter je obaviješten o pritužbi i o nalazima praćenja koji zahtijevaju da se vrijeme emitovanja programa uskladi sa zahtjevima iz Zakona i podzakonskog akta. Održan je sastanak sa emiterom na kojem su razmatrani nalazi nadzora i TV stanica je zatražila određeni vremenski period za prilagođavanje programskog rasporeda.

Nakon redovnog nadzora iz februara 2016. godine u skladu sa Planom praćenja programa za 2016. godinu (koji je javno dostupan na internet stranici regulatora), Agencija je utvrdila da emiter još uvijek ima pogrešno kategorizovanu televizijsku seriju “Crna ruža”, dok je repriza bila emitovana u neprikladno doba dana, odnosno, da emiter nije postupio po zahtjevu Agencije. Stoga je izrečena mjera koja se sastojala od pismenog upozorenja u kojoj mu je dat rok za odgovor od 30 dana od dana prijema odluke o mjeri.

Tokom kontrolnog nadzora sprovedenog nakon isteka roka u maju 2016. godine, Agencija je ponovo došla do istog zaključka da nije bilo promjena u kategorizaciji i vremenu emitovanja TV serije, odnosno, da emiter nije reagovao na izrečenu mjeru upozorenja. Stoga je, u skladu sa Zakonom, u izvještaju o nadzoru zatraženo od direktora Agencije da pokrene prekršajni postupak pred nadležnim sudom protiv emitera i odgovornog lica.

U skladu sa Zakonom o prekršajima, prije pokretanja prekršajnog postupka, Agencija je pozvala službena lica - predstavnike emitera u svrhu sprovođenja skraćenog postupka poravnanja. Ako emiter prihvati postupak poravnanja, pravno lice i odgovorno fizičko lice plaćaju polovinu dospjelih kazni predviđenih Zakonom za određeno kršenje na račun državnog budžeta, čime se postupak završava i slučaj ne dolazi do suda. S obzirom na to da je postupak poravnanja uspješno završen, pravno lice (emiter) platilo je novčanu kaznu u iznosu od 5.000 eura u protivvrijednosti u makedonskim denarima, a lice odgovorno za program pravnog lica platilo je novčanu kaznu od 500 eura u protivvrijednosti u makedonskim denarima.

SRBIJA:

20) TV Pink, 2014, tema seksualnog odnosa sa maloljetnikom u jutarnjem programu

U jutarnjem programu TV Pink emitovan je sadržaj koji je narušio ljudska prava i dostojanstvo učesnika u programu, kao i sadržaj koji bi mogao da naškodi maloljetnicima. TV Pink se 27. novembra u terminu od 9:41 do 10:07 u okviru jutarnjeg programa bavila temom zlostavljanja djece i emitovala telefonski razgovor s majkom čije su ime, prezime, fotografija i mjesto stanovanja otkriveni i koja je optužila svog bivšeg muža (razvod je u toku) da je imao seksualni odnos sa njihovom troipogodišnjom kćerkom. U programu uživo majka je odgovarala na novinarska pitanja koja su u određenoj mjeri bila sugestivna (... *Da li tvrdite da je vaša kćerka bila silovana? ... da li i dalje tvrdite da se vaša kćerka boji svog oca?* Majka je tvrdila da je njeno dijete reklo "... *molim te, kad tata dođe ne daj me, sakrij me ...*). Majka je detaljno opisala kako je počela da sumnja da je njeno dijete zlostavljano. Rekla je da je odvela dijete u Institut za mentalno zdravlje gdje je djevojčica ponovila ono što je rekla. Nakon toga je pokrenut postupak protiv oca.

Postupanje REM-a

Regulator je izrekao opomenu TV Pink jer je prekršio član 50 stav 1 Zakona o elektronskim medijima i Kodeks ponašanja emitera⁴² – odsjek 3, kao i član 20 Pravilnika o zaštiti ljudskih prava u oblasti pružanja medijskih usluga.

Utvrđujući činjenice, Savjet je zaključio da je stanica objavila podatke koji su omogućili lako otkrivanje identiteta maloljetnika spominjanih u programu, praktično sa apsolutnom sigurnošću. Program se bavio temom zlostavljanja djece, a otkrivanje njihovih identiteta prekršilo je njihova osnovna ljudska prava, odnosno pravo na poštovanje ličnosti i dostojanstva djeteta i pravo na privatnost. Eksplicitne optužbe i detaljni opisi navodnih informacija koje je majka djeteta dala o povredama koje je njena kćerka pretrpjela (ime djeteta – Mila, je takođe otkriveno), o načinu nanošenja povreda i osobi koja je nanijela povrede (otac Igor) i opisivanje konkretnih radnji koje su učinjene kako bi se povrede nanijele na genitalnim djelovima tijela djeteta, predstavljaju gruba kršenja pravila ponašanja koja su regulisana Zakonom o elektronskim medijima i Kodeksom ponašanja emitera. Nezavisno udruženje novinara Srbije uložilo je žalbu REM-u protiv pružaoca medijskih usluga, a prilikom izricanja mjere uzeto je u obzir i snažno negativno mišljenje i ocjena eksperata.

21) Prva TV, 2014, filmovi sa oznakom 16 emitovani tokom dana

U periodu od 5. do 8. septembra 2014. godine TV Prva je emitovala određeni sadržaj koji nije primjeren za osobe mlađe od 16 godina, u vremenskim terminima koji su, prema zakonu, zabranjeni za takvo emitovanje. U terminima od 6 do 22 sata emitovali su šest filmova koji su označeni kao neprikladni za osobe mlađe od 16

---

42 U vrijeme kada je izrečena mjera, tadašnje Opšte obavezujuće uputstvo o ponašanju emitera, odsjek 3, glasilo je: - Emiteri će preduzeti sve mjere predostrožnosti kako bi zaštitili maloljetnike od sadržaja koji mogu da ugroze njihov integritet i njihovo zdravlje, moralni, intelektualni i socijalni razvoj.

godina. Sadržali su scene nasilja, ubistava, oružja i golotinje. Film “Kiss, Kiss, Bang, Bang” emitovan je 5. septembra u terminu od 11:10:30 do 12:59:49. Film “Misija” emitovan je 6. septembra u 06:18:19, film “Razbijač” je bio na programu 7. septembra u terminu od 08:56:21 do 11:00:29. Istog dana film “Izlazne rane” emitovan je u terminu od 11:00:57 do 12:59:51, dok je u 21:44:40 TV Prva emitovala film “Ponos i slava”. Isti film je ponovo emitovan dan poslije u terminu od 10:41:47 do 12:59:42.

Postupanje REM-a

Savjet REM-a je izrekao opomenu TV Prva jer je prekršila član 68 stav 6 Zakona o elektronskim medijima. Emiter je te filmove kategorisao kao neprimjerene za osobe mlađe od 16 godina. Na osnovu toga, emiter je imao obavezu da emituje filmove u terminima koji su dozvoljeni zakonom - između 22:00 i 06:00 (član 68 stav 6 Zakona o elektronskim medijima).

Savjet je zaključio da se ne radi o namjernom emitovanju sadržaja mimo zakonski dopuštenog termina, već o kršenju obaveze zbog nedovoljnog vođenja računa sa strane emitera. Savjet je uzeo u obzir da do tog datuma stanica nije bila predmet bilo koje od mjera predviđenih u članu 28 st. 1 - 3 Zakona o elektronskim medijima.

22) TV Happy, 2014, vulgarnosti i gadosti sa oznakom 16 emitovane tokom dana

U emisiji “Luda kuća” koja je označena kao neprimjerena za osobe mlađe od 16 godina, 21, 22 i 24. oktobra 2014. godine u terminu od 06:00 do 22:00 sata, TV Happy je emitovala sadržaj u kojem su voditelj i gosti koristili vulgarne izraze, nepristojne aluzije i bizarnosti koje vrijeđaju ljudsko dostojanstvo i izazivaju gađenje i odbojnost kod publike. Emisije su emitovane tokom dana u sljedećim terminima: od 14:15:05 do 15:16:20, od 14:15:06 do 15:22:44 i od 14:15:39 do 15:24:59. Predstavnici pružaoca medijskih usluga tvrdili su da emisija “Luda kuća” razotkriva ljudsku prirodu, da je osmišljena kao parodija na rijaliti šou emisije i da je publika bila svjesna da su svi događaji i likovi koji se pojavljuju u emisiji izmišljeni.

Postupanje REM-a

Regulator je izrekao opomenu nacionalnoj TV Happy, jer su emitovali sadržaj neprimjeren za maloljetnike mlađe od 16 godina (Luda kuća), čime su prekršili član 68 stav 6 Zakona o elektronskim medijima. Izricanjem ove mjere, Savjet je utvrdio da je sam emiter kategorisao sporni program kao neprimjeren za maloljetnike mlađe od 16 godina, te je o tome obavijestio javnost stavljajući na programu oznaku 16. Iako je sporni program repriza (jer je originalna emisija emitovana nakon 22 sata), emitovan je van zakonski dozvoljenog termina (sadržaj neprimjeren za maloljetnike nije dopušten prije 22 sata i poslije 6 sati ujutro).

23) TV Happy, 2015, nasilje u jutarnjem programu

U rijaliti šou programu “Parovi” TV Happy je emitovala sadržaj sporan sa stanovišta usklađenosti sa zakonodavstvom vezanim za zaštitu maloljetnika. Dana 11. oktobra 2015. godine u jutarnjim satima emitovali su sadržaj koji je sadržao

nasilje, nepristojno ponašanje i izraze koji su se koristili kao čin agresije, odnosno u cilju nanošenja uvrede.

REM je izvršio vanredni i pojačani nadzor 11. oktobra u jutarnjim satima. Tokom tog nadzora, pregledali su sadržaj koji je emitovan ujutro (emisija je označena kao neprimjerena za osobe mlađe od 12 godina), koji je sadržao provokacije i svađe učesnika u rijaliti šou emisiji, nakon čega je jedan od učesnika udario (ošamario) drugog učesnika nekoliko puta. Tokom ovog dijela programa, publika je mogla da čuje psovke, uvrede, prijetnje (verbalno nasilje). U terminu od 11:31 do 11:31 publika je mogla da vidi šamaranje, guranje, hvatanje odjeće drugih učesnika, nakon čega je emiter reagovao zamaglivanjem programa, ali emisija nije prekinuta. Uprkos zamaglivanju slike i bipovanju u više navrata, publika je mogla da čuje riječi koje su bile prepoznatljive kao psovke.

Postupanje REM-a

Regulator je izdao upozorenje TV Happy jer su prekršili član 50 stav 3; član 68 stav 2; član 68 stav 6 Zakona o elektronskim medijima, kao i član 17 st. 1, 2 i 4 Pravilnika o zaštiti prava maloljetnika u oblasti pružanja medijskih usluga.

Savjet REM-a je utvrdio da se navedeni sadržaj ne smije emitovati u vrijeme kada se može razumno očekivati da su djeca ispred TV-a (ujutro); da neprimjeren sadržaj može da ima posljedice po razvoj maloljetnika, da mora da bude jasno označen kako bi se spriječila mogućnost poistovjećivanja maloljetnika sa nasilnim osobama koje učestvuju u rijaliti emisijama; da je u situaciji kada je nasilje eskaliralo emiter bio dužan da odmah prekine emitovanje ili da izbjegne emitovanje takvog ponašanja na bilo koji drugi način (isključivanje tona, promjena ugla kamere, itd.). Savjet je naredio emiteru da jasno označi rijaliti šou "Parovi" kao neprimjeren za osobe mlađe od 16 godina ako emisija sadrži uvredljivo ponašanje koje se koristi kao čin agresije. Ako sadrži psovke koje se koriste kao čin agresije, odnosno za nanošenje uvrede, treba da bude označena kao neprimjerena za osobe mlađe od 18 godina. Takođe je naloženo da se u slučaju eskalacije nasilja odmah prekida emitovanje rijaliti programa.

24) TV Happy, 2015, psovke, vulgarni jezik i uvrede u toku dana i rane večeri

U rijaliti šou "Parovi" TV Happy je emitovala sadržaje koji bi mogli da naškode fizičkom, moralnom ili mentalnom razvoju maloljetnika. U periodu od 30. avgusta do 9. septembra 2015. godine, rano ujutro i rano uveče, emitovali su sadržaje koji sadrže vulgarne izraze, psovke i uvrede i vulgarne pokrete koji su samo povremeno (i nespretno) bili pokriveni visokofrekventnim tonovima ili zamaglivanjem slike.

Postupanje REM-a

Regulator je izdao upozorenje Nacionalnoj TV Happy jer su prekršili obaveze iz člana 50 stav 3 i člana 68 st. 2 i 6 Zakona o elektronskim medijima, kao i člana 17 st. 1 i 2 Pravilnika o zaštiti prava maloljetnika u oblasti pružanja medijskih usluga.

Sadržaj je sadržao psovke i bio je neadekvatno pokriven signalom emitera, pa je emiter bio obavezan da emituje takav sadržaj u vrijeme kada se moglo očekivati da maloljetnici neće gledati, s obzirom na redovni raspored njihovih aktivnosti,

kako je zahtijevano Zakonom o elektronskim medijima (član 50 stav 3 i član 68 stav 2). Emiter je bio obavezan da takav sadržaj kategorizuje kao neprimjeren za maloljetnike mlađe od 16 godina i da ga emituje u terminu između 22:00 i 06:00. U situacijama kada se psovke koriste kao čin agresije, emiter je imao obavezu da takav sadržaj označi kao neprimjeren za maloljetnike mlađe od 18 godina i da ga emituje nakon 23 sata. Izricanjem upozorenja, Savjet REM-a je izrazio mišljenje da postoji visok nivo odgovornosti emitera jer u više navrata emituje sporne sadržaje ujutro i tokom radnog vremena, kada se realno može pretpostaviti da maloljetnici nijesu u društvu njihovih roditelja.

25) TV Happy, 2015, privremena zabrana emitovanja emisije

U rijaliti šou programu "Parovi" TV Happy je 28. marta 2015. godine emitovala sadržaje koji bi mogli da naškode fizičkom, moralnom ili mentalnom razvoju maloljetnika. U terminu od 14:51 do 21:13 kanal je emitovao scene pušenja i uvredljivog ponašanja koje se nije koristilo kao čin agresije, kao i uvredljivog ponašanja koje se koristilo kao čin agresije.

TV Happy je 29. marta 2015. godine u periodu od 21:25 do 21:45 emitovala sadržaje koji bi mogli da naškode fizičkom, moralnom ili mentalnom razvoju maloljetnika. Sadržaj je prikazivao uvredljivo ponašanje koje se nije koristilo kao čin agresije i uvredljivo ponašanje koje se koristilo kao čin agresije, odnosno u cilju nanošenja uvrede. Time je emiter prekršio gore navedene zakonske odredbe.

Sadržaj koji je stanica emitovala tokom tih dana izazvao je žestoke reakcije javnosti, a regulator je primio veliki broj pritužbi sa navodima da rijaliti šou "Parovi" vrijeđa interes javnosti.

Postupanje REM-a

Regulator je izrekao privremenu zabranu emitovanja sadržaja na Nacionalnoj TV Happy, u trajanju od 24 sata, počevši od 8 sati uveče 3. aprila 2015. godine. Razlog je bio kršenje obaveze iz člana 50 stav 3 i člana 68 st. 2 i 6 Zakona o elektronskim medijima, kao i člana 17 st. 1 i 2 Pravilnika o zaštiti prava maloljetnika u oblasti pružanja medijskih usluga.

Savjet je izrekao mjeru navodeći da je emiter bio obavezan da emituje sadržaj rijaliti šou emisije van perioda u kojem bi mogao da bude dostupan maloljetnicima, te da ga obilježi kategorijama 16 ili 18, posebno imajući u vidu da tokom dva dana urednički tim nije uočio čitav niz uvredljivih izraza, diskusije o seksualnosti, uvrede, ponižavanja, aluzije i insinucije, bez dužnog profesionalnog opreza. Navodi urednika da je tehničar koristio i pustio pogrešnu traku i da je taj sadržaj trebalo da bude emitovan u večernjim satima, zbog čega je taj tehničar otpušten, pokazuju ozbiljni nedostatak opreza, pa su kao takvi uzeti u obzir prilikom izricanja mjere. Privremena zabrana emitovanja sadržaja odnosi se na sadržaj iste vrste, bez obzira na potencijalnu promjenu naziva, vrijeme emitovanja i druge okolnosti značajne za prepoznavanje sadržaja.

26) TV Happy, 2015, neprimjereni sadržaj u neprikladno vrijeme

TV Happy je 8. marta 2015. godine, tokom rijaliti šou emisije “Parovi” emitovala sadržaj koji je označen kao neprimjeren za osobe mlađe od 18 godina. Sadržaj je emitovan između 18:00 i 23:00 časova. U periodu od 9. do 11. marta u rijaliti šou programu “Parovi” prikazivan je sadržaj koji bi mogao da naškodi fizičkom, moralnom ili mentalnom razvoju maloljetnika. Emitovan je u vrijeme kada se od maloljetnika moglo očekivati da gledaju. Služba REM-a za nadzor i analizu sprovela je istragu o televizijskom programu Nacionalne TV Happy i napisala nekoliko izvještaja o spornim djelovima programa: 8. marta stanica je emitovala rijaliti šou u 21:59 sa grafičkom oznakom 18.

Postupanje REM-a

Regulator je izdao upozorenje TV Happy-u zbog kršenja obaveze iz člana 68 stav 6, člana 50 stav 3 i člana 68 stav 3 Zakona o elektronskim medijima.

Procjenjujući da li sadržaj koji emitovan 9, 10. i 11. marta može da naškodi maloljetnicima, Savjet REM-a je posebno uzeo u obzir vrstu konteksta u kojem su emitovani. Pošto su nefikcijske prirode, rijaliti šou emisije mogu da imaju jak uticaj na maloljetnike, dok u određenim slučajevima postoji mogućnost poistovjećivanja maloljetnika sa učesnicima programa. Prema izjavi predstavnika TV Happy, nakon emitovanja spornog sadržaja, rejting se povećao u periodima u kojima je ranije bio nizak - ujutro i popodne. Ovo pokazuje jasnu namjeru emitera da poveća rejting i stekne materijalnu korist, svjesno, uprkos zakonskim ograničenjima. Savjet je posebno uzeo u obzir visoku učestalost ponavljanja radnji kojima se krši zakon (čak 22 puta u posmatranom periodu), kao i mjeru opomene koja je prethodno izrečena (30. oktobar 2014. godine).

27) TV Pink, 2015, kršenje ljudskih prava

Ljudska prava su prekršena u emisiji “Farma 6”, posebno u odnosu na dostojanstvo učesnika. U emisiji je prikazan sadržaj koji može da naškodi fizičkom, moralnom ili mentalnom razvoju maloljetnika, zbog uvredljivog ponašanja koje je predstavljeno u kombinaciji sa psovkaama korišćenim kao čin agresije, odnosno u cilju nanošenja uvreda. Sporni sadržaj emitovan je 2, 3, 4, 7, 9, 10 i 11. septembra 2015. godine.

Postupanje REM-a

Regulator je opomenuo TV Pink, jer su prekršili član 50 st. 1 i 3 i član 68 st. 2 i 6 Zakona o elektronskim medijima, član 17 st. 1 i 2 Pravilnika o zaštiti prava maloljetnika u oblasti pružanja medijskih usluga i član 20 Pravilnika o zaštiti ljudskih prava u oblasti pružanja medijskih usluga.

Navodeći razloge za izrečenu mjeru, Savjet je utvrdio da je emisija “Farma 6” očigledno rijaliti šou i da stoga podliježe posebnom pravnom režimu iz člana 17 Pravilnika o zaštiti prava maloljetnika u oblasti pružanja medijskih usluga. U skladu sa članom 20 Pravilnika o zaštiti ljudskih prava u oblasti pružanja medijskih usluga, pružaoci medijskih usluga dužni su da usluge pružaju na način koji poštuje dostojanstvo ličnosti korisnika medijskih usluga, učesnika u programu i osoba na koje se odnose emitovane informacije. Emisija koja se emituje u toku dana i koja

sadrži određeni broj fragmenata koji bi mogli da naškode fizičkom, moralnom ili mentalnom razvoju maloljetnika, mora da bude emitovana u vrijeme kada je razumno očekivati da maloljetnici ne gledaju. S obzirom na to da je sadržaj nefikcijske prirode, može da ima jak uticaj na maloljetnike. Prilikom gledanja programa svjesni su da osobe i događaji nijesu izmišljeni, već stvarni, a u nekim situacijama postoji velika vjerovatnoća poistovjećivanja s tim osobama.

28) TV Happy, 2016, uvrede i psovke

U rijaliti šou emisiji “Snajke” TV Happy je 25. oktobra 2016. godine emitovala sadržaje koji bi mogli da naškode fizičkom, moralnom ili mentalnom razvoju maloljetnika. U terminu od 16:03 do 19:34 emitovali su sadržaj koji je uključivao pušenje i psovke u cilju nanošenja uvreda. U istoj emisiji (rijaliti šou “Snajke”) 27. oktobra 2016. godine, u terminu od 11:22 do 22:55, emitovan je sadržaj koji je opet uključivao pušenje, a zatim je uslijedilo nasilje i psovke korišćene kao čin agresije i uvrede.

Postupanje REM-a

Regulator je izdao upozorenje TV Happy jer je došlo do povrede člana 47 stav 1 tačka 4; člana 50 stav 3; člana 68 stav 2; i člana 68 stav 6 Zakona o elektronskim medijima, kao i člana 17 st. 1 i 2 Pravilnika o zaštiti prava maloljetnika u oblasti pružanja medijskih usluga. Istovremeno, protiv pružaoca medijskih usluga podnesena je prekršajna prijava jer je došlo do povrede čl. 50 i 68 Zakona o elektronskim medijima (prema članu 111 Zakona o elektronskim medijima, regulator može da pokrene prekršajni postupak, nakon čega sud može da izrekne novčanu kaznu pružaocu medijske usluge u iznosu od 500.000 do 1.000.000 dinara, ili novčanu kaznu od 10.000 do 500.000 dinara).

U obrazloženju odluke naveden je argument da su učesnici programa nekoliko puta tokom oba dana koristili cigarete i duvanske proizvode; da je sadržaj samo povremeno bio obilježen starosnom oznakom 12 ili 16. Prilikom izricanja upozorenja, Savjet REM-a je utvrdio da je emisija “Snajke” očigledno rijaliti šou i da stoga podliježe posebnom pravnom statusu iz člana 17 Pravilnika o zaštiti prava maloljetnika u oblasti pružanja medijskih usluga. To je podrazumijevalo obavezu emitera da kategorizuje rijaliti emisije na restriktivniji način nego druge programe ako sadrže sadržaj koji nije prikladan za maloljetnike. Imajući u vidu vrstu sadržaja koji je emitovan (učesnici puše i upotrebljavaju psovke u cilju nanošenja uvreda i kao čin agresije), emiter je bio dužan da emisiju kategoriše kao sadržaj neprikladan za maloljetnike mlađe od 18 godina i da je emituje u u periodu od 23:00 do 06:00. Tokom dva dana, u periodu od 06:00 do 23:00 sata, TV Happy je emitovala sadržaj koji nije prikladan za osobe mlađe od 18 godina, što pokazuje da nijesu postupali s dužnim profesionalnim oprezom prilikom uređivanja programa.

29) TV Pink, 2018, seksualna pomagala u jutarnjem programu

U emisiji “Novo jutro”, koja je emitovana 21. januara 2018. godine, u terminu od 9:29 do 9:51, TV Pink je emitovala sadržaj koji nije imao starosnu oznaku, sa gostima striptizetom Brankom Blek Rouz, seksologom Aleksandrom Milošević i psihijatrom Danijelom Tiosavljević. Tema je bila upotreba seksualnih pomagala.

Tokom programa, jedna od gošća je pokazala kako se koriste seksualna pomagala i pozvala goste da prisustvuju tematskim večerima gdje će, između ostalog, moći da vide domino damu i koriste seksualna pomagala.

Postupanje REM-a

Regulator je izdao upozorenje TV Pink jer su emitovali sadržaje koji mogu da naškode fizičkom, mentalnom i moralnom razvoju maloljetnika. Naime, kompanija je u jutarnjem programu emitovala sadržaje koji, zbog konteksta u kojem su emitovani, nijesu bili prikladni za maloljetnike mlađe od 12 godina. Na taj način, TV Pink je prekršila obaveze iz člana 50 stav 3 Zakona o elektronskim medijima, kao i člana 6 stav 1 i člana 8 stav 1 Pravilnika o zaštiti maloljetnika u oblasti pružanja medijskih usluga.

2. SLUČAJEVI KOJI SE ODOSE NA ZAŠTITU DOSTOJANSTVA, PRIVATNOSTI I IDENTITETA MALOLJETNIKA

ALBANIJA:

30) Televizija News24, 2016.

Bez odobrenja roditelja, TV stanica je emitovala studijski intervju uživo sa petoro djece (učenika). Tokom intervjua, djeca su se žalila na svog nastavnika.

Postupanje AMA

Upozorenje zbog kršenja dječjih prava u emisijama vijesti

31) Televizija Klan i televizija Ora News, 2016

TV stanice su objavile osjetljive informacije o djetetu u gradu Skadru, u programu pod nazivom “Slobodna zona” i u informativnim emisijama. Dijete je liječeno u zatvorenom centru i njegovo pismo je pročitano tokom programa, što je omogućilo identifikaciju djeteta.

Postupanje AMA

Upozorenje zbog kršenja dječjih prava

32) Televizija Klan, 2016.

TV stanica je emitovala satirični program pod nazivom “Stop”, sa vijestima u kojima su prekršene etika i privatnost, što je dovelo do identifikacije djeteta.

Postupanje AMA

Upozorenje zbog kršenja dječjih prava

33) Televizija News24 television i Focus Media News, 2017

Tokom programa pod nazivom “Otvoreno srce”, opisani su intimni odnosi majke, uz navode u vizuelnim podnaslovima, da ona “čini sramna djela pred očima djece”. Kao ilustracija korišćeni su amaterski i dvosmisleni snimci, napravljeni u porodičnom okruženju.

Postupanje AMA

Upozorenje zbog kršenja dječjih prava za televiziju News24.

Nakon što je primila pritužbu, AMA je, na predlog Savjeta za pritužbe, izrekla novčanu kaznu u iznosu od oko 800 eura “Focus Media News” zbog emitovanja istog programa.

34) Televizija Top Channel i televizija Klan, 2018

Tokom vijesti, TV stanice su emitovale priču o dvije mlade sestre u kojima su objavljene osjetljive informacije o njima.

Postupanje AMA

Upozorenje zbog kršenja prava maloljetnika u emisijama vijesti.

BOSNA I HERCEGOVINA:

35) BHT 1, 2013, kršenje dječjih prava

RAK je primio pritužbu Centra za socijalni rad iz Mostara u vezi sa programom pod nazivom "U ime naroda", emitovanom na BHT1. U pritužbi se navodi da je dotični program povrijedio prava djece i da je narušen rad njihovog centra i zaposlenih. Pored toga, RAK je primio pritužbu od gledaoca zbog mogućeg kršenja prava djece.

Analizom snimaka koje je stanica dostavila utvrđeno je da je u okviru navedenog programa emitovan prilog o odluci Centra za socijalni rad iz Mostara o prestanku hraniteljstva za tri maloljetne osobe kod dvije žene. Tokom ovog priloga je izvršena indirektna identifikacija maloljetnika, identifikovanjem njihove biološke majke, dok su kasnije u programu otkrivena njihova imena, nakon čega je uslijedio razgovor sa nastavnikom tokom kojeg je spomenuto puno ime jedne od maloljetnica. Pored toga, bivše hraniteljice pokazuju slike djece, od kojih je jedna zumirana, a slike djece su potpuno vidljive. Osim toga, u dijelu priče o biološkoj majci, jedna od bivših hraniteljica navodi da su očevi djece nepoznati, a da se njihova biološka majka: "bavi sumnjivim poslom", implicitno dovodeći u pitanje njene moralne vrijednosti.

Postupanje RAK-a

Prava i obaveze medija, posebno javnih radio-difuznih servisa, je da informišu građane o svim pitanjima koja su od javnog interesa i time podstiču demokratske procese. Nije osnovana tvrdnja TV stanice, u dopisu upućenom RAK-u u vezi sa navodnim kršenjem pravila, da pritužba mostarskog Centra za socijalni rad predstavlja pritisak na njihov rad, jer je sadržaj ovog programa analiziran isključivo iz perspektive mogućeg kršenja relevantnih pravila i propisa. Pored toga, uzeta je u obzir i činjenica da su fizička i pravna lica, koja su potencijalno mogla biti stavljena u nepoželjnu poziciju, imala pravo na odgovor u skladu sa relevantnim pravilima, utvrđujući da je Centar za socijalni rad u Mostaru obaviješten o toj mogućnosti.

Ono što je bilo sporno i dovelo je do zaključka da su prekršena relevantna pravila vezana za privatnost je činjenica da je dotični program identifikovao i prikazao slike maloljetnica. Ovo se odnosi na kršenje privatnosti i propust stanice da se osigura zaštita identiteta maloljetnica, takođe uzimajući u obzir da su moralne vrijednosti njihove biološke majke predstavljene u negativnom svijetlu, što može da dovede do ugrožavanja dostojanstva i dobrobiti maloljetnica. Ne osporavajući izbor predstavljene teme, čak smatrajući pozitivnom namjeru stanice da predstavi potencijalne nepravilnosti u radu javnih institucija, utvrđeno je da se ovaj cilj mogao lako postići bez informacija koje se odnose na identitet maloljetnica. Izbjegavanje emitovanja informacija u vezi sa identitetom maloljetnika ne bi umanjilo težinu teme i vrijednost programa. RAK je utvrdio da su emitovanjem ovog programa prekršene odredbe koje se odnose na zaštitu privatnosti i izdao je stanici usmeno upozorenje.

36) ATV, 2017, centralna informativna emisija, reportaža o maloljetnicama koje tuku vršnjakinju iz škole

RAK je primio pritužbu na reportažu emitovanu tokom centralne informativne emisije ATV-a od 18. oktobra 2017. godine. Pritužbu je podnijela majka napadnute maloljetnice, uz navođenje da su prekršena prava maloljetnice i da su dostavljene lažne informacije u vezi sa majčinom saradnjom sa lokalnom policijom na ovom slučaju.

Analizom snimaka ovog programa, koji su dostavljeni na zahtjev RAK-a, utvrđeno je da se emitovana reportaža odnosila na slučaj nasilja među maloljetnicama, u koje su uključene četiri tinejdžerke od 14 godina koje su fizički napale svoju vršnjakinju. Emitovana je izjava službenika za odnose sa javnošću lokalne banjalučke policije na temu zakonskih odredbi na osnovu kojih će se obraditi ovaj slučaj, zajedno sa uopštenom izjavom psihologa u vezi sa maltretiranjem i zlostavljanjem od strane vršnjaka. Tokom tog emitovanog sadržaja, 2 scene nasilja su prikazane 4 puta u trajanju od 18 sekundi, iz kojih se identitet učesnika nije mogao utvrditi, nije bilo spominjanja imena ili njihovih rođaka, niti je bilo drugih informacija koje bi mogle da dovedu do identifikacije uključenih maloljetnica.

Postupanje RAK-a

Analize su pokazale da je ATV pristupio temi na osnovu načela zaštite privatnosti, u skladu sa relevantnim pravilima. Kao što je propisano pravilima, svako narušavanje privatnosti mora da bude opravdano dokazanim javnim interesom, uključujući maltretiranje i zlostavljanje od strane vršnjaka kao ozbiljni društveni fenomen, koji se razmatra i iz perspektive psihologije. TV stanica je u svom dopisu RAK-u navela da se bavila incidentom, o kojem su naširoko izvještavali svi mediji, radi naglašavanja problema maltretiranja i zlostavljanja od strane vršnjaka, kako bi se doprinijelo naporima na njihovoj prevenciji. RAK je utvrdio da je ova TV stanica, predstavljajući ovu temu, ograničila izvještavanje samo na detalje u informativne svrhe i da je to pitanje povezano s informacijama o određenom incidentu vršnjačkog maltretiranja samo u veoma legitimnom javnom interesu, bez kršenja osnovnih načela zaštite privatnosti. RAK nije utvrdio elemente kršenja relevantnih pravila.

HRVATSKA:

37) dubrovackidnevnik.rtl.hr (elektronska publikacija), 2016, otkrivanje identiteta maloljetnika

Agencija za elektroničke medije dobila je zvanično pismo od povjerenika za djecu, u kojem se navode bojazni zbog objavljivanja od strane medija pojedinosti i snimaka postupaka izvršenja u vezi sa maloljetnikom u Župi Dubrovačkoj. Pružalac elektronske publikacije u tekstu je otkrio informacije pomoću kojih se može saznati identitet dječaka koji se nalazi u postupku izvršenja. Uz članak na temu izvršenja, objavljena je i fotogalerija u kojoj se može prepoznati kuća u kojoj maloljetnik živi, kao i dva YouTube video zapisa.

Postupanje AEM-a

Upozorenje. Nakon što je izvršilo analizu i primilo izjavu emitera, Vijeće za elektroničke medije je zaključilo da je prekršen član 3 st. 1, 2 i 3 Pravilnika o zaštiti maloljetnika i izdalo upozorenje emiteru. Štaviše, čak iako u članku *VIDEO/FOTO: "DRAMA U ŽUPI Neuspjela šesta ovrha nad malodobnim djetetom"* nije otkriven identitet maloljetnika i njegovih roditelja, objavljivanje fotografija i snimaka porodične kuće u kojoj maloljetnik živi rezultiralo je objavljivanjem drugih informacija koje su mogle da dovedu do prepoznavanja maloljetnika i ugrožavanja njegove dobrobiti, kao što je navedeno u članu 3 stav 1. Odredbom člana 12 stav 3 Zakona o elektroničkim medijima propisana je zabrana objavljivanja bilo kakvih informacija koje otkrivaju identitet djeteta do 18 godina starosti koje je uključeno u slučajeve bilo kojeg oblika nasilja, bez obzira na status djeteta kao svjedoka, žrtve ili počinioaca, ili u slučajevima pokušaja samoubistva ili samoubistva, gde je takođe zabranjeno iznošenje detalja o porodičnim stvarima i privatnom životu djeteta.

38) 24sata.hr (elektronska publikacija), 2017, otkrivanje identiteta maloljetnika

Čitalac je poslao pritužbu u vezi sa člancima koji su objavljeni na portalu 24sata.hr pod naslovima *Djevojčica spašavala psa kad ju je autom ubio pijani veterinar i Mahirova majka: Samo želim istinu, a ne da me sažalijevaju*. U članku o djevojčici iz Srbije koja je poginula u saobraćajnoj nesreći sadržane su informacije preuzete sa portala Blic.rs, a njihovo objavljivanje na portalu 24sata.hr predstavljalo je kršenje člana 12 stav 3 Zakona o elektroničkim medijima i člana 3 stav 1 Pravilnika o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima. U članku objavljenom na portalu 24sata.hr spominje se puno ime i prezime ubijene djevojčice. Članak o maloljetniku iz Bosne i Hercegovine koji je počinio samoubistvo jer je bio žrtva vršnjačkog nasilja i silovanja predstavljao je i povredu člana 12 stav 3 Zakona o elektroničkim medijima i člana 3 stav 1 Pravilnika o zaštiti u elektroničkim medijima. Članak je preuzet sa portala Klik.ba, a u tom članku majka maloljetnika govori o tom slučaju, a osim identifikacije maloljetnika, otkrivaju se i detalji zlostavljanja i silovanja.

Postupanje AEM-a

Upozorenje. Po prijemu izjave emitera, Vijeće je u odluci o izricanju upozorenja navelo da, iako je istina da su mediji u Srbiji i Bosni i Hercegovini prvi otkrili identitet djece koja su bila žrtve nasilja, i dalje ostaje činjenica da se odredbe Zakona o elektroničkim medijima ne primjenjuju na njih, ali se primjenjuju na 24sata. doo. U stvari, 24sata d.o.o. je bila dužna, kao i svi pružaoci medijskih usluga koji potpadaju pod nadležnost Republike Hrvatske, da izvještavaju u skladu sa važećim zakonodavstvom Republike Hrvatske, u ovom slučaju u skladu s članom 12 stav 3 Zakona o elektroničkim medijima i članom 3 stav 1 Pravilnika o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima.

KOSOVO*:

39) TV DUKAGJINI, 2017, zaštita identiteta i poštovanje dostojanstva djece i maloljetnika tokom emitovanja programa

Povreda člana 4.3. Uredbe NMK-2013/01; NMK je izdala obavještenje o kršenju.

40) TVCG1, 2017, otkrivanje identiteta maloljetnika

Na osnovu redovnog monitoringa emitovanih programskih sadržaja, Agencija za elektronske medije je konstatovala da je Prvi program Televizije Crne Gore -TVCG1 emitovao prilog u vezi sa apelom za pomoć djevojčici iz Crne Gore, dana 18. novembra 2017. godine, u okviru informativne emisije „Dnevnik” u terminu od 19:30 časova.

Osnovne informacije: U novembru 2017. godine, pažnju crnogorske javnosti privukao je slučaj mlade djevojke čiji je zahtjev za pomoć postavila humanitarna organizacija “Banka hrane” na svojoj Facebook stranici. U zahtjevu se navodi da su životi te djevojke i njenog brata ugroženi, imajući u vidu da nemaju prihoda i da žive u teškim uslovima sa svojim bolesnim ocem. Nakon početnih nastojanja različitih humanitarnih organizacija i šire zajednice da pomognu djeci, u javnosti su se pojavile informacije da stvarni život i finansijske okolnosti te porodice nijesu kao što je prvobitno objavljeno, te da postoje sumnje u istinitost informacija. U prilogu su navedena puna imena i prezimena uključenih osoba. U cilju zaštite maloljetnika, AEM je u ovom pregledu naveo njihove inicijale.

Prilog počinje sa najavom reportera u glavnom dnevniku: *“Centri za socijalni rad iz Bijelog Polja i Mojkovca s posebnom pažnjom prate situaciju u porodici V. M., čija je maloljetna ćerka preko društvenih mreža tražila humanitarnu pomoć. Tvrde da dokumentacija tih ustanova demantuje navode da su zaboravljeni i da im je uskraćeno pravo na socijalna davanja.”*

Prilog dalje glasi: *“Na ljestvici događaja koji su ovih dana zaokupljali pažnju javnosti svakako je i priča o porodici M. Sve je počelo apelom za pomoć kojim se, preko društvenih mreža, obratila četrnaestogodišnja ćerka V. M, ukazujući na težak zdravstveni problem svoga oca i nemaštinu u kojoj sa njim žive ona i brat. Djevojčica je u pismu navela da njenog oca u životu održavaju aparati u jednoj beogradskoj bolnici, dok ona sa bratom jedva preživljava, bez struje, vode i hrane. Reagovali su centri za socijalni rad iz Bijelog Polja i Mojkovca i priča je dobila potpuno drugačiji obrt.”*

Navedeni dio priloga je pokriven slikama (screenshot) članaka sa različitih portala, među kojima su, između ostalog, fotografije djevojčice o kojoj se radi: *“Djevojčici iz Bijelo Polja hitno potrebna pomoć - A. M. (14) iz Bijelog Polja hitno je potrebna bilo kakva pomoć”*, kao i tekst *“A. moli sve nas za pomoć: Mom tati otkazuju organi, gladujem, nemam za grejanje, ne mogu ni u školu da idem”* (FOTOGRAFIJA), uz fotografiju djevojčice ispod tog teksta. Na korištenim fotografijama djevojčice, oči su zamagljene (blurovane).

Nakon video izjave direktora centara za socijalni rad u opštinama Bijelo Polje i Mojkovac, prilog dalje glasi: *“Zatečena je i crnogorska javnost koja je, u prvi mah, bila voljna da pomogne maloljetnoj djeci. Umjesto humanitarne akcije, otvoreno je pitanje jesu li u ovom slučaju zloupotrijebljena djeca?”*

Prilog se nastavlja izjavom novinarkе (stand up) ispred zgrade u kojoj živi porodica M. i na koju pokazuje tokom priloga. *“Glavni akter ove priče, V. M., živi u zgradi iza nas u Mojkovcu (prim.aut. pokazuje na zgradu) i nije pristao na susret sa ekipom Televizije*

Crne Gore. U telefonskom razgovoru rekao nam je da su mu mediji pričinili veliku štetu. Neprocijenjive su, kako je dodao, i posljedice po njegovo zdravlje, jer su ljudi koji su bili spremni da mu finansijski pomognu za liječenje, od te namjere odustali. I za V. nevenčanu suprugu, koja ga je, prije nekoliko godina napustila, neprihvatljiva je trenutna situacija. Obratila se bjelopoljskom Centru za socijalni rad da joj pomogne pri traženju starateljstva nad svojom djecom, što ukazuje na to da se priči o M. još ne nazire epilog.”

Završni dio priloga je pokriven prethodno opisanim slikama (screenshot) članaka sa različitih portala na kojima su navedeni ime i prezime, uzrast i naziv grada u kojem djevojčica živi.

Postupanje AEM-a

Saglasno nadležnostima ustanovljenim Zakonom o elektronskim medijima, od nacionalnog javnog servisa TVCGI je zatraženo da dostavi pisano izjašnjenje na date navode. Savjet javnog emitera dostavio je Agenciji pisano izjašnjenje u kojem se navodi da je Komisija za predstavke i prigovore slušalaca i gledalaca razmotrila predmetni izvještaj i predložila direktoru TVCG uspostavljanje bolje kontrole kvaliteta u uredničkom lancu u cilju izbjegavanja sličnih problema u budućnosti.

Kao sastavni dio izjašnjenja dostavljeno je i pojašnjenje uredničkog tima informativnog programa, prema kojem su *“emitovanjem priloga o djevojčici iz Bijelog Polja, čiji je apel za pomoć ‘zapalio’ društvene mreže, htjeli... da ukažu na mogućnost zloupotrebe maloljetnice”* i da su *“u ilustraciji priče, koristili ... isječke iz novina i internet portala gdje je objavljena fotografija djevojčice i njeno ime”,* a *“u montaži su zaštitili njen lik”*. Međutim, kako se navodi *“na žalost, kako je kasnije uočeno, u jednom ponovljenom kadru (na početku i na kraju priloga) moglo se pročitati njeno ime i prezime”*. Ukazuju da se *“radilo o nenamjernoj grešci”*.

Prilikom donošenja odluke, AEM je uzela u obzir da Zakon o elektronskim medijima zabranjuje objavljivanje informacije kojom se otkriva identitet maloljetnika do 18. godine života uključenog u slučajeve bilo kojeg oblika nasilja, bez obzira da li je svjedok, žrtva ili izvršilac, niti iznositi pojedinosti iz porodičnih odnosa i privatnog života djeteta. Takođe, Pravilnik o programskim standardima u elektronskim medijima zabranjuje emitovanje programskih sadržaja kojima se očigledno može nanijeti šteta fizičkom, duševnom ili moralnom razvoju ili dobrobiti maloljetnika ili drugih ranjivih osoba.

Nakon sprovedenog postupka, uz uvažavanje svih relevantnih činjenica, odlučeno je da je emitovanjem predmetnog priloga sa fotografijama četrnaestogodišnje djevojčice i otkrivanjem indentiteta i pojedinosti iz porodičnih odnosa i privatnog života maloljetnika, emiter mogao da nanese štetu duševnom razvoju maloljetnice, čime je prekršio Zakon o elektronskim medijima (član 48) i Pravilnik o programskim standardima u elektronskim medijima (član 6).

Nakon sprovedenog postupka i uz uvažavanje svih relevantnih činjenica, emiteru je izrečena upravno- nadzorna mjera upozorenja, uz obavezu da izrečenu mjeru upozorenja objavi u svom informativnom programu.

SJEVERNA MAKEDONIJA:

41) TV stanica 24 Vesti, 2018, izvještavanje o nasilju među maloljetnicima u osnovnoj školi

Na osnovu anonimne pritužbe u kojoj je podnosilac optužio TV stanicu za “neetičko izvještavanje” i “za elementarno nepoštovanje novinarskih standarda” i time za kršenje prava djeteta zbog prikazivanja većeg broja izvještaja o incidentu - tuči između dvije učenice u dvorištu osnovne škole u Negotinu, Agencija je pregledala informativne emisije TV stanice 24 Vesti od 13, 14, 15, 16 i 17. aprila 2018. godine.

Utvrđeno je da:

- je TV stanica pratila incident u kontinuitetu, i svaki dan predstavljala reakcije i stavove raznih relevantnih strana (Prva dječija ambasada u svijetu “Megjashi”, Ministarstvo unutrašnjih poslova i centar bezbjednosti Negotino, ministarka prosvjete Renata Treneska-Deskoska, Državna prosvetna inspekcija, Centar za socijalni rad, direktor i psiholog Osnovne škole “Goce Delčev” i Ombudsman);
- u izvještajima nijesu predstavljene nikakve senzacionalne ili neprovjerene informacije;
- u priložima su koristili snimke koji su vjerovatno uzeti sa YouTube-a, na kojima su lica uključenih učenika bila zamagljena i njihovi identiteti nijesu otkriveni;
- izvještavanje je bilo u skladu sa Pravilnikom o zaštiti maloljetnika⁴³ koji je Savjet Agencije usvojio 2014. godine, kojim je utvrđeno da prilikom emitovanja nasilja TV stanice treba da postupaju odgovorno u pokušaju da se “postigne ravnoteža između prava javnosti da bude blagovremeno i tačno informisana i - zahtjeva za zaštitu maloljetnika”.

Postupanje AVMU

Agencija je odlučila da je pritužba neosnovana i da je TV stanica 24 Vesti na profesionalan način tretirala pitanje nasilja među maloljetnicima u osnovnoj školi, obavljajući jednu od osnovnih uloga novinarstva - pružanje relevantnih informacija javnosti o pitanju od šireg javnog interesa - prevenciji nasilja među maloljetnicima, bez otkrivanja identiteta učenika. I podnosilac pritužbe i emiter su informisani o zaključcima nadzora.

---

43 Dostupno na: http://avmu.mk/wp-content/uploads/2017/06/Pravillnik_za_zastita_na_mallo-letnite_lica.pdf

SRBIJA:

42) TV Pink, 2014, uznemiravanje maloljetnih lica

TV Pink je prekršila ljudska prava, a naročito dostojanstvo učesnika u rijaliti programu "DNK" emitovanom 11. februara, 8. aprila, 22. aprila, 27. maja i 2. septembra 2014. godine.

U saopštenju od 11. februara 2014. godine objavili su lične podatke dva maloljetna dječaka, jednog od četiri i po godine, a drugog od devet godina. U prisustvu maloljetnog djeteta majka je otkrila detalje (na momente vrlo nejasno) o svom braku i razvodu od oca svojih sinova, Marka i Mladena. Dječak je bio prisutan cijelo vrijeme intervjua, a voditeljica emisije mu je postavila i nekoliko opštih pitanja. Zatim je objasnila da metoda uzimanja uzorka za analizu nije bolna i uz pomoć njegove majke uzela je uzorak pljuvačke. Nakon toga je otac izrazio svoje mišljenje o svojoj bivšoj supruzi, djeci, braku i njegovoj sadašnjoj partnerki, uključujući i podatke koji se odnose na privatni život tih osoba.

Voditeljka je insistirala da što je više moguće naruši privatnost učesnika. Emisija je završena predstavljanjem rezultata koji su potvrdili da je Radovan Vojnić otac djeteta Marka. U tom trenutku stariji sin Mladen (9 godina) je bio u kadru, a voditeljka je insistirala da on prokomentariše situaciju. Posljednji kadar prikazuje Marka kako spava.

U emisiji koja je emitovana 8. aprila prikazane su dvije maloljetne djevojčice (Jovanka i Katarina). U želji da otkloni glasine u selu o tome da je on otac djevojčica, njihov deda je tražio stručnu analizu njihovih DNK uzoraka i to je učinjeno u sklopu emisije. Maloljetne djevojčice su stalno bile uključene u slučaj, u izjave koje su dali njihovi otac i djed, i u razradu razloga za razvod njihovih roditelja. Odgovarajući na pitanja voditeljke, djevojčice su navele pojedinosti iz porodičnog života. One su takođe komentarisale svoj odnos sa sadašnjim suprugom svoje majke.

U emisiji DNK od 22. aprila prikazana je Monika Mihajlović - djevojčica od šest godina, čija je majka željela da se utvrdi da njen bivši suprug nije otac djevojčice. Djevojčica je bila prisutna tokom razgovora o očinstvu.

U emisiji emitovanoj 27. maja, ekipa je utvrdila očinstvo maloljetnog dječaka od 11 godina koji je rođen u vezi jednog muškarca i sestre njegove žene. Dječak je očigledno bio uznemiren i postiđen situacijom. On je povremeno bio prisutan tokom intervjua, a u jednom dijelu emisije moglo se vidjeti da je bio vidno uznemiren i da plače. Ponovo je plakao na kraju emisije kada su objavljeni rezultati.

U emisiji DNK koja je emitovana 2. septembra 2014. godine, ekipa je utvrdila ko je otac maloljetnog djeteta Milice. Ona se pojavila nekoliko puta u programu i bila je prisutna tokom nekih intervjua. Intervju sa majkom djeteta je obavljen nakon što je voditeljka intervjuisala dijete, a nakon toga je počela da ubjeđuje majku da se pojavi u emisiji. Nakon toga je uslijedila uznemirujuća svađa između majke i voditeljke koja je majku obavijestila da su rezultati stigli i da ona zna šta pokazuju. Na osnovu stava majke može se pretpostaviti da je intervju obavljen bez njenog pristanka.

Postupanje REM-a

Na sastanku održanom 30. oktobra 2014. godine, regulator je izdao upozorenje pružaocu medijskih usluga TV Pink zbog kršenja obaveza iz člana 50 Zakona o elektronskim medijima i odjeljka 3.3 Opšteg obavezujućeg uputstva o ponašanju emitera.⁴⁴

Tokom postupka, Savjet je pitao predstavnika pružalaca medijskih usluga da li su svjesni mogućih posljedica po maloljetnike koje proizlaze iz opisanih radnji. Predstavnici su izjavili da su upravo zbog toga u kontaktu sa centrima za socijalni rad i da su se u većini slučajeva porodične situacije poboljšale nakon emitovanja. Nakon što je pregledao relevantne emisije, Savjet je utvrdio da je taj koncept senzacionalistički, da je insistirao na otkrivanju najintimnijih detalja porodičnog života učesnika i poremećenih odnosa, koji su se ponekad graničili sa granicama društveno prihvatljivog ponašanja. Na osnovu gore navedenog, Savjet je izrekao mjeru i naložio pružaocu da zaštiti identitet maloljetnika u emisiji DNK i da pomjeri vrijeme emitovanja na nakon 23:00 sati.

43) TV Pink, 2015, utvrđivanje identiteta roditelja maloljetnika

Od maja do jula 2015. godine, sadržaj emisije "DNK" više puta je kršio dostojanstvo maloljetnika. Emisija je bila usredsređena na proces utvrđivanja identiteta roditelja maloljetnika, dok se nije poštovalo dostojanstvo maloljetnika koji su učestvovali. Objavljene su informacije iz privatnog i porodičnog života maloljetnika, iako su mogle da naškode interesima i pravima maloljetnika.

Prva sporna emisija emitovana je 19. maja 2015. godine u periodu od 21:00 do 22:00 sata. U toj emisiji, otac je tražio stručno mišljenje, jer je sumnjao da on nije biološki otac sina koji je imao nekih 10 do 12 godina. Lice djeteta je bilo zamagljeno, ali kada je sniman sa strane i sa leđa nijesu preduzete nikakve tehničke intervencije. Objavljena su imena roditelja i prezime oca.

U emisiji koja je emitovana 2. juna 2015. godine u terminu 21:00-22:00 sati, majka je htjela da utvrdi očinstvo svojeg djeteta jer je bila u drugom braku, a htjela je da se vrati svom prvom suprugu, zbog čega je smatrala da bi korisno da se ustanovi da je on biološki otac. U emisiji je sa zamagljenim licem prikazana maloljetnica - beba. Majka je bila jasno vidljiva i okriveno je njeno ime (Aleksandra), kao i zgrada, ulica i grad u kojem dijete živi s majkom.

U terminu od 21:15 do 22:15 sati 7. jula 2015. godine emisija je bila usredsređena na proces utvrđivanja identiteta oca djeteta (devojčica, 5 godina). Otac djeteta je jasno pokazan - Miodrag Nikolić, kao i majka, čije je lice bilo zamagljeno. Djevojčica je snimljena sa leđa u trenutku kada je voditeljka uzela bris.

U terminu od 21:45 do 22:45 sati 21. jula 2015. godine utvrđen je identitet oca dječaka od 6 i 7 godina. Predstavljeni su otac Zoran Vještica i majka Maja. Otkriveno je i naselje, kao i dio grada u kojem djeca žive (kuća, bašta). Dječaci su

---

⁴⁴ Opšte obavezujuće uputstvo o ponašanju emitera, odeljak 3.3 glasi: Maloletno lice može se direktno pojaviti u programu samo uz sopstveni pristanak i odobrenje roditelja ili staratelja. Čak i u takvim situacijama, emiter mora da posveti posebnu pažnju zaštiti dostojanstva i fizičkog i mentalnog zdravlja dotične osobe.

odbili da budu snimljeni, ali otac ih je ubijedio i doveo ispred kamera. Imena djece nijesu otkrivena, lica su im bila zamagljena, ali nespresetno, jer se u jednom trenutku moglo vidjeti lice starijeg dječaka.

Postupanje REM-a

Na sjednici od 21. oktobra 2015. godine, regulator je izdao upozorenje TV Pink zbog kršenja člana 50 stav 1 Zakona o elektronskim medijima, člana 22 stav 2, člana 24 st. 1 i 2, člana 26 stav 3 i člana 28 st. 1, 3 i 5 Pravilnika o zaštiti maloljetnika u oblasti pružanja medijskih usluga.

TV Pink nije poštovala dostojanstvo maloljetnika uključenih u emisiju. Oni nijesu prilagodili učešće uzrastu, zrelosti ili osjetljivosti teme o kojoj se raspravljalo. Pitanja koja su im postavljena o osjetljivim porodičnim problemima dodatno su ih izložila strahu, stidu, uznemirenosti ili bijesu. Informacije o tome da li otac ili majka sumnjaju ko je biološki otac njihovog djeteta spadaju u intimnu sferu osobe i mogu se objaviti samo uz njen pristanak. U obrazloženju odluke Regulator je posebno insistirao na činjenici da nije dovoljno da se osigura samo anonimnost maloljetnika u javnoj sferi, već i neposrednog dijela grada u kojem maloljetnik živi. U svim emisijama identiteti roditelja nijesu bili prikriveni, što bi u kombinaciji sa drugim dostupnim podacima moglo da posluži kao osnova za otkrivanje identiteta maloljetnika. U jednoj emisiji bilo je jasno na osnovu stava maloljetnika da on ne želi da učestvuje u programu. Objašnjenje pružaoca da je riječ o dokumentarnom filmu nije prihvaćeno, jer je emisija imala zabavni format. Prema mišljenju Savjeta, emisija DNK je zabavni program sa elementima rijaliti šou emisije. To se može potvrditi načinom na koji se voditelj obraća učesnicima, načinom na koji su predstavljeni porodični problemi učesnika, kao i saopštavanjem rezultata analize. Tako su u ovim emisijama korišćeni porodični sukobi kako bi se zadovoljila radoznalost publike i omogućila zabava.

44) TV Happy, 2016, nepoštovanje ličnosti maloljetnika

Dostojanstvo maloljetnika nije ispoštovano u rijaliti šou emisiji "Provodadžija" koja je emitovana 9. februara 2016. godine, a emitovan je intervju sa maloljetnikom koji nije prikladan za njegovu uzrast i zrelost, jer su tokom intervjuja postavljena pitanja o osjetljivim porodičnim temama. Dana 9. februara 2016. godine, u terminu od 9:29:51 do 9:32:00, TV Happy je emitovala intervju sa maloljetnikom starim 3 ili 4 godine čiji je otac bio samac, a TV ekipa se osvrnula na pronalaženje supruge. TV voditelj je upitao dječaka kako se osjeća i kakav je njegov stav prema majci koja ga je napustila.

Postupanje REM-a

Regulator je na sjednici održanoj 17. juna 2016. godine izdao upozorenje Nacionalnoj TV Happy zbog kršenja odredbe člana 50 stav 1 Zakona o elektronskim medijima i člana 24 st. 1 i 2 Pravilnika o zaštiti maloljetnika u oblasti pružanja medijskih usluga.

Pored mjera izrečenih zbog kršenja obaveza koje se odnose na zaštitu prava i interesa maloljetnika, Savjet regulatora se posebno osvrnuo na postojanje namjere

da se relevantnim sadržajem poveća utisak porodične drame, bez ikakvog razmatranja mogućih posljedica. Pitanja koja su postavljena djetetu odnosila su se samo na osjetljive porodične probleme, odnosno na činjenicu da je majka napustila porodicu. Činjenica da maloljetnik odrasta bez majke može da ima katastrofalni učinak na njegov emocionalni razvoj. Pitanja koja su na taj način postavljena ticala su se veoma osjetljive sfere porodičnog života, čime je narušeno dostojanstvo djeteta i nije uzeto u obzir njegovo shvatanje stvarnosti i događaja oko sebe, bez obzira na činjenicu da je otac maloljetnika dao saglasnost za učešće djeteta u toj emisiji. Stoga je vrsta emitovanog sadržaja i objavljenih informacija dovela do posljedice kršenja zaštićenih vrijednosti maloljetnika, prije svega dostojanstva i razvoja slobodne ličnosti, dok je namjera emisije bila da izazove senzaciju, što dokazuje neodgovorno ponašanje uredničkog tima i dovoljan je razlog da regulator izrekne mjeru.

45) TV Pink, 2017, maloljetnik kao neposredni učesnik u porodičnom sukobu

U terminu od 22:04 do 23:20, 30. novembra 2016. godine, TV Pink je emitovala emisiju "DNK"⁴⁵. Ekipu je pozvao otac koji je sumnjao u svoju suprugu koja se upustila u vanbračnu aferu i htio je da utvrdi da li je biološki otac svoje maloljetne djece. Producent programa je prvo posjetio majku. Majka i djeca (osmoro maloljetne djece) živjeli su s njenim novim supružnikom. Producent programa je razgovarao sa majkom, njenim novim suprugom, njegovom majkom (identiteti supružnika i njegove majke potvrđeni su njihovim potpisima), ali i sa najstarijom djevojčicom iz prvog braka majke. Lice djevojčice bilo je zamučeno, ali joj glas nije bio moduliran. Majka je u intervjuu tvrdila da nema sumnje u to ko je otac njene djece i da je jedini razlog za cijeli proces utvrđivanja očinstva to što otac nije htio da plati alimentaciju. Producent je zatim intervjuisao drugu djecu i rekli su da redovno gledaju emisiju "DNK". Lica maloljetne djece su bila zamagljena, ali im glasovi nijesu bili modulirani.

Producent programa je tada razgovarao sa ocem i njegovim sedmogodišnjim sinom (njegov glas nije bio moduliran, ali lice je bilo zamagljeno) koji je bio učenik prvog razreda i jedino dijete koje je ostalo da živi sa ocem. Potvrdio je da je bio svjedok scena porodičnog nasilja.

Odlučujući u ovom slučaju, Savjet Regulatornog tela za elektronske medije je podsjetio da TV Pink nije uzela u obzir potrebu da zaštiti uključene maloljetnike. Iako njihova imena i prezimena nijesu objavljena (spominje se samo prezime) i iako njihova lica nijesu mogla biti prepoznata (ali se njihov glas mogao jasno čuti) bilo je moguće utvrditi identitet djece na osnovu učešća njihovih majke i oca u programu, i na osnovu mjesta stanovanja. Na taj način im je nanesena šteta, a njihova osnovna ljudska prava, lično dostojanstvo, zdravlje, moralni i društveni razvoj su narušeni.

---

45 Dokumentarni rijaliti program "DNK", kako mu ime kaže, posvećen je osobama koje sumnjaju u svoje ili biološko porijeklo svog djeteta i žele da analiziraju genetski materijal kako bi identifikovali biološke roditelje. Učesnici programa su stvarne osobe kojima producenti programa, kako je navedeno, pomažu u pronalaženju istine. Producenti tvrde da su sve priče istinite i da se snimaju samo na inicijativu učesnika.

Postupanje REM-a

Regulator je 26. aprila 2017. godine izdao opomenu TV Pink zbog emitovanja sadržaja koji je indirektno otkrio identitet maloljetnika, čime se narušavaju njihova prava i njihovi interesi (sadržaj emisije “DNK”) u suprotnosti sa članom 50 stav 1 i članom 68 stav 11 Zakona o elektronskim medijima, kao i članom 24 st. 1 i 2 i članom 26 stav 3 Pravilnika o zaštiti maloljetnika u oblasti pružanja medijskih usluga. TV Pink nije ispoštovala obavezu zaštite privatnog i porodičnog života predviđenu članom 28 st. 1 i 3 Pravilnika o zaštiti maloljetnika u oblasti pružanja medijskih usluga.

3. SLUČAJEVI KOJI SE ODOSE NA IZVJEŠTAVANJE O KRIVIČNIM DJELIMA KOJA UKLJUČUJU MALOLJETNIKE

ALBANIJA:

46) Televizija Ora News i televizija ABC News, 2016.

Tokom emitovanja vijesti, TV stanice su emitovale osjetljive detalje o djetetu za koje se sumnja da je žrtva seksualnog zlostavljanja u porodici.

Postupanje AMA

Upozorenje zbog kršenja dječjih prava u emisijama vijesti.

47) Televizija News24, 2016.

Tokom emitovanja vijesti, jedna TV stanica je emitovala intervju sa majkom čija je ćerka navodno silovana. Objelodanjivanjem potpunog identiteta majke s drugim detaljima, kao što je njena adresa, indirektno je otkriven identitet djeteta koje je navodno zlostavljano.

Postupanje AMA

Upozorenje zbog kršenja dječjih prava.

48) Televizija Top Channel, televizija News24 i televizija Ora News, 2017.

Tokom emitovanja vijesti, TV stanice su emitovale priloge koji su indirektno doveli do identifikacije maloljetne djevojčice koju je navodno zlostavljao njen otac.

Postupanje AMA

Upozorenje zbog kršenja dječjih prava.

49) Televizija News24, televizija Ora News i televizija Report, 2017.

Tokom emitovanja vijesti, televizijske stanice su emitovale priču o navodima o susjedu koji je seksualno zlostavljao 15-godišnju djevojčicu, čime su povrijeđena načela zaštite prava djeteta. Identifikacija djevojke je indirektno objavljena, sa slikama njene kuće i drugim detaljima o selu i okrugu.

Postupanje AMA

Upozorenje zbog kršenja dječjih prava.

BOSNA I HERCEGOVINA:

50) OBN, 2010, glavni dnevnik, reportaža o slučaju seksualnog zlostavljanja maloljetnika

RAK je po službenoj dužnosti izvršio analizu programa više televizijskih stanica, između ostalog i OBN-a, koje su izvještavale o slučaju seksualnog zlostavljanja maloljetnice sa područja Bratunca⁴⁶.

Analiza programa pokazala je da je u centralnom informativnom programu "Vijesti" na temu seksualnog zlostavljanja maloljetnice i policijske akcije na području Srebrenice i opštine Bratunac, navedeno: "*među uhapšenim je baka maloljetne M.M.*", uključujući snimke kuće ove porodice. Takođe, program je sadržao izjavu tetke maloljetnice, koja je potpisana njenim punim imenom i prezimenom.

Postupanje RAK-a

Predmetni program nije otkrio ime i prezime maloljetne žrtve niti je pokazano njeno lice, ali su zaista emitovane informacije koje bi mogle lako da otkriju njen identitet, što bi samo moglo dodatno da ugrozi njenu ionako ranjivu poziciju. Stanica je, u svom dopisu RAK-u, izjavila da nije provjerila da li je na snimku prikazana njena kuća, što bi bilo potpuno neodgovorno i neprofesionalno. Djevojka živi u mjestu koje nije veliko, a stanovnici tog područja mogli su lako da prepoznaju kuću u programu. Prilikom predstavljanja informacija koje bi mogle da imaju štetne posljedice za maloljetnika, izuzetno je važno da se omogući zaštita maloljetnika, najprije u njihovoj zajednici i u mjestu gdje žive, kao i da se osigura prevencija daljih problematičnih situacija, ali i unutar šireg kruga društva. Stanice moraju da posvete dužnu pažnju prilikom objavljivanja informacija ove vrste kako bi zaštitile potencijalno ugrožene maloljetnike uključene u slučaj, bez obzira na izvore informacija. RAK nije prihvatila stav stanice da su intervjuisane osobe isključivo odgovorne za svoje izjave, što može da bude istina; umjesto toga, stanica zanemaruje činjenicu da je odgovornost za sve emitovane programe na samoj stanici. U ovom slučaju, utvrđeno je da stanica nije preduzela sve mjere da spriječi otkrivanje identiteta maloljetnika. RAK je smatrao da je, prilikom izvještavanja o žrtvi seksualnog zlostavljanja, stanica objavila informacije koje bi mogle indirektno da otkriju njihov identitet i ugroze njihov status. RAK je zaključio da je stanica prekršila odredbe o izvještavanju o krivičnim djelima u vezi sa maloljetnicima i izdao je pismeno upozorenje.⁴⁷

---

⁴⁶ Mali grad u istočnoj Bosni i Hercegovini.

⁴⁷ Određeni broj televizijskih stanica emitovao je slične reportaže, a RAK je izdao pismena upozorenja svakoj od njih.

4. SLUČAJEVI KOJI SE ODNOSU NA UČEŠĆE MALOLJETNIKA U PROGRAMIMA

BOSNA I HERCEGOVINA:

51) Televizija Kantona Sarajevo, 2009, centralna informativna emisija, reportaža o maloljetnici sa teškom bolešću

Tokom emitovanja informativnog programa u 18:30 sati, Televizija Kantona Sarajevo emitovala je reportažu o slučaju maloljetnice koja boluje od rijetke i teške kožne bolesti.

RAK je pokrenuo istragu po službenoj dužnosti i zatražio snimke programa. Analizom snimaka programa utvrđeno je da emitovana reportaža govori o maloljetnoj djevojci sa rijetkom kožnom bolešću. U uvodnom dijelu predstavljene su informacije u vezi sa bolešću maloljetnice, uz voditeljski komentar, koji je i usmeno, ali i neverbalnom komunikacijom predstavljen na način da se a priori donese zaključak o tome koji su razlozi bolesti maloljetnice: *“Zbog nemara liječnika u fočanskoj bolnici na početku rata, djevojčica se razboljela od rijetke bolesti kože. Jedna od prvih žrtava genocida u Foči, ova djevojka danas živi sa svojom bolešću, samo zato što se zove...”*⁴⁸, takođe: *“Rođena prerano, vidjela je užase rata dok je bila u bolnici, gdje je većina liječnika učestvovala u genocidu nad Bošnjacima.”*

Postupanje RAK-a

Stanica je, u svom odgovoru na navodno kršenje pravila, izjavila da je namjera priče bila da pomogne maloljetnici. Međutim, RAK je utvrdio da način predstavljanja, posebno s obzirom na lične i politički evokativne komentare, nije u skladu sa deklarisanom namjerom programa, te da je u suprotnosti sa standardima koji se odnose na predstavljanje vijesti od strane voditelja. Ovo je u skladu sa osnovnim ciljem predstavljanja objektivne i uravnotežene informacije javnosti, dok predstavljanje vijesti mora da bude ograničeno na nepristrasno navođenje činjenica, bez izražavanja ličnih uvjerenja putem verbalne ili neverbalne komunikacije. Ne uzimajući u obzir izbor tema, u okviru uređivačke politike, RAK je utvrdio da nijedan dio emitovane reportaže nije sadržao informacije vezane za pružanje pomoći navedenoj maloljetnici. Primarni fokus priče je dobio potpuno drugačiji obrt, uz političku konotaciju i ideološki obojene komentare voditelja i reportera. Time je, bez obzira na početnu namjeru, stanica dopustila da prevlada jedno mišljenje, što je dovelo do neobjektivnog i jednostranog predstavljanja priče. Miješanje komentara i same teme na način predstavljen u ovom slučaju vodi do zaključka da je stanica zloupotrijebila medijski prostor i ispolitizovala jednu tragičnu priču čiji je cilj bio, kako je navedeno, humanitarnog karaktera. U ovom slučaju, zaključak je bio da je prisustvo djevojke zloupotrebjeno nauštrb njenog blagostanja i dostojanstva, s obzirom na ukupni sadržaj. Utvrđeno je kršenje odredbi koje se odnose na prikazivanje ugroženih grupa i učešće maloljetnika u programima, a stanici je izrečena novčana kazna u iznosu od 500 eura.

---

48 U informaciji je navedeno puno ime djevojčice, koja je bošnjačke nacionalnosti.

52) TV Vogošća, 2009, emitovanje muzičkog spota - kršenje odredbi koje se odnose na poštovanje profesionalnih normi i zaštitu maloljetnika

RAK je po službenoj dužnosti pokrenuo slučaj potencijalnog kršenja relevantnih pravila u vezi sa emitovanjem muzičkog spota folk pjevačice Selme Bajrami u programu TV Vogošće u 19:10 sati.

Muzički spot prikazuje pjevačicu u ulozi učiteljice u osnovnoj školi, odnosno u razredu punom maloljetnika. Pošto nije uspjela da uključi učenike u školske aktivnosti, "učiteljica" pokušava da privuče njihovu pažnju na drugačiji način, plešući oskudno obučena i sa previše erotizovanim pokretima.

Postupanje RAK-a

Po pokretanju postupka na osnovu relevantnih odredbi koje se odnose na učešće maloljetnika u programskom sadržaju, stanica je u svom dopisu RAK-u o navodnom kršenju pravila odgovorila da sadržaj muzičkog spota ne predstavlja nikakvu zloupotrebu, niti može da izazove anksioznost ili strah kod djece koja se pojavljuju u spotu. Dalje su izjavili da je to stvar umjetničkog izražavanja, gdje je teško povući tačnu crtu da li je nešto pristojno ili ne. Stanica je ipak smatrala da autori muzičkih spotova i drugih oblika video izražavanja, kao i mediji, imaju obavezu da štite djecu i spriječe bilo kakve zloupotrebe, navodeći negativne primjere u programima drugih medija. Na kraju, stanica je odlučila da prekine dalje emitovanje spornog spota.

Bez pokušaja da se tumači umjetnički izraz programa o kojem je riječ, RAK se fokusirao na sadržaj muzičkog spota, u kojem nastavnica pokušava da privuče pažnju učenika skidanjem odjeće i erotskim plesnim pokretima. Ostvarivanje prava na slobodu umjetničkog izražavanja podrazumijeva izvjesno poštovanje specifičnog odnosa medija s društvom, ne samo u smislu toga da su mediji servis društva, već i u smislu odgovornosti koju mediji treba da pokažu svojim profesionalnim ponašanjem, što uključuje poštovanje osnovnih načela pristojnosti i uljudnosti.

Sama koncepcija muzičkog spota ove pjevačice u kojem se pojavljuje kao prosvjetna radnica čiji metod angažovanja učenika uključuje erotske pokrete, skidanje odjeće i dijeljenje slatkiša, kao i poruka koju prenosi, smatrana je štetnom za dobrobit i dostojanstvo djece i maloljetnika. Sadržaj programa koji prikazuje ovu osjetljivu kategoriju i koji joj je dostupan treba da prenese pozitivne vrijednosti, a mediji treba da pokažu svijest o uticaju na ovu kategoriju. Emitovanjem dotičnog muzičkog spota, stanica nije ispoštovala osnovne principe profesionalnog novinarstva u smislu odgovornosti prema javnosti, a posebno prema djeci i maloljetnicima. Na osnovu toga, stanica je prekršila odredbe o poštovanju profesionalnih standarda i zaštiti maloljetnika, a RAK je izdao pismeno upozorenje.

SRBIJA:

53) TV Happy, 2016, učešće maloljetnika u neprimjerenim terminima

U terminu od 12:00 do 13:00 sati, 6. februara, u rijaliti šou emisiji *Parovi - Kućni savjet*, TV Happy je emitovao svađu u kojoj je učestvovalo nekoliko učesnika i izuzetno neprimjeren jezik, uvrede i psovke. Učesnici su takođe spomenuli upotrebu droge u kući. Prema uspostavljenoj i ustaljenoj programskoj šemi, pola sata nakon verbalne rasprave, maloljetnici su se pojavili u programu.

U terminu od 21:03 do 02:32 sati, 23. i 24. februara, emisija *Parovi - Goli život* posjetila je porodicu sa devetoro djece. Tom prilikom je jedna od učesnica iznijela neprikladne komentare voditeljki u prisustvu maloljetne djevojčice.

Postupanje REM-a

Regulator je izdao upozorenje TV HAPPY, jer rijaliti šou emisija emituje sadržaj koji krši zakonske zahtjeve koji se odnose na zaštitu maloljetnika i zaštitu ljudskih prava. Naime, oni su prekršili član 47 stav 1 tačka 4; član 50 st. 1, 2, 3; član 68 st. 2 i 3 Zakona o elektronskim medijima, kao i član 17 stav 1; član 22 stav 5 i član 24 stav 1 Pravilnika o zaštiti maloljetnika u oblasti pružanja medijskih usluga. Takođe su prekršili čl. 20 i 27 st. 1, 2 i 4 Pravilnika o zaštiti ljudskih prava u oblasti pružanja medijskih usluga.

Savjet regulatora izdao je upozorenje zbog činjenice da je sadržaj koji bi mogao da naškodi fizičkom, moralnom ili mentalnom zdravlju maloljetnika emitovan u vrijeme kada se razumno moglo očekivati da će maloljetnici gledati TV program. Emisija je uključivala maloljetnike u kojoj su učesnici demonstrirali nasilje, kriminalno i drugo zabranjeno ponašanje. TV Happy nije pokazao dužni oprez prilikom emitovanja sadržaja koji je sadržao informacije o diskriminaciji, mržnji i nasilju na osnovu rase ili nacionalnosti, vjerskih ili političkih uvjerenja ili genetike.

5. SLUČAJEVI KOJI SE ODNOSU NA KOMERCIJALNE KOMUNIKACIJE I MALOLJETNIKE

ALBANIJA:

54) “Digitalb”, 2017. godine

Televizijska platforma je emitovala komercijalno oglašavanje sa slikama, bez zaštite maloljetnika putem uslovnog pristupa i roditeljske kontrole.

Postupanje AMA

Upozorenje platformi zbog kršenja dječjih prava.

CRNA GORA:

55) TV Pink M, 2018. godine

Redovnim monitoringom emitovanog televizijskog programa "TV Pink M", Agencija za elektronske medije je konstatovala da je u okviru televizijskog programa "TV Pink M" emitovana emisija "City M" dana 25. juna 2018. godine, i u toku nje oglas za medicinski preparat "GE kids - International health", čiji je proizvođač sponzor ove emisije.

Emiter je u okviru emisije "City M", u 12:14 h, emitovao oglasnu poruku u vidu spota za medicinski preparat "GE kids - International health", u trajanju od 31 sekunde. Tokom emitovanja spota/oglasa istaknuto je da se radi o sponzoru emisije "City M".

Radnja spota se dešava u sportskoj dvorani gdje djeca (obučena u sportsku opremu) nazdravljaju čašama sa žuto obojenim napitkom i vode sljedeći dijalog:

Dječak 1: *"Znaš li da nijednom nisam odsustvovao sa treninga ove godine?"*

Dječak 2: *"Ni i ja. Zato imamo odlične rezultate."*

Djevojčica: *"A znate li zašto je to tako? Zato što niste bili bolesni."*

Dječak 3: *"Ne možemo da budemo bolesni zato što pijemo GE kids."*

Nakon toga se žena u društvu dvoje djece obraća gledaocima: *"Roditelji, ne dozvolite da vas uplaši priča o dečijim bolestima. Uradite ono što možete. Ulažite u zdravlje svog deteta".*

Postupanje AEM-a

Saglasno nadležnostima ustanovljenim Zakonom o elektronskim medijima, Agencija za elektronske medije je od TV Pink M zatražila pisano izjašnjenje. U dostavljenom pisanom izjašnjenju, emiter navodi *"Kako se navedeni spot i ranije emitovao na televizijama u Crnoj Gori, tako i u regionu, smatrali smo da je u skladu sa Pravilnikom o audiovizuelnim komunikacijama"*. Emiter navodi da je *"klijentu (oglašivaču) ukazao na sporni sadržaj"* i *"da će ubuduće strogo voditi računa o ukazanom problemu i zabraniti svaki vid kršenja obaveza"*.

Prilikom odlučivanja, AEM je procijenio da predmetni oglas sadrži poruku kojom maloljetnik preporučuje medicinski preprat "GE kids", kao proizvod čijim se konzumiranjem sprječava razbolijevanje i koji doprinosi postizanju "odličnih rezultata" ("Ne možemo da budemo bolesni zato što pijemo GE kids"). To nije u skladu sa odredbama Pravilnika o komercijalnim audiovizuelnim komunikacijama kojim je propisano da se oglasima namijenjenim maloljetnicima ne smiju preporučivati lijekovi i medicinska sredstva, uključujući i vitamine, osim dječje paste za zube, kao i da ti oglasi ne smiju da sadrže poruke kojima se sugerise da se korišćenjem proizvoda ili usluga stiču fizičke, intelektualne ili druge društvene prednosti nad ostalim maloljetnim licima koja te proizvode i usluge ne koriste.

Osim toga, predmetni oglas nije bio prepoznatljiv i audio i vizuelno odvojen od ostalih programskih sadržaja, a tokom emitovanja spota/oglasa istaknuto je da se radi o sponzoru emisije "City M". na taj način je prekršena obaveza da sponzorisani programi ne smiju direktno podsticati na kupovinu ili iznajmljivanje robe ili usluga sponzora ili trećeg lica, naročito posebnim promotivnim upućivanjima na te proizvode i usluge u tim programima. Na osnovu navedenog može se utvrditi da je emiter objavljivanjem programskog sadržaja prekršio čl. 89 i 95 Zakona o elektronskim medijima i čl. 21, 37, 61 i 68 Pravilnika o komercijalnim audiovizuelnim komunikacijama.

Nakon sprovedenog postupka i uz uvažavanje svih relevantnih činjenica, emiteru je izrečena upravno-nadzorna mjera upozorenja, uz obavezu da izrečenu mjeru upozorenja objavi u svom programu.

SJEVERNA MAKEDONIJA:

56) Reklama za “Pizzeti 7 Days”, 2016, emitovana na više različitih TV stanica

Podnosilac pritužbe na TV reklamu za proizvod “Pizzeti 7 Days” koju su emitovale mnoge televizijske stanice, zahtijevao je da se zabrani emitovanje jer sadržaj nije adekvatan za uzrast ciljane djece; reklama je bila negativna i izazvala strah i uznemirenost; i već je bila zabranjena u susjednoj Bugarskoj.

Agencija je razmatrala sadržaj reklame i termina kada je emitovana na većini TV stanica na nacionalnom nivou, kontekst pravila za emitovanje audiovizuelnih komercijalnih komunikacija, kao i pravila koja se odnose na zaštitu maloljetnika. Osim toga, provjerena je i informacija iz pritužbe da je reklama zabranjena za emitovanje u Republici Bugarskoj.

Nadzorom je utvrđeno da su glavne komponente TV reklame za “Pizzeti snack” humor i sarkazam. Oglašivači su koristili kliše/stereotipe o italijanskoj mafiji iz filmova. Čak i ako gledalac nije dobro upoznat sa filmografijom, u ovom slučaju, kliše je bio odmah prepoznatljiv kao direktna parodija na format/ulogu “mafijaškog kuma”: zbog namjernog izbora muzike, scenografije - sveukupnog studijskog ambijenta, i posebno zbog karikature/sarkastične glume: izraza lica i italijansko-američkog idiolekta/sociolekta.

U reklami nije bilo maloljetnika, a nakon provjere vremena emitovanja i programa u kojima je ova reklama emitovana, nije se moglo zaključiti da je namijenjena maloljetnicima.

Prema dostupnim informacijama iz medija, utvrđeno je da je u Republici Bugarskoj emitovanje reklame ograničeno, ali zbog kršenja zakonskih odredbi koje se tiču konkurencije.

Postupanje AVMU

S obzirom na to da je oglašavanje zaštićeno pravom na slobodu izražavanja zagaranovanim Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i Ustavom Republike Sjeverne Makedonije i da se može ograničiti samo u odnosu na član 10 stav 2 Konvencije, Agencija je došla do zaključka da se emitovanjem TV reklame nije prekršio Zakon o audio i audiovizuelnim medijskim uslugama, odnosno da nije bilo zakonskih uslova za ograničavanje njenog emitovanja, o čemu je podnosilac pritužbe obaviješten u pisanom obliku.

6. SLUČAJEVI KOJI SE ODOSE NA IZBORE I MALOLJETNA LICA

KOSOVO*:

57) Razno

Tokom praćenja opštih izbora, od 31. maja do 11. juna 2017. godine, identifikovani su politički spotovi u kojima su učestvovala djeca, čime je prekršen član 9.7 (uključivanje djece u spotove) Etičkog kodeksa za pružaoce audiovizuelnih medijskih usluga. Utvrđena su kršenja od strane sljedećih emitera i izdata su im upozorenja: TV SYRI VISION, KLAN KOSOVA, TV 21, TIBUNA Channel, TV KIM, TV MIR, RROKUM TV, TV BESA, TV HERC, TV P ULS, TV MOST, TV ILIRIA, RTK 1.

Tokom lokalnog izbornog perioda, koji je održan od 21. septembra do 22. oktobra 2017. godine (prvi krug) i od 13. do 19. novembra 2017. godine (drugi krug), utvrđeno je da su sljedeće stanice kršile relevantna pravila o upotrebi i prisustvu djece u različitim promotivnim spotovima političkih partija: Klan Kosova (kažnjena novčanom kaznom od 5.000 eura), TV DUKAGJINI, TV 21 i TV MOST.

SRBIJA:

58) Prva TV, 2016, korišćenje djece u izborne svrhe

U emisiji “Veče sa Ivanom Ivanovićem” Prva TV je emitovala sadržaje koji nijesu poštovali dostojanstvo i slobodan razvoj ličnosti maloljetnika (u obliku ankete, djeca su odgovarala na pitanje “Šta mislite o izborima?”). Ovaj dio emisije sadržao je izjave djece od 10 do 12 godina koja su dovedena u situaciju da govore o vrlo osjetljivim temama kao što je politika. Djeca su svojim rječnikom komentarisala pitanja zašto se održavaju izbori, ko može da pobijedi i ko treba da vodi Srbiju. Pitanja o politici nijesu bila prilagođena uzrastu maloljetnika.

Postupanje REM-a

Regulator je izrekao opomenu TV Prva zbog kršenja člana 68 stav 11 Zakona o elektronskim medijima i člana 24 st. 1 i 2 Pravilnika o zaštiti maloljetnika u oblasti pružanja medijskih usluga.

U ovom slučaju, pored dobijanja roditeljskog pristanka, emiter je trebao da bude posebno oprezan kada je uključivao maloljetnike u program i bio je odgovoran za sadržaj koji je emitovao. U emitovanom sadržaju nije poštovano dostojanstvo i slobodan razvoj ličnosti maloljetnika, tj. učešće u emisiji nije bilo prilagođeno njihovom uzrastu, s obzirom na osjetljivost i složenost političke teme na koju su se pitanja odnosila. Emiter je bio obavezan da pitanja prilagodi uzrastu maloljetnika, a ne da stavlja maloljetnike u problematične situacije.

Aneks 3: Informaciona i medijska pismenost – aktivnosti nacionalnih regulatornih organa koja učestvuju u JUFREX programu

---

Predstavljeni su neki od primjera najbolje prakse u vezi sa medijskom pismenošću i zaštitom maloljetnika, počevši od hrvatskog primjera, koja je jedna od najproaktivnijih zemalja po ovom pitanju u ovom regionu. S tim u vezi, kako bi naglasili činjenicu da Savjet Evrope prioritizuje ova pitanja, posebno priznanje se odaje publikaciji pod nazivom “Regulatorna tijela za elektronske medije i medijska pismenost - Uporedna analiza najboljih evropskih praksi”, koja je pripremljena u okviru JUFREX programa na zahtjev Regulatornog tela za elektronske medije Srbije (REM). U ovoj publikaciji su, u pokušaju da se prepozna najbolja praksa koju NRO mogu da preuzmu kako bi se uhvatili u koštac sa veoma važnim pitanjem zaštite maloljetnika, naglašeni neki aspekti iz gorenavedene publikacije.

ALBANIJA

U Albaniji, regulatorni organ je bio uključen u organizaciju nekoliko aktivnosti, seminara i konferencija na tu temu. Najnoviji događaj organizovan je 21. maja 2018. godine, kada su medijski eksperti raspravljali o medijskoj pismenosti sa ekspertskom grupom.

Tokom 2015. i 2016. godine, regulator je, u saradnji sa Albanskim institutom za medije u Tirani, sproveo obuku u nekoliko okruga u zemlji, sa ciljem da se poboljša izvještavanje o dječjim pravima.

U 2017. i 2018. godini, regulatorna agencija je, u saradnji sa Albanskim centrom za javnu komunikaciju, bila angažovana na internoj obuci nacionalnih i lokalnih radio i televizijskih emitera, radi promocije Zakona o radiodifuziji, posebno u vezi sa pitanjima govora mržnje i zaštite maloljetnika.

BOSNA I HERCEGOVINA

Uprkos intenzivnom razvoju novih tehnologija i novih medija u društvu, ne postoji adekvatna javna diskusija o pitanjima koja se odnose na medijsku pismenost.

Regulatorna agencija za komunikacije Bosne i Hercegovine (RAK), slijedeći regulatorne prakse u Evropi, preuzela je zadatak unapređenja medijske pismenosti i podizanja svijesti o odgovornom i sigurnom korišćenju svih medijskih usluga. U 2009. godini stavljen je poseban fokus na zaštitu djece. U tom smislu, RAK je, zajedno sa UNICEF-om i Save the Children iz Norveške, organizovao konferenciju na temu “Zaštita djece od neprikladnog televizijskog sadržaja”, iste sedmice kada je obilježena 20. godišnjica Konvencije o pravima djeteta. Pedagozi, psiholozi, predstavnici TV stanica i drugih medija koji su prisustvovali konferenciji raspravljali su o mnogim relevantnim pitanjima, sa glavnim ciljem da se podigne svijest o važnosti roditeljskog usmjeravanja i da se pokrene diskusija o zaštiti djece u novom medijskom okruženju između različitih aktera u oblasti zaštite djeteta i obrazovanja.

Jedan od rezultata ove konferencije bila je izrada studije o uticaju televizijskog sadržaja na djecu. Ova studija daje uvid u to kako maloljetnici tumače TV program. Prikazuje različite razvojne uzraste djeteta i njihovu sposobnost da interpretiraju audiovizuelne sadržaje.

RAK je zajedno sa Ministarstvom sigurnosti i Uredom državnog koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima učestvovala u izradi Akcionog plana za unapređenje sistema borbe protiv dječije pornografije i drugih oblika seksualnog zlostavljanja i eksploatacije djece putem informacionih i komunikacionih tehnologija, jer je RAK, konvergentni regulator za komunikacije, takođe zadužen za licenciranje pružalaca internet usluga.

Za sadašnje i buduće aktivnosti u ovoj oblasti, aktivna uloga RAK-a u promociji medijske pismenosti prvenstveno podrazumijeva primarnu ulogu regulatora u ovoj oblasti u smislu sprovođenja istraživanja i saradnje sa što je više moguće zainteresovanih strana. Mnogo je prostora za istraživanje na različite teme. Iako Bosna i Hercegovina nije članica EU i nije obavezna da izvještava o nivou medijske pismenosti, treba da razmotri kako bi mogla da ocijeni nivo medijske pismenosti u trenutnoj društveno-političkoj situaciji.

Trenutno, RAK sprovodi istraživanja u smislu kvalitativne i kvantitativne analize određenih programa u audiovizuelnim medijskim uslugama i medijskim uslugama radija. Ovi programi uključuju dječje i obrazovne programe, programe namijenjene manjinama i ugroženim grupama stanovništva, a treba da budu objavljeni početkom 2019. godine.

Takođe, RAK pokreće kampanju podizanja svijesti koja će uključivati TV spot i pisane informativne materijale. Glavni cilj ove kampanje će biti podizanje svijesti o mogućem uticaju televizijskog sadržaja na djecu i osiguravanje da roditelji nadziru svoju djecu kada gledaju televiziju. Spot je predstavljen početkom 2019. godine, zajedno sa brošuram, koja je distribuirana većem broju aktera.

Osim toga, RAK planira da uspostavi redovne istraživačke aktivnosti u vezi s korišćenjem medija i medijskim navikama različitih dobnih grupa, posebno maloljetnika.

RAK je započeo saradnju sa Media centrom u vezi sa uspostavljanjem i funkcionisanjem internet stranice posvećene medijskoj pismenosti. U narednom periodu biće održani mnogi koordinacioni sastanci u ovom pravcu, sa naglaskom na angažovanje što većeg broja zainteresovanih strana.

RAK saraduje i planira da nastavi saradnju sa obrazovnim institucijama u vezi sa promovisanjem medijske pismenosti, sa krajnjim ciljem uspostavljanja kurikuluma za medijsku pismenost.

HRVATSKA

Aktivnosti koje se odnose na medijsku pismenost u Hrvatskoj proizlaze iz ličnog zalaganja članova Vijeća AEM-a Hrvatske i prepoznavanja važnosti te teme od strane UNICEF-ove kancelarije u Hrvatskoj, kao i redovnih istraživačkih aktivnosti. Neke od aktivnosti uključuju:

Sufinansiranje projekata medijske pismenosti (2015–2018)

Nezavisno od svoje saradnje sa UNICEF-om, Agencija je 2015. pokrenula jednu vrstu fonda za projekte medijske pismenosti, kao redovni godišnji javni konkurs za sufinansiranje projekata medijske pismenosti. Pravo učešća na tom konkursu imali su svi univerziteti, instituti, obrazovne ustanove, udruženja i druga pravna lica koja razvijaju i sprovode programe koji se odnose na medijsku pismenost (npr. seminare, radionice, konferencije, predavanja ili istraživanje javnog mnjenja). Tokom prvih godina, uz značajno početno interesovanje, dodijeljeno je samo nešto malo više od 20.000 eura. Interesovanje je opalo u naredne dvije godine, da bi do naglog porasta došlo 2018. godine, kada je dodijeljeni iznos dostigao 40.000 eura⁴⁹, što se može tumačiti kao rezultat rada Agencije na jačanju svijesti o važnosti medijske pismenosti.

Medijska kampanja “Birajmo šta gledamo” (2015, 2016, 2017)

Medijska kampanja sastojala se od tri televizijska spota⁵⁰, a cilj kampanje bio je da se ukaže na važnost medijske pismenosti roditelja, staratelja i djece, značaj pažljivog odabira medijskih sadržaja za djecu, kao i korišćenja sistema programskih oznaka o tome kom je uzrastu primjeren koji medijski sadržaj.

*Preporuke za zaštitu djece i sigurno korištenje elektroničkih medija (2016)*⁵¹

Preporuke je pripremila Vijeće Agencije za elektroničke medije, prvenstveno zato da bi olakšalo sprovođenje Pravilnika o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima i ispunjavanje propisanih obaveza za televizije, radija, usluge na zahtjev i elektronskih publikacija. Iako te preporuke u suštini predstavljaju podzakonski akt kojim je Agencija za elektroničke medije bliže utvrdila odredbe Zakona o elektroničkim medijima i Pravilnika o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima, i srodnog zakonodavstva, njima se ponovo snažno ukazuje na nužnost medijskog opismenjavanja djece i roditelja, pa i one predstavljaju dio opšteg projekta medijske pismenosti koji sprovode Agencija i UNICEF.

Internet stranica medijskapismenost.hr (2016)

Jedan od sljedećih koraka kampanje medijske pismenosti bilo je pokretanje veb-sajta medijskapismenost.hr.

---

49 Jedan individualni projekat može da dobije najviše 5.400 eura godišnje.

50 TV spotovi su dostupni na: <https://www.medijskapismenost.hr/birajmo-sto-gledamo/>.

51 Dostupno na: <https://www.e-mediji.hr/en/news/recommendations-for-the-protection-of-children-and-the-safe-use-of-electronic-media/>

U rješavanju tog zadatka Agencija za elektroničke medije i UNICEF proširili su spektar svojih partnera, pa su uključili u rad Akademiju dramske umjetnosti, Fakultet političkih nauka u Zagrebu, Hrvatski audiovizualni centar i Hrvatski filmski savez. Oni su potpisali sporazum o saradnji s partnerima, i na taj način je postavljen kamen-temeljac i za formiranje mreže za medijsku pismenost. Širenjem kruga partnera na projektu internet portala na aktere koji su usredsređeni na obrazovanje i koji stvaraju, podstiču ili finansiraju različite sadržaje, projekat je stvorio sinergijsko dejstvo i olakšao stvaranje sadržaja za internet portal. Sami portal ima samo jednog zaposlenog - glavnog i odgovornog urednika, čiju platu isplaćuje Agencija za elektroničke medije. Postoje planovi za proširenje kruga partnera, čime će se broj partnera portala povećati na dvanaest.

Dani medijske pismenosti (2018)

Agencija za elektroničke medije i UNICEF razvili su i u aprilu 2018. pokrenuli projekat "Dani medijske pismenosti", najveći projekat medijske pismenosti koji je ikada organizovan u Hrvatskoj. "Dani medijske pismenosti" organizovani su kako bi se uspostavila platforma koja će olakšati da se različiti akteri okupe i međusobno saraduju, da se promovišu i organizuju održivi projekti medijske pismenosti i da se podigne nivo svijesti javnosti o važnosti obrazovanja za medije. Od samog početka Agencija i UNICEF našli su pokrovitelje i partnere za sprovođenje projekta u Ministarstvu kulture i Ministarstvu nauke i obrazovanja; bila je uključena i akademska i istraživačka mreža "Carnet", koja pruža internet i digitalne usluge svim školama u Hrvatskoj; Hrvatski filmski savez sa svojom širokom mrežom filmskih klubova i projekata filmske pismenosti; Društvo za komunikacijsku i medijsku kulturu, nevladina organizacija koja je najaktivnija u obrazovanju za medije; kao i vodeći nacionalni mediji. U saradnji sa opštinskim bibliotekama u 15 hrvatskih gradova, Agencija za elektroničke medije organizovala je predavanja i radionice iz medijske pismenosti tako što je utvrdila teme s bibliotekama, a potom obezbijedila predavače i druge neophodne resurse. To je s druge strane podstaklo biblioteke (kao i druga udruženja i fakultete) u drugim gradovima da se uključe u projekat, dok su ga dječji vrtići i škole realizovali preko radionica, uz korišćenje edukativnog materijala koji je napravljen upravo za "Dane medijske pismenosti".

"Dani medijske pismenosti" odvijali su se od 18. do 21. aprila, ali su se određene aktivnosti nastavile i tokom druge polovine aprila. Na kraju, kad se sve sabere, u šezdeset jednom većem i manjem gradu održano je 160 radionica, predavanja i panel-diskusija na temu medijske pismenosti, prvenstveno namijenjenih djeci i omladini, kao i nastavnicima i, u izvjesnoj mjeri, svim generacijama. Procjenjuje se da je u projektu učestvovalo više od 6.500 djece i oko 660 odraslih iz cijele Hrvatske.

Projekat se sastojao od nekoliko segmenata – javna predavanja i radionice, izrada digitalnog edukativnog materijala, objavljivanje brošura namijenjenih roditeljima i slikovnica za djecu, kao i održavanje radionica u vodećim medijima za odabrane škole. U saradnji sa ekspertima izrađen je obrazovni materijal kako bi bilo moguće držati predavanja iz medijske pismenosti djeci i omladini u dječjim vrtićima, osnovnim i srednjim školama, koji su taj materijal preuzimali sa internet stranice www.medijskapismenost.hr (15.000 preuzimanja u aprilu). Za dječje vrtiće razvijen je materijal Radionica optičkih igračaka, dok su nastavnicima i učiteljima

namijenjeni materijali sa sljedećim temama: Pozitivni i negativni medijski sadržaj (nastavni materijal za predavanje učenicima od prvog do četvrtog razreda osnovne škole), Sigurnost djece na internetu i elektroničko nasilje (nastavni materijal za predavanje učenicima od petog do osmog razreda osnovne škole) i Kako prepoznati dezinformacije i lažne vijesti (nastavni materijal za predavanje učenicima srednjih škola).

Takođe je objavljena slikovnica za djecu, roditelje, staratelje i učitelje. Roditelji i staratelji dobili su knjižicu “Djeca i mediji”, prevedenu i prilagođenu verziju koju je pod istim naslovom objavio Nacionalni audiovizuelni institut Finske (KAVI), koji je prenio prava na Agenciju za elektroničke medije.

Pod naslovom “Djeca upoznaju medije” u medijima su organizovane interaktivne radionice koje su pohađali učenici od petog razreda osnovne do četvrtog razreda srednje škole.

Postoji niz drugih zanimljivih i primjenjivih projekata pod okriljem medijske pismenosti u Hrvatskoj koji mogu da posluže kao inspiracija u cijelom regionu i šire. Za više pojedinosti o tome, molimo vas da pogledate publikaciju Savjeta Evrope: “Regulatorna tijela za elektronske medije i medijska pismenost - uporedna analiza najboljih evropskih praksi.”⁵²

---

52 Dostupno na:

https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/home/-/asset_publisher/RAupmF2S6voG/content/presentation-of-the-study-regulatory-authorities-for-electronic-media-and-media-literacy-comparative-analysis-of-the-best-european-practices-?inheritRedirect=false, pristupljeno 15. februara 2019. godine.

https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/home/-/asset_publisher/RAupmF2S6voG/content/presentation-of-the-study-regulatory-authorities-for-electronic-media-and-media-literacy-comparative-analysis-of-the-best-european-practices-?inheritRedirect=false,%20pristupljeno%2015.%20februara%202019.%20godine.

KOSOVO*

Programi za djecu

U cilju ocjenjivanja usklađenosti sa dijelom 3 licence, Odjeljenje za monitoring i analize (DMA) pratilo je programske sadržaje pružalaca audiovizuelnih usluga tokom jedne sedmice u periodu januar-jun 2018. godine. Vidljivo je da u programskim rasporedima nedostaje dječiji program.

Izvještaj obuhvata dvadeset pet (25) pružalaca audiovizuelnih usluga:

- tri (3) televizije sa nacionalnom zemaljskom pokrivenošću, jedna je javna (RTK1) i 2 komercijalne (KTV i TV21).
- šesnaest (16) televizija sa regionalnom/lokalnom frekvencijom, TV DUKAGJINI, TV SYRI VISION, TV OPINION, BALKAN TV, TV PRIZRENI, TV BESA, TV PULS, TV VALI, TV TEMA, TV LIRIA, TV FESTINA, TV ILIRIA, TV HERC, TV MITROVICA, TV MIR i TV MOST.
- šest (6) pružalaca audiovizuelnih usluga koje obavljaju djelatnost posredstvom PU koji imaju obavezu prenosa: KLAN KOSOVA, RROKUM TV, TRIBUNA CHANNEL, 1ST CHANNEL, RTK2 i TV KIM.
- organizovanje regionalnih sastanaka sa medijima.

Nakon identifikovanja prekršaja tokom praćenja usklađenosti sa propisima NMK, za period od 6. do 19. septembra 2017. godine, NMK je organizovala sastanke sa pružaocima audiovizuelnih medijskih usluga u 6 regiona, sa ciljem da se obezbijedi usklađenost i profesionalizam pružalaca audiovizuelnih medijskih usluga.

Teme koje je razmatrala NMK bile su uglavnom fokusirane na rad medija tokom izbornih kampanja, i ticale su se kršenja od strane medija i drugih problema tokom posljednje izborne kampanje, razvoja zakonske regulative NMK, uključujući usvajanje novih propisa NMK-a koji se tiču digitalizacije i poštovanja propisa NMK od strane medija, posebno naglašavajući specifična kršenja propisa koja su najčešća kod pružalaca audiovizuelnih medijskih usluga.

Sastanci sa nosiocima licenci NMK-a održani su u oktobru 2018. godine. Među razmatranim temama bila je i zaštita djece i maloljetnika od audiovizuelnog sadržaja.

CRNA GORA

Iako se medijska pismenost posmatra kao ključni preduslov za aktivno učešće građana u današnjem informacionom društvu, u Crnoj Gori je nizak stepen poznavanja pojma i koncepta medijske pismenosti. Kao logično rješenje problema nameće se obaveza razvijanja medijskih politika, sa akcentom na razvoju medijske pismenosti. Evropska komisija preporučuje da regulatori audiovizuelnih medijskih usluga treba da imaju važnu ulogu u razvoju medijske pismenosti u svom okruženju.

Svjesna nužnosti snažnijeg medijskog opismenjavanja, a imajući u vidu da zaštita maloljetnika predstavlja jednu od njenih ključnih aktivnosti Agencija za elektronske medije i Fond za djecu Ujedinjenih nacija (UNICEF) su, početkom 2018. godine, zaključili Sporazum o saradnji u procesu unapređenja, ostvarivanja i zaštite prava djece u elektronskim medijima. Sporazum o saradnji se ostvaruje u skladu sa zakonskim okvirom unutar kojeg djeluju obje strane, kao i programskim dokumentima, kao što su godišnji planovi rada Agencije i Program UNICEF-a za Crnu Goru za period 2017-2021⁵³.

Najznačajniji ciljevi saradnje su: promocija medijske pismenosti među roditeljima i djecom; unapređenje kvaliteta i jačanje kapaciteta medija da etički izvještavaju o djeci i pravima djeteta, kao i da plasiraju te informacije kroz radijske i televizijske programe; podsticanje nadležnih organa, roditelja, stručnjaka i drugih zainteresovanih strana da budu aktivni partneri u procesu kreiranja i sprovođenja novih politika za bolje poštovanje prava djece u elektronskim medijima; poboljšanje kvaliteta medijskih programa za djecu i mlade u Crnoj Gori kroz jačanje kapaciteta i lobiranje za obezbjeđivanje sredstava za tu svrhu; unapređenje sistema regulacije elektronskih medija s ciljem poboljšanja etičkog izvještavanja o pitanjima prava djeteta u elektronskim medijima; podsticanje samoregulacije i koregulacije u području stvaranja kvalitetnih i inkluzivnih sadržaja za djecu, kao i sprovođenje i drugih aktivnosti u cilju unapređenja, ostvarivanja i zaštite prava djece u elektronskim medijima.

Planirane aktivnosti za ostvarivanje ciljeva saradnje uključuju: istraživanja u cilju davanja doprinosa kreiranju politika i preporuka Agencije u vezi sa etičkim izvještavanjem o djeci u elektronskim medijima; organizovanje javnih konsultacija; promociju medijske pismenosti među roditeljima i djecom; podršku unapređenju kvaliteta izvještavanja medija o pitanjima koja se tiču prava djeteta; podršku poboljšanju kvaliteta medijskih programa koji se prave uz učešće djece i za djecu u Crnoj Gori.

Agencija i UNICEF su pokrenuli kampanju medijske pismenosti pod nazivom: "Birajmo šta gledamo".

Kampanja je započeta sa tri radijska i TV spota koja se obraćaju roditeljima i čija je ključna poruka: „Birajmo šta gledamo”. TV spotovi su razvijeni i uspješno korišćeni u istoimenoj kampanji UNICEF-a i Agencije za elektroničke medije Hrvatske. Emitovanje radijskih i TV spotova su podržali svi elektronski mediji, mnogobrojne elektronske publikacije i bioskop "Cineplexx" u Podgorici.

---

53 Country Programme Document, UNICEF, Montenegro, 2017-2021.

Spotovi su napravljeni sa idejom da izazovu reakciju kod roditelja i da im ukažu na posljedice koje se mogu pojaviti u ponašanju i razmišljanju djece pod uticajem medija. Namjera je da se kroz emitovanje spotova podstaknu roditelji da razgovaraju sa djecom i da im objasne šta su neprimjereni medijski sadržaji i kako ih tumačiti.

Uviđajući značaj medijske pismenosti i njen uticaj na razvoj mladih, poznati mladi slikar Vučić Četković pridružio se kampanji. Sa njim je u Osnovnoj školi "Vlado Milić", u Podgorici, organizovana trodnevna likovna radionica za djecu.

Prvog dana, na radionici su prikazani spotovi kampanje "Birajmo šta gledamo" i nekoliko televizijskih oglasa. Uz pomoć Četkovića djeca su analizirala oglase kroz ključna pitanja medijske pismenosti: Ko je napravio poruku? Za koga je poruka napravljena? Kome se obraća? Koji sistem vrijednosti/ideje/ponašanje promovise ova poruka? Koje se kreativne tehnike koriste da bi privukle pažnju gledalaca? Zašto se šalje ova poruka? Koji je njen cilj i šta je izostavljeno iz medijske poruke?

Na osnovu pitanja koja su korišćena za analizu oglasa, djeca su bila podijeljena u grupe kako bi nacrtala/obojila i poslala roditeljima i drugoj djeci poruku kampanje "Birajmo šta gledamo".

Njihove slike su izložene u holu škole i organizovan je skup za javnost na kojem su djeca-učesnici radionice predstavila svoje radove.

Djeca su sa posjetiocima razgovarala o slikama: šta slike poručuju vršnjacima i roditeljima – kako da biraju medijske sadržaje, o čemu da vode računa? O čemu roditelji da vode računa i kako da sa djecom razgovaraju o sadržajima koje slušaju, gledaju ili čitaju, kako da im pomognu da kritički analiziraju medijske poruke i ne padaju pod njihov uticaj.

Mladi reporteri

Kampanja “Birajmo šta gledamo” je usmjerena na roditelje, mlade i medije.

Cijeneći da će se dio kampanje koji se obraća mladima realizovati sa najboljim rezultatima ukoliko se mladi uključe kao aktivni partneri kampanje, pokrenut je projekat “Mladi reporter”. Ideja je da se spoje djeca i mladi, uključujući one iz marginalizovanih grupa i da se osposobe da budu novinari/dopisnici za medije ili potencijalni sagovornici prilikom snimanja emisija o pravima djeteta.

U skladu sa potrebama mladih, organizovan je trening koji će se održavati godinu dana, tokom svakog vikenda.. U okviru praktičnog dijela, mladi se edukuju da steknu tehničke vještine neophodne za savladavanje medijske pismenosti. To podrazumijeva sposobnost stvaranja medijskih poruka. Kroz teorijski dio omogućava im se da savladaju osnove medijske pismenosti i vještine analize, kritičkog razumijevanja i vrednovanja sadržaja, te informacija i uticaja medija i njihovih poruka na društvo.

Predmet proučavanja radionica su potencijalno štetni medijski sadržaji (nasilje, reklame, stereotipi ili pornografija), uticaji medija i štetnih sadržaja, regulacija i samoregulacija, te nove tehnologije i njihova društvena uloga. To obuhvata industrijalizaciju informacija, zabave i kulture, interaktivnu komunikaciju, nove medijske žanrove poput bloga, foto eseja, infografika, vloga, animacije, video produkcije.

Mladim reporterima je omogućeno da izražavaju svoje stavove kroz kreiranje ili produkciju vlastitih medijskih sadržaja i kroz gostovanje u medijima.

Muzička škola “Andre Navarra” i Umjetnička škola za muziku i balet “Vasa Pavić” pridružile su se kampanji medijske pismenosti, koju je pokrenula Agencija za elektronske medije, uz podršku UNICEF-a. Učenici Muzičke škole “Andre Navarra” svirali su na nekoliko lokacija u Podgorici, dok su đaci Umjetničke škole za muziku i balet “Vasa Pavić” slušali i plesali uz njihovu muziku. Od snimaka tog umjetničkog performansa napravljen je novi spot kampanje medijske pismenosti s porukom “Birajmo šta slušamo”. TV emiteri su besplatno emitovali spot ove kampanje, doprinoseći na taj način podizanju svijesti o tome da dobar izbor medijskih sadržaja za djecu može pozitivno da utiče na njihov razvoj.

UNICEF-ov ambasador dobre volje Antonije Pušić alias Rambo Amadeus, zajedno sa mladim reporterima kampanje medijske pismenosti “Birajmo šta gledamo” snimio je pjesmu i spot za ovu kampanju. Mladi reporteri su aktivno učestvovali u pisanju teksta pjesme, njenom snimanju i produkciji spota. Cilj je da se kroz stihove i muziku poruke kampanje čuju jače i bolje.

Poruka s početka ove pjesme glasi: *“Svako ima svoj pametni fon, al pametniji smo valjda mi nego što je on, treba samo da ga palim kad mi stvarno treba, u suprotnom od tehnike nema mnogo ljeba”.*

Istraživanje “Djeca, roditelji i mediji”

U okviru kampanje medijske pismenosti “Birajmo šta gledamo”, za potrebe Agencije za elektronske medije i UNICEF-a, agencija “IPSOS” sprovedla je istraživanje o korišćenju medija od strane djece i roditelja “Djeca, roditelji i mediji”.

Istraživanje “Djeca, roditelji i mediji” sprovedeno je tokom avgusta 2018. godine. na nacionalno reprezentativnom uzorku od 1050 roditelja djece uzrasta 4 do 17 godina i 655 djece uzrasta 9-17 godina kroz upitnik koji se popunjavao u domaćinstvima širom Crne Gore tokom avgusta 2018. godine.

Prema podacima iz istraživanja, 9 od 10 djece, bez obzira na uzrast, je okruženo svim savremenim komunikacionim i informacionim uređajima uz dominaciju screen uređaja. Dostupnost tehnologija značajno raste s uzrastom djece. Sasvim je jasno da je savremeno društvo postalo nezamislivo bez TV uređaja, pametnih mobilnih telefona, konzola za igrice, računara i tableta koje koristimo za posao, zabavu, edukaciju i druge oblike komunikacije.

Djeca i mladi nezaobilazni su dio ovog procesa i ne samo da su okruženi savremenim komunikacionim i informatičkim uređajima, već ih u značajnom procentu posjeduju. Naime, 90% djece uzrasta od dvanaest do sedamnaest godina posjeduje mobilni telefon, taj procenat je značajno niži kod mlađe djece, 63% kod djece uzrasta od devet do jedanaest godina i 21% kod djece uzrasta od četiri do osam godina.

Zbog toga, u najranijem uzrastu djece je potrebno početi sa medijskim opismenjavanjem. Naime, brojna istraživanja pokazuju da je, već tada, značajno voditi računa o sadržajima koje djeca konzumiraju i kako ih konzumiraju. U tom procesu ključna je uloga porodice. Kako bi razvili vještine koje su im potrebne za analiziranje i kritičko vrednovanje svih sadržaja koji su dostupni djeci, roditeljima je neophodna institucionalna podrška. Istraživanje "Djeca, roditelji i mediji" pokazuje da 40% roditelja smatra da su za razvoj medijske pismenosti odgovorni roditelji, dok 58% roditelja smatra da im je za to potrebna podrška škole.

S obzirom na sveprisutnost "ekrana" u životu djece ne iznenađuje podatak da dijete uzrasta 12-17 godina, u prosjeku, oko tri i po sata dnevno koristi mobilni telefon, oko dva sata dnevno gleda televiziju, oko sat i po je ispred kompjutera ili laptopa, nešto manje od sat vremena dnevno igra igrice i oko dvadesetak minuta dnevno provede ispred tableta.

Većina djece (43%), uzrasta 9 do 17 godina, ne bi mogla da zamisle svoju svakodnevnicu bez mobilnog telefona. Ipak, značajne razlike se ispoljavaju na različitim uzrastima: mlađoj djeci bi u znatno većoj mjeri nedostajala televizija, dok je kod starije djece, ipak, vrijeme uz mobilni dragocjenije.

Međutim, neočekivana je činjenica da većina roditelja ne pokazuje zabrinutost zbog toga, već smatraju da njihova djeca imaju dobro izbalansiran odnos između vremena provedenog ispred ekrana i vremena za druge aktivnosti. Skoro polovina roditelja smatra da vrijeme koje se provodi uz medije nema ni pozitivan ni negativan uticaj na kvalitet njihovog odnosa s djecom i na socijalnu dinamiku i interakciju. Ipak, oko 1/3 roditelja smatra da postoje negativni efekti vremena koje djeca provode uz ekran i da tako provedeno vrijeme loše utiče na njihove odnose s djecom.

Kada su u pitanju roditelji, tokom radne nedjelje, 86% svakodnevno gleda televiziju, dok njih 20% čita knjige u štampanom ili elektronskom izdanju. Tokom školske nedjelje 76% djece svakodnevno gleda televiziju, dok 30% njih čita knjigu u štampanom ili elektronskom izdanju. S druge strane, istraživanje pokazuje da 43% roditelja nije pročitao nijednu knjigu u posljednjih godinu dana. U tom periodu 22% djece nije pročitalo nijednu knjigu (van školskih zadataka).

Navike djece prilikom konzumiranja televizije se razlikuju u zavisnosti od dobi. Sasvim očekivano, najmlađa djeca (4-11) najviše vole da gledaju dječji program. Više od polovine dječje programe gleda na inostranim dječjim programima. Taj procenat (57%) je nešto veći kod mlađe djece. Svega 27% djece uzrasta 9-11, a 48% djece uzrasta 4-8, gleda domaće dječje programe.

Starija djeca najčešće prate televizijske kanale u kojima dominiraju sportski, zabavni, filmski i programi dokumentarnog tipa. Većinu takvih programa gledaju posredstvom interneta ili operatora tj. na inostranim televizijskim kanalima. Ovi podaci ukazuju na veću sposobnost inostranih medija da odgovore potrebama djece i mladih, što domaćoj medijskoj produkciji postavlja nove izazove.

Percepcija roditelja se uglavnom poklapa sa odgovorima djece ove dobi, što ukazuje da dobro prate njihovo korišćenje medija. Takođe, roditelji su potpuno saglasni sa procjenom djece da se kvalitetniji, i dječjem uzrastu prilagođeniji, sadržaji mogu u većoj mjeri naći najprije na internetu, pa onda na inostranim televizijskim kanalima.

Istraživanje ukazuje da sa većim uzrastom djece opada uticaj televizije, a raste uticaj interneta i društvenih mreža, kao i da su toga svjesni i djeca i roditelji. To znači da su roditelji svjesni trendova medijske konzumacije njihove djece. Ipak, medijske poruke su brojne, kroz programe, filmove, slike, tekstove, video igrice pa čak i zvuke. Čak je i za roditelje veoma teško da se snađu u moru informacija koje se nude i koje je veoma teško analitički i kritički vrednovati.

Još jedna posljedica takvog načina konzumacije medija i pristupa medijskim porukama je da građani postaju apatični i nemoćni da procijene šta je propaganda, kao i da li su neke informacije lažne ili ne. Lažne vijesti, dezinformacije i propaganda su uvijek bili prisutni, ali se danas putem društvenih mreža šire brzinom svjetlosti i postaju globalne. Isto tako brzo utiču na formiranje javnog mnjenja. Prema Kembridž rečniku, lažne vijesti su lažne priče koje izgledaju kao vijesti, šire se na internetu ili preko drugih medija, a obično su kreirane radi uticaja na političke stavove ili kao šala.

Istraživanje "Djeca, roditelji i mediji" ukazuje da je 34% djece uzrasta 12 do 17 godina i 49% roditelja čulo za termin FAKE NEWS (lažne vijesti), ali da većina ne zna značenje. Većina roditelja, ali i djece starijeg uzrasta ima obazriv i oprezan stav prema tačnosti i istinitosti informacija koje primaju putem medija.

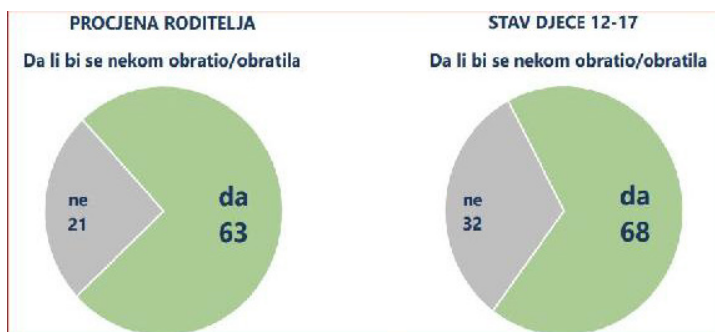
Iako je televizija medij od najvećeg stepena povjerenja i roditeljima i djeci je najteže procijeniti istinitost televizijskih informacija. Roditelji su po ovom pitanju nešto sigurniji u svoju sposobnost procjene istinitosti informacija, dok skoro 40% djece smatra da je teško prepoznati netačnu vijest na televiziji.

Kada je u pitanju povjerenje u informacije dobijene posredstvom društvene mreže, roditelji pokazuju znatno veću rezervisanost nego djeca.

Istraživanje se bavilo problematikom šta roditelje najviše brine kada je u pitanju korišćenje medija od strane djece. Zaključeno je da roditelje prije svega brine sadržaj kojem djeca mogu biti izložena u medijima. To se dominantno odnosi na korišćenje interneta, gledanje televizije i mobilnog telefona. Briga roditelja za sadržaje kojima su djeca izložena čitanjem dnevne štampe, magazina ili slušanjem radija je zanemarljiva. Takođe, kod roditelja ne postoji velika zabrinutost zbog količine vremena koju djeca provode koristeći medije, svega 25% roditelja je zabrinuto zbog vremena provedenog ispred televizora, odnosno 17% zbog vremena korišćenja interneta.

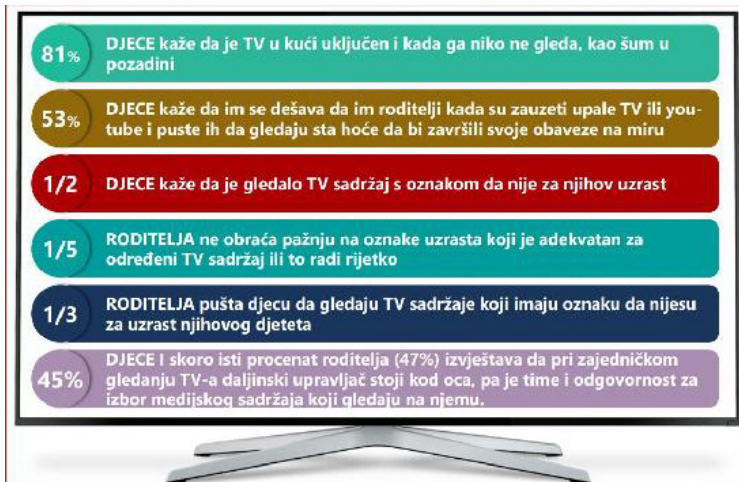
Ipak, većina roditelja redovno savjetuje djecu i razgovara sa njima o neadekvatnim sadržajima na internetu, TV i video igricama, dok svaki drugi roditelj redovno razgovara o neadekvatnim sadržajima u štampi i na radiju. Kao posljedica toga, 63% roditelja vjeruje da bi im se njihova djeca obratila u slučaju da su izložena nekom neprimjerenom medijskom sadržaju. Malo viši procenat djece (68%) tvrdi da bi se obratilo nekome, ali svako peto dijete o tome ne bi razgovaralo s roditeljima.

Roditelji su u svojim pravilima i ograničenjima uglavnom fokusirani na izbor medija i medijskih sadržaja. Njihov fokus je uglavnom na to koju vrstu sadržaja djeca mogu pratiti na televiziji i internetu. Takođe, posebnu pažnju poklanjaju sajtovima, televizijskim kanalima koje djeca mogu konzumirati, kao i koje video igrice smiju igrati. Pravila i ograničenja postaju fleksibilnija i manje učestala s većim uzrastom djeteta.

Činjenica da veća dostupnost medijskih sadržaja nije doprinijela povećanju stepena kvaliteta informisanosti je apsurdna. U sve većoj mjeri, konzumenti medija su nekontrolisano i gotovo automatski izloženi medijima i medijskim porukama. Upravo zbog toga, iznenađujuće je povjerenje koje roditelji imaju u sposobnost djece da procijene koji sadržaji na internetu su adekvatni za njihov uzrast (59%), neznatno manji procenat roditelja (53%) smatra da su djeca sposobna da procijene koji sadržaji na televiziji su primjereni za njihov uzrast. Sljedeći statistički podaci ukazuju da bi trebalo ponovo da razmotre nivo njihovog povjerenja.

Istraživanje je pokazalo da većina djece i roditelja tokom posljednjih godinu dana nijednom nije bila u pozorištu, bioskopu, muzeju, na izložbi slika, koncertu, na nekom sportskom događaju...

Cijeneći značaj rezultata ovog istraživanja, dostavili smo ga svim relevantnim institucijama i NVO.

Rezultati nacionalnog reprezentativnog istraživanja o korišćenju medija od strane djece i roditelja, "Djeca, roditelji i mediji", koje se radi prvi put u Crnoj Gori, su izuzetno značajni za definisanje budućih aktivnosti AEM i UNICEF-a usmjerenih na razvoj medijske pismenosti u Crnoj Gori. Oni jasno ukazuju na potrebu i značaj podizanja svijesti o važnosti medijske pismenosti i predstavljaju osnovu za dalje aktivnosti, ne samo kampanje "Birajmo šta gledamo", već i drugih institucija.

Obuka o etičkom izvještavanju

U okviru kampanje medijske pismenosti "Birajmo šta gledamo", Agencija i UNICEF su organizovali trodnevnu obuku medija o etičkom izvještavanju, u cilju jačanja kapaciteta medija da prave kvalitetne medijske sadržaje s djecom i mladima i da na etički korektan način izvještavaju o svim pitanjima prava djeteta u Crnoj Gori.

Obuka je bila namijenjena novinarima koji izvještavaju prvenstveno za informativne programe i bave se osjetljivim temama poput nasilja nad djecom, a sprovele su je dvije novinarkе Rojtersa sa velikim iskustvom u obuci mladih novinara i radnim iskustvom vezanim za izvještavanje o ovim i sličnim temama. Obuka se fokusirala na teme vezane za kvalitetno izvještavanje i osnovne principe novinarskog rada, međunarodne i domaće pravne okvire o koji se odnose na prava djeteta, dok je praktični dio predavanja bio vezan za razvoj novinarskih vještina.

Kroz interaktivan pristup komunikaciji između predavača i polaznika, obrađene su oblasti vezane za pronalaženje tema za izvještavanje, istraživanje i korišćenje otvorenih izvora, etičko izvještavanje i objektivnost. U dijelu obuke koji je bio posvećen korišćenju društvenih medija, bilo je riječi o izazovima i benefitima

korišćenja ovih izvora u novinarskom radu, na osnovi konkretnih primjera iz prakse.

Po završetku obuke, pet novinara uz podršku Rojtersovih trenera, priredilo je po jednu priču o aktuelnim pitanjima prava djeteta u Crnoj Gori, poštujući standarde koji su bili predmet treninga. Priče će biti objavljene početkom 2019. godine.

Nakon završetka obuke, novinari su snimili promotivni video spot u kojem podsjećaju na etičke standarde novinarstva i pozivaju na njihovo poštovanje, unapređenja i promovisanja etičkog izvještavanja o djeci u Crnoj Gori. Od video spota su napravljene tri radijske reklame. Mediji emituju i TV spot i radijsku reklamu. Takođe, na društvenim mrežama je promovisan ovaj spot.

Dani otvorenih vrata

U okviru kampanje medijske pismenosti “Birajmo šta gledamo”, Agencija je za učenike osnovnih škola sprovodila aktivnost “Dani otvorenih vrata”. Namjera je da se, kroz interakciju sa djecom, doprinese boljem razumijevanju uloge Agencije, njenih aktivnosti i nadležnosti kao regulatornog organa za medije, sa posebnim osvrtom na medijsku pismenost.

U aktivnosti su učestvovali i predstavnici Agencije, koji su odgovarali na pitanja i razgovarali sa više od pedeset učenika osnovne škole.

Neke od tema koje su posebno bile interesantne djeci bile su vezane za razloge i načine na koje mediji, medijske platforme i proizvodi mogu da utiču na razvoj djece. Razgovarano je i o pravu djeteta na informisanje, ali i o zaštiti od štetnog uticaja medija, o nasilju u medijima, sigurnosti na internetu, platformama za dijeljenje video snimaka, i sl.

SJEVERNA MAKEDONIJA

Zaštita maloljetnika od programa koji mogu da budu štetni za njihov razvoj je složen proces koji direktno uključuje tri ključna faktora - medije, roditelje i regulatorno tijelo. S obzirom na ulogu medija, AVMU je, pored izrade podzakonskog akta (Pravilnika) koji propisuje sistem kategorizacije za različite vrste programa i graničnih perioda, organizovala i niz sastanaka, radionica i konsultacija sa medijima. Cilj ovih događaja je bio da se pomogne TV stanicama da razumiju smjernice iz podzakonskog akta o načinu kategorizacije programa, kao i da ojačaju svoju svijest o potrebi zaštite maloljetnika i njihovoj odgovornosti u ovom kontekstu. Ovo je posebno naglašeno jer je iskustvo pokazalo da kada postoji jak komercijalni interes medija, ni zakonske mjere ni sankcije ne pomažu u osiguravanju zaštite maloljetnika od sadržaja koji bi mogli da budu štetni za njihov razvoj.

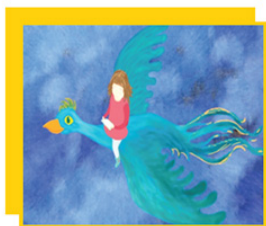
AVMU je 2012. godine otišla korak dalje i posvetila jednu od svojih javnih sesija posebnostima TV emisija za djecu. Uz pomoć američke ambasade, dr Sandra Kalvert, profesorica psihologije na Univerzitetu Džourđtaun u SAD, i suosnivač i direktorica Dječjeg digitalnog medijskog centra, održala je radionicu za članove regulatornog tijela i medija. Ona je predstavila rezultate svog istraživanja o uticaju medija na razvoj i učenje djece od najmlađeg uzrasta, kao i o uticaju medija i posebno, oglašavanje hrane na zdravlje djece. Koristeći konkretne primjere, pokazala je kako sadržaj i likovi u televizijskim emisijama za djecu treba da budu prilagođeni uzrastu djece, jer bi inače djeca imala teškoća u razumijevanju sadržaja i priče; značaj tehnika koje se koriste u ovim programima i na koji način (npr. brza

The screenshot shows a web browser displaying the homepage of 'Media Literacy in the Republic of Macedonia'. The page has a purple header with navigation links like 'Contact', 'Home', and 'About'. Below the header, there are five yellow buttons with questions: 'What is media literacy?', 'To whom is media literacy important?', 'Why is media literacy important?', 'Media literacy refers to which media?', and 'How to critically assess media contents?'. The main content area features a section titled 'Study Visit for Capacity Building of Macedonian Media Literacy Network' with a photo of a panel discussion and a text block describing the visit to Dublin. At the bottom, there are four columns of content: 'AVMS Research', 'What is the role of AVMS when it comes to media literacy?', 'What is Media Literacy Network?', and 'ML Network publications and research'. Each column has a purple button and a text block.

razrada priče, audio i vizuelni efekti sa čestim rezovima, zumiranje, podjela sadržaja na više djelova, itd.); uključivanje pjesmica i ponavljanje u cilju pamćenja određenih verbalnih komunikacija; važnost usklađivanja pokreta tijela sa pjevanjem u cilju boljeg razumijevanja, itd.

Pored toga, AVMU preduzima određene aktivnosti u cilju podizanja svijesti javnosti, posebno roditelja, o njihovoj ulozi u zaštiti maloljetnika. U 2015. godini, regulator je napravio prilagođenu makedonsku verziju video klipa “Wo ist Klaus?” u produkciji njemačke organizacije klicksafe.de ili na makedonskom “Kade e Goran?” Ova aktivnost je takođe bila prilika da se istakne prethodno pripremljeni besplatni softver za roditeljsku kontrolu koji je dostupan na adresi <http://surfajbezbedno.mk>, koji je obezbijedilo Ministarstvo informacionog društva i uprave.

КАКО КРИТИЧКИ ДА СЕ ОЦЕНУВААТ МЕДИУМСКИТЕ СОДРЖИНИ?

За критички да се оцени некоја медиумска содржина, потребно е да се размисли: Од кои претпоставки се тргнува, односно што се претставува како факт? Дали поврзувањето на наводите е логично? Постои ли друго логично објаснување? Кои зборови се користат и зошто токму тие? Дали користените извори се веродостојни/релевантни? Кои други аргументи и извори може/треба да се земат предвид (други медиуми, енциклопеди, книги, документи)? Каково е вашето искуство, знаење, вредности за тоа прашање? Што мислат вашето семејство, пријатели и други луѓе?

Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги е регулаторно тело кое има повеќе надлежности. Една од најважните е обврската да ги штити интересите на граѓаните во областа на аудио и аудиовизуелните медиумски услуги (радија, телевизии, видео по баране). Тоа го прави на повеќе начини: така што следи дали и колку радијата и телевизиите ги почитуваат законите; се грижи за заштита на малолетниците од содржини што можат да им наштетат; го поттикнува развојот на медиумската писменост итн.

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
АГЕНЦИЈА ЗА АУДИО И АУДИОВИЗУЕЛНИ
МЕДИУМСКИ УСЛУГИ

Агенцијата го подготви овој леток за да ја подигне свеста за важноста на медиумската писменост.

Повеќе информации за АVMУ на:
<http://www.avmu.mk>
contact@avmu.mk

Илустрации:

Сцени од анимирани филмови „Авантура низ медиумската писменост“ и „За свесноста: Што правам јас?“ на Европската асоцијација за интересите на гледачите (EAVI).

eavi
MEDIA LITERACY
for CITIZENSHIP

Консултирани изворе:

Recommendation on media literacy in the digital environment for a more competitive audiovisual and content industry and an inclusive knowledge society (2009/625/ec) <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32009H0625>

Međunarodno ja za ispravanje na medijskaja pismenost, EuropeAid/129857/D/SER/MK; Media literacy project, <https://medialiteracyproject.org/>; Academic Skills Advice service: Critical Analysis—So what does that REALLY mean? www.brad.ac.uk/academic-skills/

ЗА МЕДИУМСКАТА ПИСМЕНОСТ

Imajući u vidu činjenicu da je ključni cilj medijske pismenosti da se razviju vještine kritičkog čitanja medijskih sadržaja, korišćen je niz videa za podučavanje djece kako da prepoznaju sadržaj koji bi mogao da bude štetan za njih. U tom kontekstu, veoma su važne adaptacije na makedonski jezik serije od tri animirana videa Evropske asocijacije za interese gledalaca - EAVI o putovanju dječaka po imenu Jack (na makedonskom Jove) do medijske pismenosti. Tokom perioda 2015-2017. godine, makedonskoj javnosti je prvobitno predstavljeno “Putovanje ka medijskoj pismenosti”, nakon čega je uslijedila “Svjesnost: šta radim” i na kraju animirani film “Privatnost i praćenje”⁵⁴.

54 Imajući u vidu složenost pitanja zaštite maloljetnika, važno je naglasiti da je sva četiri videa razvila AVMU (koja je obezbijedila prevod), u saradnji sa medijima (koji su obezbijedili sinhronizaciju, uređivanje, titlovanje i besplatno emitovanje videa). Sva četiri videa su dostupna na: <http://mediumskapismenost.mk/avmu-mediumska-pismenost/>, kao i na YouTube kanalu Agencije: <https://www.youtube.com/channel/UCEYyMdFonG29RzsAjeRt-rQ/videos>, pristupljeno 26. decembra 2018. godine.

U aprilu 2017. godine, na inicijativu i uz podršku AVMU, osnovana je Mreža za medijsku pismenost u Sjevernoj Makedoniji, koja se sastoji od 40 članova⁵⁵ (javne institucije i ministarstva, organizacije civilnog društva, obrazovne organizacije i mediji). Neke od njihovih aktivnosti se takođe fokusiraju na maloljetnike. Početkom 2018. godine, u okviru prvog zajedničkog projekta Mreže, svim osnovnim školama u zemlji distribuirane su kopije DVD-a pod nazivom "Informacije, video snimci i drugi dokumenti o medijskoj pismenosti"⁵⁶. Taj DVD sadrži didaktičke materijale koje nastavnici mogu da koriste za planiranje i izvođenje nastave o medijskoj pismenosti. Takođe sadrži i Priručnik za podučavanje medijske pismenosti u okviru nastavnog plana i programa za maternji jezik⁵⁷, a informacije o kritičkoj analizi, čitanju i razumijevanju medijskih sadržaja organizovane su u pet modula, sa primjerima i korisnim idejama. Dostupan je na makedonskom, albanskom, turskom i srpskom jeziku.

Imajući u vidu činjenicu da su video zapisi izuzetno korisno sredstvo za prenos znanja, DVD sadrži brojne video snimke (kreirane/prilagođene) na različite teme i kategorizovane sa istim oznakama koje TV stanice koriste za svoje programe. Tri video snimka o putovanju Jovea na ovom DVD-u dopunjena su i sa dva proizvedena na albanskom jeziku⁵⁸. Pored toga, postoji pet videa namijenjenih tinejdžerima u kojima mlada makedonska YouTuber-ka Izabela Pan u ulozi Mediane predstavlja najvažnije informacije na sljedeće teme: "Medijska pismenost"; "Život onlajn"; "Tačne i provjerene informacije", "Vijesti" i "Angažovana publika"⁵⁹. Posljednji video se zove "AVMS pod lupom" i govori o radu AVMU i njenoj odgovornosti građanima⁶⁰.

Ombudsman Republike Sjeverne Makedonije je dao svoj doprinos za DVD u obliku kopije Konvencije o pravima djeteta, brošure o pritužbama i video igrice o pravima djeteta. Svi ovi materijali su rađeni na jeziku koji je razumljiv za djecu, a njihova svrha je da upoznaju maloljetnike sa njihovim pravima, da ih nauče kako da ostvaruju ta prava, kao i kako da podnesu pritužbu Ombudsmanu. Ovi materijali su dostupni na makedonskom, albanskom, srpskom, turskom, romskom, bosanskom i vlaškom jeziku⁶¹.

---

55 U oktobru 2018. godine.

56 Ovo je takođe bio zajednički napor u kojem je veliki broj organizacija doprinio svojim materijalima. AVMU je prikupila i uredila sadržaje i napravila DVD, a Ministarstvo prosvjete i nauke ih je distribuiralo u osnovnim školama.

57 Razvijen od strane Makedonskog instituta za medije u saradnji sa Institutom za demokratiju i Zavodom za razvoj obrazovanja, u okviru projekta "Unapređenje medijske pismenosti u obrazovnom sistemu".

58 Verzije na albanskom jeziku "Putovanje ka medijskoj pismenosti", kao i "Svjesnost: šta radim?" producirala je organizacija "Konedu Global" i Fondacija za internet i društvo "Metamorfoza", uz finansijsku podršku britanske ambasade.

59 Škola novinarstva i odnosa s javnošću u okviru projekta "Koalicija za medijsku pismenost", koji je realizovan u saradnji sa Institutom za medijsku različitost iz Londona i novinama "Nova Makedonija" i uz podršku Evropske unije.

60 Video je produciran u okviru projekta "Efikasnost, efektivnost i praćenje transparentnosti i odgovornosti regulatornih medijskih organa - PROformance Watch" koji je finansijski podržala britanska ambasada i sproveo Eurothink - Centar za evropske strategije, NVO Info centar, Transparency Makedonija i Helsinški odbor za ljudska prava.

61 Na izvornim jezicima mogu se preuzeti sa: <http://mediumskapismenost.mk/drugi-materijali/>.

Zajedno kada i DVD, osnovnim školama su dostavljene brošure pod nazivom “O medijskoj pismenosti”, koje je pripremila AVMU. Ta brošura veoma jednostavnim jezikom daje odgovore na sljedeća pitanja: Šta je medijska pismenost?; Za koga je relevantna?; Na koje medije se odnosi?; Zašto je važna?; i Kako uraditi kritičku procjenu medijskih sadržaja?⁶².

U toku su aktivnosti na polju medijske pismenosti usmjerene na djecu, ali AVMU i ostali članovi Mreže za medijsku pismenost pokušavaju da fokusiraju svoje napore na različite starosne grupe i različite aspekte koji imaju za cilj podučavanje djece da se zaštite, dok odrasli i mediji treba da budu svjesni svoje uloge u cijelom procesu.

---

62 Svi materijali sa DVD-a dostupni su na: <http://mediumskapismenost.mk/proekti-mp-mreza/>.

SRBIJA

Studija “Regulatorna tijela za elektronske medije i medijska pismenost: uporedna analiza najboljih evropskih praksi” napisana je i objavljena na zahtjev REM-a, u okviru JUFREX programa. Studija je 20. decembra 2018. godine predstavljena svim akterima medijske zajednice u Srbiji. Događaj su organizovali Kancelarija Savjeta Evrope u Beogradu, JUFREX Program i Ambasada Finske u Srbiji.

Studija analizira i objašnjava izazove i pitanja koje donosi život u digitalizovanom, hipertehnološki posredovanom svijetu, u kome smo suočeni sa mnoštvom informacija, problemom dezinformacija i lažnih vijesti, algoritamskog zatvaranja u ideološke eho-komore, govorom mržnje, senzacionalističkim novinarstvom i smanjenim poverenjem kako u tradicionalne medije, tako i u novinarski profesionalizam. U takvom medijskom ekosistemu, neophodno je definisati ulogu regulatornog tijela za elektronske medije, njegove odgovornosti i obaveze, kao i naglasiti njegovu ulogu u promovisanju i razvijanju medijske pismenosti kao jedne od ključnih vještina neophodnih za život u 21. vijeku, a istovremeno odgovoriti i na mnogobrojna pitanja i izazove koje donosi moderno doba.

Studija ističe da je dobro informisani građanin preduslov za svaki demokratski proces. Predstavlja nekoliko primjera najboljih evropskih praksi i kako da se uključe regulatorni organi i svi ostali relevantni akteri u povećanje medijske pismenosti, s posebnim naglaskom na finski model u ovoj oblasti. Medijsko obrazovanje se u Finskoj sprovodi svuda gdje postoje djeca i omladina, ne samo u vrtićima i školama, već i u bibliotekama, igraonicama, omladinskim centrima, čak i u virtuelnim zajednicama i digitalnim igrama.

REM Srbija je u 2016. godini napravio početne korake u promociji kategorizacije programskih sadržaja. Da bi se ovaj sistem dodatno razjasnio i usvojio od strane programskih konzumenata, REM, UNICEF i Udruženje novinara Srbije pokrenuli su kampanju “Pravi program za pravi uzrast”⁶³, smatrajući da je interaktivnost neophodan preduslov za sigurno konzumiranje TV sadržaja. Cilj ove kampanje bilo davanje smjernica za primjenu sistema starosnih oznaka u okviru postojećeg pravnog okvira, kao i indikatora koje mediji treba da razmotre jer se radi o pitanjima koja su važna u oblasti zaštite maloljetnika. Kampanju su pratili TV spotovi koje su pružaoci medijskih usluga bili u obavezi da emituju. Ova kampanja je promovisana na jezicima nacionalnih manjina (mađarski, albanski, romski, slovački i rumunski), putem bilbord kampanja i informativne internet stranice, na latinici i ćirilici.

---

63 Dostupno na <http://www.rem.rs/sr-lat/arhiva/vesti/2015/12/akcija-pravi-program-za-pravi-uzrast>.

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

Projekat **Jačanje pravosudne ekspertize o slobodi izražavanja i medija u Jugoistočnoj Evropi (JUFREX)**

Lokacije	Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Kosovo*, Sjeverna Makedonija i Srbija
Finansiraju	Evropska unija i Savjet Evrope
Sprovodi	Savjet Evrope
Trajanje	april 2016 – maj 2019.
Cilj	Opšti cilj Projekta je promovisanje slobode izražavanja i slobode medija u skladu sa standardima Savjeta Evrope, sa posebnim akcentom na pravosuđe u Jugoistočnoj Evropi.
Specifični ciljevi projekta	<p>Glavna komponenta: Podrška pravosuđu</p> <p><u>Specifični cilj 1:</u> Da se poboljša primjena Evropske konvencije o ljudskim pravima i sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava u oblasti slobode izražavanja, u svakodnevnom radu pravosuđa, kroz interpretaciju i primjenu zakona, u skladu sa evropskim standardima.</p> <p><u>Specifični cilj 2:</u> Da osnaži kapacitet nacionalnih centara za obuku, akademija za obuku sudija i tužilaca i advokatskih komora da osiguraju obuku pravnih stručnjaka u vezi sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, sudskom praksom Evropskog suda za ljudska prava i drugim evropskim standardima o slobodi izražavanja.</p> <p><u>Specifični cilj 3:</u> Da poveća znanje sudija, javnih tužilaca i advokata, o standardima Savjeta Evrope o slobodi izražavanja i relevantnoj sudskoj praksi Evropskog suda.</p> <p>Dodatne komponente: Regulatorni organi i medijski akteri</p> <p><u>Specifični cilj 4:</u> Da se, u skladu sa evropskim standardima, poveća nezavisnost i efikasnost regulatornih tijela u oblasti medija.</p> <p><u>Specifični cilj 5:</u> Da promoviše prava i dužnosti novinara i doprinese razvoju profesionalizma, odgovornosti i poštovanja etičkih pravila zasnovanih na sudskoj praksi Evropskog suda za ljudska prava i drugim pravnim instrumentima Savjeta Evrope.</p>

Partneri	Sve aktivnosti se sprovode uz konsultacije i saradnju sa relevantnim državnim institucijama i medijskim profesionalcima. Glavni partneri su pravosudne akademije / centri, advokatske komore, regulatorni organi, udruženja novinara i medijske asocijacije.
Ciljne grupe	Sudije, tužioc, advokati, zaposleni u regulatornim organima za medije, novinari i drugi zaposleni u medijima.
Krajnji korisnici	Građani i društvo u cijelini.
Očekivani rezultati	<p>Podrška pravosuđu</p> <p>Očekivani rezultati / specifični cilj 1: Povećava se broj presuda u domaćem pravosuđu u kojima se primenjuje član 10. i sudska praksa Evropskog suda za ljudska prava;</p> <p>Očekivani rezultati / specifični cilj 2: Razvijaju se programi obuka o članu 10. i poboljšavaju kapaciteti nacionalnih institucija za obuku u vezi sa slobodom izražavanja i slobodom medija;</p> <p>Očekivani rezultati / specifični cilj 3: Osniva se regionalni forum pravnika koji se redovno sastaju kako bi razmenili iskustva u vezi sa medijskim slobodama i kako bi pružili zajedničku podršku razvoju domaće sudske prakse u skladu sa sudskom praksom Evropskog suda za ljudska prava.</p> <p>Podrška regulatornim organima za medije</p> <p>Očekivani rezultati / specifični cilj 4:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Studije o nezavisnosti i efikasnosti regulatornih tijela, pripremljene u okviru projekta, na zahtjev državnih organa; • Jačaju se profesionalni kapaciteti zaposlenih u regulatornim organima; • Razvija se regionalna saradnja između regulatornih organa i omogućava razmjenu informacija o dobrim/lošim praksama. <p>Obuka medijskih aktera</p> <p>Očekivani rezultati / specifični cilj 5: Uspostavlja se dijalog između medijskih aktera, samoregulatornih tijela, pravosuđa, političara, narodnih poslanika, aktivista za ljudska prava - na nacionalnom i regionalnom nivou. Zaposleni u medijima postaju svjesni svojih dužnosti i odgovornosti i jačaju se njihovi profesionalni kapaciteti.</p>
Glavne aktivnosti	Stručni sastanci, radionice, obuke i aktivnosti vezane za podizanje svijesti, seminari, okrugli stolovi, regionalni forumi i mreže, razvoj programa, obuka trenera, studije, publikacije, studijske posjete, ekspertna mišljenja.

U današnjem nevjerovatno povezanom svijetu većinu informacija dobijamo putem medija. Oni nam pomažu da učimo, razumijemo, ostanemo povezani sa drugim ljudima i sa svijetom u celini, i pružaju nam zabavni sadržaj. Sviđalo se to nama ili ne, mediji imaju izuzetno važnu ulogu u životu djece. Djeca su okružena medijima od rođenja – medijske i komunikacione platforme i sadržaji dio su njihovog okruženja, njihovog porodičnog života, vremena za zabavu i igru, učenja i razvoja socijalnih vještina.

Cilj ove publikacije je, između ostalog, da doprinese širem razumijevanju koncepta zaštite maloljetnika od štetnog sadržaja u audiovizuelnim medijskim uslugama, ulozi nacionalnih regulatornih organa u ovoj oblasti, i potrebi da se uključe različite zainteresovane strane kako bi se obezbijedilo sigurno okruženje, i na internetu i van interneta, za razvoj djece i maloljetnika.

MNE

Savjet Evrope je vodeća organizacija za ljudska prava na kontinentu. Obuhvata 47 država, uključujući sve članice Evropske unije. Sve države članice Savjeta Evrope potpisale su Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, sporazum čiji je cilj zaštita ljudskih prava, demokratije i vladavine prava. Evropski sud za ljudska prava nadgleda primjenu Konvencije u državama članicama.

Zemlje članice Evropske unije su odlučile da udruže svoja znanja, resurse i sudbine. Zajedno su izgradile stabilno okruženje, demokratiju i održivi razvoj zadržavajući kulturnu raznolikost, toleranciju i individualne slobode. Evropska unija je posvećena deljenju svojih dostignuća i vrednosti sa zemljama i narodima van svojih granica.

www.coe.int

<http://europa.eu>

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE